

HATIKASSA

SUOMESSA

**KOHTI KANSALLISTA TILANNEKUVAA LASTENSUOJELUN
SIAISHUOLLOSTA KADONNEISTA LAPSISTA**

Maija Haapala, Milja Kaijanen, Minna Minkkinen & Onni Westlund

Pesäpuu on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka tehtävänä on lisätä lasten ja heidän läheistensä hyvinvointia lastensuojelussa. Toimintamme perustuu vahvaan kumppanuuteen ja tuotamme lasten ja nuorten omiin kokemuksiin perustuvia ja kehittämistyössä syntyviä toimintamalleja, tietoa, materiaaleja ja koulutuksia. Pesäpuun materiaalit tunnistaa rekisteröidystä tavaramerkistä LUPAUS LAPSELLE®.

Toimintamme on yleishyödyllistä.

Copyright © 2023 Pesäpuu ry
All rights reserved

Pesäpuu ry, Hatkassa Suomessa – kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista

Toimitus: Maija Haapala, Milja Kaijane, Minna Minkkinen & Onni Westlund
Lintukuvitukset: Tiina Kivinen
Grafikat ja taitto: Marianne Kiesi / N.KOO Studio
Kustantaja: Pesäpuu ry

ISBN 978-952-7208-75-5

www.pesapuu.fi

 Pesäpuu ry

LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISSYHTEISÖ

ESIPUHE

Hatkaaminen on ollut osa lastensuojelua koko lastensuojelun institutionaalisen olemassaolon ajan. Lastensuojelun toimijat ja sijaishuollosta kadonneita nuoria kohtaavat muut ammattilaiset ovat hyvin tietoisia siitä, että hatkassa ollessa nuoret ovat vaarassa kohdata erilaisia kielteisiä ja haavoittavia kokemuksia. Vaikka useat toimijat tekevät päivittäin parhaansa, ei Suomessa kuitenkaan ole tehty riittävästi hatkaamisen ymmärtämiseksi ja toimivien keinojen luomiseksi.

Tässä raportissa kuvataan hatkaamista laajasti eri toimijoiden näkökulmista ja käsitellään ilmiötä kattavasti. Se on yritys ymmärtää hatkaamista ja luoda vaikuttavampia auttamisen keinoja, joilla hatkaamista voitaisiin vähentää, hatkaamiseen liittyviä haittoja ehkäistä ja luoda sijaishuolto- paikkaan kiinnittävää työskentelyä hatkan jälkeen.

Sijaishuollossa asuneiden ja hatkanneiden nuorten aikuisten mielestä raportin lukeminen on tärkeää, koska siinä kuuluu vahvasti nuorten ja näiden läheisten omat kokemukset. Hatkaaminen kokemuk- sena voi ammattilaisten roolista käsin olla vaikeaa tai jopa mahdotonta ymmärtää. Kokemusten lisäksi raportti luo ymmärrystä hatkaamiseen liittyvistä syistä ja laajemmin ilmiöstä. Nuoret toivovat, että tutustuminen tähän raporttiin auttaa ymmärtämään hatkaamisen moninaisuutta. Se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aina hatkaamisessa ei ole kyse huonosta sijaishuolto- paikasta. Tai sitä, kuinka hatkaamiseen voi haitallisten seurausten lisäksi yhdistyä nuorten kokemaa välittämistä ja hyviä asioita, joita tulisi saada osaksi arkea myös sijaishuolto- paikassa.

Nuoruuden kehitystehtäviin kuuluu rajojen kokeilu, autonomian harjoittelu ja oman polun tavoit- telu. Ammattilaisten tulisikin muistaa olleensa joskus myös itse nuoria. Harvoin hatkatessa on kyse vaikeista nuorista, vaan nuorista, joilla on vaikeaa. Pienistä resursseista huolimatta meidän on tavoit- teltava parempaa. Aikuisilla ja ammattilaisilla on vastuu kehittää lastensuojelua.

Hatkaaminen on asia, johon meillä jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa. Muutokseen tähtäävät vaikuttamisen tavat ovat moninaisia. Ne voivat olla muutoksia tavassamme ajatella, rakenteellisella tasolla tapahtuvia muutoksia tai muutoksia toiminnassamme. Muutosta tarvitaan varmasti kaikilla näillä tasoilla. Tärkeää niin raporttia lukiessa kuin ilmiön parissa työskennellessä on muistaa se, että toivoa on ja muutoksia tapahtuu. Toivottavasti tämä raportti tarjoaa oivalluksia ja ajatuksia, jotka vievät meitä kohti toiveikkaampaa tulevaisuutta niin lastensuojelun kuin hatkaamisen osalta.

Kiitos siis, että olet tarttunut tähän raporttiin.

*Hatkassa-hankkeessa mukana olevat nuoret
& Maija, Milja, Minna ja Onni*

KIRJOITTAJAT

Maija Haapala (sosionomi AMK, sosiaalityöntekijä, YTM) on työskennellyt yli 10 vuotta lastensuojelun parissa eri tehtävissä. Viimeiset vuodet hän on Pesäpuun Hatkassa-kehittämistyön lisäksi työstänyt väitöskirjaansa nuorten kiireellisistä sijoituksista sekä vaikuttanut sosiaalisen median kanava TikTokissa @sossut-tilillä.

”Ensikosketus hatkaamiseen on ollut vuosia sitten lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Muistan elävästi, kuinka keinottomalta ja turhauttavalta se lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä tuntui: työntekijänä haluaa tehdä parhaansa, mutta mahdollisuudet siihen tuntuvat vähäisiltä. Huoli hatkassa olevasta lapsesta ja tämän perheen jaksamisesta on jokapäiväistä.”

Milja Kaijanen (sosiaalipsykologi, YTM) on tehnyt viiden vuoden ajan lastensuojelun kehittämistyötä Pesäpuu ry:ssä nuorten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden parissa. Lisäksi hän toimii vapaaehtoisena Sijaissisarusten vertais- ja vaikuttamisyhdistys Näkyvät ry:ssä.

”Ilmiönä hatkaaminen on ollut itselle tuttu pidemmän aikaa, mutta konkreettisesti sen äärellä olin ensimmäisen kerran Sijaishuollon haastekisassa vuonna 2020. Sijaishuollosta kokemusta omaavat nuoret pohtivat tällöin tiimeissä ratkaisuja hatkaamisen vähentämiseen ja turvallisuuden lisäämiseen hatkan aikana. Kokemustiedon merkitys on ilmeinen, kun kyseessä on erilaisia ihmisiä koskettava kompleksinen haaste.”

Minna Minkkinen (sosionomi AMK, sosiaalityön opiskelija) on työskennellyt pitkään sosiaali- ja terveystalveissa, viime vuosina lastensuojelun sijaishuollossa laitospalveluissa. Minna teki sosiaalityön korkeakouluharjoittelun Pesäpuun Hatkassa-hankkeessa.

”Hatkaaminen on näkynyt työssäni säännöllisesti. Olen yrittänyt löytää kadoksissa olleita nuoria ja nähnyt, miten kipeitä asioita hatkojen aikana tapahtuu. Olen myös nähnyt, miten saumaton yhteistyö auttaa nuoren löytymisessä ja turvallisessa paluussa sijaishuoltopaikkaan. Perheillä ja työntekijöillä on valtava huoli kadoksissa olevista nuorista. Tämä huoli on välittämistä, jonka toivoisin jokaisen nuoren näkevän ja tuntevan.”

Onni Westlund (sosionomi AMK) on työskennellyt useita vuosia Pesäpuu ry:ssä erilaisissa lastensuojelun kehittämistehtävissä. Hän on toiminut myös laajasti erilaisissa luottamustehtävissä lastensuojelun ja sosiaalihuollon kentällä.

”Lastensuojelu on minulle tuttua jo kolmen vuosikymmenen ajalta, ja hatkaamisestakin olen tiennyt pitkään. Todellinen herääminen hatkaamisaiheeseen sekä tarve löytää ratkaisuja siihen syntyivät vuonna 2019, kun luin uutisen aikuisista miehistä, jotka oli tuomittu vankeusrangaistuksiin. He olivat suunnitelmallisesti ottaneet rikostensa kohteeksi hatkassa olevat nuoret, joita heidän mukaansa 'kukaan ei kaivannut'. En pystynyt silloin, enkä pysty vielääkään, hyväksymään sellaista maailmaa, jossa kadonneita lapsia ei kaipaisi kukaan.”

SISÄLLYS

OSA I

1 JOHDANTO	12
2 Hatkassa: hankkeesta ja käsitteistä	14
2.1 Hatkassa-hanke	14
2.2 Keskeisiä hatkaamiseen liittyviä käsitteitä	16
2.3 Karannut, kadonnut vai luvatta poistunut? Kansallinen virka-apuohjeistus	17
3 TIEDONKERUU JA AINEISTO	23
3.1 Kysely	23
3.2 Työpajat	25
4 KYSELYN VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT	26
4.1 Nuoret	26
4.2 Läheiset	30
4.3 Lastensuojelulaitokset	34
4.4 Sosiaalityö	38
4.5 Poliisit	41
4.6 Muut	42
5 YHTEENVETO OSA I	44

OSA II

6 HATKAAMISEN MÄÄRIÄ JA PERUSTIETOA KYSELYSTÄ	48
6.1 Hatkaamisen määristä	48
6.2 Mistä, mihin ja miten nuoret hatkaavat ja palaavat	55
6.3 Tiedonkeruu ja tiedolla johtaminen	56
7 HATKAAMISEN TAUSTALLA OLEVIA TEKIJÖITÄ	59
7.1 Nuorten osallisuus sijaishuollossa	59
7.2 Työntekijöiden käytettävissä oleva aika	63
7.3 Nuorten oikeudet sijaishuollossa ja sijaishuollon tavoitteet	66
7.4 Sijaishuoltoapaikan valinta ja vastaaminen nuorten tarpeisiin	69
7.5 Lastensuojelulaitoksen ilmapiiri	71
7.6 Hatkaamista ennaltaehkäisevät tekijät	74
8 YHTEENVETO OSA II	77

9 ENNEN HATKAA	84
9.1 Riskit ja vaaratilanteet	84
9.2 Toimijoiden osaaminen	87
9.3 Yhteistyö toimijoiden välillä	93
9.4 Läheisten huomiointi	96
9.5 Hatkaamisen syyt	99
10 YHTEENVETO OSA III	108

11 HATKAN AIKANA	114
11.1 Kielteiset ja haavoittavat kokemukset	115
11.2 Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta	118
11.3 Lastensuojelulaitosten toiminta	123
11.4 Lainsäädäntö	129
11.5 Yksilöllisen vaaran arviointi	134
11.6 Toimijoiden keinot	135
11.7 Toimivalta ja vastuukysymykset	139
12 YHTEENVETO OSA IV	150

13 HATKAN JÄLKEEN	158
13.1 Nuoren palaaminen sijaishuoltopaikkaan	158
13.2 Sijaishuoltopaikan muutokset ja rajoitustoimenpiteet	168
13.3 Hyvä paluu	174
14 YHTEENVETO OSA V	177

15 JOHTOPÄÄTÖKSET	182
15.1 Enemmän rakkautta pelkkien rajoitusten sijaan	182
15.2 Huomiota nuorten läheisiin	183
15.3 Lastensuojelun rakenteelliset ongelmat altistavat nuoret vaaroille	184
15.4 Yhteistyön haasteet estävät nuorten turvallisuuden toteutumisen	187
15.5 Haavoittavat ja kielteiset kokemukset hatkassa	188
15.6 Hatkassa = Lastensuojelun sijaishuollosta kadonnut lapsi	190
16 POHDINTA	192
17 LÄHTEET	196
18 LIITTEET	198

The background is a vibrant pink with abstract, wavy brushstrokes. In the center, there is a large, textured pink heart. Above the heart, a series of small black birds are flying in a curved path from the top right towards the center.

OSA I

JOHDANTO

HANKKEESTA JA KÄSITTEISTÄ

TIEDONKERUU JA AINEISTO

KYSELYN VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

1 JOHDANTO

Hatkaaminen koskettaa vuosittain merkittävää määrää lastensuojelun sijaishuollossa asuvia nuoria suoraan eli oman hatkaamisen kautta. Yksittäisiä hatkoja on vuosittain tuhansia. Välillisesti hatkaaminen koskettaa huomattavasti suurempaa joukkoa sijaishuollossa asuvista lapsista ja nuorista, koska hatkaamisen vaikutukset koskettavat hatkaavan nuoren lisäksi aina myös tämän sijaishuolto-paikkaa. Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten lisäksi hatkaaminen vaikuttaa heidän läheisiinsä, sijaishuoltopaikkojen työntekijöihin, sosiaalityöntekijöihin, sosiaali- ja kriisipäivystykseen, poliisiin, hätäkeskuslaitokseen, nuorisotyöhön, oikeuslaitokseen ja moniin muihin tahoihin. Hatkaaminen asettaa nuoret konkreettiseen vaaraan, ja nuoret kohtaavat erilaisia heidän kasvuaan ja kehitystään haittaavia kielteisiä ja haavoittavia kokemuksia. Yhteiskunta on ottanut vastuun nuoren kasvusta ja kehityksestä huostaanottamalla ja sijoittamalla nuoren, mutta tämä tehtävä ei toteudu nuoren ollessa hatkassa.

Nuorten hatkailmiö lastensuojelussa on kompleksinen ongelma. Voidaan puhua myös systeemisestä ilmiöstä, johon liittyy erilaisia toimijoita, todellisuuksia, tunteita ja odotuksia. Kompleksisuus syntyy sekä ilmiön luonteesta että keinoista, joilla sitä olisi pyrittävä ratkomaan. Systeemisyys tarkoittaa sitä, että hatkaamiseen taustalla vaikuttavat syyt, nuoren hatkassa ollessa tapahtuvat asiat ja hatkasta palaamiseen liittyvät tekijät ovat kaikki yhteydessä toisiinsa. Lisäksi palvelujärjestelmän nykyinen tapa reagoida hatkaamistilanteisiin vaatii lukuisten eri toimijoiden yhteistä työtä tavalla, jossa yhden toimijan tekeminen tai tekemättä jättäminen vaikuttaa myös muihin toimijoihin. Edelleen hatkaaminen koskettaa nuorten ja julkista tehtävää hoitavien toimijoiden lisäksi nuorten läheisiä ja lähiyhteisöjä. Kaikki edellä kuvatut tekijät luovat toisiinsa yhteydessä olevan verkostomaisen systeemin, jossa muutokset yhdessä osassa systeemiä vaikuttavat sen muihin osiin.

Kompleksisiin ja luonteeltaan systeemisiin haasteisiin on harvoin löydettävissä yksinkertaisia ratkaisuja. Toisaalta yksittäisetkin teot voivat saada aikaan hyviä tuloksia. Kestävä ja laaja muutos saadaan kuitenkin toimimalla niin, että vaikutetaan samanaikaisesti useampaan systeemin osa-alueeseen. Tämä systeeminen ja kompleksinen näkökulma on läpileikannut hanketyötä ja myös tämän raportin taustalla olevaa tiedonkeruuta.

Nuorten hatkaamista on tutkittu kansainvälisesti verrattain paljon (ks. liite 1). Suomessa tietoa ilmiöstä on kuitenkin huomattavasti vähemmän. Lastensuojelun Keskusliitto on toteuttanut aiheeseen liittyvän selvityksen vuonna 2013 (Lehtonen & Télen) ja Sami Isoniemi on tehnyt aiheesta väitöskirjan (2019). Suhteellisen vähäisen tiedon vuoksi Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi ja toimenpidekokonaisuudeksi syntyi tiedon tuottaminen hatkailmiöstä, eli käsissäsi

oleva raportti. Raportissa esitetty tieto perustuu laajaan kyselykokonaisuuteen ja työpajojen sarjaan. Tiedon avulla ilmiötä ymmärretään paremmin ja siihen on mahdollista kehittää toimivia ratkaisuja, joilla saavutetaan haluttuja vaikutuksia. Tieto palvelee parhaimmillaan sekä hankkeen kehittämistyötä että kaikkia ilmiön parissa työskenteleviä ja siitä kiinnostuneita tahoja.

Raportti on jaettu kuuteen osaan. Jokaisen osan lopussa on tiivis yhteenveto kyseisen osan keskeisistä asioista. **Ensimmäisessä osassa** kuvataan Pesäpuu ry:n Hatkassa-hanke, raportissa tehdyt käsitteelliset valinnat, hatkaamista koskeva kansallinen ohjeistus, Hatkassa-hankkeessa tehty tiedonkeruu ilmiöstä ja tämän raportin aineisto. Lisäksi ensimmäisessä osassa kuvataan Hatkassa-kyselyn vastaajien taustatiedot. **Toisessa osassa** tarkastellaan hatkaamisen määriä, mistä, mihin ja miten nuoret hatkaavat ja palaavat takaisin lastensuojelulaitoksiin sekä miten eri toimijat keräävät, hyödyntävät ja kehittävät toimintaansa tietoon perustuen. Raportin toisessa osassa käsitellään toimivaan ja hyvään sijaishuoltoon yleisesti liittyviä teemoja, mutta myös hatkaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Näitä ovat esimerkiksi nuorten osallisuus, tietoisuus omista oikeuksista ja sijaishuollon tavoitteista sekä lastensuojelulaitoksen ilmapiiri.

Raportin **kolmannessa osassa** keskitytään asioihin, jotka liittyvät vahvasti aikaan ennen hatkatilanteita. Osassa kuvataan niin nuorten, läheisten kuin eri ammattilaisten toimintaa ohjaavia ajatuksia hatkaamiseen liittyvistä riskeistä ja vaaratilanteista, omasta ja muiden toimijoiden osaamisesta sekä läheisten huomioimisesta hatkatilanteissa. Sen lisäksi käsitellään hatkaamisen taustalla vaikuttavia syitä.

Neljännessä osassa keskitytään kuvaamaan aikaa, jolloin nuoret ovat hatkassa. Osan aluksi kuvataan kielteisiä ja haavoittavia kokemuksia, joita nuoret kohtaavat hatkassa ollessaan, sekä rikollista ja järjestelmällistä toimintaa hatkaamiseen liittyen. Lastensuojelulaitosten toiminta, hatkaamista koskeva lainsäädäntö, jokaiseen hatkaamistilanteeseen liittyvä yksilöllisen vaaran arviointi, eri toimijoiden käytettävissä olevat keinot sekä toimivalta- ja vastuukysymykset ovat osa raportin neljättä osaa. **Viides osa** raportista tarkastelee aikaa hatkaamisen jälkeen: nuorten palaamista lastensuojelulaitokseen, sijaishuoltopaikan muutoksia, rajoitustoimenpiteitä sekä hyvää paluuta.

Kuudennessa osassa esitetään tiedonkeruun ja raportin pohjalta johtopäätökset. Hatkaamiseen puuttumiseksi tarvitaan enemmän rakkautta rajoitusten sijaan. Huomiota tulee kiinnittää nuorten läheisiin ja lähisuhteisiin. Lastensuojelun pitkään jatkuneet rakenteelliset ongelmat ja hatkaamiseen liittyvät yhteistyön haasteet altistavat nuoret vaaroille. Nuoret kohtaavat hatkassa ollessaan hengenvaaraa ja monia muita kielteisiä ja haavoittavia kokemuksia. Tulevaisuudessa jokaisen toimijan ja työntekijän tulee ymmärtää hatkassa olevan nuoren tarkoittavan lastensuojelun sijaishuollosta kadonnutta lasta.

2 HATKASSA: HANKKEESTA JA KÄSITTEISTÄ

Tässä luvussa kuvataan tarkemmin Hatkassa-hanketta ja sen tavoitteita sekä hatkaamiseen liittyviä keskeisiä käsitteitä. Luvussa käsitellään myös Sosiaali- ja terveysministeriön, Poliisihallituksen ja Hätäkeskuslaitoksen 2022 tekemää virka-apuohjeistusta, joka on tällä hetkellä keskeinen eri toimijoiden vastuuta, hatkailmiötä ja siihen liittyviä käsitteitä määrittävä viranomaisohjeistus.

2.1 HATKASSA-HANKE

Tässä julkaisussa esitetty tieto on koottu osana valtakunnallisen lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry:n Hatkassa – Lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen -hanketta, jota rahoittaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) vuosina 2022–2024. Hankkeen valmisteluvaiheessa vuosina 2019–2021 tutustuttiin kotimaiseen ja kansainväliseen kirjallisuuteen ilmiöön liittyen, järjestettiin kaikille kiinnostuneille avoin verkkotilaisuus ja potentiaalisille hankekumppaneille suunnattu valmistelutilaisuus. Nuorten kokemuksia ja näkemyksiä ilmiöstä kerättiin osana Sijaishuollon haastekisaa, jossa neljä 3–5 nuoresta koostuvaa tiimiä tuottivat tietoa ja ratkaisuehdotuksia hatkaamiseen liittyen (Kaijanen & Westlund 2021). Hankkeen sisällöt on luotu tämän valmistelutyön pohjalta.

HATKASSA-HANKE (2022–2024) TIIVIISTI

Hankkeen virallisia kumppaneita ovat Abnoy Oy, Aseman Lapset ry, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lastensuojelu (ent. Espoon kaupungin lastensuojelu), Helsingin kaupungin lastensuojelu sekä sosiaali- ja kriisipäivystys, Hoivatie, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla, Perhekuntoutuskeskus Lauste ja Valtion koulukodit. Hankkeessa tehdään lisäksi yhteistyötä kaikkien hatkaamisesta ja siihen vaikuttamisesta kiinnostuneiden kanssa.

TAVOITE 1

- Ammattilaisilla on käytettävissään ajantasaista ja kattavaa tietoa hatkaamisesta
- Nuoret saavat tarpeitaan vastaavaa apua ja tukea

TOIMENPITEET

- Luodaan kansallinen tilannekuva hatkaamisesta ilmiönä kokoamalla yhteen kotimaista ja kansainvälistä kirjallisuutta, toteuttamalla laaja kyselykokonaisuus ja työpajojen sarja
- Koottu tieto julkaistaan avoimesti kaikkien saataville

TAVOITE 2

- Nuoret pystyvät itse arvioimaan ja tunnistamaan hatkaamiseen liittyviä riskejä
- Hatkaamisen vaikutukset lähisuhteisiin ja -yhteisöihin tunnistetaan paremmin
- Ammattilaisilla on käytettävissään materiaalia työnsä tueksi

TOIMENPITEET

- Luodaan www.hatkassa.fi -verkkosivusto
- Tuotetaan verkkosivustolle kokemustarinoita teksti-, audio- ja videomuodossa sijaishuollosta itsenäistyneiltä nuorilta kokemusasiantuntijoilta ja sijaishuollossa asuvien tai asuneiden lasten läheisiltä
- Verkkosivustolle tuotetaan ja kootaan tietoa ammattilaisten työn tueksi

TAVOITE 3

- Ammattilaiset toimivat vaikuttavasti yhdessä ennen hatkaa, hatkan aikana ja hatkan jälkeen
- Läheisten ja lähiyhteisöjen merkitys ja hatkaamisen vaikutus niihin tunnistetaan osana yhteistä työskentelyä

TOIMENPITEET

- Pilotoidaan yhteisövaikuttavuus-viitekehikseen pohjaavaa toimintamallia
- Dokumentoidaan ja julkaistaan tietoa pilotista sen juurruttamisen ja levittämisen mahdollistamiseksi
- Luodaan ja toteutetaan koulutuskokonaisuuksia hatkaamiseen liittyen

TAVOITE 4

- Hatkaaminen ilmiönä tunnistetaan poliittisessa päätöksenteossa sekä lastensuojelun kansallisessa kehittämisessä mm. ohjauksessa ja valvonnassa, tiedonhallinnassa ja lainsäädäntötyössä

TOIMENPITEET

- Vaikutetaan monikanavaisesti ja -äänisesti lastensuojelukentän lisäksi mm. mediassa ja työryhmissä
- Tuotetaan ja julkaistaan tarkennetut ehdotukset toimintamalleista hatkaamiseen liittyen ainakin ohjauksen ja valvonnan, lainsäädäntötyön ja tiedonhallinnan osalta

Hankkeen nimi "Hatkaassa – lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen" sisältää sekä puhekielisen hatka-termin että käsitteet 'luvatton poissaolo' ja 'palaamatta jättäminen'. Koska on selvää, että käsitteiden valinta vaikuttaa niin hatkailmiöstä tuotettuun kuvaan, nuorten toimijuuteen kuin ilmiön ymmärtämiseen, kuvaamme seuraavaksi, miten keskeisiä ilmiöön liittyviä käsitteitä on määritelty hankkeessa ja yleisesti.

Hankkeessa on tietoisesti valittu käyttää käsitettä hatka, sillä se on lastensuojelun sijaishuollon kontekstissa niin nuorten kuin ammattilaistenkin keskuudessa tuttu, puhekielinen ilmaisu lapsen tai nuoren karkaamiselle ja luvatta poissa olemiselle lastensuojelulaitoksesta. Hankkeen tiedonkeruun ensimmäisen vaiheen kansallisessa kyselyssä hatkakäsitettä ei määritelty yhteisesti, vaan sen tulkinta jätettiin kullekin vastaajalle. Kyselyssä toisaalta kysyttiin hatkaamisen yleisintä kestoja tunnista päiviin, viikkoihin, kuukausiin ja yli vuoteen. Hatkaaminen ei käsitteenä ole yksiselitteinen, mutta käsitteen määrittelystä on keskusteltu kyselyä seuranneissa työpajoissa.

”En oo hatkannu, oon vaan ollu pari päivää pois vanhasta laitoksesta. En käyttäny kamaa, hengasin kaverin kanssa. Vastasin, kun soitettiin. Hatkassa on, jos ei vastaa puhelimeen.”

- nuori työpajassa

2.2 KESKEISIÄ HATKAAMISEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

Hatka-käsitteellä viitataan pois lähtemiseen kiireessä tai äkkilähtöön (Suomen murteiden sanakirja 2022). Lähteminen ”hatkaan” määrittyy termeillä pakoon, karkuun, livohkaan. On arveltu, että hatka-sanan alkuperä on venäjässä samassa sanaperheessä kuin sana hödkij, eli joutuisa tai nopeakulkuinen (Jarva 2003, 103–106).

Luvaton poissaolo on suomalaisessa kontekstissa käytetty käsite, joka sisältää sekä lastensuojelulaitoksesta luvattomasti poistumisen että sinne palaamatta jättämisen tai jäämisen (ks. esim. Isoniemi 2019; Sumuvuori 2019). Abscond -verbi saa suomen kielessä merkityksen karata (”He absconded from a prison”). Käsitettä on käytetty kodin ulkopuolelle sijoitettujen hatkaavien nuorten tutkimuksessa (Bowden ym. 2018).

Absent käsitettä käytetään Englannissa rinnakkain missing-käsitteen kanssa. Absent-käsitteellä tarkoitetaan vapaaehtoisesti poissaolevaa, jonka seurauksena esimerkiksi poliisit eivät tee aktiivisia toimenpiteitä nuoren löytämiseksi. Nuori määritellään vapaaehtoisesti poissaolevaksi tai kadonneeksi riskiarvion perusteella. (BASW 2016.)

AWOL (absent without [official] leave) viittaa poissa olemiseen ilman (virallista) lupaa tai lomaa. Arkikielessä sitä käytetään viitattaessa poissa olemiseen sellaisesta paikasta, jossa yksilön tulisi olla; kateissa olemiseen (absent from where one should be; missing). Missing -konteksti ei korosta niinkään yksilön omaa valintaa tai aktiivisuutta poissa olemiseen, kun taas AWOL määrittää poissaolevalle aktiivisemman roolin.

Going missing tarkoittaa suomeksi katoaa, joko vapaaehtoisesti tai vastentahtoisesti. Missing Children Europe -järjestö (2021) määrittelee karkaaviksi (missing) lapsiksi vapaaehtoisesti karanneiden lisäksi ne lapset, jotka on pakotettu lähtemään pois kotoaan tai laitoksesta. Going missing -käsitettä on käytetty (esim. Biehal ym. 2000) koskemaan kaikkia luvattomia poissa olemisia lastensuojelulaitoksesta, mukaan lukien sellaiset poissaolot, joista nuoret sekä ammattilaiset voisivat käyttää käsitettä karata (running away).

Run away verbiä on yleisesti käytetty hatkaamista käsittelevässä tutkimuksessa. Verbi run away tarkoittaa suomeksi karkaamista, mutta myös lätkimään lähtemistä, välttelyä sekä pakoilemista (run away from problems).

Osa nuorista on kuvannut työpajakeskusteluissa hatkaamisen olevan sitä, ettei tule sovitusti lastensuojelulaitoksen tai sitä, että on yön poissa. Toisten nuorten mielestä muutaman tunnin poissaolo ei ole hatka, vaan hatkassa on, jos on monta viikkoa pois eikä ilmoita itsestään mitään. Ammattilaisten mukaan hatkaamista on sen sijaan pääsääntöisesti se, että on luvatta pois lastensuojelulaitoksesta – oli aika tunteja, päiviä, viikkoja tai kuukausia.

Hankkeessa on tehty myös tiedostettu, käsitteellinen valinta puhua nuorista lapsien sijaan. On olennaista nähdä sijaishuollosta hatkaavat nuoret erityisen haavoittuvassa asemassa sekä alaikäisyytensä (Lastensuojelulaki 417/2007 6 §) että huostaanoton ja kodin ulkopuolelle sijoittamisen vuoksi. Nuorista puhuminen ottaa kuitenkin huomioon hanketyön koko kohderyhmän, sijaishuollossa asuvat ja asuneet 13–29-vuotiaat nuoret, erotuksena ainoastaan alaikäisiin lapsiin.

2.3 KARANNUT, KADONNUT VAI LUVATTA POISTUNUT? – KANSALLINEN VIRKA-APUOHJEISTUS

Tällä hetkellä sosiaalitoimi, sijaishuoltoapaikat, poliisi ja hätäkeskus noudattavat 25.3.2022 voimaan tullutta Poliisihallituksen, Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) ja Hätäkeskuslaitoksen tekemää ohjeistusta hatkaamiseen liittyvästä toiminnasta (Virka-apuohjeistus 2022). Ohjeistus määrittelee ja pyrkii selkeyttämään eri toimijoiden vastuut ja käytänteet sijaishuoltoapaikasta luvatta poistuneen tai sinne palaamatta jättäneen lapsen palauttamiseksi. Ohjeistuksen tavoitteena on kirkastaa sosiaalitoimen, sijaishuoltoapaikan, poliisin ja hätäkeskuksen yhteistoimintaa niin, että lapsen etu ja lapsen oikeus erityiseen suojeluun toteutuisi (STM Kuntainfo 2022).

Lasta tai muiden henkilöiden henkeä ja terveyttä konkreettisesti, akuutisti uhkaavasta seikasta tulee viipymättä olla yhteydessä hätäkeskukseen. Tällaisia vaaratekijöitä voivat olla esimerkiksi tilanteet, joissa

- lapsi poistuu pakkaseen ilman kenkiä tai asianmukaisia vaatteita
- lapsi tarvitsee viipymättä lääkitystä
- lapsi ei ikänsä, kehitystasonsa tai vakavan päihtymystilansa vuoksi kykene huolehtimaan itsestään
- lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti tai uhkaa muuten vahingoittaa itseään
- lapsi uhkaa muiden henkeä tai turvallisuutta.

(Virka-apuohjeistuksen lukuohje 2022.)

Kun lapsi on akuutissa vaarassa, tulee hätäkeskuspäivystäjälle kertoa konkreettisesti, miksi lapsen henki ja terveys on akuutisti vaarassa. Tämä arvio voi ohjeistuksen mukaan perustua esimerkiksi lapsen taustaan tai aiempaan käyttäytymiseen, hänen esittämiinsä uhkauksiin tai hänen poistumistaan edeltäneeseen tilanteeseen. Hätäkeskuspäivystäjä päättää saamiensa tietojen perusteella, vaatiiko tilanne virka-aputehtävää vai ryhtyykö poliisi etsimään lasta viipymättä. (STM Kuntainfo 2022; Virka-aputaulukon lukuohje 2022.)

Silloin kun hatkassa olevan lapsen ei epäillä olevan konkreettisesti, akuutissa vaarassa, on kyse poliisin lastensuojelun viranomaiselle antamasta virka-aputehtävästä. Poliisin virka-aputehtävässä on kyse sosiaalihuollon viranomaisen tehtävän turvaamisesta, jolloin poliisin toimivaltuudet ovat rajallisia. Jos lapsi on akuutissa konkreettisesti vaarassa, on kyseessä virka-aputehtävän sijaan poliisitehtävä, joka antaa poliisille poliisilain mukaisia toimivaltuuksia. (STM Kuntainfo 2022.)

Virka-aputaulukon lukuohje (2022) nostaa esille mahdollisuuden, että myös lapsen itseään tai muita ihmisiä vaarantava käyttäytyminen on usein poliisin perustehtävä. Tällöin poliisille muodostuu poliisilain (872/2011) toisen luvun mukaisia toimivaltuuksia:

Kiinniotto henkilön suojaamiseksi (poliisilaki 2 luku 2 §)

Jos lapsen henkeä, terveyttä, ruumiillista koskemattomuutta tai terveyttä uhkaa välitön ja vakava vaara, on lapsen auttaminen ja lapsen toimintaan puuttuminen myös poliisille kuuluva perustehtävä. Poliisilla on oikeus ottaa lapsi tällöin kiinni hänen suojelemiseksi, jos lapsi ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin. Poliisin on luovutettava kiinniotettu lapsi viipymättä sosiaalitoimelle, jos lapsi on otettu huostaan tai sijoitettu.

Kiinniotto rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi (poliisilaki 2 luku 10 §)

Poliisi voi puuttua lapsen vaaralliseen tai uhkaavaan toimintaan, jos lapsen uhkauksien tai muun käyttäytymisen perusteella on perusteltua syytä olettaa tai lapsen aikaisemman käyttäytymisen perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Poliisi voi ottaa lapsen kiinni, jos vaaraa tai häiriötä ei voida muuten poistaa. Kiinniotettu lapsi on luovutettava viipymättä sosiaalitoimelle, jos se on mahdollista ottaen huomioon lapsen käyttäytyminen. Lapsen ottaminen säilöön poliisin säilytystilaan on kuitenkin viimesijainen vaihtoehto.

Näistä poliisin toimivaltuuksien soveltamisesta päättää tilannetta johtava poliisimies ja päätöksen tekeminen perustuu kokonaisarviointiin, jossa poliisi huomioi lapsen tilanteen, vallitsevat olosuhteet ja lapsen edun. Tässä lapsesta tehty riskiarviointi tai muut vastaavat tiedot ovat tärkeä lisä poliisille lapseen kohdistuvaa välitöntä, vakavaa lapsen henkeä, terveyttä ja turvallisuutta uhkaavaa vaaraa arvioitaessa. (Virka-aputaulukon lukuohje 2022.)

Poliisihallituksen, Sosiaali- ja terveysministeriön ja Hätäkeskuslaitoksen virka-apuohjeistus (2022) koskee tilannetta, jossa luvatta poissa olevan lapsen ei epäillä olevan konkreettisesti vaarassa.

Ohjeistus on jaoteltu kolmeen eri tilannekuvaukseen:

1. Sijaishuoltopaikan työntekijä tekee havainnon luvatta poistuneesta tai sinne palaamatta jättäneestä lapsesta.
2. Lapsen olinpaikka on tiedossa ja hänet on mahdollisesti tavattu, mutta havainnon tekijänä on esimerkiksi hänen vanhempansa tai mikä tahansa muu taho kuin sijaishuoltopaikka, sosiaalitoimi tai poliisi.
3. Lapsi tavoitetaan poliisitoiminnan yhteydessä.

Jos sijaishuoltopaikan työntekijä huomaa lapsen hatkanneen, täytyy hänen olla yhteydessä sijoittajakunnan sosiaalitoimeen. Sosiaalitoimi pyytää sijoituspaikkakunnan poliisia etsintäkuuluttamaan lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuneen tai sinne palaamatta jättäneen lapsen. Poliisi etsintäkuuluttaa lapsen, mutta etsintäkuulutus ei ole sama kuin virka-apupyynnö. Etsintäkuulutus toimii poliisin tietojärjestelmään kirjattavana ilmoituksena, jonka johdosta poliisi tekee passiivista etsintää, eli ilmoittaa sosiaalitoimelle, jos lapsi tavataan poliisitoiminnan yhteydessä. Pääasiallinen lapsen etsintävastuu on sijaishuoltopaikalla (Lastensuojelulaki 417/2007, 69 §) ja sen on ryhdyttävä viipymättä toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. (Virka-apuohjeistus 2022.)

Jos hätäkeskukseen tulee tieto tai vihje luvatta poissa olevan lapsen olinpaikasta, hätäkeskus välittää tiedon löytöpaikkakunnan sosiaalipäivystykseen, josta tieto menee tarvittaessa (virka-aikana) lapsen sijoittajakunnan sosiaalitoimeen. Löytöpaikkakunnan sosiaalitoimi tekee virka-apupyynnön löytöpaikkakunnan poliisilaitokselle. Virka-apupyynnö tehdään siinä vaiheessa, kun virka-apupyynnön perusteluihin sisällytettävän lapsikohtaisen riskiarvion perusteella on todennäköistä, että lapsi on vaaraksi itselleen tai muille ja vastustaa sijaishuoltopaikkaan palaamista. (Virka-apuohjeistus 2022.)

Virka-apupyynnön perusteena on sosiaalitoimen oikeus saada poliisilta tarpeellista virka-apua sosiaalitoimen laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 22 §; Poliisilaki 872/2011, 9 luku 1 §), jos sosiaalitoimea estetään suorittamasta virkatehtäväänsä ja tämän 'esteen' poistamiseksi tarvitaan poliisin toimivaltuuksien käyttöä. Poliisille tehtävä virka-apu voi tulla kyseeseen, jos sosiaalihuollon viranomaisella on perusteltua syytä olettaa, että virkatehtävän suorittaminen tullaan estämään. Kirjallisen, perustellun virka-apupyynnön saavuttua löytöpaikkakunnan poliisin tilanne- tai johtokeskukseen ratkaisee poliisi pyynnön siinä olevien tietojen ja riskiarvion perusteella. Poliisi voi pyytää sosiaalitoimelta lisäselvitystä tai täydennystä, jos pyyntö on epäselvä tai sen tiedot eivät ole riittäviä päätöksen tekemiseen. Myönteisen virka-apupyynnön saavuttua tiedoksi sosiaalitoimelle poliisi siirtää tehtävän hätäkeskukseen, joka välittää sen vapaana olevalle poliisipartiolle. (Virka-apuohjeistus 2022.)

Sijaishuoltopaikalla on velvollisuus lapsen kuljettamiseen takaisin (Lastensuojelulaki 69 a§), ellei poliisilta ole saatu virka-apua kuljetuksen turvaamiseksi esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi vastustaa sosiaalitoimen johdolla tehtävää kuljetusta takaisin sijaishuoltopaikkaan. Lapsen huolenpidosta vastaa löytöpaikkakunnan sosiaalitoimi siihen saakka, kunnes kuljetus on järjestetty. Poliisi ei voi ottaa lasta säilöönsä sosiaalitoimen tai lastensuojelulaitoksen pyynnöstä. Poliisin säilöön ottamisen perusteena voi sen sijaan olla poliisilain (2 luku 3§) etsintäkuulutetun läsnäolovelvollisuus, poliisilain, pakkokeinolain tai esitutkintalain kiinniotto- ja säilöönottamisperusteet (Ks. Virka-apuohjeistus 2022). Yksi peruste lapsen kiinni ottamiselle ovat myös edellä mainitut, poliisitehtävän perusteella syntyneet poliisin toimivaltuudet, jos lapsen henkeä, terveyttä, ruumiillista koskemattomuutta tai terveyttä uhkaa välitön ja vakava vaara ja jos lapsi ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin. (Poliisilaki 2 luku 2§.)

Jotta lapsi voidaan velvoittaa olemaan läsnä esimerkiksi poliisiasemalla, tulee lapsesta olla voimassa sosiaalitoimen tekemä etsintäkuulutus, ja poliisin on tullut tavoittaa lapsi oman toimintansa yhteydessä tai lapseen liittyvällä poliisitehtävällä. Tällaisessa tapauksessa lapsen läsnäolovelvollisuus voi kestää enintään kuusi tuntia eikä pidä sisällään oikeutta pitää lasta lukitussa tilassa tai poliisin säilytystilassa. Tällöinkin poliisi pyrkii mahdollisimman pian luovuttamaan lapsen sosiaalitoimelle tai sijaishuoltopaikan työntekijälle, joka kuljettaa lapsen takaisin sijaishuoltopaikkaan. Se, että lasta pidetään poliisin säilytystilassa, edellyttää perustetta ottaa lapsi kiinni, esimerkiksi henkilön suojaamiseksi (poliisilaki 2 luku 2§), rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi (poliisilaki 2 luku 10§) tai rikoksen selvittämiseksi, jos lasta epäillään rikoksesta (pakkokeinolaki 2 luku 1§).

Kun lapsen olinpaikka on tiedossa ja hänet on mahdollisesti tavattu, mutta havainnon tekijänä on esimerkiksi hänen vanhempansa tai mikä tahansa muu taho kuin sijaishuolto- ja sosiaalitoimi tai poliisi, välittää hätäkeskus tehtävän löytöpaikkakunnan sosiaalitoimelle, joka käynnistää tarvittavat toimenpiteet lapsen palauttamiseksi. Käytännössä sosiaalitoimi ilmoittaa sijaishuolto- ja sosiaalitoimelle tiedon löytyneestä lapsesta, ja sosiaalitoimi ja sijaishuolto- ja sosiaalitoimi tekevät yhteisen tilannearvion. Sen perusteella päätetään, meneekö löytöpaikalle sosiaalitoimi, sijaishuolto- ja sosiaalitoimi vai molemmat. Tarvittaessa löytöpaikkakunnan sosiaalitoimi tekee löytöpaikkakunnan poliisille virka-apupyynnön, mikäli sosiaalitoimeksi estetään sen virkatehtävässä tai on syytä epäillä virkatehtävän estämistä. Virka-apupyynnön voi tehdä kiireellisessä tilanteessa suullisesti, mutta se on vahvistettava kirjallisesti. Poliisi ratkaisee virka-apupyynnön siinä olevien tietojen perusteella. Ratkaisun pohjaksi virka-apupyynnön sisältävä riskiarvio ja muut perustelut ovat olennaisia lisätietoja kokonaiskuvan saamiseksi. Myös tällaisissa tilanteissa noudatetaan samoja edellä mainittuja poliisilain perusteita lapsen säilöön ottamisesta ja päävastuu lapsen kuljettamisesta lastensuojelulaitokseen on sijaishuolto- ja sosiaalitoimella. Mahdollinen väliaikainen huolenpito on löytöpaikkakunnan sosiaalitoimen vastuulla. (Virka-apu ohjeistus 2022.)

Mikäli hatkassa oleva lapsi tavoitetaan poliisitoiminnan yhteydessä, ilmoittaa poliisi lapsen löytymisestä löytöpaikkakunnan sosiaalitoimelle, joka vastaa lapsen huolenpidosta, kunnes kuljetukseen liittyvistä järjestelyistä on sovittu lapsen sijaishuolto- ja sosiaalitoimen kanssa. Tilanteessa, jossa lapsi tavoitetaan poliisitoiminnan yhteydessä, ovat voimassa samat poliisin kiinniotto- ja säilöönottamisperusteet, poliisin toimivaltuudet sekä poliisin mahdollinen virka-apu kuljetukseen kuin edellä on jo tarkemmin eritelty.

Nykyinen ohjeistus ohjaa siis kirjaamaan luvattomasti sijaishuolto- ja sosiaalitoimelta poissa olevan lapsen ensin etsintäkuulutetuksi ja olinpaikan ollessa tiedossa virka-apupyynnöksi, ei kadonneeksi henkilöksi. Kadonnut henkilö on poliisin määritelmän mukaan henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa eksyneen tai olevan muuten kuin omasta tahdostaan kateissa, joutuneen onnettomuuden uhriksi tai olevan muuten vaarassa. Kadonneen henkilön etsintä on poliisitehtävä, jossa poliisin tulee ryhtyä toimenpiteisiin viipymättä. Poliisitoiminnan mukaan täysivaltainen henkilö, joka ei halua tulla löydettyksi, ei ole kadonnut henkilö.

Lisäksi, jos lasta ei virka-apupyynnön tekemisen jälkeen tavoiteta kohtuullisessa ajassa, tulisi tilanteessa harkita lapsen ilmoittamista kadonneeksi henkilöksi. Tilastointi vaihtelee sen osalta, ilmoitetaanko lapsi kadonneeksi (=poliisitehtävä) vai tehdäänkö hänestä lastensuojelun virka-apu-

pyyntö (=lastensuojelutehtävä) poliisille. Kaikista hatkanneista lapsista ei kirjata etsintäkuulutusta, vaikka pitäisi. Isoniemen (2019) mukaan selvätkään viitteet kadonneen henkilön etsinnän kriteerien täyttymisestä eivät näyttäneet todellisuudessa johtavan kadonneen henkilön aktiiviseen etsintään. Yhdeksi syyksi Isoniemi (2019) arvioi vaikuttavan sen, ettei konkreettisen vaaran arviointiin ole olemassa kansallisia, selkeitä kriteereitä. Maissa, joissa riski- tai vaaran arviointia tehdään, asiaa lähestytään yksilöllisesti tunnistettujen riskiä kohottavien tekijöiden kautta. (Mt., 2019.) Toinen mahdollinen taustatekijä voi olla se, millä tavoin poliisi tekee hatkatilanteissa vaativaa lapsen edun arviointia ja punnintaa suhteessa vaaran ja kiireellisyyden arviointiin.

Lapsen oikeusasemaa korostaneen, vuoden 1995 perusoikeusuudistukseen liittyvän hallituksen esityksen mukaan lapsen aseman ja olosuhteiden parantamiseksi on mahdollista toimia positiivisen erityiskohtelun tavoin (Isoniemi 2019, 86–88). Poliisilakia muutettaessa virka-avun osalta hallituksen esityksessä (HE 151/2022vp) katsottiin, että sijaishuoltoapaikasta luvatta poissa oleva lapsi on lähtökohtaisesti konkreettisesti vaarassa asemansa ja turvattomien olosuhteidensa vuoksi (Räty 2023). Lisäksi lainsäädännössä ei ole mitään estettä sille, että jokainen luvaton poissaolo tulkittaisiin poliisilain 2 luvun 1§:n mukaiseksi kadonneen henkilön etsimiseksi (Isoniemi 2019, 87). On siis kyseenalaista, miten erityisen haavoittuvassa asemassa olevien, sijaishuoltoapaikasta luvatta poissa olevien nuorten kohdalla lapsen oikeudet, lapsen edun ensisijaisuus ja lapsen oikeus suojeluun toteutuvat 2020-luvun Suomessa.

3 TIEDONKERUU JA AINEISTO

Hankkeen käynnistyttyä maaliskuussa 2022 hankkeen työntekijät tekivät tarkempaa suunnitelmaa tiedon ja aineiston keräämisestä. Päädyttiin ensin tutustumaan hatkaamista koskevaan kansainväli- liseen ja kotimaiseen kirjallisuuteen, josta edettiin kyselyn toteuttamiseen ja tämän jälkeen koottua tietoa syventävään työpajojen sarjaan syksyllä 2022. Tiedon keräämisessä haluttiin ottaa huomioon erityisesti se, että ilmiöstä saataisiin moninäkökulmaista tietoa niiltä keskeisiltä toimijoilta, joita hatkaaminen koskettaa. Näitä olivat lastensuojelun sijaishuollossa asuvat ja asuneet 13–29-vuotiaat nuoret, sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten läheiset, sijaishuollossa ja erityisesti lasten- suojelulaitoksissa työskentelevät ammattilaiset, sosiaali- ja kriisipäivystykset ja lastensuojelun sosiaalityössä työskentelevät ammattilaiset, poliisit sekä muut toimijat, joita aihe koskettaa.

Tietoa kohderyhmiltä haluttiin saada:

- Yleisesti sijaishuoltoon, mutta myös hatkaamiseen kiinteästi linkittyvistä tekijöistä, kuten nuorten osallisuuden kokemuksista, oikeuksien toteutumise- sta ja sijoituksen tavoitteiden tiedostamisesta.
- Tekijöistä, jotka vaikuttavat hatkaamiseen ennen varsinaista hatkatilannetta, kuten esimerkiksi hatkaamisen syistä ja ammattilaisten valmiuksista toimia hatkaamistilanteissa.
- Toiminnasta ja kokemuksista nuoren ollessa hatkassa eli esimerkiksi ammat- tilaisten toimivaltaan ja vastuisiin sekä hatkan aikaisiin tapahtumiin liittyvistä asioista.
- Toiminnasta ja kokemuksista sen jälkeen, kun nuori palaa tai palautetaan takaisin lastensuojelulaitokseen.

3.1 KYSELY

Kysely luotiin kansainvälistä ja kotimaista kirjallisuutta sekä sitä varten muilla tavoin kerättyä tietoa hyödyntämällä (Liite 1). Hatkassa-hankkeen työntekijät tapasivat kevään 2022 aikana hankkeen yhteistyökumppaneita ja muita ilmiön parissa toimivia tahoja. Yhtenä tavoitteena keskusteluissa oli saada käytännön tietoa kyselyn suunnittelun ja toteutuksen tueksi. Kyselyä pilotoitiin ja siitä kerättiin palautetta kesällä 2022 kokemusasiantuntijoilta ja ammattilaisilta.

Kysely toteutettiin sähköisenä Webropol-kyselynä ja siihen vastattiin anonyymisti. Vastaaja valitsi kyselyssä ensimmäisenä vastaajaryhmän, jota edustaa. Kyselyssä oli valittavana kuusi kohderyhmää: lastensuojelun sijaishuollossa asuvat ja asuneet 13–29-vuotiaat nuoret, sijaishuollossa asuvien ja

asuneiden nuorten läheiset, sosiaalityössä työskentelevät, lastensuojelulaitoksissa työskentelevät, poliisit ja muut. Verkkokysely oli auki 5.9.2022–18.9.2022 välisen ajan poliisia lukuun ottamatta, joiden kysely oli auki 5.–18.12.2022 välisen ajan. Kyselyssä kysyttiin 16–32 kysymystä riippuen hieman siitä, mitä vastaajaryhmää vastaaja edusti ja oliko hänellä suoraan omaa kokemusta hatkaamisesta.

Kyselyn aluksi kysyttiin vastaajan taustatietoja, kuten ikä, sukupuoli ja ammatti. Tämän jälkeen kyselyssä kysyttiin hatkaamiseen liittyvistä mielikuvista, tekijöistä, jotka vaikuttavat hatkaamiseen, syistä hatkaamisen taustalla, hatkan ajasta ja siitä, mitä hatkan jälkeen tapahtuu. Kyselyssä oli monivalintakysymyksiä, arviointiasteikkokysymyksiä ja matriisikysymyksiä. Kyselyn lopussa oli avoin kysymyskenttä, johon vastaajat saivat halutessaan kirjoittaa mitä tahansa näkemyksiään hatkaamisesta tai kyselystä ”sana on vapaa” -hengessä. Tutkimuslupaa haettaessa Poliisihallitukselta ei saatu lupaa kysyä poliisien taustatietoja muutoin kuin työpaikan alueellisen sijainnin osalta, vaikka taustatietojen perusteella olisi pystytty mahdollisesti arvioimaan esimerkiksi eri tehtävissä toimivien poliisien tietoa ja ymmärrystä hatkaamiseen liittyen. Poliisien kyselyssä tutkimuslupateknisistä syistä ei ollut myöskään avointa kysymyskenttää lopussa. Poliiseja lukuun ottamatta vastaajilla oli myös mahdollisuus osallistua lahjakortin (30 euroa) ja Pesäpuun tuotepaketin (arvo 50 euroa) arvontaan.

Kyselyn saatekirjettä ja linkkiä kyselyyn vastaamiseksi jaettiin kattavasti eri alustoilla. Saatekirjeen ja kyselyn linkin välittämiseksi tehtiin tietopyyntö Valviraan, josta saatiin kaikkien yksityisten sijaishuoltoa tuottavien palveluntuottajien yhteystiedot. Tämän lisäksi manuaalisesti koostettiin yhteystieto jokaisesta Suomen kunnan sosiaalityöstä. Kyselyn saatekirjettä ja linkkiä kyselyyn sen yhteydessä välitettiin suoraan Valviran listauksen sijaishuoltopaikkoihin ja kuntien sosiaalityöhön sekä kokemusasiantuntijatoimijoille ympäri Suomea. Lisäksi viestintää tehtiin monipuolisesti Pesäpuu ry:n ja yhteistyökumppanien sosiaalisen median kanavissa ja uutiskirjeissä. Hankkeen työntekijät ja yksittäiset henkilöt viestivät kyselystä myös omilla sosiaalisen median tileillään ja erilaisissa sosiaalisen median ryhmissä, kuten Sosionomien ja Sosiaalityön uraverkostoissa Facebookissa. Poliisihallitus vastasi kyselyn kansallisesta viestimisestä poliisilaitoksille tutkimusluvan hyväksymisen jälkeen.

Kyselyyn vastasi yhteensä 1864 henkilöä. Vastaajissa oli 325 nuorta, 130 läheistä, 609 lastensuojelulaitosten työntekijää, 244 sosiaalityön ammattilaista, 459 poliisia ja 97 muuta ammattilaista.

Kyselyn pohjalta tätä julkaisua varten on luotu kuvailevia tilastoja, jotka on esitetty erilaisin kuvin. Esimerkiksi väittämiin perustuvat vastausvaihtoehdot olivat kyselyssä muodossa täysin eri mieltä – jonkin verran eri mieltä – ei samaa eikä eri mieltä – jonkin verran samaa mieltä – täysin samaa mieltä. Tässä julkaisussa kyselyn tulokset näiden kysymysten osalta esitetään muodossa eri mieltä

– ei samaa mieltä eikä eri mieltä – samaa mieltä. Tämän lisäksi prosenttiosuuksia on ymmärrettävyyden ja selkeyden vuoksi pyöristetty lähimpään tasalukuun. Tässä julkaisussa kyselyn tulosten kuvaamisen tarkoituksena on tehdä näkyväksi vastaajaryhmien vastausten lisäksi yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia vastaajaryhmien välillä. Kyselyn yhteydessä siihen vastanneilta pyydettiin suostumus kyselyn vastausten hyödyntämiseen tutkimuskäytössä, lukuun ottamatta poliisien kyselyä. Suurin osa kaikista vastaajista antoi suostumuksen omien vastaustensa käyttämiseen tutkimuksessa. Kyselyssä kerätystä aineistosta tullaan tulevaisuudessa saamaan niin tarkempia tilastollisia analyysejä kuin jatkotutkimuksia ja opinnäytteitä, jotka edelleen edistävät tietopohjan rakentumista hatkaamisesta ilmiönä. Kaikki kyselyt ja niissä kysytyt kysymykset ovat liitteinä (Liitteet 2–7).

3.2 TYÖPAJAT

Syksyn 2022 aikana järjestettiin yhteensä 24 työpajaa ja tammikuussa 2023 viisi työpajaa. Näistä yhdeksän työpajaa järjestettiin lastensuojelulaitosten ohjaajille ja kymmenen työpajaa lastensuojelulaitosten nuorille. Hatkassa-hankkeen työntekijät vierailivat useissa lastensuojelulaitoksissa ympäri Suomea. Lastensuojelulaitokset olivat profiililtaan erityisen tai vaativan tason sijaishuoltoa tarjoavia yksiköitä, eikä yhtään työpajaa pidetty niin kutsutuissa perustason yksiköissä. Yksi lastensuojelulaitoksen työntekijöille järjestetty työpaja järjestettiin etäyhteyksin. Ennen työpajaa lastensuojelulaitoksen johtajan tai työpajasta vastaavan työntekijän kanssa käytiin etänä suunnittelutapaaminen, jossa käytiin läpi työpajan rakenne ja tavoite. Lastensuojelulaitoksiin lähetettiin nuorille ja työntekijöille suunnattu kirje, jossa kuvattiin tiiviisti Hatkassa-hanke, työpajan tarkoitus ja esiteltiin hankkeen työntekijät.

Lastensuojelulaitoksissa järjestettyjen työpajojen lisäksi järjestettiin työpaja läheisille, poliiseille, sijaishuollosta itsenäistyneille nuorille ja nuorisotyöntekijöille sekä avoin verkkotyöpaja ja kaksi työpajaa sosiaalityössä työskenteleville ammattilaisille. Tämän lisäksi tammikuussa järjestettiin yhteiskehittämistilaisuus, jossa oli edustettuina lukuisia eri ammattilaisia. Työpajoissa tavoitettiin yhteensä 58 alle 18-vuotiasta nuorta, yhdeksän 18–29-vuotiasta nuorta, viisi läheistä ja noin 150 ammattilaista. Suurin osa ammattilaisista työskenteli lastensuojelulaitoksessa.

Ammattilaisille suunnatuissa työpajoissa nostettiin keskusteluun joitakin alustavia huomioita kyselyn tuottamasta tiedosta, minkä lisäksi käytiin avointa keskustelua hatkaamisesta. Työpajojen sisällöt ja teemat eivät olleet vahvasti strukturoituja, vaan osallistujilla oli mahdollisuus nostaa esiin itselle tärkeitä näkökulmia hatkaamisesta. Työpajoissa ammattilaisilta kysyttiin lisäksi kyselyn

tuloksia syventäviä ja tarkentavia kysymyksiä, ja kohdennettiin kysymyksiä hatkaamista koskeviin eri teemoihin. Ammattilaisille suunnatut työpajat kestivät tunnista kolmeen tuntiin ja sijaishuollossa asuvien nuorten työpajat keskimäärin noin tunnin. Sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten työpaja kesti neljä tuntia.

Työpajoissa käyty keskustelu kirjattiin sähköisesti anonyymisti niin, ettei yksittäisiä lastensuojelulaitoksia tai ihmisiä pysty tunnistamaan niistä. Tietoa koostettiin työpajan aikana toisinaan lehtiölle tai taululle, josta tieto koottiin sähköiseen muotoon. Sekä kaikkien työpajojen kirjaukset että kyselyn avoimista vastauksista syntynyt laadullinen tieto teemoiteltiin kohderyhmittäin, mitä ohjasi kyselyn rakenne ja sisältö. Jatkossa tähän teemoiteltuun synteesiaineistoon viitataan laadullisena aineistona erotuksena kyselyn määrälliseen tietoon.

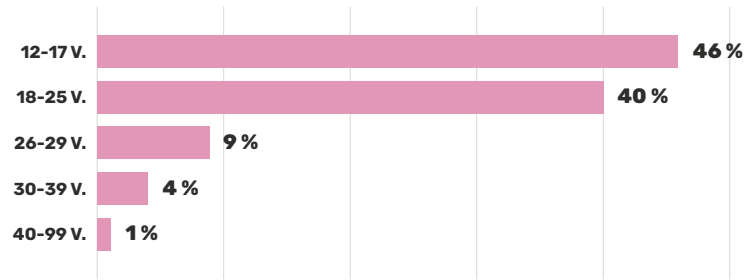
4 KYSELYN VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

Kyselyssä kaikilta vastaajilta kerättiin taustatietoja, joiden pohjalta on mahdollista esittää karkeita arvioita kyselyn kohdentumisesta kohderyhmän edustajiin. Tässä raportissa taustatiedot on esitetty ja niitä käsitellään vastaajaryhmittäin. Vastaajaryhmien sisäistä jaottelua esimerkiksi yksittäisten taustatietojen mukaan ei tehdä. Hatkaamista koskevassa kansainvälisessä tutkimuksessa on tunnistettu esimerkiksi iällä ja sijoituksen vastustuksella olevan yhteyttä nuoren riskiin hatkata (Attar-Schwartz 2013; Bowden ym. 2018; Latzman & Gibbs 2020).

4.1 NUORET

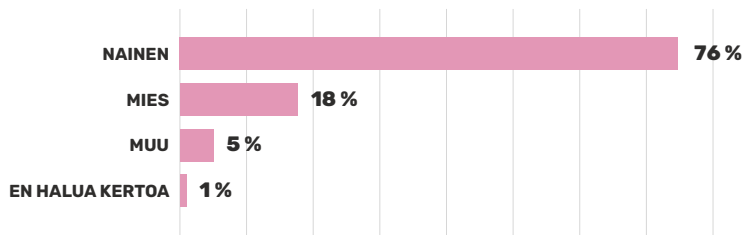
Kyselyssä haluttiin selvittää lastensuojelun sijaishuollossa asuvilta ja asuneilta 13–29-vuotiailta nuorilta heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään ilmiöstä. Nuorille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 325 lastensuojelun sijaishuollossa asuvaa tai aikaisemmin asunutta henkilöä.

Kuva 1. Ikä. Nuoret. (n=325)

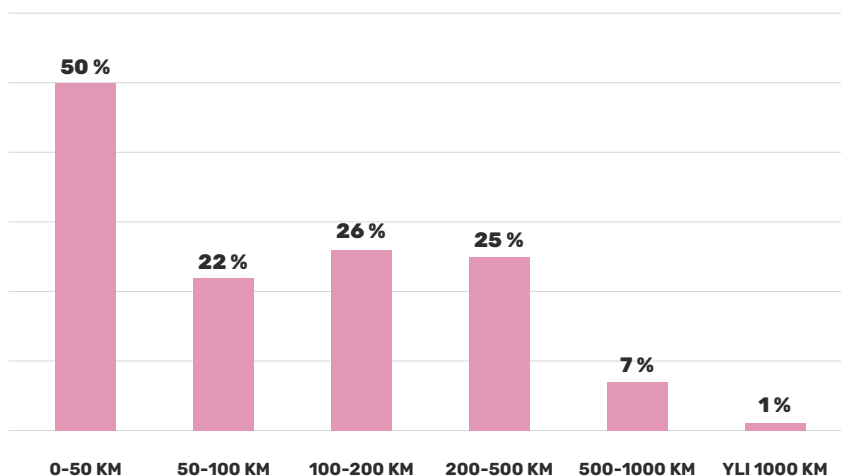
Nuorille suunnattuun kyselyyn vastanneista lähes puolet olivat alle 18-vuotiaita. Toiseksi suurimman vastaajaryhmän muodostivat 18–25-vuotiaat sijaishuollossa asuneet nuoret aikuiset ja loput vastaajista olivat yli 25-vuotiaita. Kyselyn saatekirjeessä ohjeistettiin kyselyn olevan tarkoitettu 13–29-vuotiaille nuorille, mutta tästä huolimatta kyselyyn vastasi yksi 12-vuotias ja joitakin yli 29-vuotiaita vastaajia. Yksi vastaaja ilmoitti iäkseen 99 vuotta, joka todennäköisesti kertoo, että vastaaja ei halunnut kertoa oikeaa ikäänsä.

Kuva 2. Sukupuoli. Nuoret. (n=325)

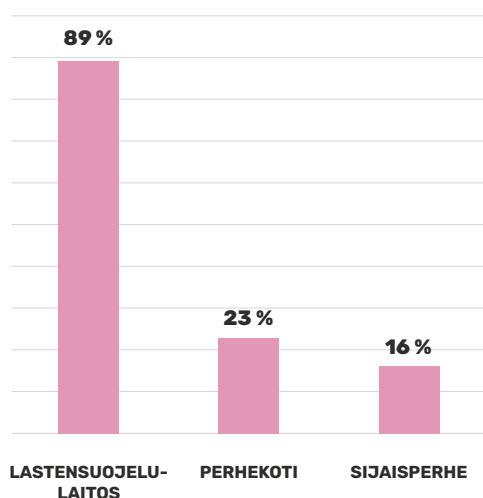
Kyselyyn vastanneista nuorista kolme neljästä kertoi sukupuolekseen nainen, hieman alle viidennes mies ja suhteellisen pieni osa vastaajista muu tai ei halunnut kertoa omaa sukupuoltaan.

Kuva 3. Sijaishuoltopaikkojen etäisyys syntymäperheestä. Nuoret. (n=325)

Vastaajia pyydettiin valitsemaan sijaishuoltoapaikkojen etäisyys syntymäperheestä kaikkien mahdollisten sijaishuoltoapaikkojen osalta, jossa nuoret olivat asuneet. Puolet vastaajista asui tai oli asunut 0–50 kilometrin päässä syntymäperheestä. Vastaajilla oli lähes yhtä paljon kokemuksia asumisesta sijaishuoltoapaikoissa, jotka olivat 50–100 kilometrin, 100–200 kilometrin tai 200–500 kilometrin päässä syntymäperheestä. Alle kymmenellä prosentilla vastaajista oli kokemusta asumisesta sijais- huoltoapaikassa, joka oli 500–1000 kilometrin päässä syntymäperheestä ja ainoastaan muutamilla vastaajilla kokemusta yli 1000 kilometrin etäisyydestä sijaishuoltoapaikan ja syntymäperheen välillä.

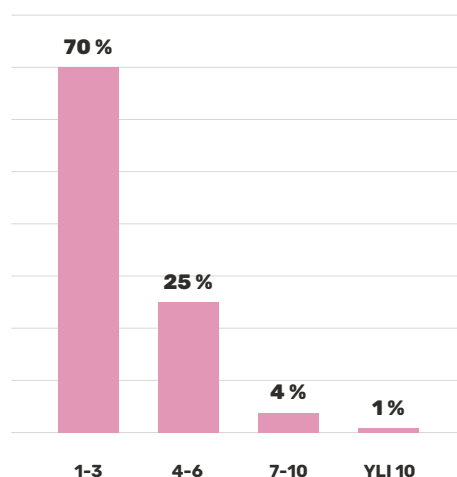
Kuva 4. Sijaishuollon muoto. Nuoret. (n=325)

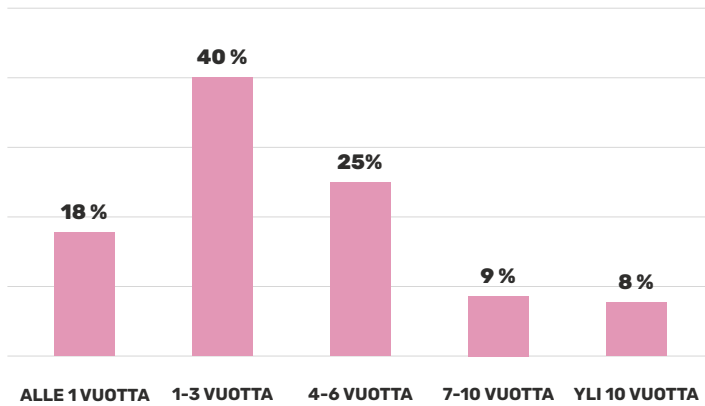
Nuoria pyydettiin kysymyksessä vastamaan kaikki sijaishuollon muodot, joissa he ovat olleet sijoitettuina. Selkeästi suurimmalla osalla vastaajista oli kokemusta lastensuojelulaitoksessa asumisesta, mutta ei kaikilla. Noin viidenneksellä vastaajista oli kokemusta perhekodissa ja/tai sijaisperheissä asumisesta.

Kuva 5. Kuinka monessa sijaishuoltoapaikassa olet asunut yhteensä? Nuoret. (n=325)

Vastaajista enemmistö oli asunut 1–3 sijais- huoltoapaikassa. Neljännes vastaajista oli asunut 4–6 sijaishuoltoapaikassa. Vain pieni osa vastaajista oli asunut yli seitsemässä sijaishuoltoapaikassa.

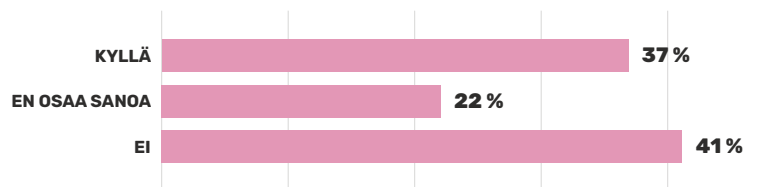
Kuva 6. Kuinka pitkään olet ollut sijoitettuna yhteensä? Nuoret. (n=325)

Yleisin nuorten raportoima sijoituksen kesto oli 1–3 vuotta. Toiseksi yleisin 4–6 vuotta ja kolmanneksi yleisin alle yhden vuoden kestänyt sijoitus. Hieman alle kymmenen prosenttia vastaajista oli ollut sijoitettuna 7–10 vuotta tai yli 10 vuotta. Sijoitusten

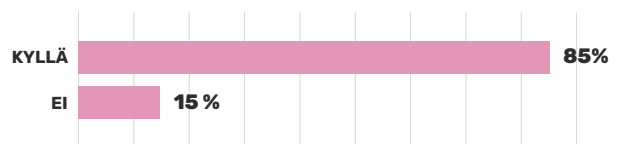
kestoja tarkastellessa on hyvä ottaa huomioon, että noin puolet vastaajista oli alle 18-vuotiaita, jotka jatkoivat sijaishuollossa asumista kyselyn jälkeen.

Kuva 7. Olin sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä sijoituksen ja huostaanoton tarpeesta. Nuoret. (n=325)

Ei samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa sijoituksen ja huostaanoton tarpeesta vastanneiden osuus oli hieman suurempi kuin niiden vastaajien, jotka kertoivat olleensa samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa. Vastaajista noin viidennes ei osannut sanoa, olivatko he sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä sijoituksen ja huostaanoton tarpeesta.

Kuva 8. Olen poistunut luvatta sijaishuoltoapaikasta tai jättänyt palaamatta sinne luvattomasti (hatkannut). Nuoret. (n=325)

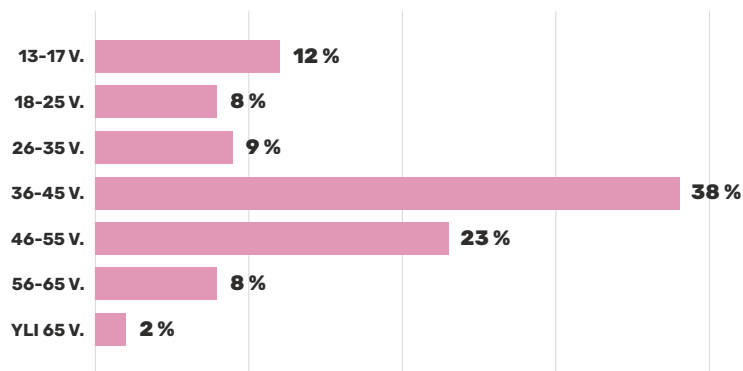

Enemmistö vastaajista oli poistunut sijaishuoltoapaikasta tai jättänyt palaamatta sinne luvattomasti eli hatkannut. Kyselyyn vastasi kuitenkin myös sellaisia nuoria, joilla ei ollut omaa kokemusta luvattomasti poistumisesta tai palaamatta jättämisestä. Kyselyn avovastauksissa tuli esille, että ainakin osalla niistä nuorista, jotka eivät olleet henkilökohtaisesti hatkanneet, oli hatkaamisesta kokemusta välillisesti esimerkiksi muiden lastensuojelulaitoksesta hatkanneiden nuorten kautta. Osa kyselyn kysymyksistä oli kohdennettu ainoastaan niille nuorille, jotka olivat itse hatkanneet ja osaan vastasivat kaikki nuoret.

4.2 LÄHEISET

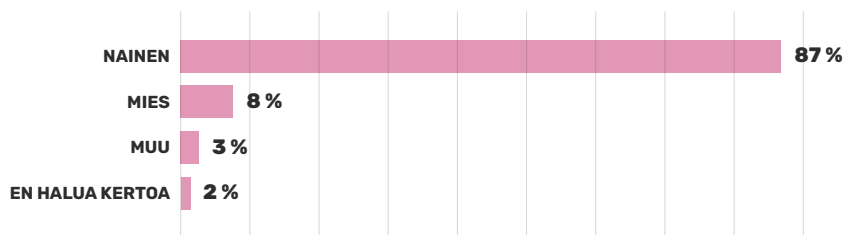
Hatkassa-kyselyssä haluttiin selvittää lastensuojelun sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten läheisiltä heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään ilmiöstä. Läheisille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 130 vastaajaa, joille läheinen nuori asui tai oli asunut sijaishuollossa. Kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan joitakin taustatietoja itsestään ja heille läheisestä nuoresta. Tässä luvussa kuvataan läheisille suunnattuun kyselyyn vastanneiden henkilöiden ja heille läheisten nuorten taustatiedot.

Kuva 9. Ikä. Läheiset. (n=130)

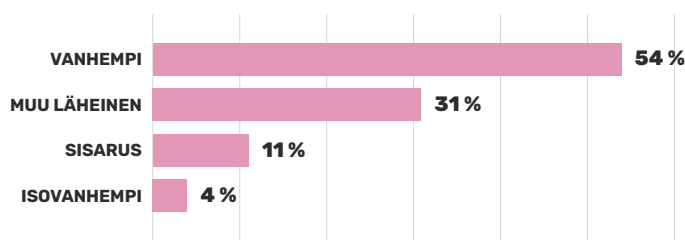
Suurin osa vastaajista, joiden läheinen asui tai oli asunut sijaishuollossa, oli 36–65-vuotiaita. Vastaajista yli kymmenen prosenttia oli itse alle 18-vuotiaita. Hieman alle kymmenen prosenttia vastaajista oli 18–25-vuotiaita ja 26–35-vuotiaita. Kyselyyn vastasi myös joitakin yli 65-vuotiaita.

Kuva 10. Sukupuoli. Läheiset. (n=130)

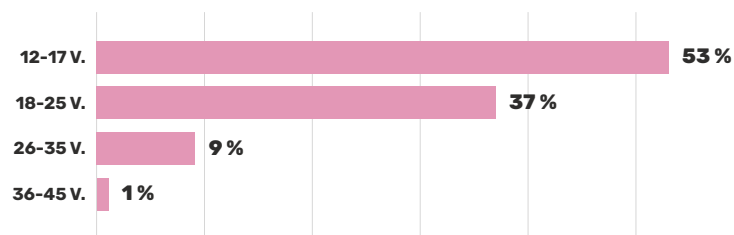
Läheisten selkeä enemmistö kertoi sukupuolekseen naisen. Miesten, muiden sukupuolten ja niiden, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoltaan osuus vastaajista oli yhteensä hieman yli kymmenen prosenttia.

Kuva 11. Suhde sijaishuollossa asuvaan tai asuneeseen nuoreen. Läheiset. (n=130)

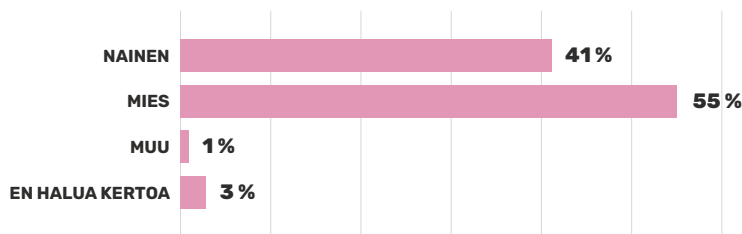
Yli puolet vastaajista oli sijaishuollossa asuvan tai asuneen nuoren vanhempia. Hieman yli kymmenen prosenttia vastaajista oli nuorten sisaruksia ja neljä prosenttia isovanhempia. Melkein kolmannes vastaajista kertoi suhteen nuoreen olevan muu läheinen, jota sai tarkentaa avoimella vastauksella. Eniten muu läheinen, kuka? -kysymyksen avoimeen vastauskenttään vastattiin ystävä, kaveri tai sukulainen, kuten täti tai serkku. Tämän lisäksi vastauksissa esiintyivät yksittäisinä vastauksina myös bonusvanhempi, isäpuoli, sijaisperheen vanhempi, sijaissisarus, kummi, perheen läheinen ystävä, nykyinen tai entinen kumppani ja toisen laitoksessa asuvan nuoren kumppani.

Kuva 12. Nuoren ikä. Läheiset. (n=130)

Vastaajista yli puolelle läheinen nuori oli iältään 12–17 vuotta. Toiseksi eniten vastaajille läheiset nuoret olivat iältään 18–25-vuotiaita. Vastaajissa oli myös niitä, joiden sijaishuollossa asunut ja sieltä hatkannut läheinen oli iältään yli 25 vuotta.

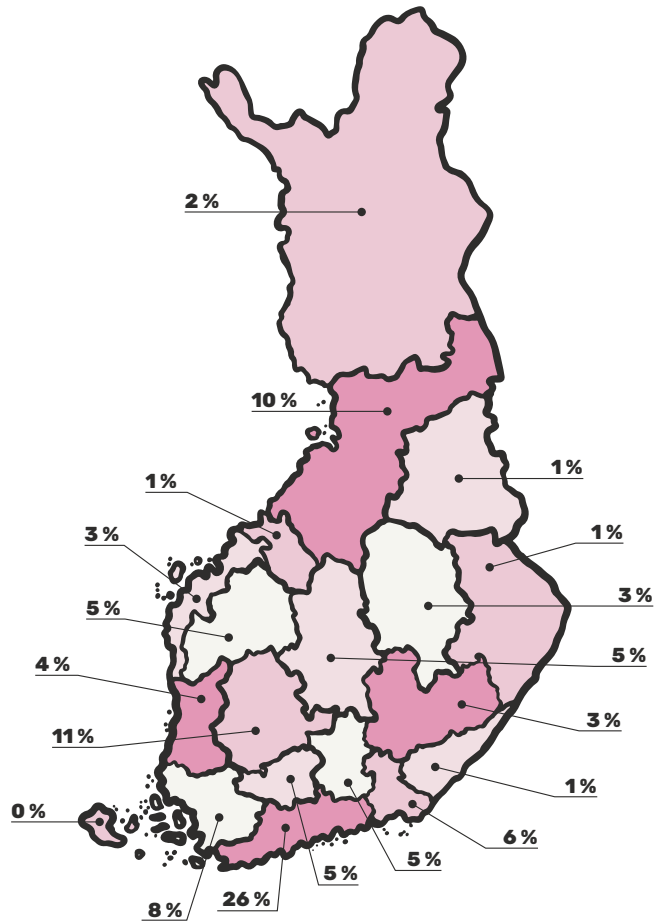
Kuva 13. Nuoren sukupuoli. Läheiset. (n=130)

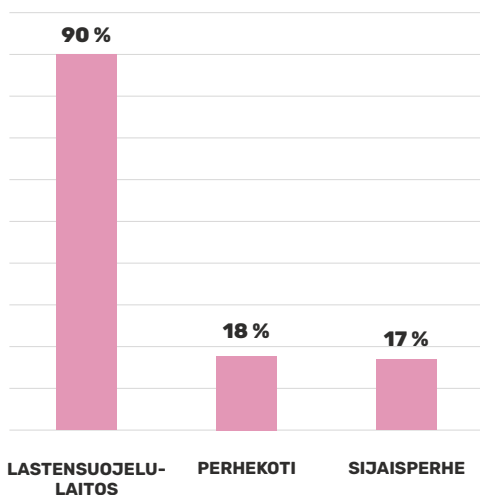
Vastaajille läheisistä nuorista yli puolen vastattiin olevan miehiä ja jonkin verran alle puolen naisia. Pieni osa vastaajista ei halunnut kertoa heille läheisen nuoren sukupuolta tai vastasi sen olevan muu.

Kuva 14. Nuoren sijaishuoltoapaikan ja sijoittajakunnan sijainti. Läheiset. (n=130)

Läheisiä pyydettiin vastaamaan kaikki sijais- huoltoapaikan sijainnit, joissa he tiesivät heille läheisen nuoren olleen sijoitettuna. Tämän lisäksi läheiset vastasivat kysymykseen siitä, mikä oli sijoittajakunnan sijainti. Niin sijaishuoltoapaikkojen kuin sijoittajakunnan sijainnin osalta korostuu Uusimaa, jossa sijaitsi kolmanneksen sijoittajakunta ja yli kolmanneksen ainakin yksi sijaishuoltoapaikka.

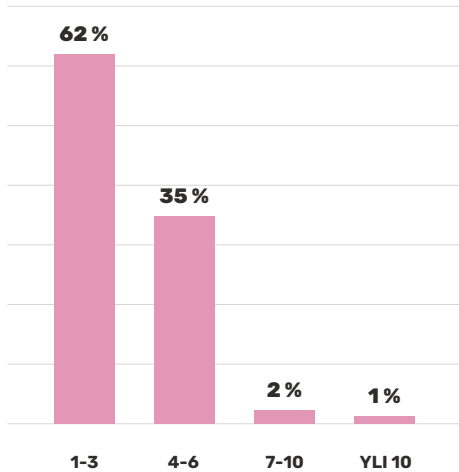

Kuva 15. Sijaishuollon muoto. Läheiset. (n=130)

Läheisiä pyydettiin valitsemaan kaikki sijaishuollon muodot, joissa heille läheinen oli ollut sijoitettuna. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta kertoi, että heille läheinen nuori oli ollut sijoitettuna lastensuojelulaitokseen. Hieman alle kaksikymmentä prosenttia vastaajista kertoi, että heille läheinen nuori on asunut sijaisperheessä ja/tai perhekodissa.

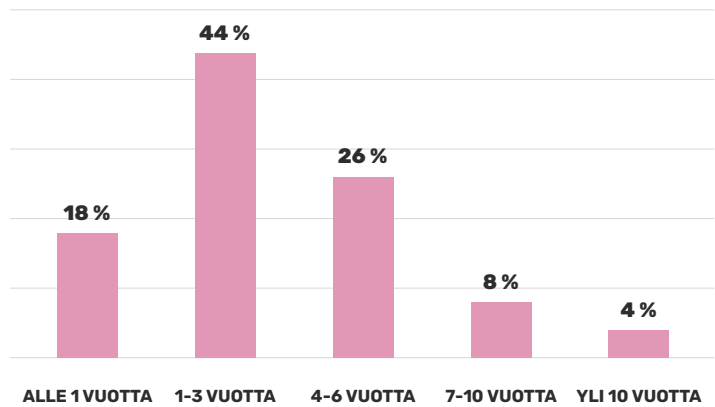
Kuva 16. Kuinka monessa lastensuojelulaitoksessa nuori on asunut yhteensä? Läheiset. (n=130)

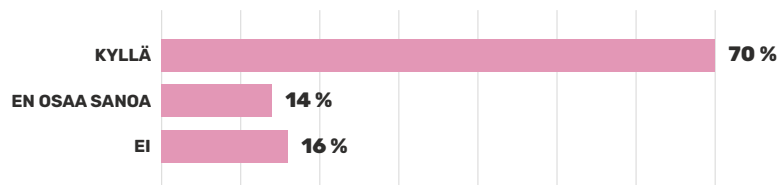
Vastaajista yli puolen läheinen nuori oli ollut sijoitettuna yhteensä 1–3 sijaishuoltoapaikassa. Noin kolmanneksen läheinen nuori oli ollut sijoitettuna 4–6 sijaishuoltoapaikassa. Vain kolme prosenttia vastaajista vastasi, että heille läheinen nuori oli ollut sijoitettuna yli seitsemässä sijaishuoltoapaikassa.

Kuva 17. Kuinka pitkään nuori on ollut tai oli sijoitettuna yhteensä? Läheiset. (n=130)

Melkein puolet vastaajista kertoi, että heille läheinen nuori oli ollut sijoitettuna yhteensä 1–3 vuotta. Noin neljännekselle vastaajista läheinen nuori oli ollut sijoitettuna 4–6 vuotta. Alle yhden vuoden sijoitettuna olleita nuoria oli vastaajille hieman alle kahdellakymmenellä prosentilla. Noin kymmenelle prosentille vastaajista läheinen nuori oli ollut sijoitettuna yli seitsemän vuotta.

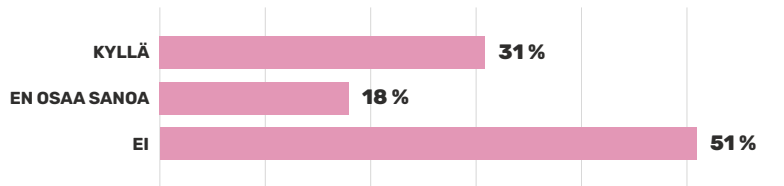

Kuva 18. Olin sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä nuoren sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta. Läheiset. (n=130)

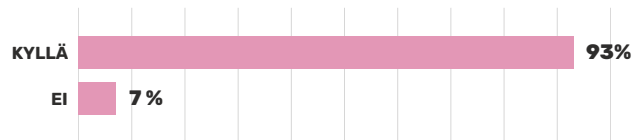
Läheisistä suurin osa oli sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä heille läheisen nuoren sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta. Vastaajista lähes sama määrä ei ollut samaa mieltä tai ei osannut sanoa, olivatko he samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa nuoren sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta.

Kuva 19. Nuori oli sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta. Läheiset. (n=130)

Läheisistä yli puolet vastasi, että heille läheinen nuori ei ollut samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta. Noin kolmannes vastasi, että heille läheinen nuori oli samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta. Hieman alle kaksikymmentä prosenttia ei osannut sanoa, oliko heille läheinen nuori samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa.

Kuva 20. Nuori on poistunut luvatta sijaishuoltopaikasta tai jättänyt palaamatta sinne luvattomasti (hatkannut). Läheiset. (n=130)

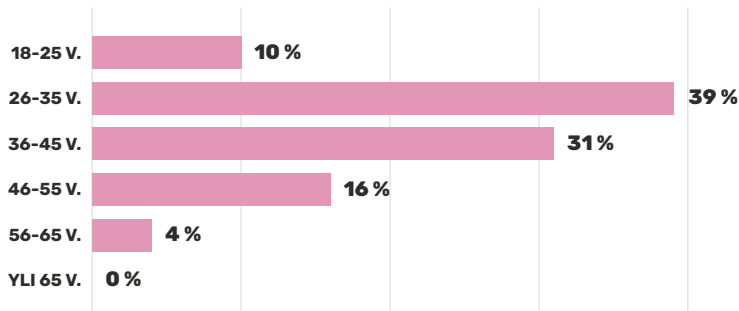

Läheisistä yli yhdeksänkymmentä prosenttia vastasi, että heille läheinen nuori oli poistunut luvatta sijaishuoltopaikasta tai jättänyt palaamatta sinne luvattomasti eli hatkannut. Seitsemän prosenttia vastaajista vastasi, että heille läheinen nuori ei ollut itse hatkannut.

4.3 LASTENSUOJELULAITOKSET

Hatkassa-kyselyssä haluttiin selvittää sijaishuoltopaikoissa työskentelevien ammattilaisen kokemuksia ja näkemyksiä hatkaamisesta. Sijaishuoltopaikkojen työntekijöille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 609 vastaajaa. Kyselyn saatekirjeessä tarkennettiin, että tässä yhteydessä sijaishuoltopaikoilla tarkoitettiin nimenomaan lastensuojelulaitoksia, mikä rajasi kyselyn ulkopuolelle ammatilliset perhekodit ja sijaisperheet. Tässä luvussa kuvataan sijaishuoltopaikoille suunnattuun kyselyyn vastanneiden henkilöiden ja lastensuojelulaitosten taustatietoja.

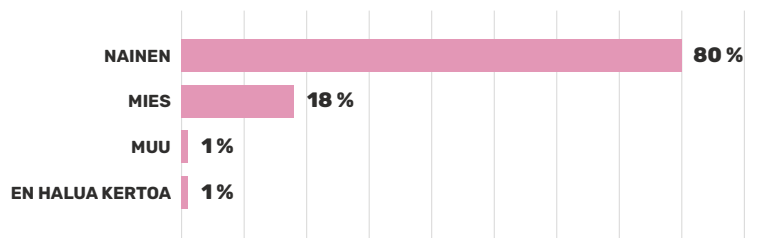
Kuva 21. Ikä. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Kyselyyn vastanneista lastensuojelulaitosten työntekijöistä enemmistö oli iältään 26–45-vuotiaita. Kymmenen prosenttia vastaajista oli 18–25-vuotiaita ja kaksikymmentä prosenttia 46–65-vuotiaita. Yli 65-vuotiaita vastaajia ei ollut lainkaan.

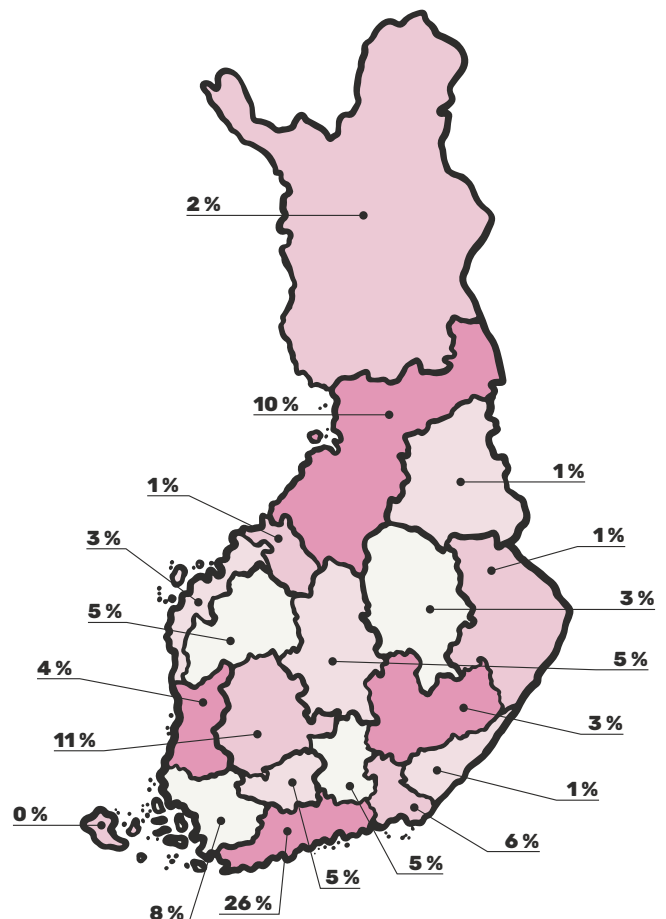
Kuva 22. Sukupuoli. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Lastensuojelulaitosten työntekijöistä kahdeksankymmentä prosenttia kertoi sukupuolekseen nainen ja hieman alle kaksikymmentä prosenttia miehen. Yksi prosentti vastaajista ei halunnut kertoa omaa sukupuoltaan ja niin ikään yksi prosentti vastaajista ilmoitti sukupuolekseen muun.

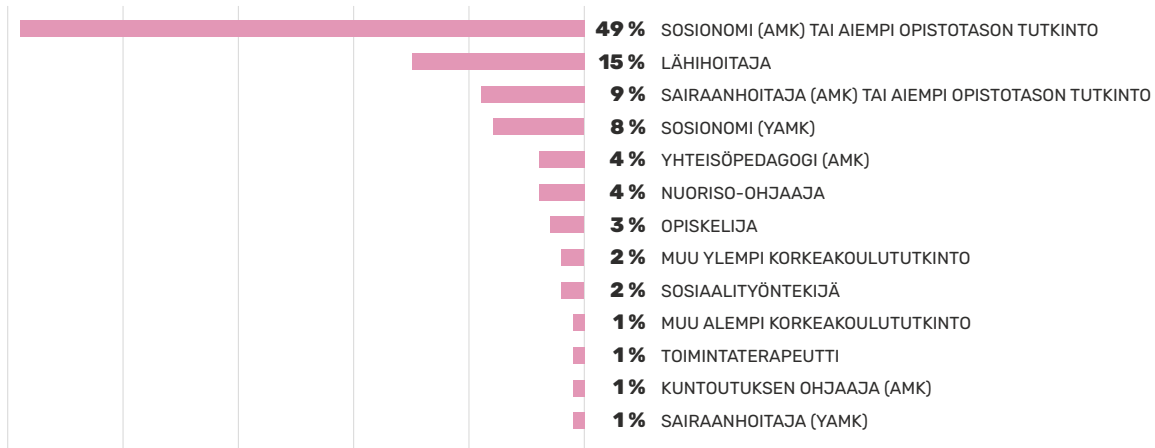

Kuva 23. Lastensuojelulaitosten sijainti. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Noin neljännes kyselyyn vastanneista lastensuojelulaitosten työntekijöistä työskenteli Uudellamaalla. Uudenmaan jälkeen eniten vastaajia oli Pirkanmaalta, Pohjois-Pohjanmaalta ja Varsinais-Suomesta.

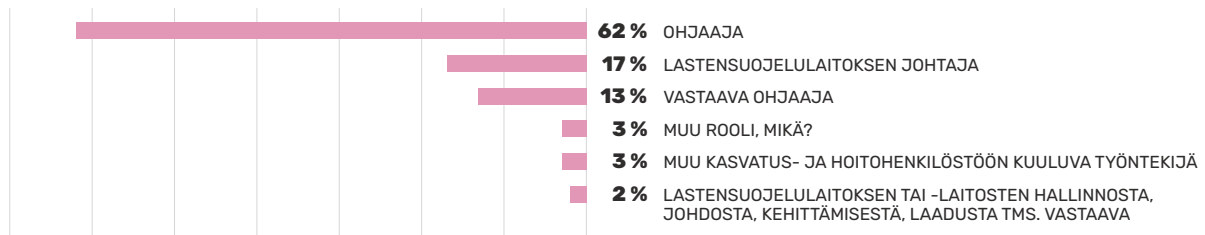

Kuva 24. Koulutus. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

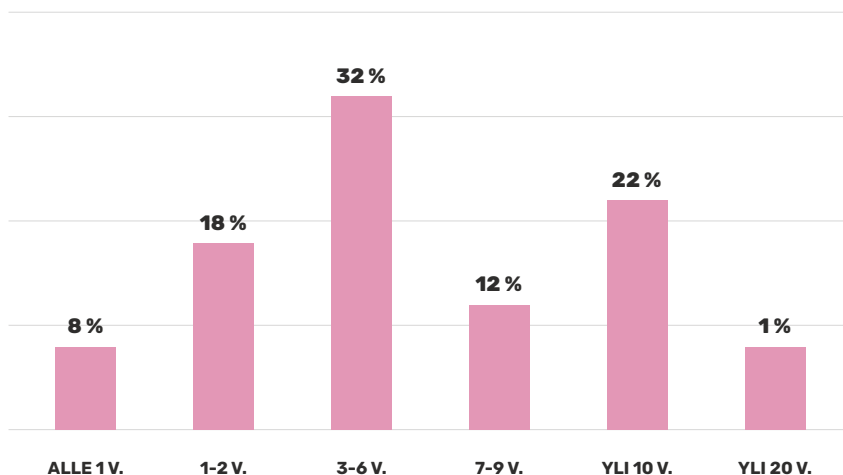
Vastaajista lähes puolet olivat koulutukseltaan sosionomeja (AMK) tai aikaisemman opistotason tutkinnon suorittaneita. Toiseksi yleisin vastaajien koulutus oli lähihoitaja ja kolmanneksi yleisin sairaanhoitaja (AMK). Sosionomi (YAMK) tutkinto oli lähes kymmenellä prosentilla vastaajista. Loput vastaajat koulutuksen perusteella jakaantuivat suhteellisiin pieniin vastaajamääriin.

Kuva 25. työtehtävät. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

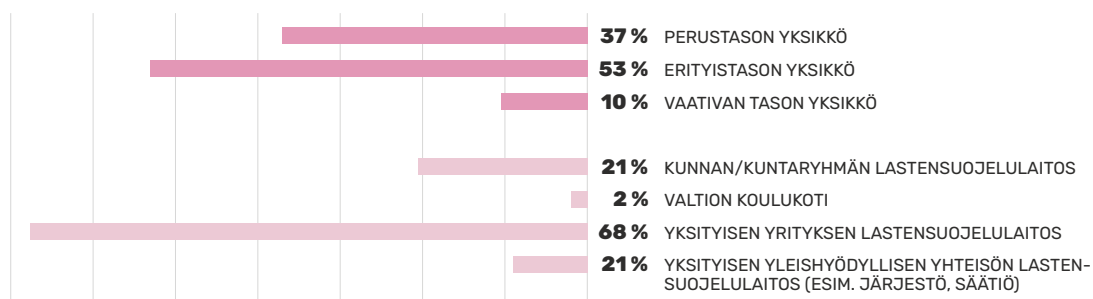
Yli puolet lastensuojelulaitosten työntekijöistä vastasivat olevansa työnkvaltaan ohjaajia. Vastaajista kolmannes oli lastensuojelulaitosten vastaavia ohjaajia tai johtajia. Pieni osa vastaajista kertoi työnkuvakseen muu kasvatus- ja hoitohenkilöstöön kuuluva, hallinnosta, johdosta, kehittämisestä, laadusta tms. vastaava työntekijä tai muu rooli. Muu rooli, mikä? -kysymykseen tuli vastauksia muun muassa yöhoitaja, tiimivetäjä, 'hatkaorganisoija', vastuusairaanhoitaja, psykologi, toimintaterapeutti ja yksikön lähijohtaja.

Kuva 26. Työkokemus lastensuojelussa vuosina yhteensä. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Noin kolmanneksella vastaajista oli työkokemusta lastensuojelusta yhteensä 3–6 vuotta. Noin kahdellakymmenellä prosentilla vastaajista oli työkokemusta lastensuojelusta yli kymmenen vuotta ja niin ikään noin kahdellakymmenellä prosentilla vastaajista oli työkokemusta lastensuojelusta 1–2 vuotta. Hieman yli kymmenellä prosentilla vastaajista oli työkokemusta 7–9 vuotta. Hieman alle kymmenellä prosentilla vastaajista oli työkokemusta yli 20 vuotta tai alle 1 vuotta.

Kuva 27. Lastensuojelulaitos / yksikkö on. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

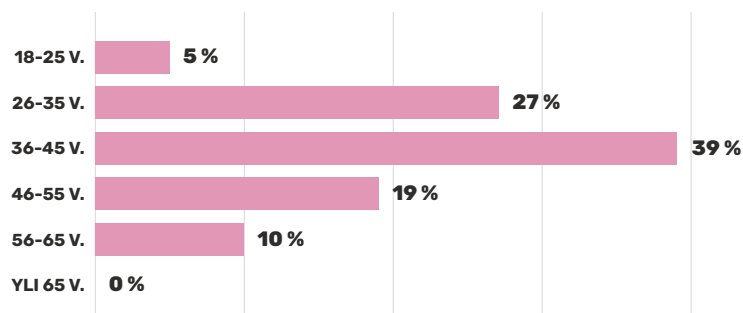

Lastensuojelulaitosten työntekijät vastasivat myös kysymyksiin työskentelemäänsä lastensuojelulaitoksen liittyen. Yli puolet lastensuojelulaitoksista oli erityistason ja hieman yli kolmannes perustason yksiköitä. Kymmenen prosenttia lastensuojelulaitoksista, joissa vastaajat työskentelivät, olivat vaativan tason yksiköitä. Suurin osa vastaajista työskenteli yksityisen yrityksen omistamassa lastensuojelulaitoksessa. Kunnan tai kuntayhtymän lastensuojelulaitoksissa työskenteli hieman yli viidennes vastaajista. Yhdeksän prosenttia vastaajista työskenteli yksityisen yleishyödyllisen yhteisön lastensuojelulaitoksessa ja kaksi prosenttia valtion koulukodeissa.

4.4 SOSIAALITYÖ

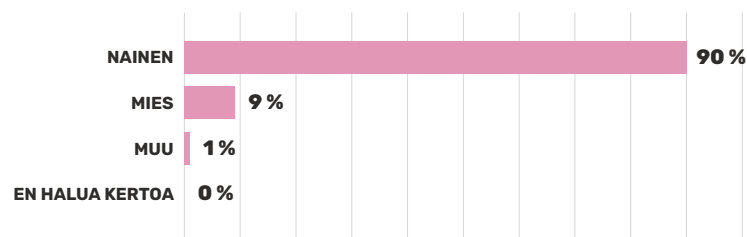
Hatkassa-kyselyssä selvitettiin sosiaalityössä työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä hatkaimisesta. Sosiaalityö kattaa tässä yhteydessä sosiaali- ja kriisipäivystyksessä sekä lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa tehtävän työn. Sosiaalityössä työskenteleville ammattilaisille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 244 henkilöä. Kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan joitakin taustatietoja itsestään. Tässä luvussa kuvataan sosiaalityössä työskenteleville suunnattuun kyselyyn vastanneiden henkilöiden taustatiedot.

Kuva 28. Ikä. Sosiaalityö. (n=244)

Enemmistö sosiaalityössä työskentelevistä vastaajista oli iältään 26–45-vuotiaita. Hieman alle kolmekymmentä prosenttia vastaajista oli iältään 46–65-vuotiaita ja viisi prosenttia vastaajista oli 18–25-vuotiaita.

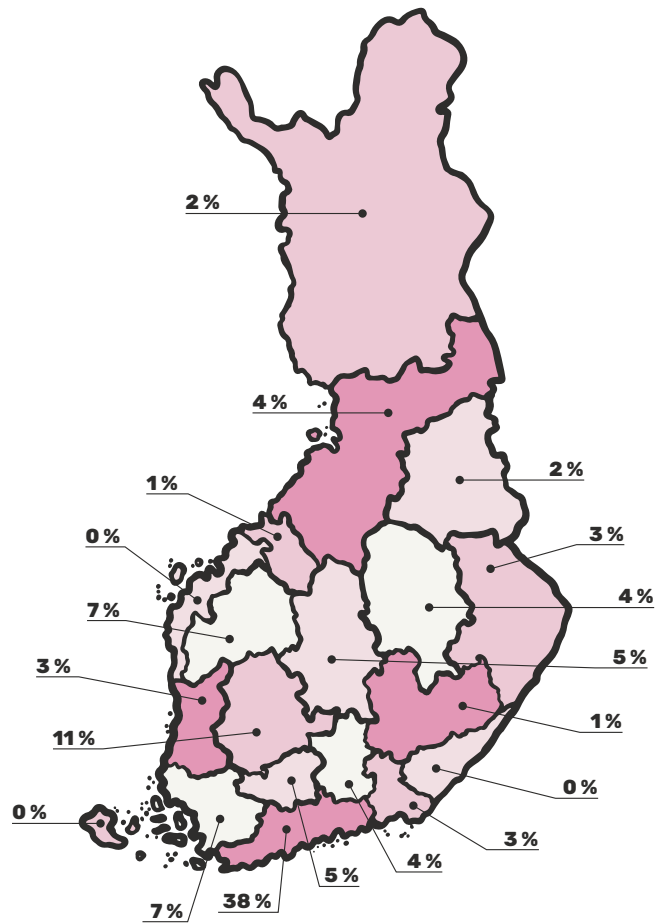
Kuva 29. Sukupuoli. Sosiaalityö. (n=244)

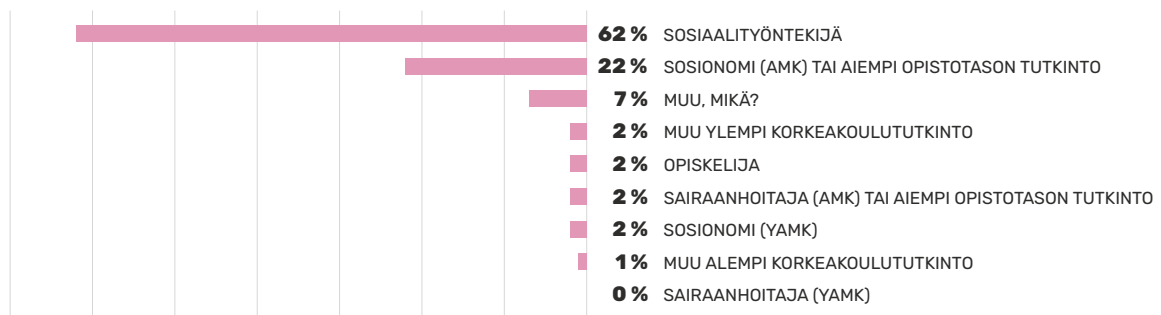
Sosiaalityössä työskentelevistä vastaajista yhdeksänkymmentä prosenttia ilmoitti sukupuolekseen naisen ja yhdeksän prosenttia miehen. Yksi prosentti vastaajista vastasi muu sukupuoli.

Kuva 30. Työpaikan sijainti. Sosiaalityö. (n=244)

Yli kolmannes kyselyyn vastanneista sosiaalityössä työskentelevistä henkilöistä vastasi työpaikan sijaitsevan Uudellamaalla. Uudenmaan jälkeen eniten vastauksia työpaikan sijainnista saivat Pirkanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Varsinais-Suomi. Ahvenanmaalta, Pohjanmaalta ja Etelä-Karjalasta ei saatu lainkaan vastauksia.

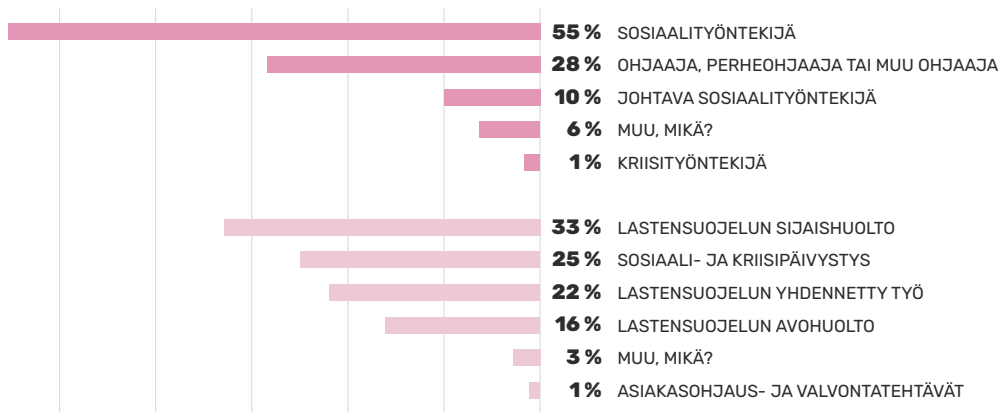

Kuva 31. Koulutus. Sosiaalityö. (n=244)

Sosiaalityössä työskentelevistä vastaajista suurin osa oli sosiaalityöntekijä. Toiseksi eniten sosiaalityössä työskenteli sosionomi (AMK) tai aiemman opistotason koulutuksen saaneita henkilöitä. Sosiaalityössä työskenteli tämän lisäksi myös jonkin verran muilla koulutustaistoilla olevia työntekijöitä. Muu, mikä? -vastauksen avovastauksissa esiin nousivat taustakoulutuksina sosiaalityön opiskelijat, joilla on aikaisempi sosionomin koulutus, toimintaterapeutti, mielenterveys- ja päihde-työntekijä, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja, lasten- ja nuorten erityisohjaaja ja lähihoitaja.

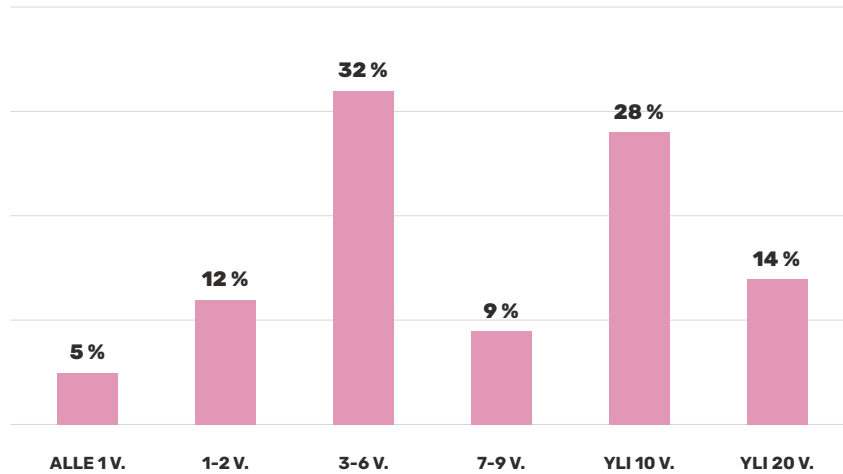
Kuva 32. Työtehtävä ja työpaikan toimintaympäristö. Sosiaalityö. (n=244)

Sosiaalityössä työskenteleviä vastaajia pyydettiin tarkentamaan myös heidän työtehtäviään ja työpaikan toimintaympäristöä. Yli puolet vastaajista työskenteli sosiaalityöntekijöinä ja kymmenen prosenttia johtavina sosiaalityöntekijöinä. Hieman alle kolmekymmentä prosenttia vastaajista työskenteli sosiaaliohjaajina, perheohjaajina tai muilla ohjaajanimikkeillä. Prosentti vastaajista oli kriisityöntekijöitä. Muu, mikä? -avovastauksissa kerrottuja työtehtäviä olivat sairaanhoitaja, sijaishuollon ohjaaja, ohjaaja, perhetyön esihenkilö, nuoriso- ja yhteisöohjaaja, toiminnanjohtaja, virka-ajan ulkopuolinen varalla olo, sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä ja ohjaaja/tukihenkilö/perhetyöntekijä.

Kolmannes vastaajista työskenteli lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityössä. Neljännes vastaajista työskenteli sosiaali- ja kriisipäivystyksessä. Hieman yli kaksikymmentä prosenttia vastaajista työskenteli lastensuojelun yhdennetyssä ja kymmenen prosenttia lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä. Asiakasohjaus- ja valvontatehtävissä työskenteli prosentti vastaajista. Muu, mikä? -avovastauksissa työpaikan toimintaympäristöksi kuvattiin lastensuojelun jälkihuolto, lastensuojelun päivystys, virka-ajan ulkopuolella sosiaalipäivystys, suljettu päihdekatkaisu, lastensuojelun perhetyö ja sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö.

Kuva 33. Työkokemus lastensuojelussa vuosina yhteensä. Sosiaalityö. (n=244)

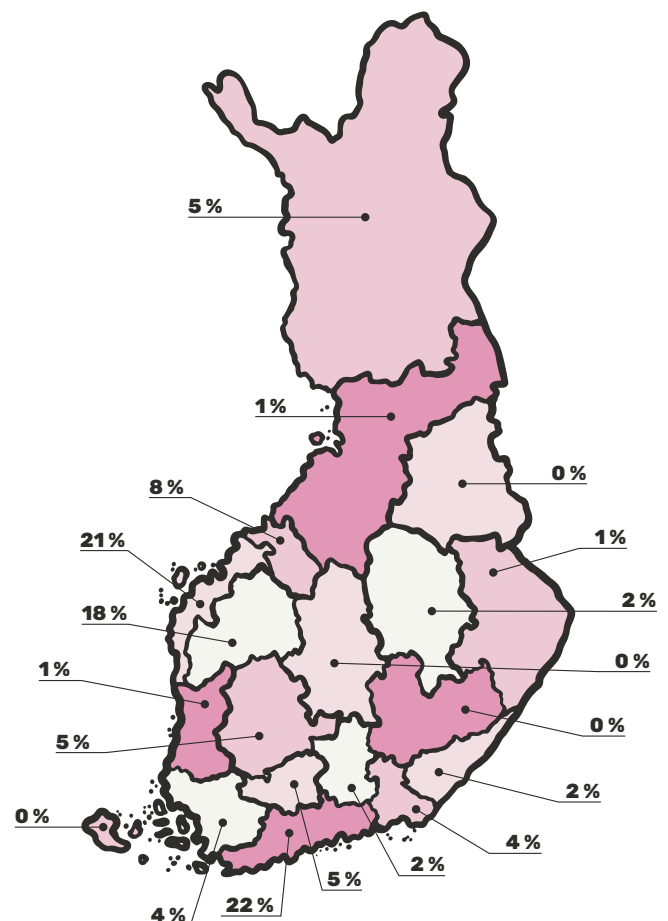
Vastaajista noin kolmannes oli työskennellyt lastensuojelussa yhteensä 3–6 vuotta. Hieman alle kolmekymmentä prosenttia vastaajista oli työskennellyt lastensuojelussa yli kymmenen vuotta ja yli kaksikymmentä vuotta lastensuojelussa työskennelleitä vastaajia oli yli kymmenen prosenttia kaikista vastaajista. Alle kaksi vuotta lastensuojelussa työskennelleitä vastaajia oli hieman enemmän kuin yli kaksikymmentä vuotta työskennelleitä.

4.5 POLIISIT

Hatkassa-kyselyssä haluttiin selvittää myös poliisien näkemyksiä ilmiöön liittyen. Poliisien kyselyyn vastasi yhteensä 459 poliisia eri puolilta Suomea.

Kuva 34. Työpaikan sijainti. Poliisit. (n=459)

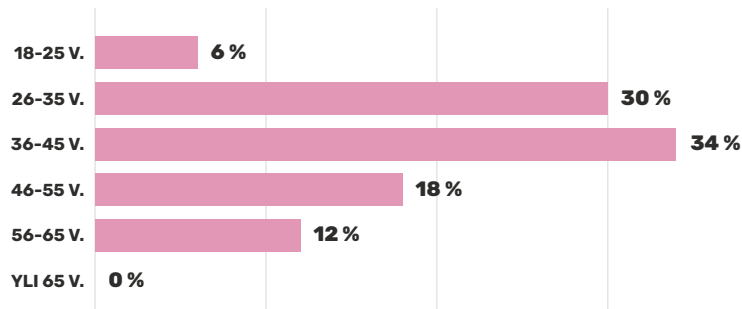
Poliiseille suunnatussa kyselyssä suurin osa vastaajista ilmoitti työpaikan sijainnikseen Uudenmaan, mutta ainoastaan prosentin vähemmän vastaajia kyselyyn oli Pohjanmaalla. Kolmanneksi eniten vastauksia saatiin Etelä-Pohjanmaan alueelta. Useammalta alueelta ei saatu lainkaan tai ainoastaan hyvin vähän vastauksia.

4.6 MUUT

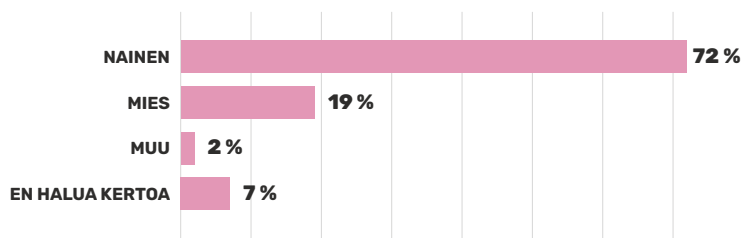
Hatkassa-kyselyssä haluttiin selvittää myös erikseen nimettyjen kohderyhmien lisäksi näkemyksiä hatkaamiseen muilta toimijoilta, kuten hätäkeskusten työntekijöiltä, tutkijoilta, kehittäjiltä, aikaisemmin lastensuojelussa työskennelleiltä, perhehoitajilta ja nuorisotyöntekijöiltä. Muut-kohderyhmän kyselyyn vastasi 97 vastaajaa. Tässä luvussa kuvataan muut-kohderyhmän taustatiedot.

Kuva 35. Ikä. Muut. (n=97)

Noin kolmannes vastaajista oli 36–45-vuotiaita. Hieman alle kolmannes vastaajista oli iältään 26–35 vuotta ja 46–65 vuotta. Kuusi prosenttia vastaajista oli 18–25-vuotiaita ja yli 65-vuotiaita vastaajia ei ollut ollenkaan.

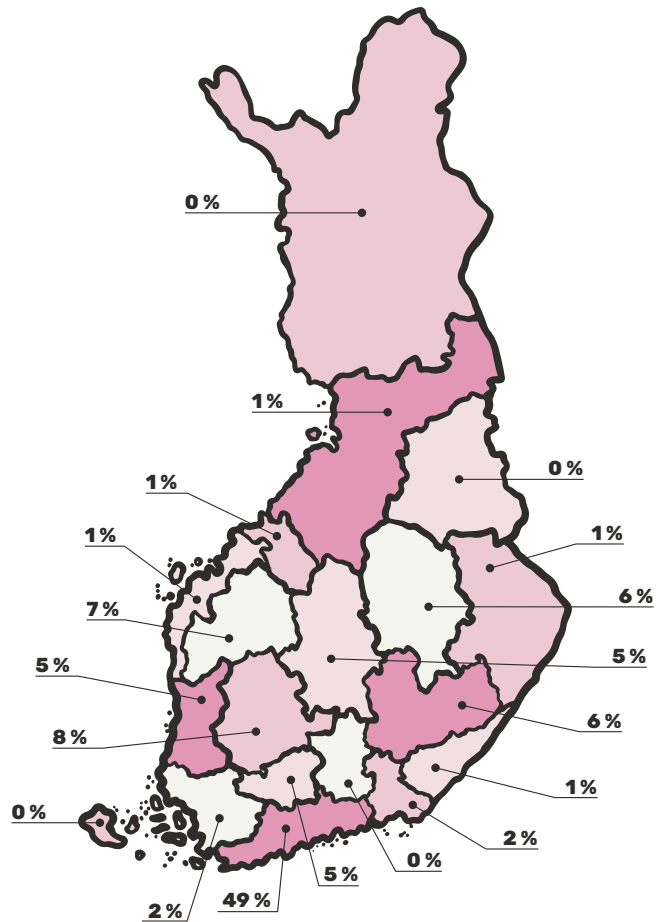
Kuva 36. Sukupuoli. Muut. (n=97)

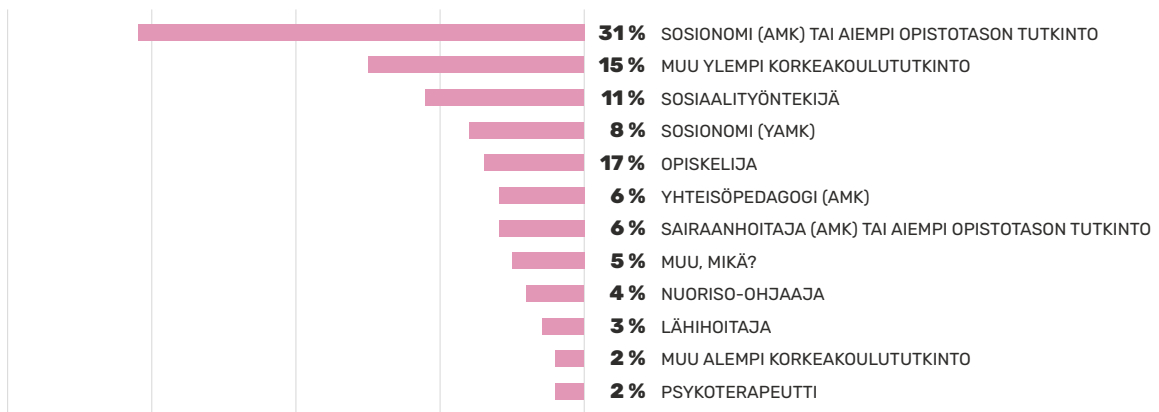
Hieman yli seitsemänkymmentä prosenttia vastaajista ilmoitti sukupuolekseen nainen ja hieman alle kaksikymmentä prosenttia miehen. Seitsemän prosenttia vastaajista ei halunnut kertoa omaa sukupuoltaan ja kaksi prosenttia vastaajista ilmoitti muu.

Kuva 37. Työpaikan sijainti. Muut. (n=97)

Lähes puolet vastaajista työskenteli Uudellamaalla. Muut-vastaajaryhmän osalta työpaikan sijainnit jakaantuivat alle kymmenen prosentin osuuksiin eri puolelle Suomea. Muutamalta alueelta Muut-vastaajaryhmän kyselyyn ei tullut lainkaan vastauksia.

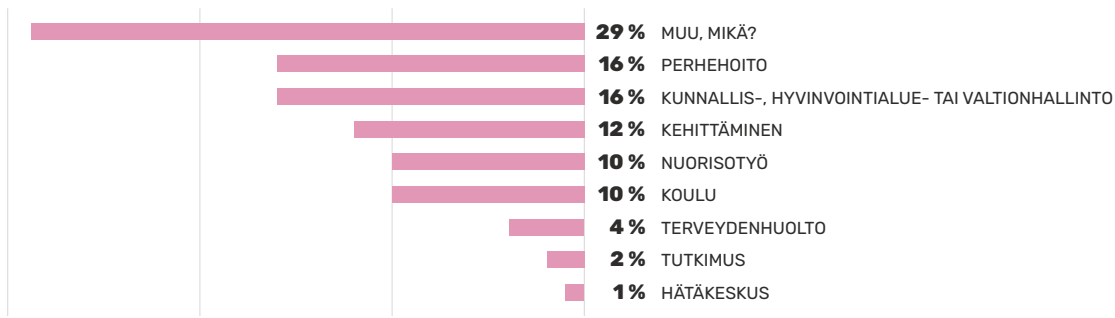

Kuva 38. Koulutus. Muut. (n=97)

Hieman alle kolmanneksella Muut-vastaajaryhmän vastaajista oli sosionomi (AMK) tai aikaisempi opistotasoinen koulutus. Yli kymmenellä prosentilla vastaajista oli muu ylempi korkeakoulututkinto ja niin ikään yli kymmenellä prosentilla sosiaalityöntekijän koulutus. Vastaajista löytyi myös monia muita taustakoulutuksen omaavia henkilöitä. Muu, mikä? -avovastauksissa koulutukseksi kerrottiin toimittaja, yrittäjä, merkonomi, tutkijakoulutus, psykologian tohtori ja lasten- ja nuorten erityisohjaaja.

Kuva 39. Työtehtävä. Muut. (n=97)

Melkein kolmannes vastaajista kertoi työskentelevänsä jossain muissa tehtävissä kuin kyselyssä valmiiksi annetut vaihtoehdot. Muu, mikä? -vastauksissa esiin nousseita työtehtäviä olivat ohjaaja, ensihoito, kuraattori, jälkihuolto, myyjä, sosiaali- ja kriisipäivystys, rikosseuraamusala, tutkiva journalismi, assistentti, sosiaalialan järjestö, jalkautuva etsivä nuoristyö, perhekoti, ammatillinen perhekoti, palvelutarpeen arviointi, opiskelija, lastensuojelujärjestö ja aikaisempi kokemus lastensuojelulaitoksen ohjaajana toimimisesta. Eniten valmiiksi annetuista vaihtoehdoista vastaajia työskenteli perhehoidossa ja kunnallis-, hyvinvointialue- tai valtionhallinnossa. Kehittämis-, nuoriso- ja koulutehtävissä työskenteleviä oli kaikkia lähes saman verran.

5 YHTEENVETO OSA I

Tässä luvussa tehdään yhteenvetoa raportin ensimmäisestä osasta. Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeessa tavoitteena on tuottaa tietoa hatkaamisilmiöstä kehittämistyön ja ammattilaisten tekemän työn tueksi sekä eri toimijoiden ymmärryksen lisäämiseksi. Tämä raportti on osa tätä kokonaisuutta. Muita hankkeen toimenpiteitä ovat mm. nuorille, läheisille ja ammattilaisille suunnatun www.hatkassa.fi -verkkosivun toteuttaminen, yhteisövaikuttavuus viitekehykseen perustuvan yhteistyön pilotointi ja mallintaminen sekä kansallisen tason vaikuttaminen. Tässä raportissa on valittu käsitteellisesti puhua nuorista ja hatkaamisesta.

Hatkassa-hankkeen tiedonkeruun tavoitteena oli kartoittaa hatkaamiseen liittyviä ja siihen vaikuttavia tekijöitä niin ennaltaehkäisyyn, hatkaamistilanteen kuin lastensuojelulaitokseen palaamisen osalta. Tietoa kerättiin kansallisella kyselyllä, johon vastasi yhteensä 1864 ihmistä sekä työpajoin, joihin osallistui yhteensä 222 ihmistä.

Nuorille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 325 sijaishuollossa asunutta tai asuvaa nuorta. Noin puolet vastaajista oli alle 18-vuotiaita. Suurin osa vastaajista oli naisia. Lähes 90 prosenttia vastaajista asui tai oli asunut lastensuojelulaitoksessa. Suurin osa vastaajista oli ollut sijoitettuna 1–3 sijaishuoltopaikassa ja yleisin vastaus sijoituksen kestoa koskevassa kysymyksessä oli 1–3 vuotta. Vastaajista puolet oli ollut jossain vaiheessa sijoitettuna 0–50 kilometrin päähän syntymäperheestä, mutta monilla oli kokemuksia myös tätä suuremmista etäisyyksistä sijaishuoltopaikan ja syntymäperheen välillä. Samaa ja eri mieltä sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta oli lähes yhtä suuri määrä vastaajista. Yli 80 prosenttia vastaajista oli poistunut luvatta sijaishuoltopaikasta tai jättänyt palaamatta sinne luvattomasti eli hatkannut itse.

Läheisille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 130 läheistä. Enemmistö heistä, joille läheinen nuori asui tai oli asunut sijaishuollossa, oli iältään 36–65-vuotiaita ja melkein 90 prosenttia vastaajista oli naisia. Yli puolet läheisistä oli nuorten vanhempia. Vastaajille läheisistä nuorista hieman yli puolet olivat iältään 12–17-vuotiaita ja miehiä. Kolmannes vastaajista kertoi, että heille läheisen nuoren sijoittajakunnan ja sijaishuoltopaikan sijainti on tai oli ollut Uusimaa. 90 prosenttia vastaajille läheisistä nuorista asui tai oli asunut lastensuojelulaitoksessa. Yli puolet vastaajille läheisistä nuorista oli ollut sijoitettuna 1–3 kolmessa sijaishuoltopaikassa ja nuoret olivat olleet sijoitettuna yhteensä 1–3 vuotta. Läheisistä 70 prosenttia oli ollut samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa nuoren sijoituksesta tai huostaanotosta. Vastaajille läheisistä nuorista yli puolet ei ollut ollut samaa mieltä sosiaalityöntekijän kanssa sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta. Yli 90 prosenttia vastaajista ilmoitti, että heille läheinen nuori oli hatkannut.

Lastensuojelulaitoksissa työskenteleville ammattilaisille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 609 vastaajaa. Suurin osa työntekijöistä oli iältään 26–45-vuotiaita ja sukupuoleltaan naisia. Vastaajista neljännes työskenteli Uudenmaan alueella. Yleisin koulutus lastensuojelulaitoksissa työskentelevillä oli sosionomi (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto ja yleisin työtehtävä oli ohjaaja. Kolmannes työntekijöistä oli työskennellyt lastensuojelussa yhteensä 3–6 vuotta. Eniten vastauksia saatiin erityistason yksiköissä ja yksityisen yrityksen omistamissa lastensuojelulaitoksissa työskenteleviltä ammattilaisilta.

Sosiaalityössä työskenteleville suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 244 vastaajaa. Sosiaalityössä työskentelevistä vastaajista suurin osa oli iältään 26–45-vuotiaita ja 90 prosenttia oli sukupuoleltaan naisia. Eniten vastauksia saatiin sosiaalityössä Uudenmaan alueella työskenteleviltä. Enemmistöllä sosiaalityössä työskenteleviltä taustakoulutus oli sosiaalityöntekijä. Yli puolet

vastaajista työskenteli sosiaalityöntekijänä. Neljännes sosiaalityössä työskentelevistä työskenteli sosiaali- ja kriisipäivystyksissä ja loput lastensuojelun sosiaalityössä. Työkokemusta lastensuojelussa vastaajilla oli yleisimmin 3–6 tai yli kymmenen vuotta.

Poliiseille suunnattuun kyselyyn vastasi 459 poliisia. Poliisien kyselyyn vastanneista poliiseista suurin osa työskenteli Uudellamaalla, Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla.

Muille suunnattuun kyselyyn vastasi 97 vastaajaa. Muut-vastaajaryhmään kuuluvista vastaajista kolmannes oli iältään 26–35-vuotiaita ja niin ikään kolmannes 46–65-vuotiaita. Suurin osa muista vastaajista oli sukupuoleltaan naisia ja melkein puolet työskenteli Uudenmaan alueella. Yleisin koulutus Muut-vastaajaryhmällä oli sosionomi (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto ja vastaajat työskentelivät laajasti erilaisissa tehtävissä.

OSA II

HATKAAMISEN MÄÄRIÄ
JA PERUSTIETOA KYSELYSTÄ

HATKAAMISEEN LIITTYVIÄ TEKIJÖITÄ

6 HATKAAMISEN MÄÄRIÄ JA PERUSTIETOA KYSELYSTÄ

Hatkaamisen ymmärtäminen vaatii ilmiön paikantamista sijaishuollon kenttään. Kaikki sijaishuollossa asuvat nuoret eivät hatkaa ollenkaan, osa hatkaa harvemmin ja joillekin nuorille kasaantuu merkittävästi hatkaamista (Isoniemi 2019). Ilmiön ymmärtämiseksi on tärkeää tietää myös niistä tavoista ja olosuhteista, joita hatkaamiseen liittyy. Kaikkea lastensuojelussa tehtävää työtä tulisi ohjata tietoon perustuva toiminta ja toimintaa tulisi kehittää tietoon perustuen.

Tässä luvussa käsitellään hatkaamisen määriä kyselyn ja poliisihallitukselta saatujen tietojen pohjalta, eri toimijoiden näkemyksiä hatkaamisen yleisyydestä sekä siitä mistä, miten ja mihin nuoret hatkaavat ja palaavat lastensuojelulaitoksen. Kyselyssä selvitettiin myös, miten eri toimijat keräävät tietoa hatkaamisesta ja miten kerättyä tietoa hyödynnetään osana työtä. Ammattilaisia pyydettiin lisäksi arvioimaan, miten paljon keskimääräisen hatkatilanteen hoitamiseen menee aikaa.

6.1 HATKAAMISEN MÄÄRISTÄ

Suomessa ei tilastoida ja julkaista tietoa siitä, kuinka paljon hatkaamista tapahtuu ja kuinka moni lastensuojelun sijaishuollossa asuva lapsi vuosittain hatkaa. Sami Isoniemi (2019) arvioi väitöskirjatutkimuksensa aineiston perusteella, että vuosien 2013–2014 aikana hatkaaminen kosketti 7–8 % prosenttia kaikista sijaishuollossa asuvista lapsista. Lehtonen & Telen (2013) arvioivat selvityksessään, että ilmiö koskettaa noin 15 % selvitykseen vastanneiden lastensuojelulaitosten (N=1251) lapsista.

Yksi keino, jolla ilmiön laajuudesta on mahdollista saada tietoa, on poliisin lastensuojelulle antaman virka-apun määrä ja lapsista tehdyt etsintäkuulutukset. Tätä raporttia varten Poliisihallitukselta pyydettiin tietoa poliisin kirjaamista virka-apupyynnöistä lastensuojeluviranomaisille ja etsintäkuulutuksista. Tietopyynnössä Hatkassa-hankkeen työntekijät toivoivat tietoa poliisin antamasta virka-apusta ja etsintäkuulutuksista vuosilta 2015–2022. Tiedot virka-apupyynnöistä poistetaan kuitenkin poliisin tietokannasta viiden vuoden kuluttua kirjaamisesta ja etsintäkuulutukset kolmen vuoden kuluttua etsintäkuulutuksen peruutuksesta. Tästä syystä Poliisihallitus pystyi toimittamaan pyydetyt tiedot virka-apujen osalta vuosilta 2018–2022 ja etsintäkuulutusten osalta vuosilta 2020–2022.

Poliisi antaa lastensuojeluviranomaisille virka-apua myös muissa tilanteissa kuin nuoren ollessa

hatkassa. Pelkästään virka-apupyynnöiden määrän perusteella ei siis voida sanoa, kuinka moni niistä koskettaa hatkaamista. Tarkastelemalla tietoja virka-apupyynnöiden ja etsintäkuulutusten määristä saadaan kuitenkin jo tarkempi arvio hatkaamisen määristä. Arviointia haastaa myös poliisin kirjaamis-käytännöt. Isoniemi (2019) arvioi, että 2013–2014 tehtyjen virka-apupyynnöiden perusteella voi sanoa, että hatkanneiden nuorten poissaolovuorokausien luku (89 094) on luultavasti enemmän, koska otantatutkimus osoitti väärinkirjauksia poliisin tietojärjestelmässä. Esimerkkejä vääristä kirjauksista oli mm. virka-apupyynnöksi sosiaaliviranomaiselle eikä lastensuojeluviranomaiselle tai se, että useampi henkilö on kirjattu samaan ilmoitukseen. Toisaalta virka-apupyynnöitä unohdetaan myös perua tai niiden kirjaamisissa ja viranomaiskäytännöissä on viiveitä. (Isoniemi 2019, 131.) Poliisihallituksen edustaja toi puhelinkeskustelussa Hatkassa-hankkeen työntekijän kanssa esille, että Isoniemen raportoimia väärinkirjauksia on heidän tilastoissaan edelleen (Suullinen tiedonanto 2022).

Taulukko 1. Poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun määrä vuonna 2018.

VUOSI 2018				
KUUKAUSI	MIEHET	NAISET	VIRKA-APUPYYNNÖT	ETSINTÄKUULUTUKSET
Tammikuu	143	147	290	
Helmikuu	137	162	299	
Maaliskuu	129	138	267	
Huhtikuu	128	136	264	
Toukokuu	143	173	316	
Kesäkuu	147	99	246	
Heinäkuu	165	158	323	
Elokuu	200	153	353	
Syyskuu	199	148	347	
Lokakuu	179	206	385	
Marraskuu	158	129	287	
Joulukuu	155	121	276	
YHTEENSÄ	1883	1770	3653	

Vuoden 2018 aikana poliisin tietojärjestelmään kirjattiin tieto virka-avusta lastensuojeluviranomaiselle 3653 tilanteessa. Edellä olevasta taulukosta käy ilmi virka-avun kohteen sukupuoli ja virka-avun kuukausittainen vaihtelu.

Taulukko 2. Poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun määrä vuonna 2019.

VUOSI 2019				
KUUKAUSI	MIEHET	NAISET	VIRKA-APUPYYNNÖT	ETSINTÄKUULUTUKSET
Tammikuu	159	139	298	
Helmikuu	126	127	253	
Maaliskuu	122	133	255	
Huhtikuu	134	138	272	
Toukokuu	168	179	347	
Kesäkuu	170	147	317	
Heinäkuu	163	137	300	
Elokuu	229	184	413	
Syyskuu	200	138	338	
Lokakuu	170	132	302	
Marraskuu	173	144	317	
Joulukuu	163	105	268	
YHTEENSÄ	1977	1703	3680	

Vuoden 2019 aikana poliisin tietojärjestelmään kirjattiin tieto virka-avusta lastensuojeluviranomaiselle 3680 tilanteessa. Edellä olevasta taulukosta käy ilmi virka-avun kohteen sukupuoli ja virka-avun kuukausittainen vaihtelu.

Taulukko 3. Poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun määrä ja etsintäkuulutukset vuonna 2020.

VUOSI 2020				
KUUKAUSI	MIEHET	NAISET	VIRKA-APUPYYNNÖT	ETSINTÄKUULUTUKSET
Tammikuu	154	136	290	266
Helmikuu	182	112	294	252
Maaliskuu	207	196	403	352
Huhtikuu	189	134	323	288
Toukokuu	179	165	344	324
Kesäkuu	223	154	377	347
Heinäkuu	221	150	371	331
Elokuu	274	198	472	446
Syyskuu	245	196	441	408
Lokakuu	289	224	513	413
Marraskuu	261	205	466	346
Joulukuu	225	191	416	295
YHTEENSÄ	2649	2061	4710	4068

Vuoden 2020 aikana poliisin tietojärjestelmään kirjattiin tieto virka-avusta lastensuojeluviranomaiselle 4710 ja etsintäkuulutus 4068 tilanteessa. Edellä olevasta taulukosta käy ilmi virka-avun kohteen sukupuoli ja virka-avun kuukausittainen vaihtelu.

Taulukko 4. Poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun määrä ja etsintäkuulutukset vuonna 2021.

VUOSI 2021				
KUUKAUSI	MIEHET	NAISET	VIRKA-APUPYYNNÖT	ETSINTÄKUULUTUKSET
Tammikuu	201	184	385	295
Helmikuu	199	159	358	261
Maaliskuu	202	168	370	297
Huhtikuu	219	184	403	302
Toukokuu	231	198	429	325
Kesäkuu	218	177	395	310
Heinäkuu	240	188	428	335
Elokuu	261	170	431	339
Syyskuu	225	159	384	285
Lokakuu	256	202	458	361
Marraskuu	235	152	387	289
Joulukuu	189	146	335	256
YHTEENSÄ	2676	2087	4763	3655

Vuoden 2021 aikana poliisin tietojärjestelmään kirjattiin tieto virka-avusta lastensuojeluviranomaiselle 4763 ja etsintäkuulutus 3655 tilanteessa. Edellä olevasta taulukosta käy ilmi virka-avun kohteen sukupuoli ja virka-avun kuukausittainen vaihtelu.

Taulukko 5. Poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun määrä ja etsintäkuulutukset vuonna 2022.

VUOSI 2022				
KUUKAUSI	MIEHET	NAISET	VIRKA-APUPYYNNÖT	ETSINTÄKUULUTUKSET
Tammikuu	232	148	380	304
Helmikuu	179	140	319	267
Maaliskuu	216	162	378	308
Huhtikuu	179	143	322	236
Toukokuu	157	98	255	151
Kesäkuu	178	99	277	183
Heinäkuu	177	138	315	198
Elokuu	191	136	327	216
Syyskuu	159	91	250	143
Lokakuu	185	130	315	188
Marraskuu	188	131	319	179
Joulukuu	178	96	274	172
YHTEENSÄ	2219	1512	3731	2545

Vuoden 2022 aikana poliisin tietojärjestelmään kirjattiin tieto virka-avusta lastensuojeluviranomaiselle 3731 ja etsintäkuulutus 2545 tilanteessa. Edellä olevasta taulukosta käy ilmi virka-avun kohteen sukupuoli ja virka-avun kuukausittainen vaihtelu.

Taulukko 6. Poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun määrä ja etsintäkuulutukset vuosina 2018–2022.

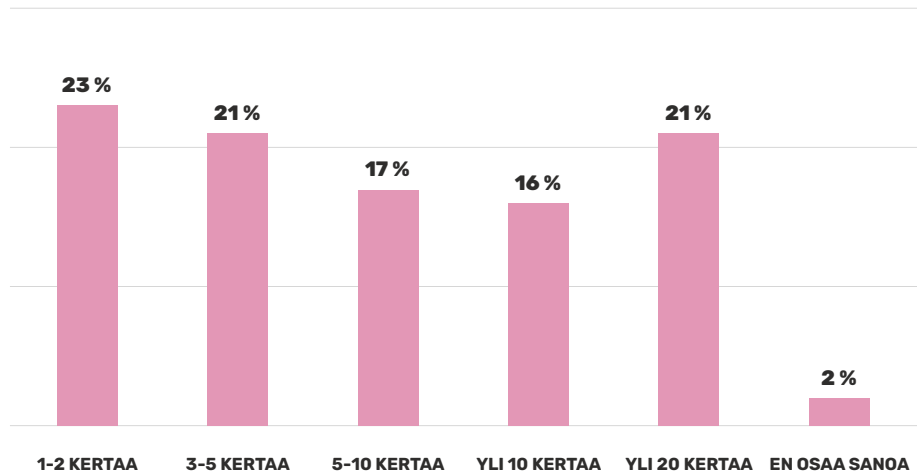
YHTEENSÄ		
VUOSI	VIRKA-APUPYYNNÖT	ETSINTÄKUULUTUKSET
2018	3653	
2019	3680	
2020	4710	4068
2021	4763	3655
2022	3731	2545

Pelkästään poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun määristä ja etsintäkuulutuksista vuosina 2018–2022 ei ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä hatkaamisesta. Määriä tulkittaessa on kuitenkin hyvä ymmärtää, että hatkaaminen ja eri toimijoiden roolit suhteessa sen aikaiseen toimintaan ovat viime vuosien aikana muuttuneet. Vuoden 2020 alusta voimaan tullut lastensuojelulain uudistus kielsi yksityisten palveluntuottajien etsintätoiminnan (HE237/2018 vp; PeVI 64/2018; Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019). Tässä toiminnassa lastensuojelulaitos tai sosiaalityöntekijä antoi hatkassa olevan nuoren etsimisen toimeksiannoksi yksityiselle palveluntuottajalle, joka etsi ja palautti nuoren takaisin lastensuojelulaitokseen. Tämä muutos voi osaltaan selittää virka-apupyyntöjen määrän lisääntymistä lakiuudistuksen jälkeisenä kahtena vuonna.

Toinen keskeinen ilmiöön vaikuttava muutos oli Poliisihallituksen linjaus, jossa poliisin antamasta virka-avusta muille viranomaisille, kuten lastensuojelulle, tuli maksullista. Käytännössä virka-apu oli jo lähtökohtaisesti ollut maksullista, mutta sitä ei tosiasiallisesti oltu toimeenpantu ennen vuotta 2020. Hatkassa-hankkeen pitämässä työpajoissa nousi yksittäisenä huomiona esiin, että maksullisuus oli saattanut nostaa virka-avun pyytämisen kynnystä. Vuodesta 2023 alkaen poliisin lastensuojelulle esimerkiksi hatkaamistilanteissa antama virka-apu on jälleen maksutonta lakimuutoksen myötä (HE 151/2022 vp). Kolmantena keskeisenä muutoksena voidaan pitää STM:n, Poliisihallituksen ja Häätäkeskuslaitoksen vuoden 2022 keväällä julkaisemaa ohjeistusta hatkaamiseen liittyen. Voidaan pohtia, onko ohjeistuksella ollut vaikutuksia virka-apupyyntöjen ja etsintäkuulutusten määriin.

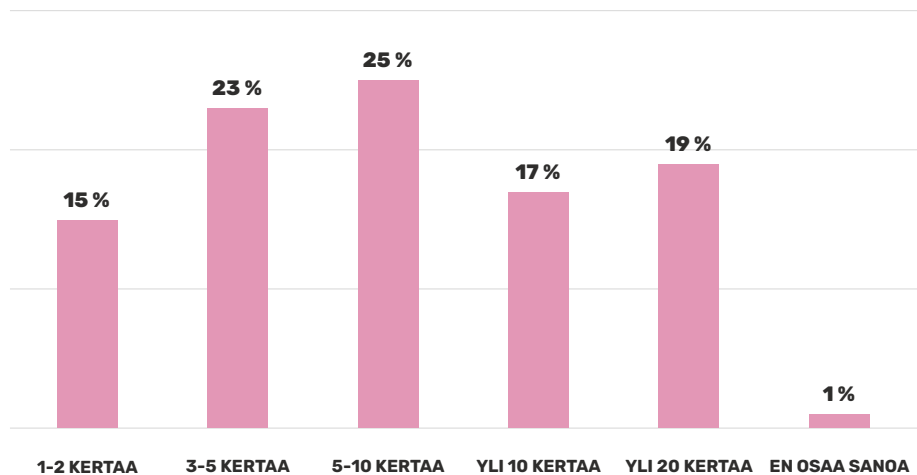
Hatkaamisen määriä selvitettiin myös kyselyn avulla. Kyselyssä nuoret vastasivat kysymykseen, kuinka monta kertaa he olivat hatkanneet ja läheiset vastasivat heille läheisen nuoren osalta, kuinka monesti nuori oli hatkannut. Lastensuojelulaitosten työntekijät vastasivat, kuinka useasti yksiköstä oli hatkattu viimeisen vuoden aikana. Ammattilaisia pyydettiin kyselyssä arvioimaan myös sitä, onko hatkaamisen määrissä heidän kokemuksensa perusteella tapahtunut muutoksia viimeisen vuoden aikana.

Kuva 40. Kuinka monta kertaa olet hatkannut yhteensä sijaishuollossa asumisen aikana? Nuoret. (n=277)

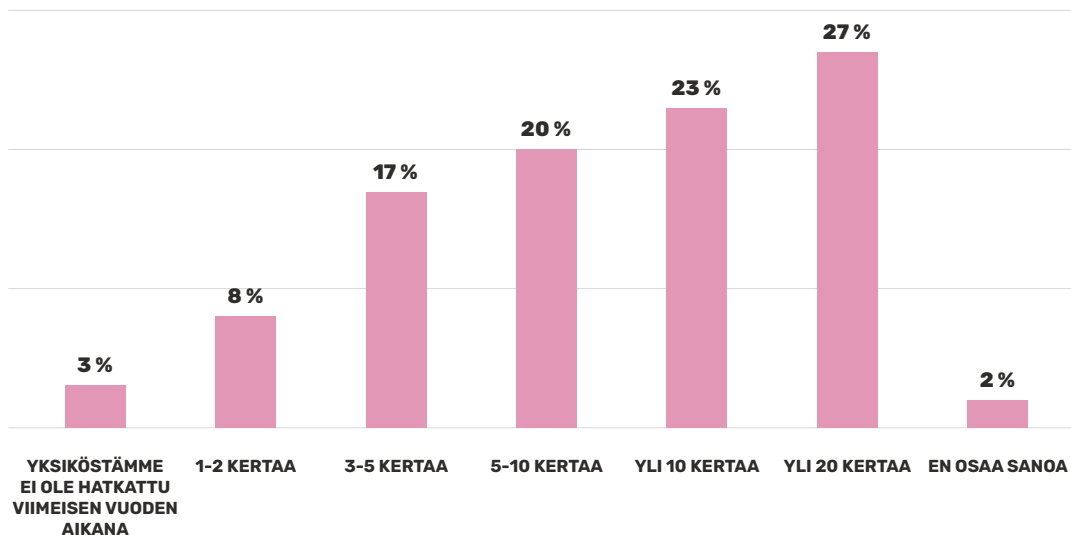
Kyselyyn vastanneista ja hatkanneista nuorista yli kaksikymmentä prosenttia vastaajista oli hatkannut 1-2, 3-5 ja yli 20 kertaa. Hieman alle kaksikymmentä prosenttia vastaajista oli hatkannut 5-10 tai yli kymmenen kertaa. Kaksi prosenttia vastaajista ei osannut sanoa, kuinka monta kertaa he olivat hatkanneet sijaishuollossa asumisen aikana.

Kuva 41. Kuinka monta kertaa nuori on hatkannut yhteensä sijaishuollossa asumisen aikana? Läheiset. (n=94)

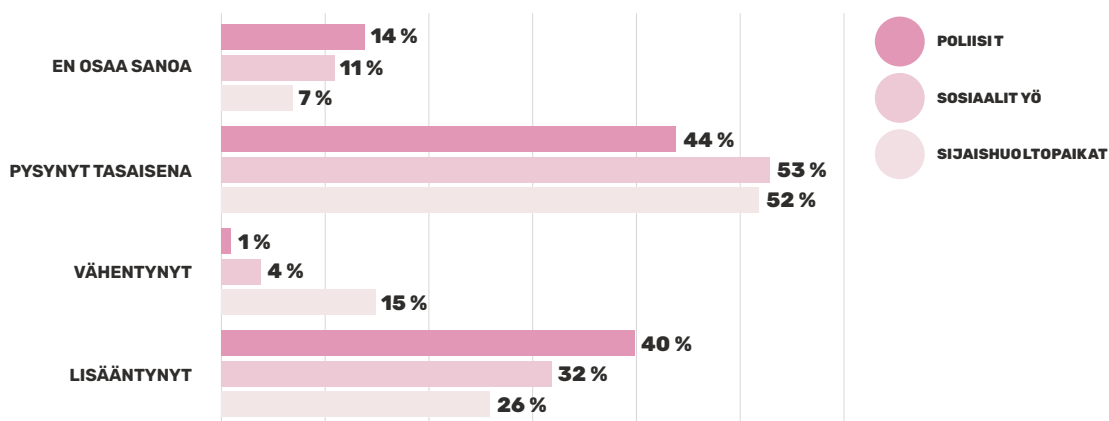
Noin puolen kyselyyn vastanneen läheisen mukaan heille läheinen nuori oli hatkannut 3-10 kertaa. Yli 30 prosenttia läheisistä vastasi, että heille läheinen nuori oli hatkannut yli kymmenen tai kaksikymmentä kertaa.

Kuva 42. Viimeisen vuoden aikana yksiköstä on hatkattu. Lastensuojelulaitokset. (n=426)

Lastensuojelulaitosten työntekijöistä puolet vastasi, että heidän yksiköstään on hatkattu yli kymmenen tai kaksikymmentä kertaa viimeisen vuoden aikana. Kaksikymmentä prosenttia vastaajista vastasi yksiköstä hatkattaneen 5–10 kymmenen kertaa viimeisen vuoden aikana. Neljännes vastaajista vastasi, että yksiköstä oli hatkattu viimeisen vuoden aikana 1–5 kertaa. Kolme prosenttia lastensuojelulaitosten työntekijöistä vastasi, että heidän lastensuojelulaitoksistaan ei oltu hatkattu lainkaan viimeisen vuoden aikana.

Kuva 43. Hatkaaminen on...Ammattilaiset. (Poliisit n=453, Sosiaalityö n=161, Lastensuojelulaitokset n=609)

Poliiseja, sosiaalityötä ja laitoksia pyydettiin arvioimaan omaan kokemukseen perustuen sitä, onko hatkaaminen lisääntynyt, vähentynyt vai pysynyt tasaisena viimeisen vuoden aikana. Suurin osa vastaajista arvioi hatkaamisen pysyneen tasaisena viimeisen vuoden aikana.

6.2 MISTÄ, MIHIN JA MITEN NUORET HATKAAVAT JA PALAAVAT

Yleisyyksiä siitä, mistä nuori hatkaa, mihin nuori hatkaa, mistä nuori löytyy ja miten nuori palaa sekä hatkaamisen kestoa kartoitettiin kyselyssä (liitteet 2–7) ”ranking”-kysymyksillä, joissa pyydettiin arvioimaan yleisyyttä asteikolla 1. yleisin, 2. toiseksi yleisin, 3. kolmanneksi yleisin ja 4. neljänneksi yleisin.

Kaikkien vastaajien mukaan yleisimmin nuori on hatkassa päiviä, sen jälkeen tunteja, viikkoja, kuukausia ja harvimminkin yli vuoden. Sekä sosiaalityön kyselyn vastaajien että nuorten ja läheisten mukaan yleensä nuoret hatkaavat laitoksesta, toiseksi yleisimmin jättävät palaamatta omilta asioilta, kolmanneksi yleisimmin kotoa tai läheisen luota ja harvimminkin jättävät palaamatta koulusta. Sen sijaan lastensuojelulaitosten mukaan nuoret hatkaavat yleisimmin niin, että jättävät palaamatta omilta asioilta, sen jälkeen yleisimmin hatkaavat laitoksesta ja kotoa tai läheisten luota ja harvimminkin jättävät palaamatta koulusta.

Sosiaalityön, lastensuojelulaitosten ja poliisien mukaan yleensä nuorten hatkaamisessa on kyse yhtä paljon ennakkoon suunnitellusta toiminnasta tai hetken mielifohteesta. Vähiten hatkaamisen nähtiin olevan ajautumista hatkoille tai liittyvän muiden painostamiseen tai myöhästelyyn. Läheisten vastausten mukaan yleisimmin hatkatessa on kyse ennakkoon suunnitellusta toiminnasta, tämän jälkeen yleisimmin hetken mielifohteesta ja harvinaisin vastaus oli ajautuminen hatkaan.

Sekä sosiaalityön, lastensuojelulaitosten että poliisin mukaan yleensä nuoret hatkaavat kavereiden luokse ja toiseksi yleisimmäksi arvioitiin, ettei paikka ole tiedossa lähtiessä tai nuori hatkaa kadulle. Perheen luokse ja tuntemattoman luokse nuorten arvioitiin hatkaavan harvimminkin. Myös läheisten ja nuorten mukaan nuoret hatkaavat yleisimmin kavereiden luokse ja toiseksi yleisimmin vastattiin, että hatkaan lähtiessä nuorella ei ollut tiedossa mihin mennä tai he menivät kadulle. Kolmanneksi yleisimmäksi läheiset ja nuoret arvioivat, että nuoret hatkaavat tuntemattomien luokse ja harvinaisin tilanne oli, että nuoret hatkaavat perheen luokse.

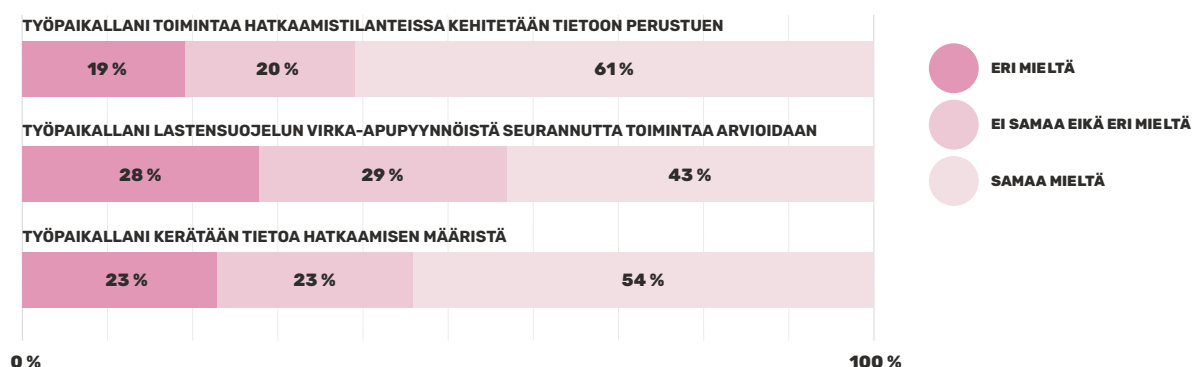
Sosiaalityön, lastensuojelulaitosten ja poliisien kyselyn vastaajien mukaan nuori yleensä löydetään kavereiden luota, toiseksi yleisimmin julkiselta paikalta, kolmanneksi yleisimmin tuntemattoman luota ja vähiten yleisimmin perheen luota. Tämä kysymysosio oli inhimillisen virheen takia valitettavasti jäänyt pois nuorten ja läheisten kyselyistä. Edellisten vastausten perusteella voisi arvioida läheisten ja nuorten vastauksen löytymispaikasta olevan mahdollisesti linjassa sen kanssa, mihin nuoret vastaajien arvion mukaan hatkaavat.

Sosiaalityön ja lastensuojelulaitosten mukaan yleensä nuoret palaavat lastensuojelulaitosten tuomana, toiseksi yleisimmin itsenäisesti. Sosiaalityön mukaan nuoret palaavat kolmanneksi yleisimmin poliisiin tuomana, kun taas lastensuojelulaitokset arvioivat kolmanneksi yleisimmäksi läheisten tai melko tasan poliisiin tuomana. Sosiaalityö arvioi harvimmoin nuoren palaavan läheisten tuomana tai muun viranomaisen tuomana. Harvinaisin palaamistapa lastensuojelulaitosten mukaan oli sosiaalityöntekijän tai muun viranomaisen tuomana. Poliisien arvion mukaan nuori palaa yleisimmin sosiaalityöntekijän tai muun viranomaisen tuomana, toiseksi yleisimmin lastensuojelulaitosten ja kolmanneksi yleisimmin itsenäisesti tai poliisien tuomana. Muista vastaajista poiketen läheisten vastauksissa nousi esiin, että yleisin tapa, joilla heille läheiset nuoret ovat palanneet lastensuojelulaitoksen on läheisten palauttamana.

6.3 TIEDONKERUU JA TIEDOLLA JOHTAMINEN

Kansallisella tasolla tietoa hatkaamisesta on ollut hyvin rajallisesti saatavilla eikä hatkaamistilanteisiin liittyvien toimintatapojen kehittämiseksi ole osoitettu voimavaroja, mikä on saattanut vaikuttaa siihen, millaiseen tietoon perustuen kansallisella tasolla hatkaamiseen liittyvää toimintaa on kehitetty. Kansallisesti hatkaamisen määriä ja virka-apupyynnöistä seurannutta toimintaa ei ole niinkään seurattu kenenkään nimetyn tahon toimesta. Hatkassa-kyselyssä haluttiin selvittää, seuraako eri toimijat näitä asioita ja millä tavalla. Kyselyyn vastanneita ammattilaisia pyydettiin arvioimaan työpakoillaan tehtävää hatkaamiseen liittyvää tiedonkeruuta ja tiedon hyödyntämistä, toisin sanoen tiedolla johtamista.

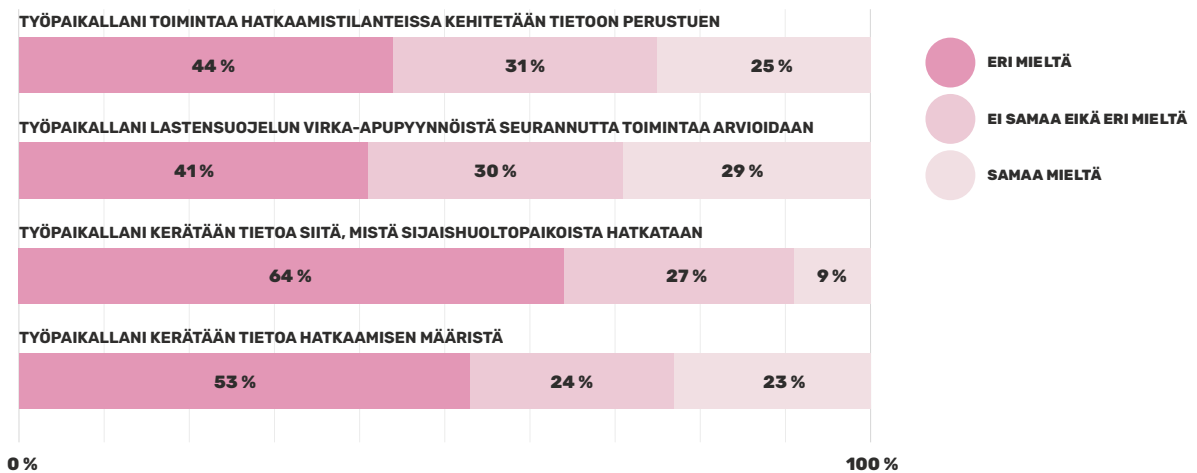
Kuva 44. Tiedonkeruu ja tiedolla johtaminen. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Lastensuojelulaitoksissa työskentelevistä ammattilaisista yli puolet vastasi, että heidän työpaikallaan toimintaa hatkaamistilanteissa kehitetään tietoon perustuen. Enemmistö vastaajista vastasi kuitenkin ei tai en osaa sanoa kysymykseen 'työpaikallani lastensuojelun virka-apupyynnöistä

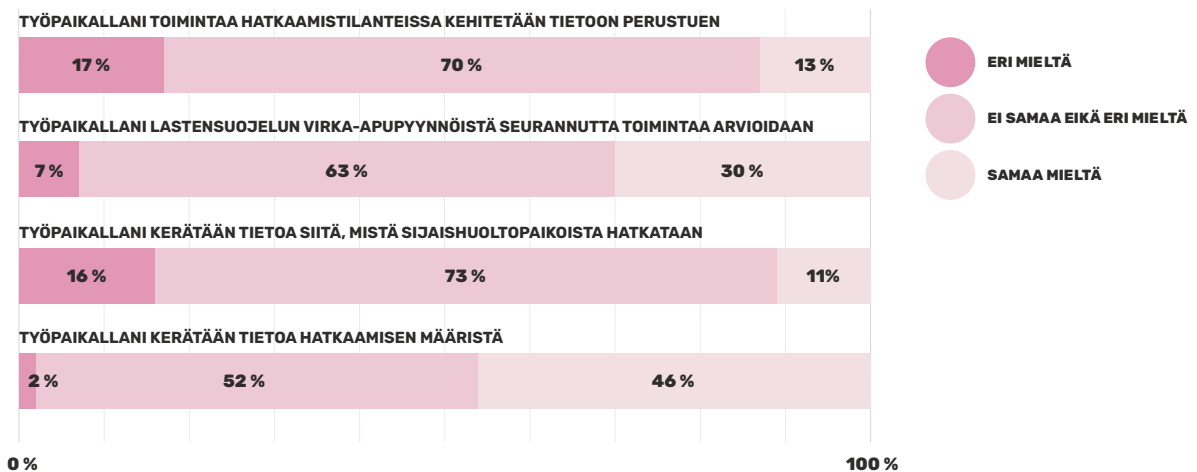
seurannutta toimintaa arvioidaan'. Yli puolet lastensuojelulaitoksissa työskennelleistä vastasi, että heidän työpaikallaan kerätään tietoa hatkaamisen määristä.

Kuva 45. Tiedonkeruu ja tiedolla johtaminen. Sosiaalityö. (n=244)

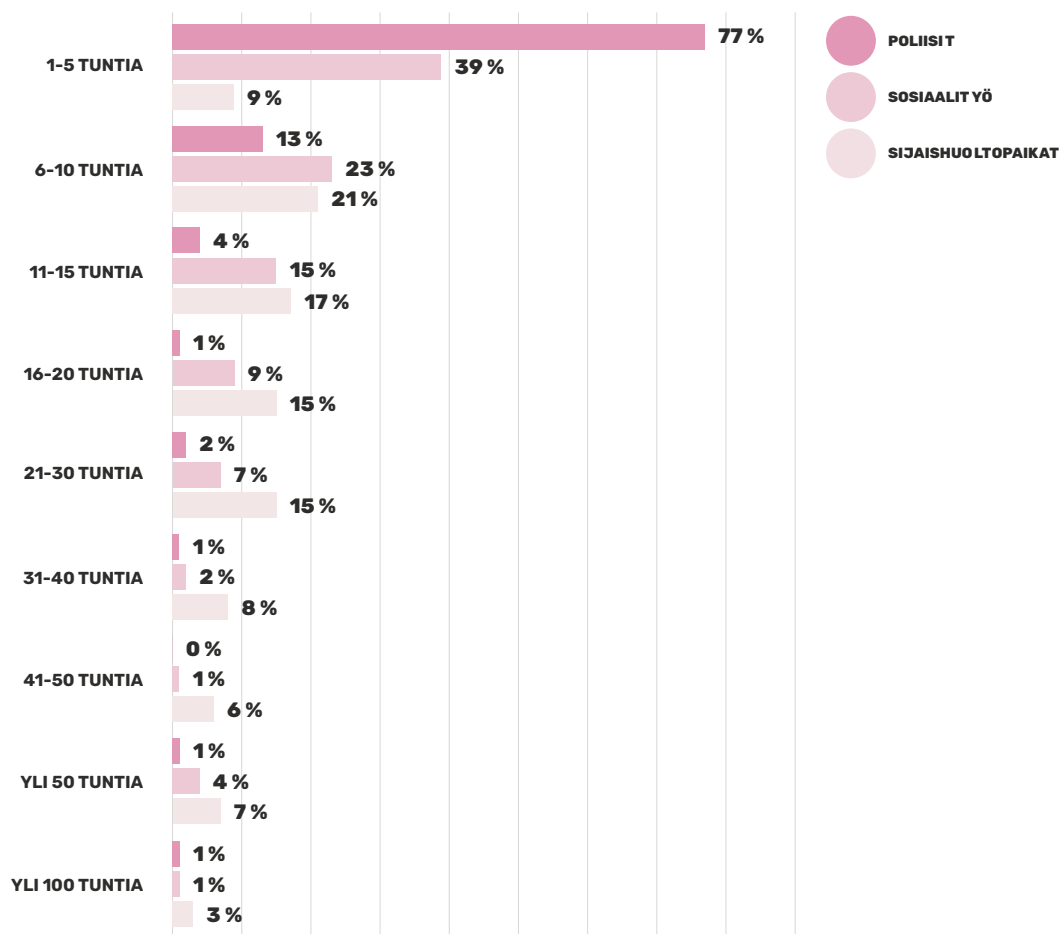
Sosiaalityön kyselyn vastaajista yli puolet vastasi, ettei omalla työpaikalla kerätä tietoa hatkaamisesta tai siitä, mistä lastensuojelulaitoksista hatkataan. Sosiaalityössä työskentelevistä alle puolet vastasivat kyllä kysymyksiin, että heidän työpaikoillaan lastensuojelun virka-apupyynnöistä seurannutta toimintaa arvioidaan ja työpaikoillaan toimintaa hatkaamistilanteissa kehitetään tietoon perustuen.

Kuva 46. Tiedonkeruu ja tiedolla johtaminen. Poliisit. (n=459)

Hieman yli puolet poliiseista vastasi, ettei tiedä kerätäänkö työpaikalla tietoa hatkaamisen määristä. Hieman alle puolet vastasi, että tietoa kerätään. Enemmistö poliiseista vastasi ei samaa eikä eri mieltä väittämiin tietoon perustuvasta kehittämisestä, toiminnan arvioinnista tai siitä, mistä lastensuojelulaitoksista hatkataan.

Kuva 47. Kuinka paljon yksikössä/työpaikalla käytetään keskimäärin aikaa yhden hatkatilanteen hoitamiseen? Ammattilaiset. (Poliisit n=459, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244)

Kyselyyn vastanneita ammattilaisia pyydettiin myös arvioimaan yhden hatkatilanteen hoitamiseen käytettyä kokonaistymäärää. Kysymyksen selitteessä yhtä hatkatilannetta kuvattiin sen alkamisena, hatkassa olemisen aikana ja siihen liittyvänä jälkityönä. Poliiseista selkeä enemmistö vastasi, että yhteen hatkatilanteeseen menee keskimäärin työaika 1–5 tuntia. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden ja sosiaalityössä työskentelevien osalta vastauksissa oli enemmän hajontaa. Sosiaalityössä työskentelevien osalta vastaukset painottuivat erityisesti 1–30 tuntia vastanneisiin ja lastensuojelulaitosten työntekijöiden osalta 6–30 tuntia vastanneisiin.

7 HATKAAMISEEN TAUSTALLA OLEVIA TEKIJÖITÄ

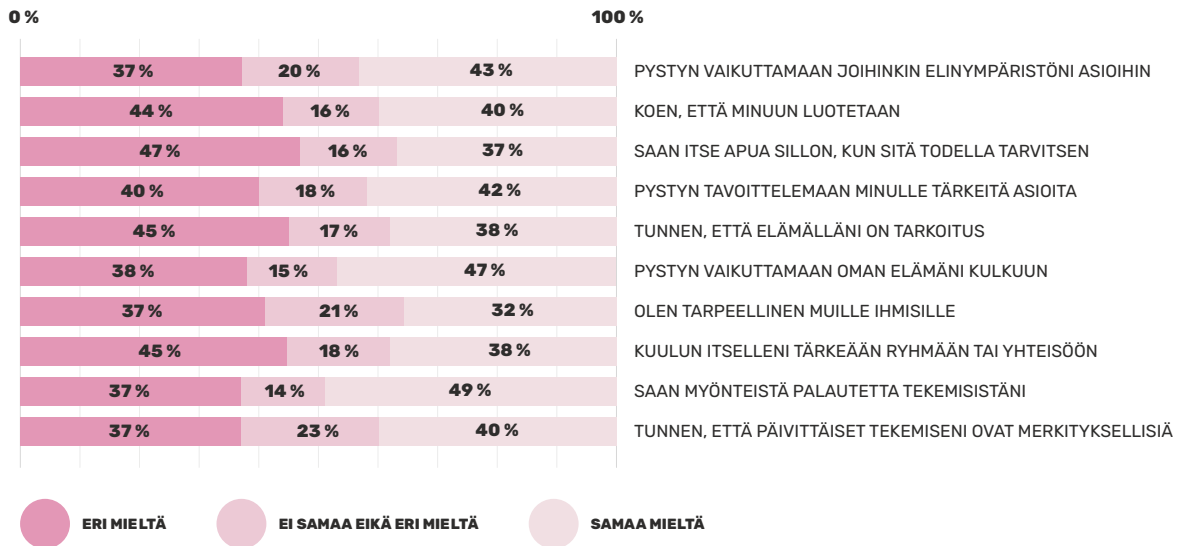
Hatkaamiseen liittyy lukuisia tekijöitä, jotka eivät ole ainoastaan hatkaamiseen liittyviä, vaan koskevat sijaishuoltoa laajemmin. Hatkaamisen ymmärtämiseksi ja ratkaisujen löytämiseksi hatkailmiötä tulee kuitenkin tarkastella laajempuna kysymyksenä, kuin ainoastaan esimerkiksi hatkassa olevan nuoren etsintään liittyen. Tämän vuoksi Hatkassa-kyselyssä ja työpajoissa selvitettiin hatkaamiseen liittyviä tekijöitä, jotka ovat keskeinen osa myös laadukasta ja toimivaa sijaishuoltoa yleisemmin. Näitä tekijöitä olivat nuoren osallisuus sijaishuollossa, aikuisten käytettävissä oleva aika, nuorten tietoisuus oikeuksista ja niiden toteutumisesta, sijoituksen tavoitteet, lastensuojelulaitosten valinta, lastensuojelulaitosten ilmapiiri sekä lastensuojelulaitosten nuorten tarpeisiin vastaaminen ja nuoren kiinnittyminen lastensuojelulaitoksen. (Attar-Schwartz 2013, Karam & Robert 2013, Bowden & Lambie 2015; Crosland ym. 2018.) Kyselyssä ja työpajoissa jäi kuitenkin tarkastelun ulkopuolelle vielä lukuisia muita tekijöitä, kuten esimerkiksi yhteys kouluun ja sijaishuollon ulkopuolisiin turvallisiin aikuisiin, jotka ovat yhteydessä niin hatkaamiseen kuin hyvään sijaishuoltoon (esim. Missing people 2021).

7.1 NUORTEN OSALLISUUS SIJASHUOLLOSSA

Osallisuuden kokemus vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin monin eri tavoin. Kyselyssä höydynnettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen luomaa osallisuusindikaattoria, joka koostuu kymmenestä väittämästä. Osallisuusindikaattori on validoitu mittaamaan yksilön (tai näistä muodostuvan ryhmän) omaa kokemusta osallisuudesta. Hatkassa-kyselyssä sitä käytettiin nuorten osallisuuden kokemuksen selvittämiseen. Lisäksi sitä sovellettiin niin, että läheiset arvioivat heille läheisen nuoren osallisuuden kokemusta ja työntekijät osallisuuden kokemusta yleisemmin nuorilla sijaishuollossa.

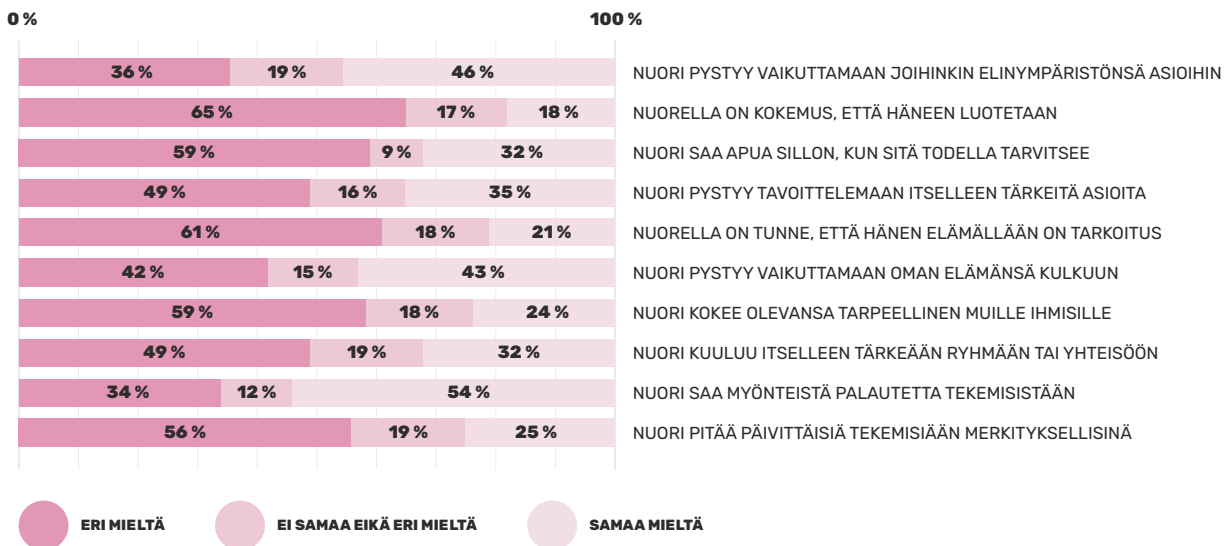
“Väittämien taustalla on kokonaisvaltainen käsitys osallisuudesta kuulumisena ja kuulluksi tulemisena: Osallinen ihminen voi vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin. Osallinen ihminen pääsee osalliseksi yhteisestä hyvästä: hän voi sekä tuottaa yhteistä hyvää että pääsee nauttimaan siitä. Vaikutusmahdollisuuksien ja resurssien ohella oleellista on, että uskoo mahdollisuuksien olemassaoloon.” (THL 2023)

Kuva 48. Nuorten osallisuuden kokemus sijaishuollossa. (n=325)

Nuorten vastauksissa osallisuuden kokemusta mittaaviin väittämiin on nähtävissä, että kokemukset jakaantuvat samansuuntaisesti jokaisen väittämän kohdalla. Kaikkiin väittämiin on löytynyt niitä, jotka ovat eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä ja samaa mieltä väittämien kanssa lähes yhtä paljon. Mikään yksittäinen väittäjä ei erotu erityisellä tavalla muista, sillä vaihteluvälit vastauksissa ovat maltillisia.

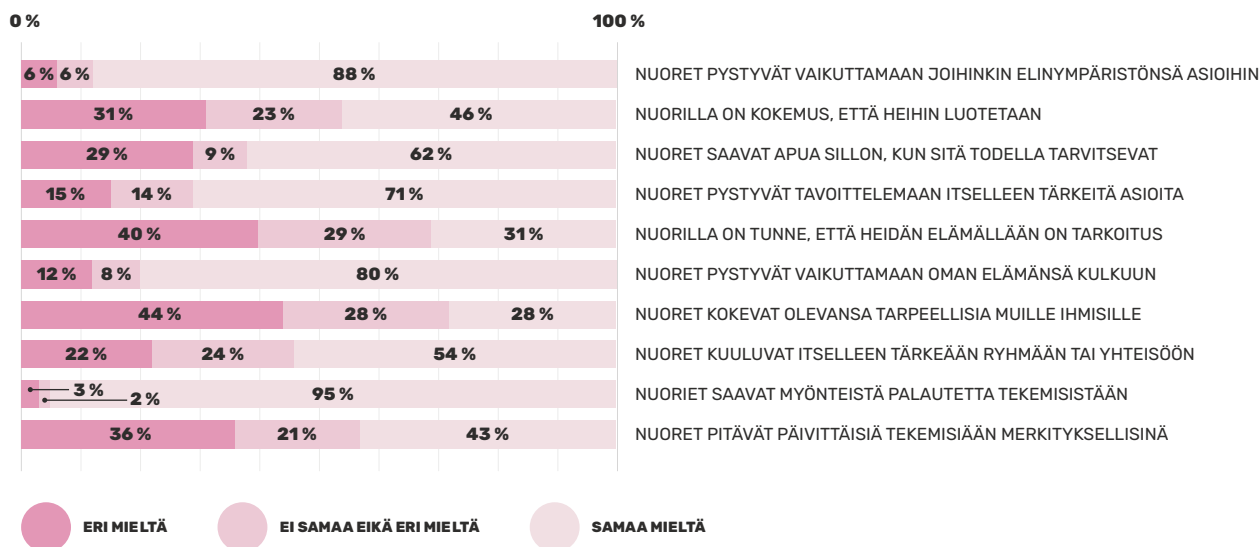
Kuva 49. Läheisten näkemys nuoren osallisuuden kokemuksesta sijaishuollossa. (n=130)

Läheisten vastauksissa heidän näkemyksestään sijaishuollossa asuvan nuoren osallisuuden kokemuksesta on jonkin verran enemmän vaihtelua verrattuna nuorten vastauksiin. Läheiset näkevät heille läheisen nuoren osallisuuden kokemuksen yleisesti ottaen hieman kyselyyn vastanneita nuoria kielteisemmin. Myönteisesti läheisten vastauksissa suhteessa muihin vastauksiin erottuvat

vastaukset nuoren vaikutusmahdollisuuksista elinympäristöön ja omaan elämäntilanteeseen liittyen sekä näkemys nuorten myönteisen palautteen saamisesta.

Kuva 50. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden näkemys nuorten osallisuudesta sijaishuollossa. (n=609)

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden näkemys yleisesti nuorten osallisuudesta sijaishuollossa sisältää enemmän vaihtelua kuin nuorten ja läheisten vastaukset. Vastauksissa korostuvat eri mieltä oleminen väitteistä nuorten tunteesta elämän tarkoitukseen liittyen ja omasta tarpeellisuudestaan muille. Lähes kaikki vastaajista oli samaa mieltä väitteiden kanssa, että nuoret saavat myönteistä palautetta tekemisistään ja nuoret pystyvät vaikuttamaan joihinkin elinympäristönsä asioihin.

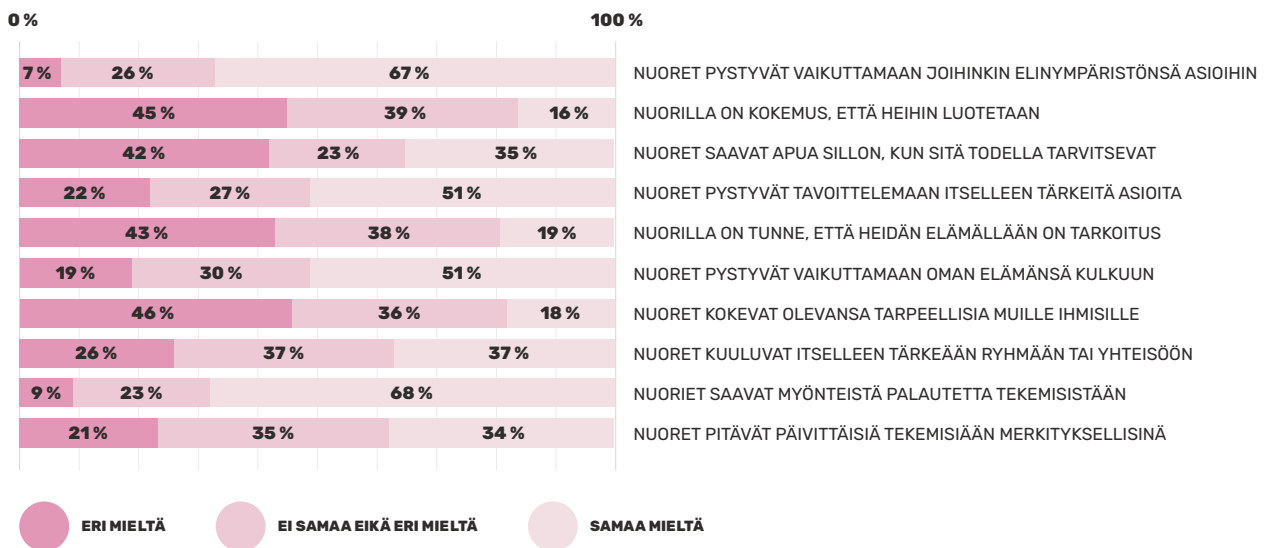
”Ei ole väliä syntykö se suhde just omaohjaajaan vaan edes johonkin aikuiseen.”

– lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Lastensuojelulaitosten työntekijät nostivat työpajoissa esiin suhteiden merkityksen. Ilman aitoa kohtaamista, luottamuksen ja vuorovaikutuksen rakentamista on vaikea tukea osallisuutta. Näitä kaikkia tarvitaan esimerkiksi nuorten vahvuuksien ja hyvien kokemusten löytämiseksi sekä kehujen antamiseksi. Useita hylkäämiskokemuksia kohdanneiden nuorten kohdalla luottamuksen rakentaminen voi kuitenkin viedä pitkän aikaa, vaatia paljon toistoja ja intensiivistä työtä omaohjaajalta. Lastensuojelulaitosten on vaikea olla yhtä palkitseva ja merkityksellinen yhteisö nuorelle kuin kaveriverkostot. Yhteistä tekemistä, rauhallista ja lempeää yhdessä olemista vaaditaan usein paljon. Kokemus hoivaavasta ja kiinnipitävästä sekä osallisuutta tukevasta suhteesta ei kuitenkaan aina riitä.

Erityisiä haasteita tuottavat työntekijöiden mukaan tilanteet, joissa nuorilla on pitkä laitoshistoria ja useammassa sukupolvessa päihteidenkäyttöä.

Kuva 51. Sosiaalityön näkemys nuorten osallisuudesta sijaishuollossa. (n=244)

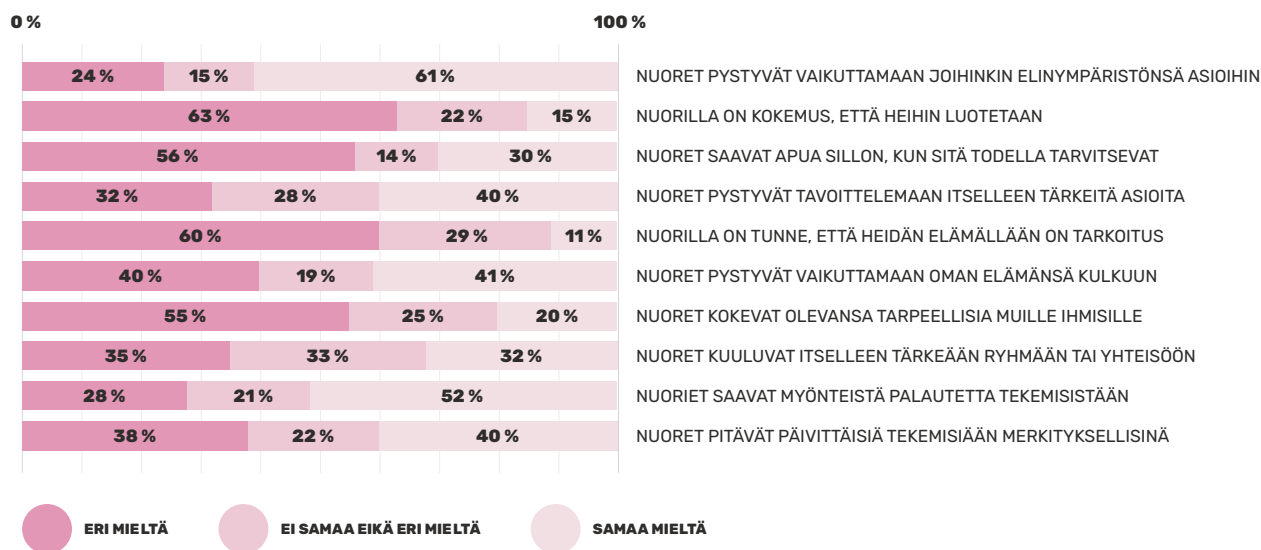
Sosiaalityössä työskentelevien vastauksissa korostuu se, että ei samaa eikä eri mieltä vastanneiden osuus on suhteellisen suuri. Väittämien kanssa samaa mieltä oleminen nousee esiin erityisesti elinympäristöön vaikuttamista ja myönteisen palautteen saamista koskeissa väittämässä. Eniten eri mieltä väittämien kanssa oltiin nuoriin luottamista, avun saamista, elämän tarkoitusta ja nuorten tarpeellisuutta muille selvittäneiden väittämien kanssa.

"Taasko säkin jätät mut."

- sosiaalityöntekijä työpajassa nuoren kokemuksesta

Työpajassa sosiaalityöntekijät nostivat osallisuuden kokemuksen merkityksen esiin puhuttaessa lastensuojelulaitokseen kiinnittymisestä. Haasteena osallisuuden kokemuksen ja kiinnittymisen kokemukselle sosiaalityöntekijät näkivät lastensuojelulaitosten työntekijöiden riittämättömän osaamisen sekä omaohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden vaihtumisen, joka synnyttää nuorille jatkuvia hylkäämiskokemuksia. Sosiaalityöntekijät näkivät, että lastensuojelulaitosten kokonaistilanne vaikuttaa myös yksittäisen nuoren osallisuuden kokemuksen syntymiseen. Pohdintaa herätti lisäksi osallisuuden kokemuksen ja vapauden suhde eli miten luodaan selkeillä rajoilla turvallisuuden tunnetta, ja samanaikaisesti tuetaan osallisuuden kokemuksen syntymistä.

Kuva 52. Muiden näkemys nuorten osallisuudesta sijaishuollossa. (n=97)

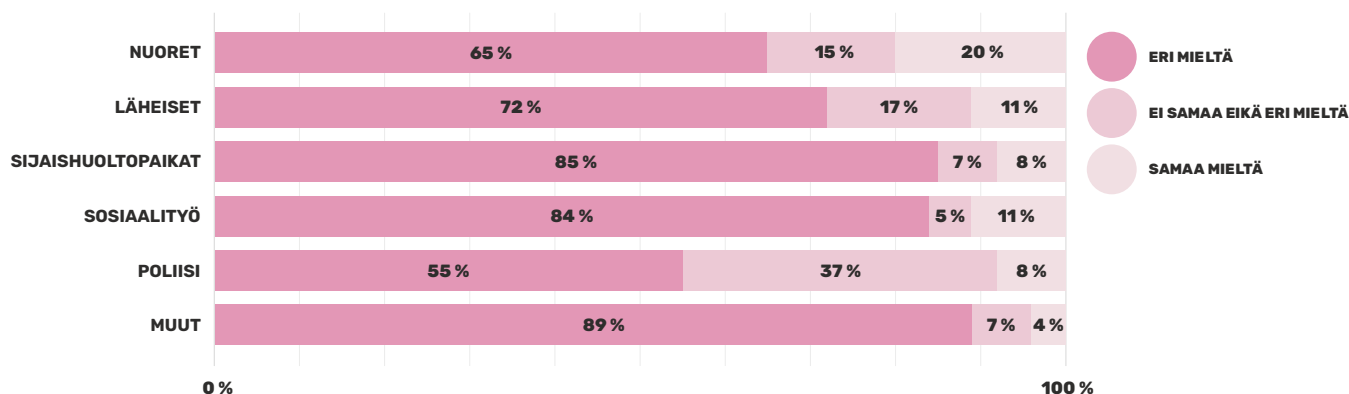

Muut-vastaajaryhmän vastauksissa samanmielisyyttä löytyi eniten nuorten vaikutusmahdollisuuksia omaan elinympäristöönsä ja myönteisen palautteen saamista koskevien väittämien kanssa. Eri mieltä oltiin eniten nuoriin luottamista, avun saamista ja nuorten kokemusta tarpeellisuudestaan muille koskevien väittämien kanssa. Nuorisotyöntekijöiden työpajassa nostettiin esiin kokemus siitä, miten ymmärrys nuoren osallisuudesta voi vaihdella eri ammattilaisten kesken.

7.2 TYÖNTEKIJÖIDEN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVA AIKA

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä käyttää julkista valtaa vastatessaan lapsen lastensuojelun asiakkuudesta ja sijaishuollon järjestämisestä. Sosiaalityöntekijän tulee olla tietoinen lapsen elämään vaikuttavista tekijöistä, erityisesti turvalliseen kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä. Hatkassa-kyselyssä selvitettiin kaikilta vastaajaryhmiltä näkemystä väitteeseen siitä, onko sosiaalityöntekijöillä riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. Vuoden 2023 alusta alkaen yhdellä sosiaalityöntekijällä on saanut olla asiakkaanaan enintään 35 ja vuodesta 2024 alkaen 30 lasta.

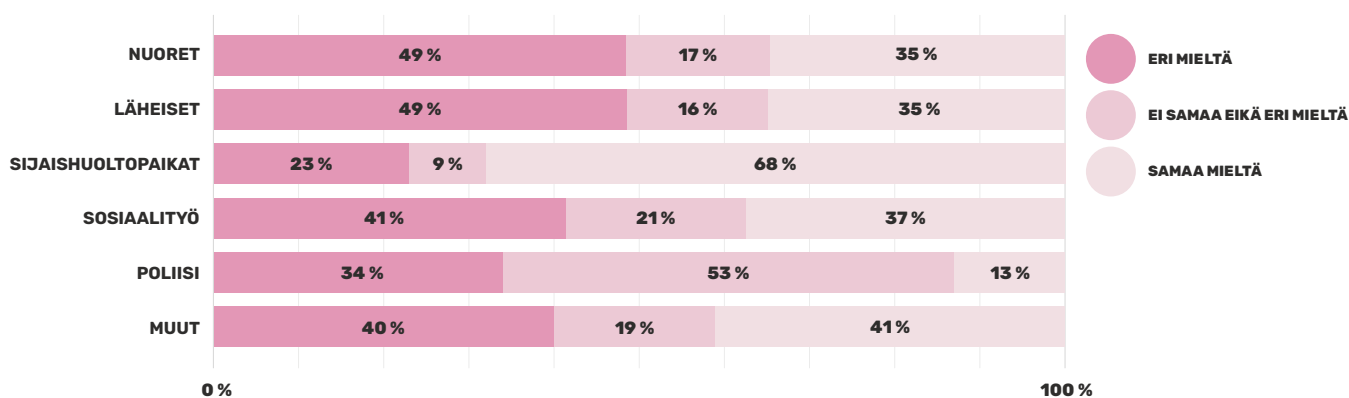
Kuva 53. Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Kuvassa on selvästi nähtävissä, että selvä enemmistö vastaajaryhmistä on eri mieltä väitteestä, että sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. Nuorista viidennes kuitenkin vastasi olevansa samaa mieltä väitteen kanssa. Vastauksissa korostuu myös poliisien vastaukset, joista yli kolmannes vastasi ei samaa eikä eri mieltä. Suurin osa eri mieltä väitteen kanssa olleista oli vastaajaryhmä muut.

Kyselyssä selvitettiin kaikilta vastaajilta sosiaalityöntekijöiden lisäksi heidän näkemyksiään väittämään, onko lastensuojelulaitosten aikuisilla riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. Lastensuojelulaitoksissa aikuisten määrä suhteessa lasten määrään vaihtelee. Esimerkiksi perustason lastensuojelulaitoksessa aikuisia on huomattavasti vähemmän suhteessa lasten määrään kuin erityisen huolenpidon jaksolla.

Kuva 54. Sijaishuoltoapaikan aikuisilla on riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Melkein puolet nuorista ja läheisistä oli eri mieltä väitteestä, että lastensuojelulaitosten aikuisilla on

riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä suurin osa oli kuitenkin väitteen kanssa samaa mieltä. Sosiaalityössä työskentelevistä ja muut-vastaajaryhmästä samaa ja eri mieltä olevien osuus oli lähes yhtä paljon. Poliiseista suurin osa ei ollut samaa eikä mieltä väitteestä, ja kolmannes oli eri mieltä väitteen kanssa.

”Vuoden sisään kolme sossua, vaihtuu koko ajan.”

- nuori työpajassa

Työpajoissa nuorten kuvaukset suhteista sosiaalityöntekijöihin olivat pääasiassa kriittisiä. Useammassa työpajassa nuoret toivat esiin, että sosiaalityöntekijät ovat vaihtuneet heillä lukuisia kertoja ja muutosten takia omaa sosiaalityöntekijää ei edes välttämättä tiedä tai muista. Nuoret kertoivat siitä, kuinka kokemattomat sosiaalityöntekijät saattavat ärsyttää ja kirjauksissa ei välttämättä koskaan lue mitään hyvää itsestä. Nuorten kokemusten mukaan sosiaalityöntekijän näki ainoastaan palaverissa, eivätkä sosiaalityöntekijät oikeasti tunteneet nuoria, vaan lukivat heidän asiansa papeista. Oma sosiaalityöntekijää saattoi myös vihata, kuten yksi nuori toi esille. Työpajoissa nousi esiin myös hyvä kokemus omasta sosiaalityöntekijästä, joka soitteli ja viestitteli viikoittain kysyen kuulumisia, vei syömään ja jutteli nuoren kanssa.

Lastensuojelulaitosten osalta nuoret toivat esiin arjen virikkeettömyyden. Nuoret kokivat, että elämä on laitoksessa rajattua eikä kumppania ja ystäviä saa tavata, minkä ei koettu olevan normaalia. Laitoselämän saatettiin kokea pilanneen elämän, eikä opettavan mitään taitoja sitä varten, kun pääsee sieltä pois. Lastensuojelulaitosten aikuisten koettiin viettävän aikaa pääasiassa toimistossa, eikä esimerkiksi kyytejä pois lastensuojelulaitoksesta harrastuksiin tai ”kylille” saanut. Pitkien välimatkojen ja/tai huonojen liikenneyhteyksien vuoksi ”liikku” eli nuoren vapaa-aika saattoi jäädä iltaisin 1-1,5 tuntiin. Nuoret kertoivat myös esimerkkejä, että jos yhdellä nuorella on liikkumisvapauden rajoitus tai yksi nuori on hatkassa, niin sovitut yhteiset asiat perutaan kaikkien osalta.

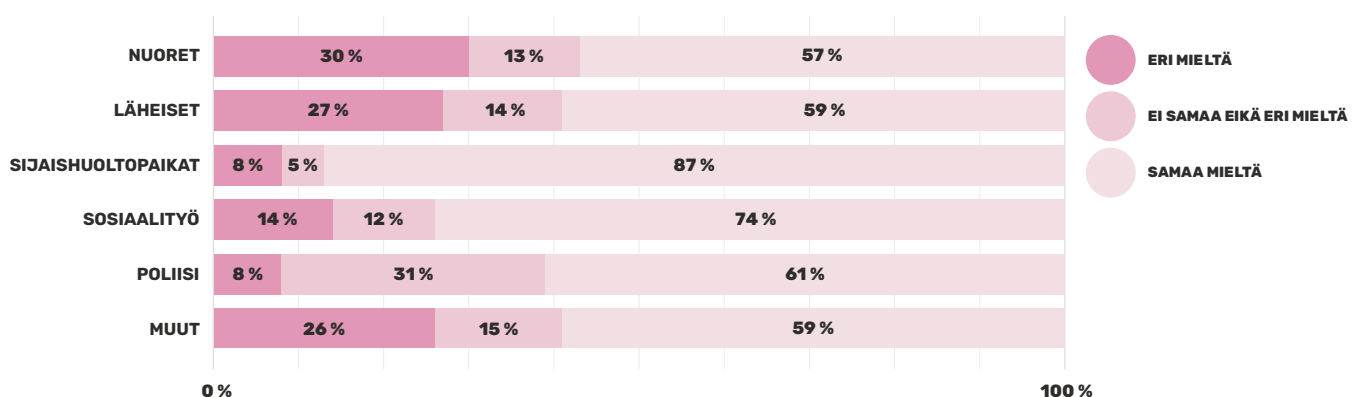
7.3 NUORTEN OIKEUDET SIJAISHUOLLOSSA JA SIJAISHUOLLON TAVOITTEET

Sijaishuollossa asuvilla lapsilla on niin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa kuin kansallisessa lainsäädännössä turvattuja oikeuksia. Nuorten tulee olla tietoisia omista oikeuksistaan ja näiden oikeuksien on sijaishuollossa toteuduttava. Oikeuksien toteutuminen ei ole kuitenkaan aina suoraviivaista sijaishuollossa. Yksi oikeus ei välttämättä toteudu, jos toisen annetaan toteutua. Sijaishuollossa tarvitaan kokonaisuarkintaa, joka ottaa huomioon kaikki nuorille kuuluvat oikeudet.

Lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon on aina äärimmäinen tilanne, joka toteutetaan ainoastaan silloin, jos lapsen kasvua ja kehitystä ei pystytä muulla tavalla turvaamaan. Nuoren ja läheisten tulee olla tietoisia siitä, miksi sijoitus on tehty, ja mitä sillä halutaan saavuttaa. Ilman näitä tietoja nuoren on mahdoton ymmärtää, miksi hänen elämäänsä puututaan, ja mitä ehkä häneltä itseltään tai hänen läheisiltään odotetaan.

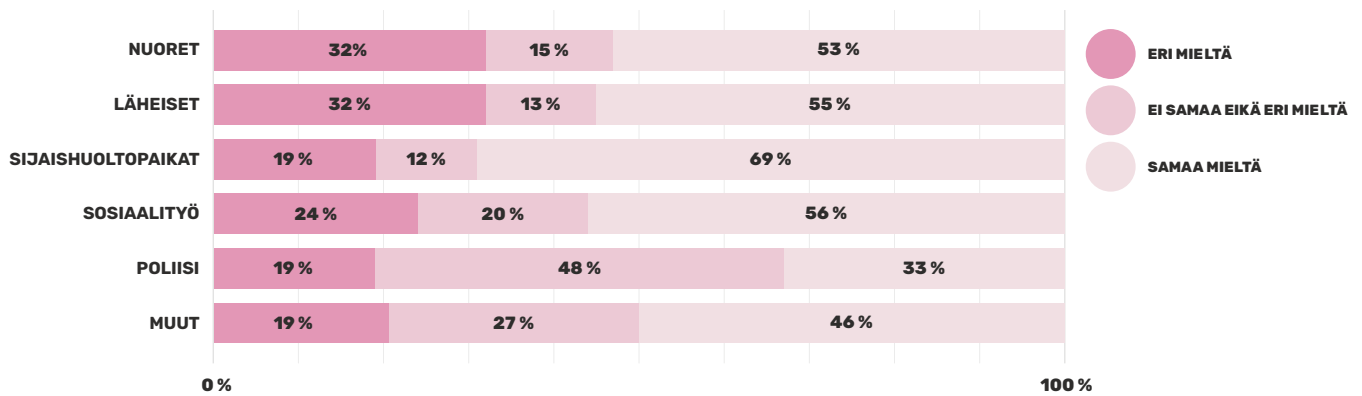
Nuorten tietoisuus omista oikeuksista, oikeuksien toteutuminen sekä sijoituksen syiden ja haluttujen muutosten ymmärtäminen ovat tekijöitä, jotka lisäävät sijaishuoltoon sitoutumista, kiinnittymistä ja sijaishuollon tarkoituksen toteutumista. Kyselyssä selvitettiin vastaajien näkemyksiä näihin väittämiin.

Kuva 55. Nuoret tietävät omat oikeutensa sijaishuollossa. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Vähintään yli puolet kaikista vastaajaryhmistä oli samaa mieltä väitteestä "Nuoret tietävät omat oikeutensa sijaishuollossa". Eniten eri mieltä väitteen kanssa olevia vastaajaryhmiä olivat nuoret, läheiset ja muut. Lastensuojelulaitoksissa ja lastensuojelun sosiaalityössä työskentelevistä löytyi eniten samaa mieltä väitteen kanssa olevia vastaajia. Poliiseista noin kolmannes vastasi ei samaa eikä eri mieltä.

Kuva 56. Nuorten oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

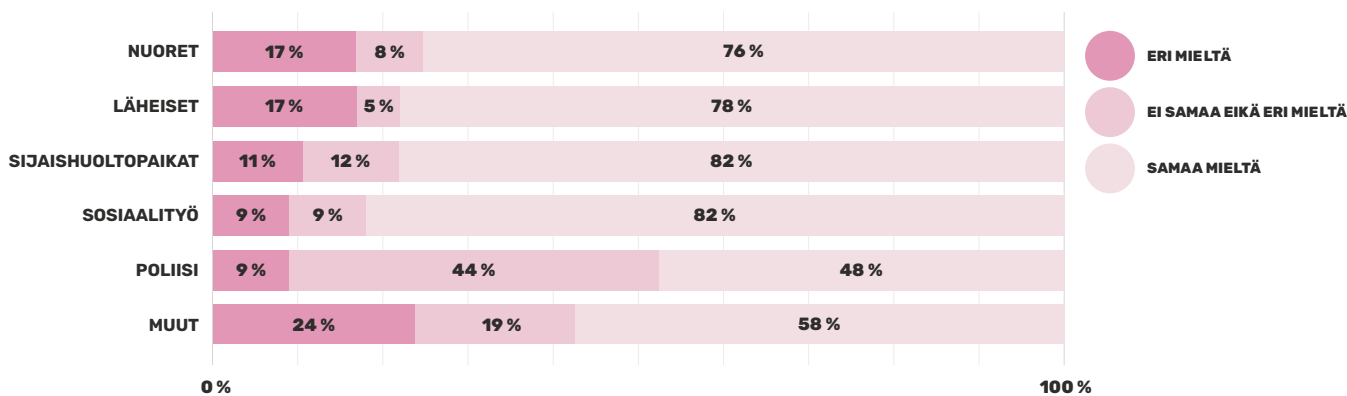

Lähes puolet nuorista oli eri mieltä väitteestä ”Nuorten oikeudet toteutuvat sijaishuollossa” ja neljännes vastasi ei samaa eikä eri mieltä. Läheisten vastauksissa eri mieltä ja samaa mieltä olevien osuus oli lähes yhtä suuri. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden vastaajista yli yhdeksän kymmenestä oli samaa mieltä väitteen kanssa ja sosiaalityössä työskentelevistäkin reilusti yli puolet. Poliiseista puolet vastasi ei samaa eikä eri mieltä. Muut-vastaajaryhmästä yli puolet oli väitteen kanssa samaa mieltä.

Kyselyn avovastauksissa muutama lastensuojelulaitoksessa työskentelevä ammattilainen sekä nuoren läheinen toi esiin, että heidän näkemyksensä mukaan nuorten itsemääräämisoikeus ja muut oikeudet ovat saavuttaneet tason, joka haittaa nuorten kasvua ja kehitystä. Näissä vastauksissa tuotiin esiin, että nuorten oikeuksien lisäksi tulisi puhua myös nuorten velvollisuuksista ja nuorilta pitäisi pystyä vaatimaan asioita. Lastensuojelulaitosten vastauksissa tuotiin myös esiin, kuinka haastavaa on toimia, kun nuoria ei voida rajoittaa enää. Toisaalta niissä viitattiin siihenkin, ettei rajoitustoimenpiteitä välttämättä tehdä seuraamusten, kuten laillisuusvalvonnan, pelon takia.

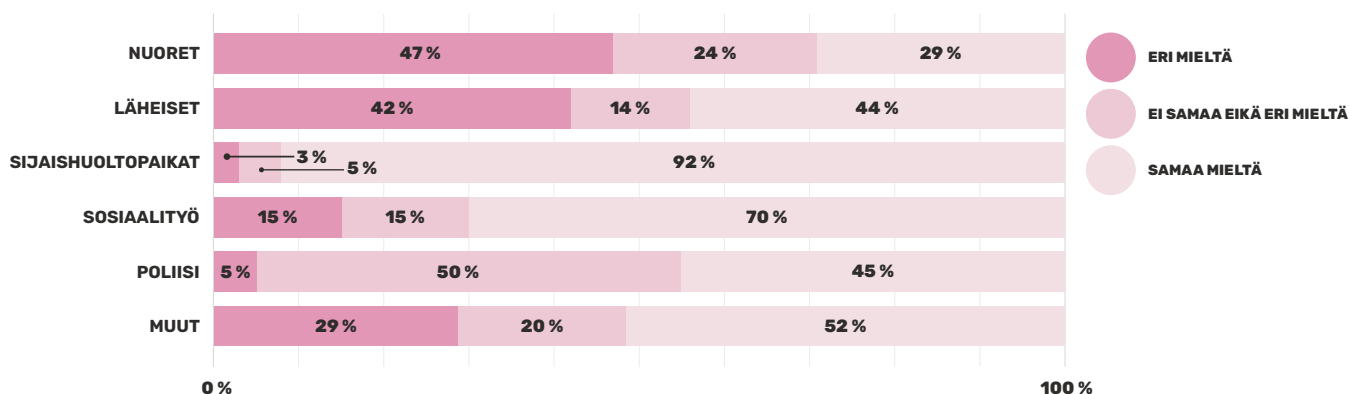
Nuorten oikeuksiin liittyen poliisien työpajassa tunnistettiin sijaishuollon valvonnan merkitys. Poliisit nostivat esiin, että jokaisella nuorella tulisi olla kanava, johon voi matalalla kynnyksellä ilmoittaa kokemistaan epäkohdista ja nuorten kanssa on käsiteltävä, miten epäkohtiin voidaan puuttua. Poliisit olivat kohdanneet tilanteita, joissa nuoriin oli kohdistunut rikoksia lastensuojelulaitoksissa. Tässä yhteydessä keskusteltiin sijaishuollossa koetusta turvallisuudesta. Kenenkään nuoren ei tulisi hatkata siksi, ettei koe olevansa turvassa sijaishuollossa. Työpajassa kerrottiin myös havainnoista siitä, miten nuoret voivat tuntea omien oikeuksien olevan näennäisiä, jos esimerkiksi päätökset on jo tehty ennen nuoren mielipiteen kysymistä.

Kuva 57. Nuoret tietävät miksi heidän sijoituksensa on tehty. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Suurin osa vastaajaryhmistä oli samaa mieltä väitteestä ”Nuoret tietävät, miksi heidän sijoituksensa on tehty”. Melkein viidennes nuorista ja läheisistä oli kuitenkin eri mieltä väitteestä. Lastensuojelulaitoksissa ja sosiaalityössä työskentelevistä ja poliiseista noin kymmenen prosenttia oli eri mieltä väitteen kanssa. Eniten eri mieltä väitteen kanssa, melkein neljännes vastaajista, oli Muut-vastaajaryhmä.

Kuva 58. Nuoret tietävät mitä heidän sijoituksellaan halutaan saavuttaa. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

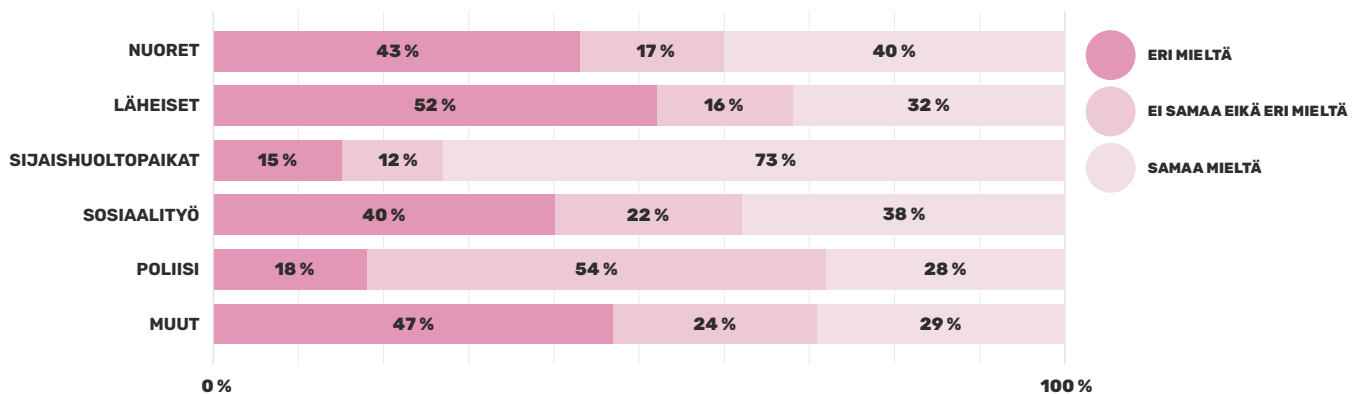

Nuorista ja läheisistä yli puolet oli samaa mieltä väitteestä ”Nuoret tietävät, mitä heidän sijoituksellaan halutaan saavuttaa”. Melkein kolmannes nuorista ja läheisistä oli eri mieltä väitteen kanssa. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä, sosiaalityössä työskentelevistä, poliiseista ja muista eri mieltä väitteen kanssa oli lähes yhtä suuri määrä vastaajista. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä enemmistö oli väitteen kanssa samaa mieltä. Poliiseista noin puolet vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteestä.

7.4 SIAISHUOLTOPAIKAN VALINTA JA VASTAAMINEN NUOREN TARPEISIIN

Sijaishuoltoapaikan valinnassa tulee kiinnittää huomiota siihen, että sijaishuoltoapaikka vastaa nuoren tarpeisiin. Sijaishuoltoapaikkojen valinnassa vaikuttavat nuoren tarpeiden lisäksi käytännön asiat, kuten esimerkiksi, mitkä palveluntuottajat ovat olleet mukana hyvinvointialueen kilpailutuksessa, ja onko nuorelle sopivassa sijaishuoltoapaikassa tilaa. Sijaishuoltoapaikka, jossa nuori kokee saavansa oikeanlaista apua ja tukea, on paikka, jossa sijaishuollon tavoitteet on mahdollista saavuttaa ja nuoren kynnyksellä lähteä hatkaan on korkeampi.

Kuva 59. Sijaishuoltoapaikka/sijaishuoltoapaikat vastaa nuorten tarpeita. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Nuorista lähes puolet ja läheisistä hieman yli puolet olivat eri mieltä väitteestä "Sijaishuoltoapaikka vastaa nuorten tarpeita". Lastensuojelulaitoksissa työskentelevistä ammattilaisista melkein kaksi kolmannesta oli väitteestä samaa mieltä. Sosiaalityössä työskentelevistä ainoastaan 38 prosenttia oli samaa mieltä väitteestä, poliiseista 28 prosenttia ja muista 29.

"Mielestäni lastensuojelutoiminta ei vastaa näiden [hatkaavien] lasten tarpeisiin. Tarvitaan muutakin kuin turvallinen paikka. Enemmän ammattilaisia psyykkisten oireiden hoitoon ja huumausaine vieroitukseen."

- läheinen kyselyn avovastauksissa

Sosiaalityöntekijöiden kanssa työpajassa pohdittiin sijaishuoltopaikan valintaan liittyviä kysymyksiä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan sijaishuoltopan valintaa tehdään usein erillisessä asiakasohjausyksikössä, jossa ei ole riittävästi samanlaista hiljaista tietoa sijaishuoltopaikoista kuin sosiaalityöntekijöillä, vaan valinnat tehdään sijaishuoltopaikkoja yhteen kokoavan palvelun kautta. Toinen haaste sijaishuoltopaikkojen valintoihin liittyen nähtiin olevan siinä, että ensimmäinen sijaishuoltopaikka valitaan lastensuojelun avohuollossa, jonka jälkeen nuoren asiakkuus siirtyy lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijöiden kertoman mukaan avohuollossa paikan valinnassa korostuvat usein sijaishuoltopaikan sijainti lähellä kotia, kodinomaisuus ja sijaishuoltopaikan verkkosivuilla oleva tieto. Asiakasohjauksessa taas työntekijöiden mukaan korostuu sijaishuoltopaikassa olevan osaamisen sijaan se, kuinka paljon sijaishuolto maksaa. Joskus nuoria sijoitetaan myös paikkoihin, joista ei tiedetä mitään. Sosiaalityöntekijät nostivat esiin, että joskus paikkaa etsitään yhdessä asiakasohjauksen ja/tai lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa, mutta ei aina.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan valitettavan usein joudutaan turvautumaan sijaishuoltopaikkojen muutoksiin, koska valittu sijaishuoltopaikka ei vastaa nuoren tarpeita eikä nuoren ole hyvä olla siellä. Sosiaalityöntekijät näkivät jokaisen uuden sijaishuoltopaikan muutoksen ja muiden nuoren elämässä jatkuvasti vaihtuvien aikuisten lisäävän nuoren arvottomuuden kokemusta ja negatiivista minäkuvaa. Sijaishuoltopaikan muutoksia tietyissä tilanteissa pidettiin välttämättöminä ja sosiaalityöntekijät muistuttivat lisäksi siitä, että sijaishuoltopaikkojen muutoksia tehdään myös sen takia, että sijaishuoltopaikka saattaa irtisanoa nuoren paikan. Nuoren sijaishuoltopaikan irtisanomista sijaishuoltopaikkojen puolesta pidettiin helppona. Sijaishuoltopaikan muutosten välttämiseksi sosiaalityöntekijät kertoivat, että lisäresurssia sijaishuoltopaikalta voidaan myöntää suhteessa suunnitelmaan siitä, miten sillä tuetaan nuorta. Lisäresurssia ei kuitenkaan voi myöntää loputtomasti, vaan jossain kohtaa raha tulee vastaan.

**”Laitokset ei ehkä vastaa nuorten tarpeita siksi,
koska paikataan paljon muita palveluita.”**

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Lastensuojelulaitosten työntekijät pohtivat niin työpajoissa kuin kyselyn avovastauksissa sitä, että sijaishuollossa korvataan paljon muiden palvelujen, kuten vammaispalvelujen, nuorisopsykiatrian ja rikosseuraamuslaitoksen, puutteita. Kaikki nuoret eivät lähtökohtaisesti ole oikeassa paikassa lastensuojelulaitoksessa, joten heidän tarpeisiinsa vastaamisensa on vaikeaa. Sijaishuollossa asuvien

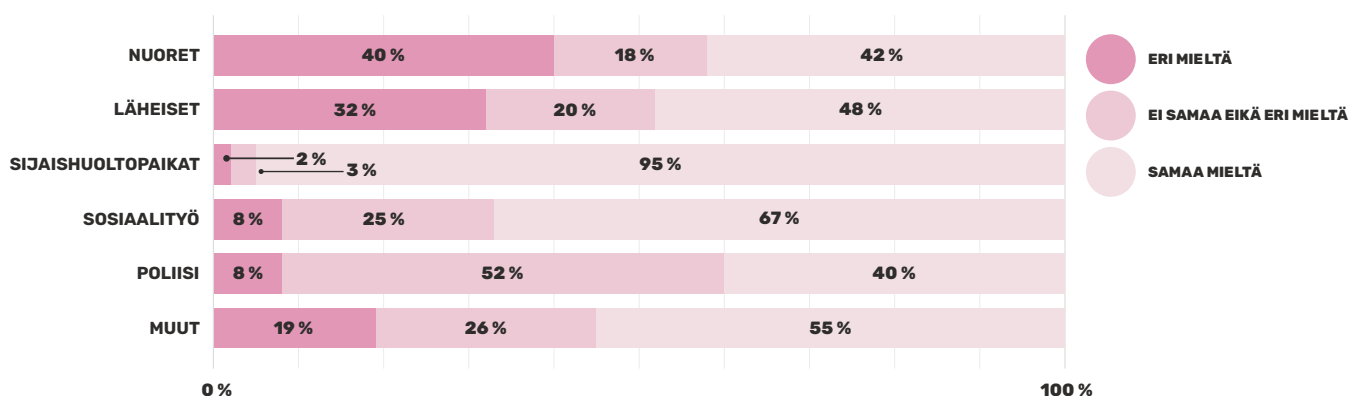
nuorten saaminen edes lyhyemmälle jaksolle nuorisopsykiatriseen osastohoitoon koettiin vaikeana. Työntekijät toivat esiin, että useilla nuorilla on taustallaan jo niin monia sijoituksia, että lastensuojelulaitoksen kiinnittyminen on todella vaikeaa ja työlästä. Lastensuojelulaitoksissa työskentelevien kokemuksen mukaan parhaiten tarpeiden äärelle päästään ja nuori saadaan kiinnittymään lastensuojelulaitoksen intensiivisellä alkuvaiheen työskentelyllä niin ylipäänsä sijaishuollon alkaessa ja sitä valmisteltaessa kuin lastensuojelulaitokseen tullessa.

Vastaavasti poliisit toivat työpajassa esiin huomioita siitä, että nuorten tilanteet ovat saattaneet mennä hyvin pitkälle. Esimerkiksi nuorilla, jotka oireilevat vakavasti rikoksilla, ei ole aloitettu lastensuojelun asiakkuutta tai hyvin menneen kiireellisen sijoituksen jakson jälkeen sijoitusta ei ollakaan jatkettu vakavasta rikoksilla oireilusta huolimatta. Sijaishuoltoapaikan valinnan toivottiin perustuvan vapaan paikan sijaan nuoren tarpeisiin. Lisäksi poliisit pohtivat sijaishuoltoapaikkojen sijaintia suhteessa muun muassa kavereiden läheisyyteen. Joskus pidempi etäisyys esimerkiksi keskusta-alueesta tai kavereista nähtiin järkevänä ratkaisuna.

7.5 LASTENSUOJELULAITOSTEN ILMAPIIRI

Lastensuojelulaitosten ilmapiirillä on merkitystä niin nuorten kuin työntekijöiden viihtymiseen, sijaishuollon tavoitteiden saavuttamiseen sekä hatkaamistilanteiden kannalta. Välittävässä ilmapiirissä on mahdollista luoda suhteita, olla turvallisesti oma itsensä sekä pyytää ja saada apua. Hatkaskyselyssä selvitettiin vastaajien näkemyksiä väitteestä ”Sijaishuoltoapaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri”.

Kuva 60. Sijaishuoltoapaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Nuorista melkein puolet vastasi olevansa eri mieltä väitteen ”Sijaishuoltopaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri” kanssa. Läheisistä eri mieltä väitteestä oli kolmannes. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä lähes kaikki olivat samaa mieltä väitteen kanssa. Sosiaalityössä työskentelevistä ja muista yli puolet oli samaa mieltä väittämästä ja poliiseista noin puolet ei ollut samaa eikä eri mieltä.

”Niitä muka kiinnostaa, mut ei niitä oikeesti kiinnosta”

- nuori työpajassa

Työpajoissa nuoret nostivat esiin välittävään ilmapiiriin liittyviä huomiota ja niitä seikkoja, jotka heikentävät kokemusta välittävästä ilmapiiristä. Välittämistä ja välittävää ilmapiiriä lisäsi nuorten mukaan konkreettiset teot. Nuorten nimeämiä tekoja olivat esimerkiksi ohjaajan apu asianajajan hankinnassa, ohjaajan halaus, tunteiden näyttäminen ja välillä omasta puhelinnumerosta viestiminen. Kokemusta välittävästä ilmapiiristä oli lisännyt myös se, että edellisessä lastensuojelulaitoksessa työntekijät olivat pysyneet samoina, eivätkä koko ajan vaihtuneet.

Välittävän ilmapiirin vastakohtana pidettiin uhkailua ja kontrollointia. Esimerkkejä kontrollista ja ilmapiiriin heikentävästi vaikuttavista asioista nuoret nimesivät kamerat yksikössä, lukossa olevat ovet, mielivaltaisina koetut säännöt, ohjaajien huutamisen, rasistisen tai provosoivan käytöksen ja toistuvat rajoitustoimenpiteet.

”Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla pitäisi olla myös 100 % ihmisarvo ”

- läheinen työpajassa

Läheiset toivoivat työpajassa ja kyselyn avovastauksissa, että sijaishuoltopaikoissa syntyisi kaikille nuorille kokemus siitä, että on tärkeä ja arvokas omana itsenään. Tähän nähtiin liittyvän tarve lastensuojelua koskevan leiman vähentämiseen. Työpajaan osallistuneet läheiset kertoivat kokemuksiaan siitä, miten sijaishuollossa asuvista lapsista ja nuorista oli käytetty epäasiallisia ilmauksia, jotka koettiin loukkaavina. Työpajassa keskusteltiin siitä, että sijaishuollossa kaivattaisiin enemmän läsnäoloa, yhteistä tekemistä ja avointa vuorovaikutusta. Sama teema toistui myös kyselyn avovastauksissa. Kyselyssä läheiset kirjoittivat, etteivät nuoret välttämättä koe lastensuojelulaitosta turvalliseksi ja välittäväksi, jolloin esimerkiksi tuntemattoman luona hatkassa oleminen on koettu mielekkäämpänä.

”Ei nuorista voi välittää samalla tavalla kuin omista, ei työtä pystyisi tehdä, jos välittää liikaa.”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Työpajoissa lastensuojelulaitosten työntekijät toivat välittävään ilmapiiriin liittyen esille, että välittävä ilmapiiri ei ole lasikopissa istumista. Työntekijöiden mukaan hyvää ja välittävää ilmapiiriä lastensuojelulaitoksen toi hyvä ja vastuuntuntoinen työyhteisö, taito nauraa myös itselle, empatia, kohtaaminen ja nuoren näkeminen nuoren oireiden takaa. Niin ikään ilmapiiriin vaikuttavina tekijöinä pidettiin nuorten yksilöllisten tarpeiden tunnistamista ja toimimista yksilöllisten tarpeiden mukaan. Välittämisenä työntekijöiden esiin nostamana asiana oli myös kasvatus ja siihen liittyvä kunnioitus eli esimerkiksi hattu päässä ei syödä, ei saa kiroilla tai heittää nuuskaa minne sattuu. Työntekijät pohtivat myös sitä, että laitos ei taivu perheeksi, vaikka sitä haluttaisiin. Tällä tarkoitettiin esimerkiksi sitä, että tietynlaisia rakenteita pitää olla, mikä saattaa näyttäytyä nuorille jäykkyytenä. Esimerkkeinä jäykkyydestä nostettiin se, että ovia pidetään lukossa tai joka päivä ei voi vaikuttaa siihen, mitä haluaa syödä. Työntekijät kertoivat niin kyselyn avovastauksissa kuin työpajoissa, että nuoret ovat kertoneet heille sen osoittavan välittämistä, kun heitä hatkassa olemisen aikana on etsitty.

”Nuoret kertovat, että kaikki eivät ole valmiita vastaanottamaan rakkautta.”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Yhteiskehittämistilaisuudessa toivottiin, että sijaishuollossa panostettaisiin enemmän yhteiseen aikaan ja välittämiseen. Sen nähdään vaikuttavan sijaishuoltoon kiinnittymiseen. Sijaishuollon arki voisi olla turvallisempaa, terapeuttisempaa, ja samalla tavallista ja aitoa. Sitä, että nuori on omassa huoneessaan, ei pidetty riittävänä perusteena yhteisen ajan ja tekemisen puutteelle, vaan tällöin aikuisten tulisi olla aktiivisempia vuorovaikutuksen luomisessa. Toisaalta keskustelussa huomioitiin, että nuoren täytyy saada myös omaa tilaa, mutta tärkeää olisi nuorelle syntyvä tunne siitä, että häntä varten ollaan paikalla. Tilaisuudessa keskusteltiin myös kiintymyssuhteista sijaishuollossa. Tunnistettiin, että suhteiden syventymistä saatetaan varoa tai pelätä, esimerkiksi mahdollisiin sijais- huoltopaikkojen muutoksiin tai työsuhteiden päättymisiin liittyen. Keskustelussa kysyttiin kuitenkin, voisiko suhteita ylläpitää sijaishuollossa jollakin tavalla edellä kuvattujen tilanteiden jälkeenkin tai voisiko työntekijä muodostaa merkityksellisen suhteen nuoreen ja samalla säädellä etäisyyttä sopivalla tavalla.

7.6 HATKAAMISTA ENNALTAEHKÄISEVÄT TEKIJÄT

**”Täydellinen laitos olis kuin koti,
josta voi mennä kavereille yöks”**

- nuori työpajassa

Nuoret toivat työpajoissa esiin erilaisia asioita, joiden he ajattelivat vaikuttavan ennaltaehkäisevästi hatkaamiseen. Nuorten ajatuksissa hatkaamisen ennaltaehkäisemiseksi korostui vapauden kaipuu. Nuoret toivoivat pidempiä ”liikkuja” tai ”kaveriaikoja”, koska nykyisellään ne saattoivat jäädä 1–3 tuntiin riippuen julkisesta liikenteestä. Nuorten kokemusten mukaan ”liikut” ja ”kaveriajat” olivat myös sellaisia, joiden menettämällä uhkailtiin, niiden vähentämisellä rangaistiin ja niihin saattoi kohdentua muutakin aikuisten mielivaltaa. Nuoret toivoivat joustavampia ja pidempiä kotiintuloaikoja, esimerkiksi ennen klo 20.00 takaisin palaamista lähes täysi-ikäisille pidettiin aivan liian aikaisena. Joustoja kaivattiin erityisesti viikonloppuihin ja loma-aikoihin. Myös sitä, että laitoksesta soitetaan kaverin vanhemmille, saako sinne mennä yöksi, pidettiin nolona. Nuoret kaipasivat siis enemmän aikaa erityisesti kavereiden ja kumppaneiden kanssa yhdessä olemiseen. Nuoret toivoivat lisää vapautta myös muuten, kuten että voisi polttaa tupakkaa, saisi oman pleikkarin ja pelata sillä omia pelejä sekä yleisesti ”leppsumpia” sääntöjä tai enemmän kodinomaisuutta.

**”Unelmalaitoksessa olis normaaleja ihmisiä, ettei
tarttis tehdä hirveesti byrokratiaa”**

- nuori työpajassa

Nuorten mukaan myös ohjaajilla on paljon vaikutusta siihen, hatkataan lastensuojelulaitoksesta vai ei. Nuorten puheissa hyvät ohjaajat ovat rauhallisia ja luotettavia eikä hyvä ohjaaja huuda tai hauku. Hyvät ohjaajat eivät myöskään suhtautuisi nuoriin niin epäluuloisesti, kyttäisi kaikkea tekemistä, nipottaisi tai kitisisi. Hyvä ohjaaja olisi auttavainen eikä tuomitseva. Nuorten mukaan ohjaajien kanssa toivotaan mahdollisuuksia tehdä asioita yhdessä, kuunnella ja keskustella. Osa nuorista koki myös, että olisi hyvä, jos ohjaajilla olisi omaa taustaa päihteistä ja ”alamaailmasta”. Ohjaajilla koettiin olevan vaikeuksia suhtautua nuorten kokemuksiin, ihmettelevän ja menevän shokkiin sellaisista asioista, jotka ovat tai olivat olleet nuorille arkea.

Muita nuorten esiin nostamia ja hatkaamista ennaltaehkäiseviä asioita olivat halu saattaa koulu loppuun, päästä takaisin kotiin, pitää kiinni kotilomista tai se, että asiat olivat menneet pitkään jo hyvin. Näitä asioita hatkaamisen koettiin haittaavaan. Esiin nousi myös se, että nuoret saattavat kokea olevansa väärässä lastensuojelulaitoksessa, ja jos tällaisia kokemuksia on, niistä pitäisi nuorten mielestä saada keskustella. Joillekin nuorille uhkailu ja pelko erityisen huolenpidon jaksosta ja rajoitustoimenpiteistä oli ennaltaehkäisevä tekijä, osa taas koki niiden vaikutuksen täysin päinvastaiseksi. Nuoret nostivat esiin myös sen, että hatkaamiseen liittyvistä vaaroista tulisi keskustella avoimesti yhdessä nuorten kanssa. Osa nuorista ei kokenut, että mikään olisi estänyt heidän hatkaamistaan, koska halu jotain kohti (esim. päihteet) tai halu pois jostain (esim. lastensuojelulaitosten säännöt) oli niin kova.

**”Nuoria pitäisi kuulla ja ymmärtää enemmän.
Tehtäisiin nuorten kanssa yhdessä asioita.
Esimerkiksi ottaa heitä mukaan ruokakauppaan.”**

- läheinen kyselyn avovastauksissa

Läheiset kuvasivat työpajassa, että hatkaamista voisi ennaltaehkäistä mielekäs tekeminen koulussa ja vapaa-ajalla. Varhaisen tuen osalta läheiset toivoivat riittäviä tukitoimia arkeen jo kotona asuessa. Nuorten ja läheisten kuulluksi tulemisen nähtiin myös mahdollisesti vähentävän hatkaamista.

**”Lastensuojelulaitoksissa pitäisi paremmin
mahdollistaa nuorten normaali yökyläily kavereiden
luona. Halu viettää aikaa kavereiden kanssa on
ehdottomasti yleisin syy hatkaamiselle.”**

- lastensuojelulaitoksen työntekijä kyselyn avovastauksessa

Lastensuojelulaitosten työntekijät nostivat hatkaamisen ennaltaehkäisyyn liittyvissä keskusteluissa lukuisia asioita, joita on käsitelty tässä raportissa jo aikaisemmin. Tällaisia asioita olivat mm. nuoren kehuminen, kokemus kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta, nuoren tietoisuus sijoituksen tavoitteista ja siitä, mitä häneltä odotetaan, arjen sisällön rikkaus, aikuisten läsnäolo arjessa, nuoren tarpeisiin vastaaminen ja vaikutusmahdollisuudet omaan elämään liittyen. Useissa työpajoissa

korostettiin myös sijoituksen alkuvaiheessa tapahtuvan tutustumisen ja suhteiden rakentamisen merkitystä hatkaamisen ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Niin ikään useissa keskusteluissa nousi esiin tulevaisuuden suunnitelmien merkitys hatkaamisen ennaltaehkäisylle. Näitä olivat niin lyhyemmän aikavälin asiat, kuten sovitut kotilomat, kuin pidemmän aikavälin tulevaisuuden suunnitelmat omaan elämään liittyen. Osa työntekijöistä näki seurausten pelon eli rajoittamistoimenpiteiden ennaltaehkäisevän hatkaamista, kun taas toiset pitivät niiden käyttämisen rajaa korkealla ja ehkä enemmänkin hatkaan yllyttävinä tekijöinä. Muita työntekijöiden esiin nostamia asioita olivat avoimuus tilanteissa, joissa työntekijällä on tunne siitä, että nuori olisi lähtemässä hatkaan ja turvallisuussuunnitelman tekeminen hatkaamisen varalle.

Nuorten ajatuksia:

Mitä aikuiset olisivat voineet tehdä, jotta ei olisi tarvinnut hatkata?

*Tutustumalla ystäviin,
kutsumalla niitä kylään*

*Olla olettamatta,
että kaikki asiat on hyvin*

Tekemällä tunteen, että välitetään

Näyttämällä teoilla, että välittää.

Halaamalla

*Olemalla aidosti kiinnostunut,
kysyä ja keskustella*

*Mahdollistamalla kotilomia muuallekin
kuin vanhempien luokse.
Kavereille, serkuille, isovanhemmille, leireille jne.*

Laittamalla äidin terapiaan

*Pyytämällä, kehottamalla
ja ehdottomalla, ei käskemällä*

Nillittämällä vähemmän

*Vähemmällä syyllistämällä,
enemmällä ymmärryksellä*

Auttamalla ja reagoimalla pahaan oloon <3

Kohtelemalla mua ihmisenä <3

*Kertomalla, että ei tarvitse
aina olla täydellinen*

Uskomalla

*Antamalla suuntaa ajattelulle,
ei sanomalla miten pitää ajatella*

Antamalla vaan olla ja hengata hetken

Joustamalla kotiintuloajoista

*Kertomalla itsestään,
jakamalla omasta taustastaan,
arjestaan ja elämästään <3*

Kuuntelemalla

*Auttamalla keksimään
omia tavoitteita*

*Mahdollistamalla omaohjaajan
kanssa tekemistä*

Olemalla vähättelemättä

*Opettamalla puhumaan
hyvistä ja huonoista
kokemuksista*

8 YHTEENVETO OSA II

Raportin toisessa osassa tarkasteltiin hatkaamisen määriä, mistä, mihin ja miten nuoret hatkaavat ja palaavat takaisin lastensuojelulaitoksiin sekä miten eri toimijat keräävät, hyödyntävät ja kehittävät toimintaansa tietoon perustuen. Lisäksi käsiteltiin toimivaan ja hyvään sijaishuoltoon yleisesti, mutta myös hatkaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä, kuten nuorten osallisuutta, tietoisuutta omista oikeuksista ja sijaishuollon tavoitteista sekä lastensuojelulaitoksen ilmapiiriä.

Hatkaamisen määriä ei Suomessa tilastoida ja julkaista minkään tahon toimesta. Tietoa hatkaamisen määristä kertyy poliisin rekistereihin virka-apupyynnöiden ja etsintäkuulutusten kautta. Poliisin tiedot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta hatkaamisen määristä, koska kaikista hatkoista ei tehdä virka-apupyynnöitä ja etsintäkuulutuksia. Lisäksi poliisin kirjaamiskäytännöissä näihin liittyen on tunnistettu erilaisia haasteita (esim. Isoniemi 2019). Poliisin tietojen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että yksittäisiä hatkoja on Suomessa viimeisen kolmen vuoden aikana ollut vuosittain vähintään noin 2500–4000 kappaletta. Hatkassa-kyselyn vastausten perusteella voidaan havaita, että hatkaaminen kasaantuu ainakin osittain samoille nuorille ja samoihin lastensuojelulaitoksiin. Sami Isoniemen (2019) väitöskirjassa on tehty sama huomio. Tulevaisuudessa pitää pystyä samanaikaisesti vähentämään hatkaamisen määriä, lyhentämään yksittäisten hatkojen kestoa ja pyrkiä vähentämään hatkaamiseen liittyviä haittoja. Myös hatkaamiseen liittyvää kansallisen tason tilastointia tulee kehittää. Ongelmallista poliisin tilastoissa on myös se, että virka-apupyynnöt lastensuojeluviranomaiselle katoavat 5 vuoden kuluttua ja etsintäkuulutukset 3 vuoden kuluttua niiden kirjaamisesta.

Kyselyn vastaajien mukaan nuoret ovat yleisimmin hatkassa päiviä, jonka jälkeen yleisimmin järjestyksessä tunteja, viikkoja, kuukausia ja vuosia. Hatkaamista ei ole kuitenkaan kansallisesti määritelty ja nuoret tuottivat hyvin erilaisia kuvauksia siitä, milloin kyseessä on hatkaaminen. Esimerkiksi jollekin nuorelle hatkaamista on se, kun ei tule sovitusti takaisin lastensuojelulaitokseen eikä vastaa puheliin. Toiselle nuorelle hatkaamista on taas se, että on kaksi päivää poissa lastensuojelulaitoksesta. Erilaisia näkemyksiä siitä, koska voidaan puhua hatkaamisesta, esittivät myös niin lastensuojelulaitosten työntekijät kuin sosiaalityössä työskentelevätkin. Kansallisella tasolla tarvittaisiinkin yhteistä määrittelyä siitä, miten hatkaaminen ymmärretään.

Yleisimmin vastaajat näkivät nuorten hatkaavan suoraan laitoksesta tai omilta asioiltaan, toiseksi yleisimpänä pidettiin kotilomilta hatkaamista ja harvinaisimpana hatkaamista koulusta. Vastaajien mukaan yleisimmin hatkaamisessa oli kyse joko ennakkoon suunnitellusta toiminnasta tai hetken

mielijohteesta. Harvinaisinta vastaajien mukaan oli ajautuminen hatkaan esimerkiksi myöhästymisen kautta, jonka jälkeen jatketaan hatkalle.

Yleisimmin vastaajien mukaan nuoret hatkasivat kavereille tai heillä ei ollut lähtiessään tiedossa määränpää. Harvinaisempaa vastaajien mukaan oli hatkaaminen perheen luokse. Yleisimmin vastaajien mukaan nuoret löydetään kavereiden luota tai julkiselta paikalta. Vähemmän yleistä oli nuorten löytäminen tuntemattomien ja perheen luota. Niin lastensuojelulaitosten ja sosiaalityön kuin poliisien keinot mennä esimerkiksi tuntemattomien ihmisten asuntoihin etsimään nuoria ovat kuitenkin rajallisempia kuin jos nuori kohdataan kadulla tai kavereilta. Muiden yleisyyttä selvittäneiden kysymysten osalta oli enemmän vastaajaryhmäkohtaisia näkemyksiä siinä, miten nuoret palaavat takaisin sijaishuoltoon. Yhteistä vastauksissa oli kuitenkin se, että yleisimmin nuorten nähtiin palaavan jonkun muun toimesta kuin itse takaisin lastensuojelulaitokseen tulemalla.

Tiedon keräämiseen ja tiedolla johtamiseen eri toimijoiden työpaikoilla liittyviin kysymyksiin annetut vastaukset luovat huolestuttavaa kuvaa. Ainoastaan noin kymmenen prosenttia sosiaalityössä työskentelevistä ja poliiseista kertoi omalla työpaikallaan seurattavan sitä, mistä sijaishuoltoon hatkataan. Tietoa hatkaamisen määrästä kerättiin vastaajien mukaan hieman yli puolessa lastensuojelulaitoksissa ja sosiaalityössä työskentelevien sekä poliisien työpaikoissa. Virka-apupyyntöistä seurannutta toimintaa arvioitiin alle puolessa lastensuojelulaitosten, sosiaalityössä työskentelevien ja poliisien työpaikoissa. Lastensuojelulaitoksissa yli puolessa ja sosiaalityössä sekä poliisissa alle puolessa työpaikoista vastattiin toimintaa hatkatilanteissa kehitettävän tietoon perustuen.

Hatkaamistilanteisiin käytettävää aikaa kysyttäessä poliiseista selkeä enemmistö vastasi yhteen hatkatilanteeseen menevän poliisin työaikaa keskimäärin 1–5 tuntia. Sosiaalityössä työskentelevien osalta vastaukset painottuivat erityisesti 1–30 tuntia vastanneisiin ja lastensuojelulaitosten työntekijöiden osalta 6–30 tuntia vastanneisiin. Keskimääräinen ja yleinen ovat tietysti vaikeasti ilmoitettavissa niin monimuotoisen ilmiön osalta kuin hatkaaminen. Yksittäinen hatkatilanne voi alkaa ja olla ohi tunnissa eikä siihen välttämättä liity ketään muita toimijoita. Toisaalta yksittäinen hatkatilanne saattaa vaatia toimenpiteitä useammalta sijaishuoltoon paikalta, sosiaali- ja kriisipäivystykseltä, hätäkeskukselta ja poliisilta.

Kyselyyn vastanneet nuoret arvioivat oman osallisuutensa ja läheiset heille läheisen nuoren osallisuuden kyselyn kysymysten perusteella alhaisemmaksi, kuin lastensuojelulaitosten työntekijät ja sosiaalityössä työskentelevät nuorten osallisuuden sijaishuollossa yleisesti. Työpajoissa osallisuuden kokemuksen kannalta keskeiseksi tekijäksi nousivat nuorten vuorovaikutussuhteet lastensuojelulai-

tosten työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Haasteeksi koettiin se, että niin työntekijöiden vaihtuminen kuin sijaishuoltoapaikan muutokset vaikeuttavat suhteiden luomista ja tuovat niihin katkoksia.

Enemmistö kaikista vastaajaryhmistä oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. Nuorista ja läheisistä melkein puolet oli samaa mieltä myös siitä, että sijaishuoltoapaikan aikuisilla ei ole riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. Myös muissa vastaajaryhmissä noin 20–40 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä tästä. Sosiaalityöntekijöiden asiakasmääristä ja käytettävissä olevasta ajasta on käyty keskustelua jo pitkään, ja asteittain kiristynyt asiakasmitoitus tuli voimaan 2023. Sen sijaan keskustelu lastensuojelulaitosten resursseista ja nuorille käytettävissä olevan ajan määrästä on ollut yhteiskunnallisesti vähäisempää.

Yli puolet kaikista vastaajaryhmistä, ja lähes 90 prosenttia lastensuojelulaitosten työntekijöistä, oli samaa mieltä siitä, että nuoret tietävät omat oikeutensa sijaishuollossa. Nuorista melkein puolet oli kuitenkin sitä mieltä, että nuorten oikeudet eivät toteudu sijaishuollossa. Myös läheisistä, muista, poliiseista ja sosiaalityössä työskentelevistä löytyi niitä, joiden mielestä nuorten oikeudet eivät toteudu sijaishuollossa. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä 95 prosenttia oli kuitenkin sitä mieltä, että nuorten oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. Tämä siitakin huolimatta, että kyselyssä ja työpajoissa tuli esiin lukuisia tilanteita, joiden pohjalta voidaan yksiselitteisesti todeta, että nuorten oikeudet eivät sijaishuollossa toteudu. Oma kysymyksensä on kuitenkin kaikkien vastaajaryhmien osalta se, mitä oikeuksien ajatellaan olevan, ja miten niiden tätä kautta nähdään toteutuvan. Voiko näkemyseroa oikeuksien osalta selittää se, että oikeudet saatetaan antaa kyllä tiedoksi ja tehdään näkyviksi muun muassa rajoituspäätöksissä, mutta niitä ei välttämättä selitetä riittävän ymmärrettävästi?

Suurin osa kaikista vastaajaryhmistä vastasi nuorten tietävän, miksi heidän sijoituksensa on tehty. Enemmän hajontaa oli siinä, miten vastaajat näkivät nuorten tietävän, mitä heidän sijoituksellaan halutaan saavuttaa. Nuorista ja läheisistä kolmannes oli sitä mieltä, etteivät nuoret tiedä sijoituksen tavoitteita. Lastensuojelun sijaishuollon olemassaolon ja oikeutuksen kannalta on merkittävää, että kaikista vastaajaryhmistä löytyi niitä, jotka vastasivat nuorten olevan epätietoisia sijoituksensa syistä ja mitä sijoituksella halutaan ylipäänsä saavuttaa.

Lastensuojelulaitosten työntekijöistä enemmistön näkemyksen mukaan sijaishuoltoapaikat vastaavat nuorten tarpeita. Nuorista, muista ja sosiaalityössä työskentelevistä melkein puolet sekä läheisistä yli puolet oli kuitenkin eri mieltä asiasta. Työpajoissa keskeiseksi haasteeksi sijaishuoltoapaikan valinnassa ja sen vastaamisessa nuorten tarpeisiin nostettiin se, että valintaa ei ohjaa lapsen etu,

kuten lastensuojelulaki velvoittaa. Sen sijaan sitä saattavat ohjata esimerkiksi palvelujen organisointiin, järjestämiseen ja taloudellisuuteen liittyvät seikat sekä muun muassa nuorisopsykiatrian ja vammaispalvelujen puutteet.

Nuorista, läheisistä ja poliiseista alle puolet oli sitä mieltä, että sijaishuoltopaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri. Sosiaalityössä työskentelevistä suurin osa ja lastensuojelulaitoksista työskentelevistä jopa 95 prosenttia vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että sijaishuoltopaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri. Läpi kyselyn toistui nuorten ja läheisten kokemusten sekä ammattilaisten näkemysten välinen kuilu. Tulosten perusteella on vaikea selittää, mistä eroavaisuus johtuu. Kuitenkin voidaan pohtia, miten ammattilaisten välittämisenä pitämä toiminta näyttäytyy nuorille ja läheisille ja tarvitaanko jotain muutoksia kuilun kuromiseksi.

Vaikuttava lastensuojelun sijaishuolto rakentuu turvallisesta ja jaetusta arjesta, jossa on läsnä luotettavia, turvallisia ja lapsista välittäviä aikuisia. Sijaishuollossa ja sen tavoittelemisessa myönteisissä muutoksissa on lopulta kyse suhteissa tapahtuvasta työstä. Suhteiden myötä nuorten kokemukset osallisuudesta, välittämisestä ja oikeuksien toteutumisesta voivat toteutua sekä tarpeet tulla tyydytetyiksi. Voidaan myös pohtia, miten kiintymisen, luottamuksen, turvallisuuden ja suhteiden rakentumisen vaade toteutuu, kun samaan aikaan lastensuojelussa työntekijät saattavat jatkuvasti vaihtua, sijaishuoltopaikat muuttua ja aikuisilla ei ole riittävästi aikaa nuorelle.

Raportin yhteenveto-osissa on nuorten ajatuksia heidän kohtaamistaan hatkaamiseen liittyvistä ennakkoluuloista. Nuorten ajatusten on tarkoitus herätellä lukijaa pohtimaan omia ajattelumallejaan hatkaamiseen liittyen.

”Nuorten ollessa hatkassa ne on ojissa, kaduilla tai kauppakeskuksissa aiheuttamassa yleistä pahennusta”

Osa on julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa, toiset taas pysyvät niistä kaukana.

MIETITTÄVIÄ ASIOITA SIIHEN LIITTYEN, MISSÄ NUORET VIETTÄVÄT AIKAA

- Kavereiden, sukulaisten, tuttujen ja tuntemattomien luona selviää helposti pitkäänkin.
- Aikuisten turvattomina pitämiin tilanteisiin hakeudutaan, koska ne saattavat tuntua nuorelle turvallisemmalta kuin tarjolla olevat vaihtoehdot, vaikka sitä ei itse täysin tiedostaisi. Aikuisten näkemys turvallisuudesta voi olla nuorelle outoa, vierasta ja pelottavaakin.
- Nuoriin suhtaudutaan vähättelevästi tai jopa vihamielisesti julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa. Hatkassa oleviin nuoriin suhtaudutaan vielä negatiivisemmin.
- Onko hatkassa oleville nuorille tarjolla turvallisia tiloja, kun esimerkiksi nuorisotiloilta soitetaan poliisit?
- Selviäminen hatkassa voi olla myös piilottelua, matalaa profiilia ja ”vankikarkurifilistä”, joka kuluttaa voimavaroja, mutta on pakko selvittää.
- Ajetaanko hatkassa olevia nuoria aktiivisesti julkisista ja puolijulkisista tiloista, joissa on myös muita ihmisiä ja vähintään mahdollisuus, että vaaratilanteen kohdatessa apua saatavilla? Piiloon kämppiin, luukkuihin ja paikkoihin, joissa kukaan ei välttämättä näe, mitä tapahtuu.

The background features a large, textured pink heart in the center, surrounded by various pink brushstrokes and patterns. The text 'OSA III' is centered within a white rectangular box with a black border, overlaid on the heart.

OSA III

ENNEN HATKAA

9 ENNEN HATKAA

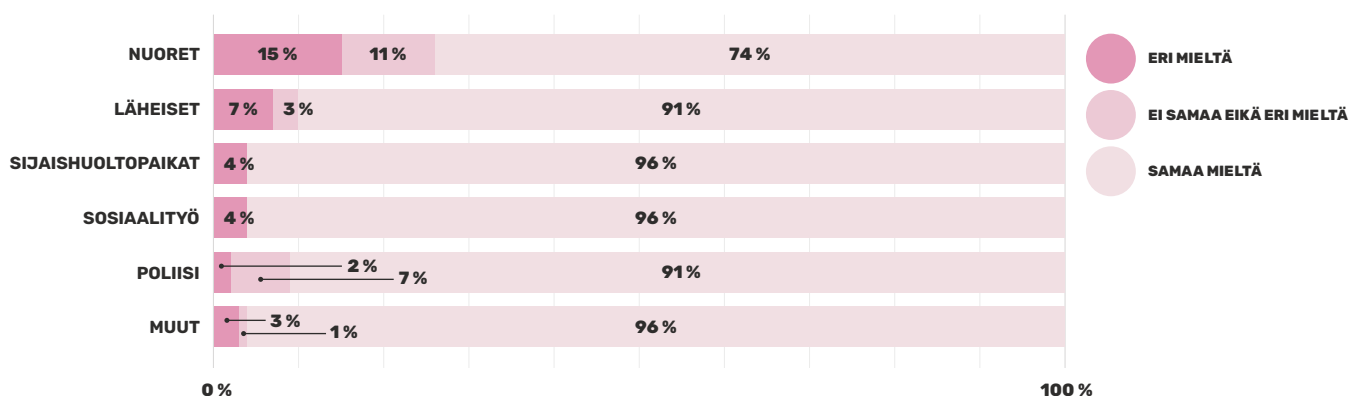
Tässä kokonaisuudessa tarkastellaan tekijöitä, jotka liittyvät erityisesti aikaan ennen nuoren hatkaamista lastensuojelulaitoksesta, vaikkakin todentuvat vasta nuoren ollessa hatkassa. Esimerkiksi ymmärryksellä erilaisista hatkaamisen riskeistä ja vaaratilanteista saattaa olla vaikutusta nuoren hatkaamispäätökseen tai eri toimijoiden kokemus omasta osaamisesta voi vaikuttaa niin edellisessä luvussa käsiteltyihin asioihin kuin nuorten riskiin hatkata. Samoin läheisten huomioimisella hatkatilanteissa ja sillä, miten yhteistyö eri toimijoiden välillä koetaan, on vaikutusta hatkaamiseen jo ennen sen tapahtumista. Ymmärtämällä vaikuttimia ja näkemyksiä hatkaamisen taustalla, niihin on mahdollista puuttua ja näin vaikuttaa ilmiöön ennaltaehkäisevästi. (Crosland & Dunlap 2015; Hill ym. 2016; Malloch & Burgess 2011; Rees 2012; Taylor ym. 2014.)

Tässä osiossa raportoidaan Hatkassa-kyselyn ja työpajojen tuottamaa tietoa hatkaamiseen liittyvistä riskeistä ja vaaratilanteista, hatkaamiseen liittyvien toimijoiden osaamisesta, yhteistyöstä eri toimijoiden kesken, läheisten huomioimisesta hatkatilanteissa ja hatkaamisen syistä.

9.1 RISKIT JA VAARATILANTEET

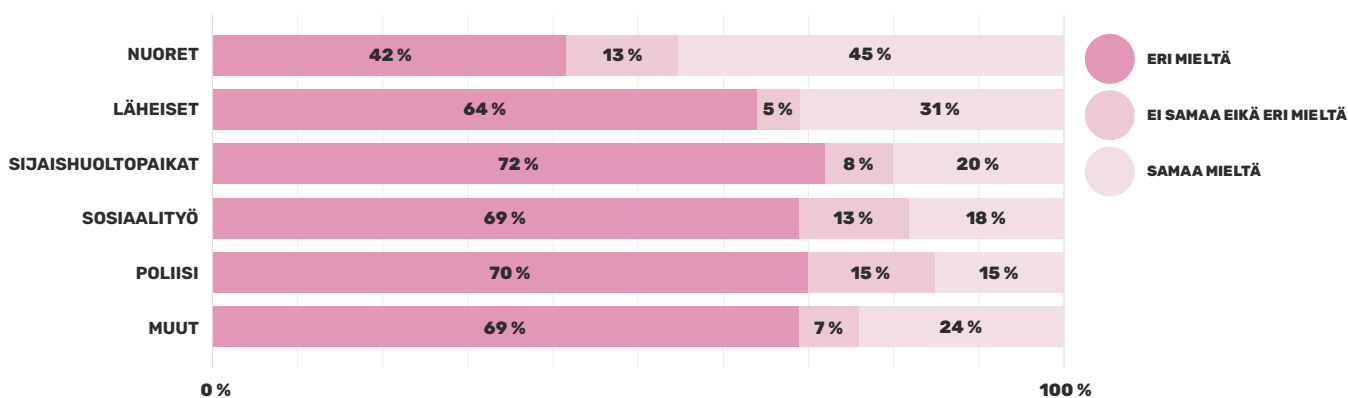
Hatkaamisen parissa työskentelevien ammattilaisten välillä on jo pitkään vallinnut vahva yhteinen näkemys siitä, että hatkaamiseen liittyy merkittäviä riskejä ja vaaratilanteita, joilla on kielteisiä vaikutuksia nuorten turvalliselle kasvulle ja kehitykselle sekä sijaishuollon tavoitteiden toteutumiseksi. Tätä huomiota ovat osaltaan vahvistaneet niin kotimaiset kuin kansainväliset selvitykset ja tutkimukset aiheeseen liittyen. Tietoa siitä, miten jaettu kokemus eri ammattiryhmien sekä nuorten ja läheisten osalta on, ei kuitenkaan ole ollut juuri saatavilla.

Kuva 61. Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. Kaikki vastaajaryhmät. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Selvästi suurin osa kaikista vastaajaryhmistä on samaa mieltä väitteen kanssa, että ”Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille”. Kaikista vastaajaryhmistä löytyi kuitenkin eriäviä näkemyksiä väitteen kanssa. Nuorissa oli huomattavasti muita vastaajaryhmiä enemmän vastaajia, jotka olivat väitteen kanssa eri mieltä tai ei samaa eikä eri mieltä. Vastaajaryhminä myös niin poliisit kuin läheiset poikkeavat hieman muista vastaajista. Läheisistä löytyi hieman muita enemmän näkemyksiä, joiden mukaan hatkaaminen ei välttämättä altista nuoria vaaratilanteille tai vastattiin ei samaa eikä eri mieltä. Poliisien osalta ainoastaan pieni osa vastaajista koki, että hatkaaminen ei altistaisi nuoria vaaratilanteille, mutta muita ammattilaisia suurempi osa ei ollut samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa.

Kuva 62. Nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. Kaikki vastaajaryhmät. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Väittämässä siitä, että nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyviä riskejä, nuoret erottuivat muista vastaajaryhmistä. Nuorten osalta vastaukset jakaantuivat suhteellisen tasaisesti eri mieltä ja samaa mieltä väitteen kanssa oleviin vastaajiin. Läheisistä ja ammattilaisista suurin osa oli sitä mieltä, että nuoret eivät ymmärrä hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. Kaikista vastaajaryhmistä löytyi kuitenkin niitä, jotka ajattelivat nuorten ymmärtävän hatkaamiseen liittyvän riskejä. Läheisissä samaa mieltä väitteen kanssa olleita oli jonkin verran ammattilaisia enemmän.

Nuorten kanssa käsiteltiin hatkaamiseen liittyviä riskejä ja vaaratilanteita osassa työpajoista. Osa nuorista koki hatkaamisen olevan pääasiassa riskitöntä tai riskien liittyvän ensisijaisesti siihen, että poliisit löytävät heidät hatkassa ollessa ja he joutuvat palaamaan laitokseen. Myös lomien menettäminen nähtiin riskinä, koska silloin menetetään mahdollisuus viettää aikaa läheisten kanssa. Lopulta kuitenkin lähes jokainen nuori työpajoissa tunnisti hatkaamiseen liittyvän myös joitakin muita riskejä. Erilaisina riskeinä ja vaaratilanteina nuorten puheissa toistuivat esimerkiksi huumeita käyttävät ihmiset, jotka voivat käyttäytyä arvaamattomasti, kuten pistää huumeneulalla tai puukottaa, päihteiden yliannostukseen liittyvät riskit sekä pula ruoasta ja yöpaikasta. Useimmin mainittuna riskinä nuoret

pitivät myös kuolemaa hatkassa olemisen aikana tai sitä, että laitosten työntekijät ajattelevat nuoren kuolleen, jolloin mitään toimenpiteitä heidän tavoittamiseksi ei tehdä. Nuoret toivat esiin myös sen, että hatkaamiseen liittyvät huonot puolet eivät välttämättä tule heti tai kaikilla hatkakerroilla esiin, vaan ne saattavat tapahtua vasta myöhemmin.

**”Paskaa tapahtuu.
Pitää tehdä kaikkee paskaa et saa massia.”**

- nuori kyselyn avovastauksissa

Nuoret nostivat esiin, että esimerkiksi yöpaikan puute saattaa johtaa yöpymiseen kadulla, joka voi johtaa hypotermiaan ja muihin vaaratilanteisiin, kuten pahoinpitelyihin. Vaihtoehtona kadulla yöpymiselle saattoi olla epämääräiset yöpaikantarjoajat. Nuoret tunnistivat hatkoilla isoksi riskiksi ajautumisen vakavien rikosten pariin tai rikosten tekemisen muiden puolesta, esimerkiksi päihteitä vastaan. Rahoittaakseen oman elämimensä ja mahdollisen päihteiden käyttönsä nuoret saattavat jättää huolehtimatta ruokailuista, hygieniasta tai ”mistään muustakaan”. Osalle nuorista hatkaaminen on selviytymistä päivästä toiseen.

Osa nuorista kertoi tiedostavansa hyvin erilaiset riskit, joita hatkaamiseen liittyy, mutta se ei kiinnostanut heitä. Riskejä tärkeämpinä tekijöinä saatettiin pitää esimerkiksi sitä, että saa huumeita ja olla sekaisin, vapauden tavoittelua tai nuorelle läheisistä ihmisistä huolen pitämistä, vaikka se tapahtuisi heidän oman turvallisuutensa kustannuksella. Jotkut nuoret toivat esiin, että he pyrkivät välttämään riskejä ja vaaratilanteita esimerkiksi suunnitelmallisuudella, jatkuvalla yhteydenpidolla laitoksen työntekijöihin kanssa ja toimimalla ainoastaan luotettavina pitämiensä ihmisten kanssa. Kukaan työpajoissa kohdatuista nuorista ei kertonut, että kenenkään ammattilaisen kanssa olisi käyty keskusteluja siitä, miten hatkassa ollessa voisi toimia turvallisemmin ja välttää erilaisia vaaratilanteita. Nuorten mukaan hatkaamisen riskeistä tai hatkasuunnitelmista ei jutella lastensuojelulaitosten työntekijöiden kanssa. Kaikilla työpajoissa kohdatuilla nuorilla ei ollut kokemusta hatkaamisesta, ja nämä nuoret pitivät sitä lähtökohtaisesti vaarallisena asiana, jota tulee välttää.

**”Laitoksen työntekijät tai sosiaalityöntekijät
saattavat sanoa, ettei nuori ole akuutisti vaarassa.
Ei nähdä, että hatkaaminen on haitallista lapselle.”**

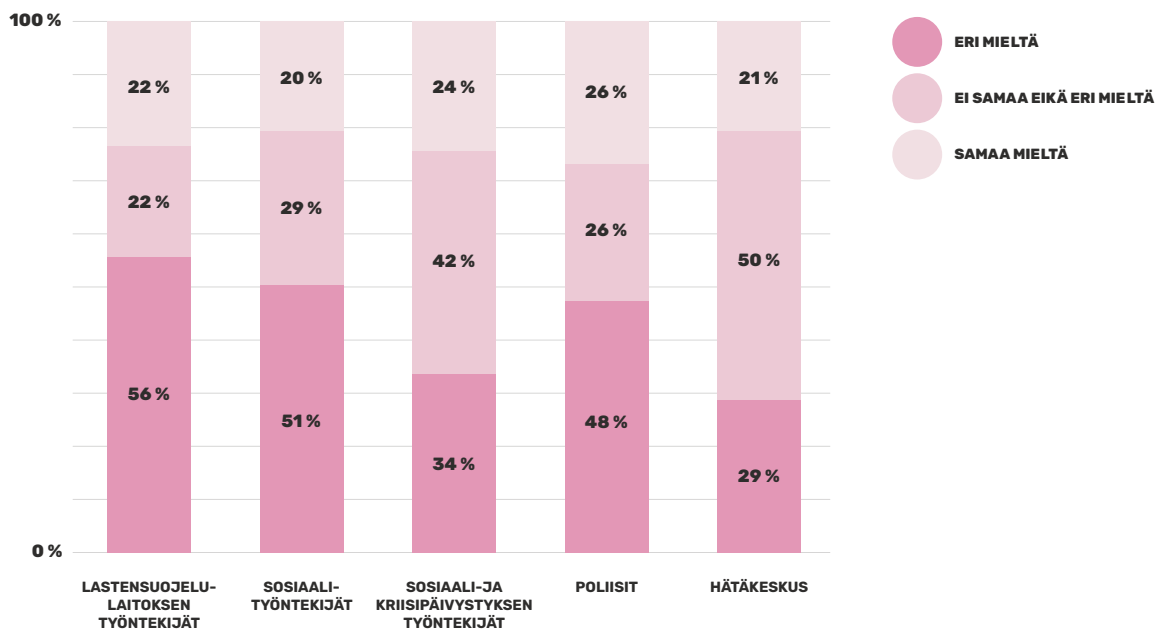
- läheinen työpajassa

Läheisille suunnatussa työpajassa nousi esiin samoja riskejä, joita nuoret nimesivät hatkaamiseen liittyvän. Keskusteluun osallistuneet läheiset pitivät hatkaamiseen liittyviä riskejä ilmeisinä. Läheisten kokemuksen mukaan ammattilaiset saattavat kuitenkin vähätellä hatkaamiseen liittyviä riskejä. Nuorisotyöntekijöiden työpajassa huomautettiin, että hatkaamisen riskien ymmärtäminen ja niistä viestiminen on aikuisten tehtävä, sillä nuoruuteen liittyä kehitysvaiheena se, ettei hahmoteta toiminnan mahdollisia seurauksia samalla tavalla kuin aikuisena, esimerkiksi päihteiden käyttöön liittyen.

9.2 TOIMIJOIDEN OSAAMINEN

Nuorten hatkatessa vastuu tilanteen hoitamisesta jakaantuu yleensä usealle toimijalle. Vaikka jokainen hatkatilanne tulee nähdä yksilöllisenä tilanteena, hatkatilanteisiin liittyy myös yhdistäviä tekijöitä, kuten esimerkiksi sama lainsäädäntö tilanteesta riippumatta. Hatkatilanteisiin liittyvät osaamistarpeet pitävät sisällään tilanne- ja yksilökohtaista arviointia vaativaa osaamista, kaikkia hatkatilanteita yhdistävää osaamista ja mahdollista erityisosaamista esimerkiksi etsintään liittyen. Kyselyssä kaikkia vastaajaryhmiä pyydettiin arvioimaan hatkatilanteiden kannalta keskeisten toimijoiden osaamista.

Kuva 63. Ammattilaiset osaavat toimia hatkatilanteissa. Nuoret. (Nuoret n=325)

Nuoret arvioivat ammattilaisten osaamista hatkatilanteissa melko kriittisesti. Kriittisimmin suhtauduttiin lastensuojelulaitosten työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien osaamiseen hatkatilanteissa. Huomattava määrä nuorista vastasi ammattilaisen osaamista koskevaan väitteeseen ei

samaa eikä eri mieltä. Tämä korostui erityisesti sosiaali- ja kriisipäivystyksen ja hätäkeskusten osaamista arvioitaessa. Samaa mieltä väitteen ”Ammattilaiset osaavat toimia hatkatilehteissa” kanssa oli tasaisesti suhteellisen sama määrä vastaajia kaikkien ammattiryhmien kohdalla.

”Ei oo kunnollisia aikuisia”

- nuori työpajassa

Nuorten työpajoissa erityisesti lastensuojelulaitosten ohjaajien osaaminen nousi esiin. Nuoret toistivat useammassa työpajassa, että osaamiseen liittyvä ongelma on erityisesti ohjaajien kokemattomuus ja se, että töissä on jatkuvasti uusia sijaisia. Nuoret olivat myös itse toivoneet yksiköissä, että siellä olisi töissä kokeneempia ohjaajia. Kokemattomien ja vaihtuvien työntekijöiden koettiin haastavan asioiden käsittelyä, kun pitää odottaa niitä ohjaajia, joiden kanssa tulee toimeen ja joiden kanssa on mahdollista puhua omista asioista.

”Ohjaajat ei oo mulle mitään ja mä en oo ohjaajille mitään ja se on tosi hyvä niin.”

- nuori työpajassa

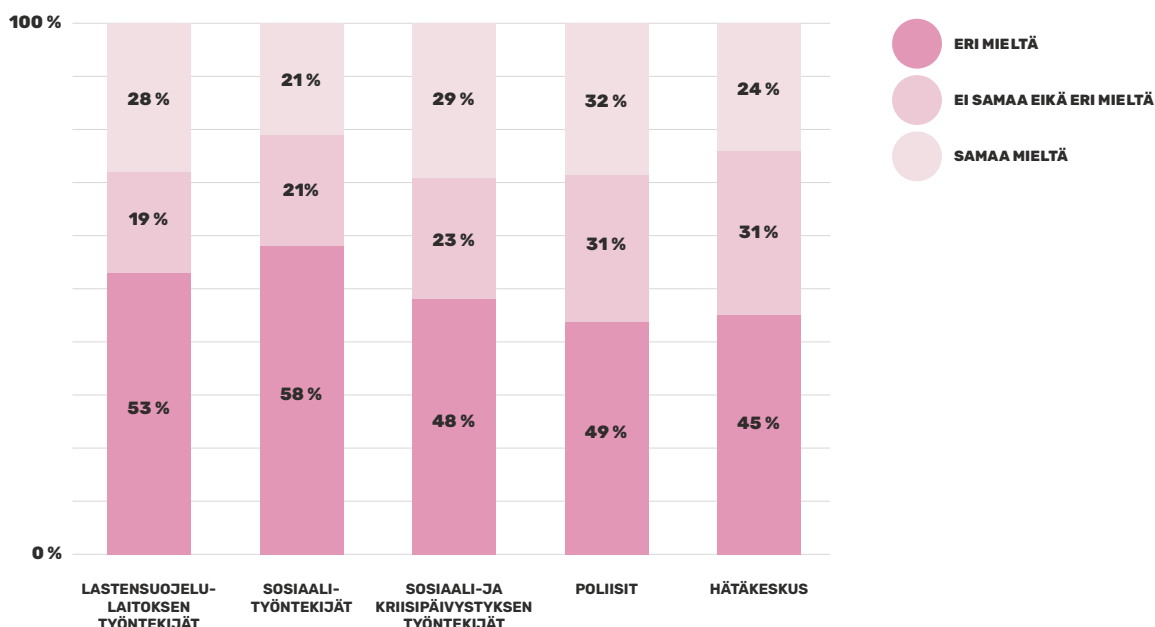
Useimmat nuoret jakoivat kokemuksen siitä, että ohjaajat eivät oikeasti välitä heistä. Nuorten kokemus oli, että ohjaajat olivat ainoastaan töissä ja rahan takia sitä työtä tekemässä. Nuoret kertoivat, miten he eivät halua luoda suhteita ohjaajiin. Pelkona oli, jos luottamuksellinen ja turvallinen suhde ohjaajiin syntyikin, voi joutua vaihtamaan laitosta ja suhde katkeaa. Nuorilla oli kokemusta myös tilanteista, joissa uudessa laitoksessa ei ollut haluttu, että vanhan laitoksen ohjaaja jäisi nuoren elämään mukaan, koska sen nähtiin vaikeuttavan nuoren kiinnittymistä uuteen lastensuojelulaitokseen.

Nuoret kertoivat työpajoissa ohjaajista, jotka nuorten kokemuksen mukaan tahallaan ärsyttävät ja provosoivat nuoria saadakseen nuorista kielteisenä pidetyn tunnereaktion aikaan. Nuorilla oli kokemusta myös haukkumisesta, huutamisesta ja ohjaajien rasistisesta käytöksestä. Ohjaajien ei aina koettu ymmärtävän ja osaavan auttaa nuoria. Lisäksi työpajaan osallistuneilla nuorilla oli kokemuksia siitä, kuinka ohjaajat olivat puhuneet nuorten asioista nuorten selän takana. Eräs nuori oli kokenut ohjaajien toiminnan painostamisena tilanteessa, jossa hatkassa olemisen aikana tapahtuneista asioista olisi ohjaajien mukaan pitänyt tehdä rikosilmoitus. Nuorilla oli kokemusta, miten omissa asia-

kirjoissa oli mm. hatkaamiseen liittyen lukuisia virheitä, mutta nuoret eivät olleet jaksaneet pyytää korjauksia kirjauksiin.

Nuorten mukaan kokemusasiantuntijat voisivat tuoda hyvää osaamista laitoksiin esimerkiksi hatkaamiseen liittyen. Nuoret pitivät vertaistukea, jota kokemusasiantuntijakin voisi tarjota, todella tärkeänä. Nuorille oli kuitenkin kerrottu, että kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen ei ole mahdollista, koska se traumatisoisi nuoria. Nuoret pitivät myös ohjaajien psykologista ja traumoihin liittyvää osaamista tai omaa taustaa tärkeänä, koska heidät nuoret näkivät osaavina ja luotettavina. Aiemmin on jo kuvattu nuorten näkemyksiä hyvästä ohjaajasta tarkemmin. Nuorten mielestä ohjaajien osaamiseen kuuluu myös se, että täytyy ajoittain pystyä joustamaan totutuista säännöistä. Nuorten mielestä niille ohjaajille, joista nuoret pitävät, tulisi maksaa enemmän palkkaa.

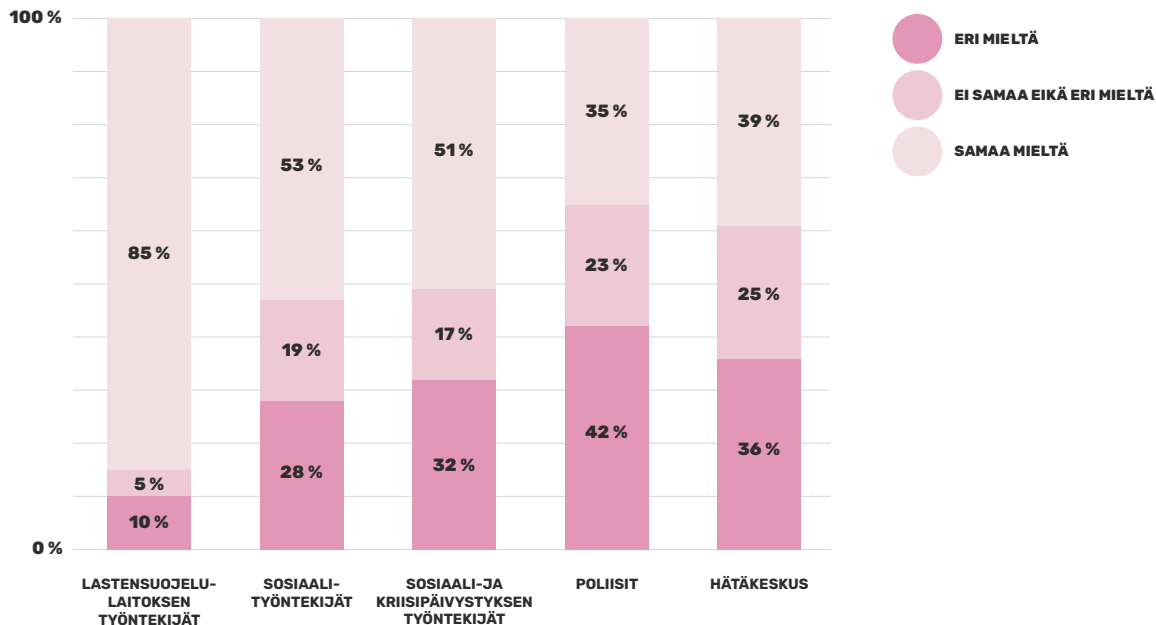
Kuva 64. Ammatilliset osaavat toimia hatkatilanteissa. Läheiset. (n=130)

Nuorten lisäksi myös läheiset arvioivat ammattilaisten osaamista hatkatilanteissa kriittisesti. Läheisistä noin puolet olivat eri mieltä väitteestä, että ammatilliset osaavat toimia hatkatilanteissa, kaikkien vastaajaryhmien kohdalla. Kriittisimmin suhtauduttiin sosiaalityöntekijöiden osaamiseen. Eniten samaa mieltä väitteen kanssa oltiin poliisien osaamisen suhteen. Poliisien ja hätäkeskusten työntekijöiden osalta melkein kolmannes vastaajista vastasi ei samaa eikä eri mieltä.

Laadullisessa aineistossa läheiset korostivat nuorten tapaan ammattilaisten osaamista ja riittävää koulutusta. Heille on näyttäytynyt, että ammattilaisten välillä on suuria eroja toimintatavoissa. Läheiset toivoivat erityisesti ymmärrystä neuropsykiatrisista piirteistä. Lisäksi turvataitojen opettaminen nuorille nähtiin tärkeänä.

Kuva 65. Ammattilaiset osaavat toimia hatkatilanteissa. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Lastensuojelulaitoksissa työskentelevistä ammattilaisista merkittävä enemmistö vastaajista oli samaa mieltä väittämän kanssa, että lastensuojelulaitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. Yli puolet vastaajaryhmästä oli samaa mieltä myös siitä, että sosiaalityöntekijät ja sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. Nuoria ja läheisiä myönteisemmin arvioitiin myös poliisien ja hätäkeskusten työntekijöiden osaamista, vaikka näiden osalta vastattiin myös eniten ei samaa eikä eri mieltä.

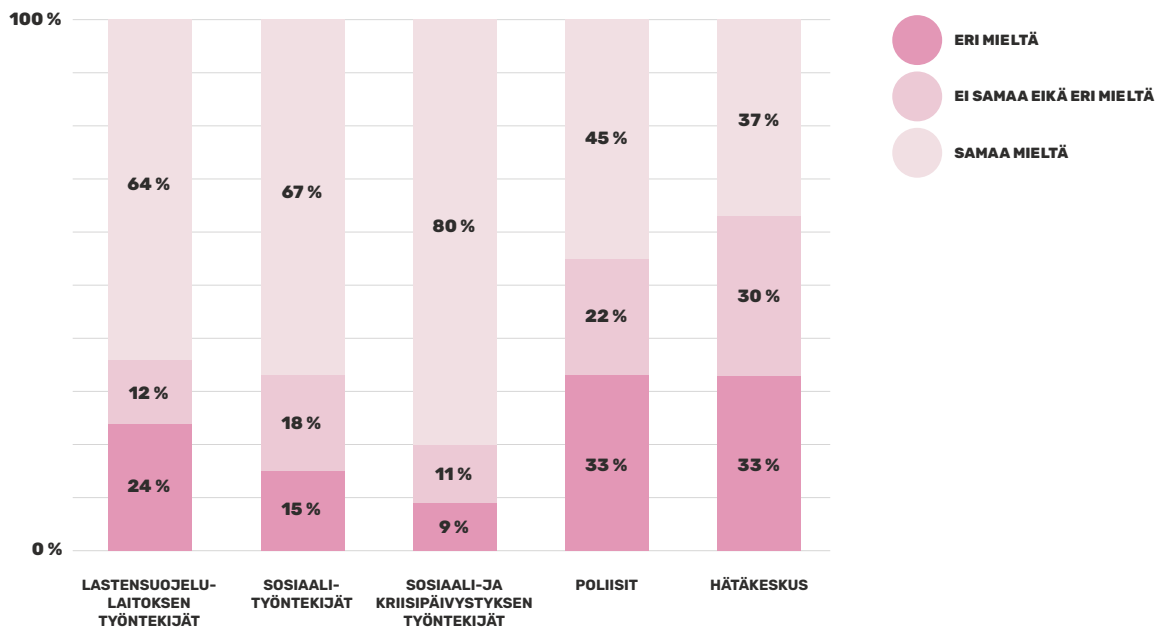
”Läsnäolo ja kohtaaminen”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden työpajoissa osaamiseen liittyvät asiat nousivat nuoria vähemmän keskusteluihin, ja keskustelua käytiin lähinnä lastensuojelulaitosten ohjaajien osaamisesta. Keskeisenä osaamisena nuorten kanssa työskentelyssä nähtiin vuorovaikutus, arvostava kohtaaminen ja kuuleminen. Sosionomiopintoihin liittyen käytiin keskustelua siitä, että sosionomiopinnoissa on vähän lastensuojeluun liittyvää opetusta. Ammattilaisten näkemysten mukaan tämän myötä velvollisuus lastensuojeluun, sijaishuoltoon ja esimerkiksi hatkaamiseen liittyvien asioiden kouluttamisesta on työnantajilla. Osaamista tukevana toimintana pidettiin mahdollisuutta työn sisältöjen reflektointiin. Trauma-, kiintymyssuhde- ja neuropsykiatrista osaamista pidettiin tärkeänä sijaishuollossa työskennellessä, koska työntekijöiden mukaan usein lapsille on tapahtunut järkyttäviä asioita, joita ei ole välttämättä käsitelty ja hoidettu.

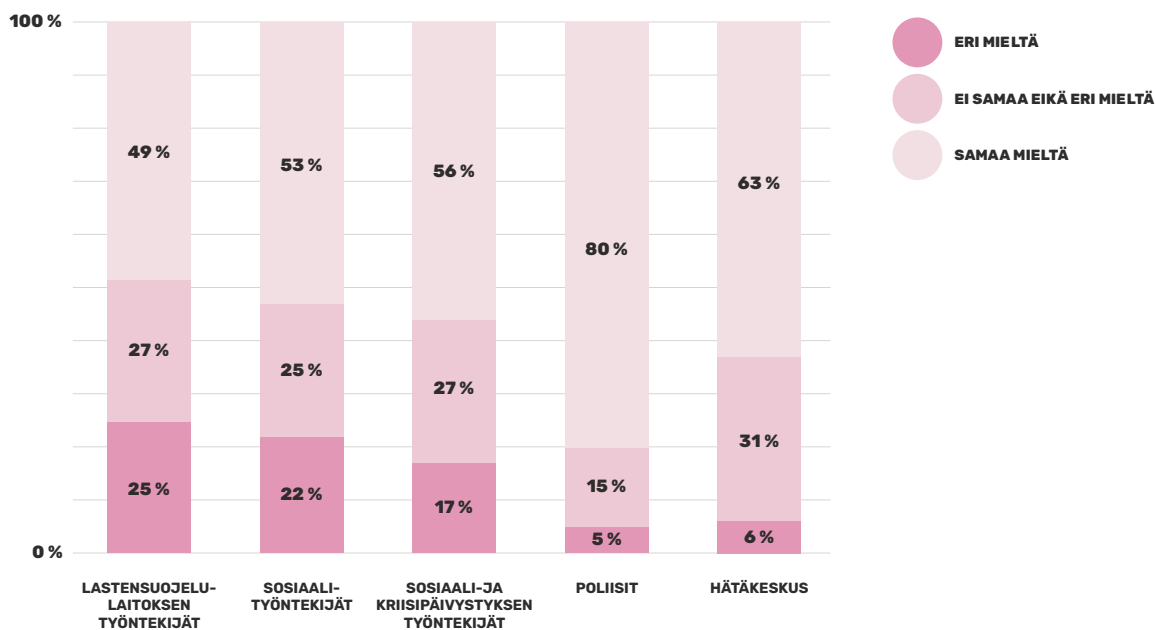
Erityisesti hatkaamiseen liittyvänä osaamisena lastensuojelulaitosten työntekijät pitivät työntekijöiden vaistoa ja heikkojen signaalien tunnistamista siitä, että nuori saattaa olla hatkaamassa. Tällaisina mahdollisina merkkeinä siitä, että hatkaaminen saattaa olla mielessä, ammattilaiset pitivät esimerkiksi liiallista hyväntuulisuutta, ärtyneisyyttä ja muita käyttäytymisen muutoksia sekä sitä, että nuoren tilanteen mennessä parempaan suuntaan nuori ei pystykään käsittelemään sitä, vaan palaa vanhoihin toimintatapoihin (hatkaamiseen). Tilanteissa, joissa työntekijöille syntyy ajatus siitä, että nuori saattaa olla lähdössä, työntekijät pitivät tärkeänä omien tuntemusten puheeksi ottamista nuoren kanssa. Työntekijät tunnistivat, että hatkaamista mahdollisesti ennakoivien muutosten tunnistamiseksi työntekijöiden tulee tuntea nuoret. Tätä haastaa heidän mukaansa työntekijöiden vaihtuvuus ja se, jos nuori on vasta saapunut lastensuojelulaitokseen. Vaihtuvuuden nähtiin johtavan myös siihen, että nuoret pystyvät aistimaan osaamiseen liittyvän epävarmuuden ja pelot, mikä haastoi vuorovaikutuksen ja luottamuksen syntymistä.

Kuva 66. Ammattilaiset osaavat toimia hatkatilanteissa. Sosiaalityö. (n=244)

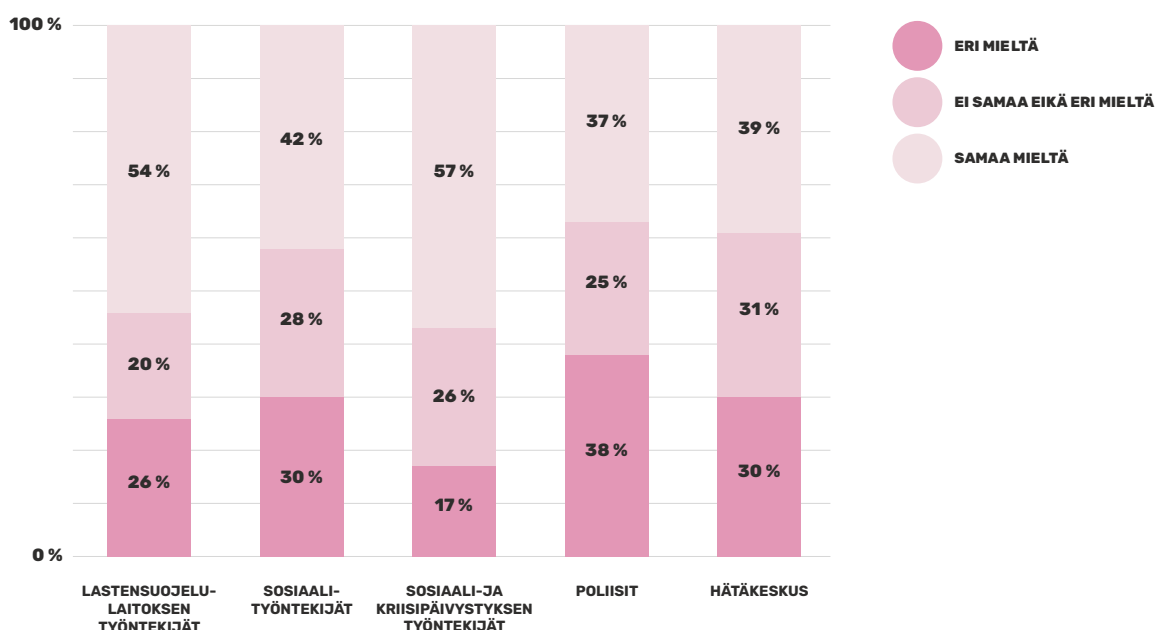
Lastensuojelun sosiaalityössä sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksessä työskentelevät arvioivat myönteisimmin sosiaalityöntekijöiden ja sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöiden osaamista hatkatilanteissa. Myös lastensuojelulaitosten työntekijöiden osaamista koskevan väittämän kanssa yli puolet vastaajista oli samaa mieltä. Kriittisimmin suhtauduttiin poliisin ja hätäkeskusten työntekijöiden osaamiseen. Näiden ammattiryhmien osalta väittämiin vastattiin myös eniten ei samaa eikä eri mieltä.

Kuva 67. Ammatillaiset osaavat toimia hatkatilanteissa. Poliisit. (n=459)

Poliiseista enemmistö vastaajista oli samaa mieltä väitteestä, että poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa. Yleisesti ottaen poliisit vastaajaryhmänä suhtautui kaikkien ammattiryhmien osaamiseen suhteellisen myönteisesti. Poliisien vastauksissa korostuu myös se, että väittämiin erityisesti muiden toimijoiden edustajien osaamisen arvioinnista vastattiin melko paljon ei samaa eikä eri mieltä. Kriittisimmin suhtauduttiin lastensuojelulaitosten työntekijöiden osaamiseen, vastaajaryhmästä neljänneksen ollen eri mieltä väitteen kanssa, että lastensuojelulaitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. Poliisien työpajassa nousi esiin huomio siitä, että lastensuojelulaitoksissa saattaa työskennellä ”ihmisiä, jotka saattavat joutua olemaan yksin liian ison vastuun edessä puhumattakaan mahdollisista fyysisistä edellytyksistä toimia”.

Kuva 68. Ammatillaiset osaavat toimia hatkatilanteissa. Muut. (n=97)

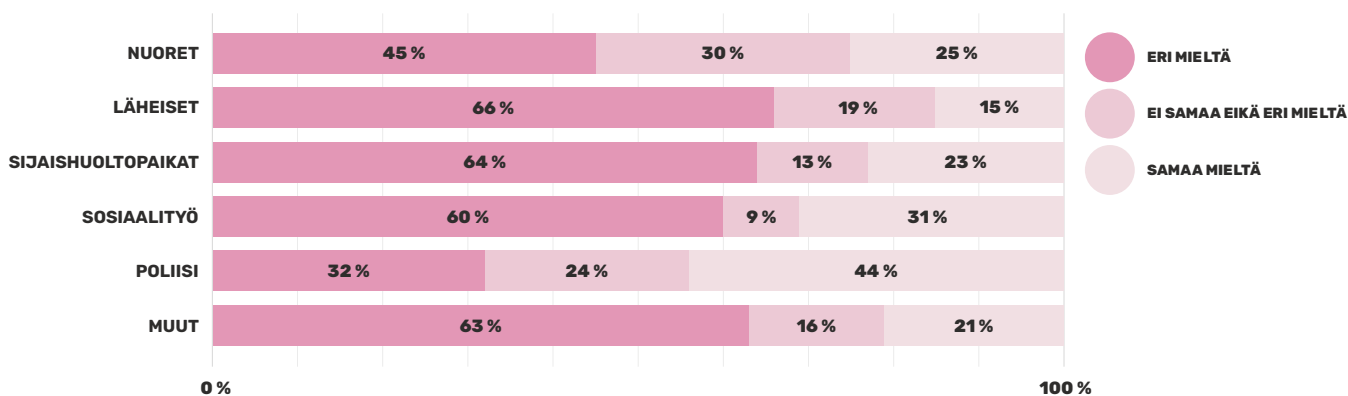

”Muut”-vastaajaryhmä arvioi suhteellisen tasaisesti eri työntekijöiden osaamisen tasoa. Eniten samanmielisyyttä sen kanssa, että ammattilaiset osaavat toimia hatkatilanteissa, oli sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöiden osalta ja eniten erimielisyyttä poliisien osaamisen osalta hatkatilanteissa. Ei samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa olleita vastaajaryhmässä löytyi melko tasaisesti kaikkien ammattiryhmien kohdalla.

9.3 YHTEISTYÖ TOIMIJOIDEN VÄLILLÄ

Lastensuojelu ei pysty yksin toimimaan hatkatilanteissa. Toimiva lastensuojelu sekä toiminta hatkatilanteissa rakentuu yhdessä tehtävälle työlle, jossa lukuisilla toimijoilla on omat roolinsa. Monitoimijainen yhteistyö, jossa nuori läheisineen on työskentelyn keskiössä, vaatii osaamista, työskentelyä tukevia rakenteita ja asennoitumista yhteisen työn äärelle. Tässä kappaleessa keskitytään yhteistyöhön eri toimijoiden välillä hatkatilanteissa yleisellä tasolla ja ennen hatkaamista. Myöhemmin julkaisussa tarkastellaan tarkemmin yhteistyötä nuoren ollessa hatkassa lastensuojelulaitoksesta.

Kuva 69. Yhteistyö eri toimijoiden (lastensuojelulaitokset, sosiaalityöntekijät, poliisi, hätäkeskus) välillä toimii hyvin hatkatilanteissa. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Kyselyssä selvitettiin jokaisen vastaajaryhmän näkemyksiä yhteistyön toimivuudesta eri toimijoiden välillä hatkatilanteissa. Kaikissa vastaajaryhmissä yli puolet vastaajista oli yhteistyön toimivuutta koskevan väitteen kanssa eri mieltä tai ei samaa eikä eri mieltä. Vastaajaryhmistä myönteisimmin yhteistyön hatkatilanteissa kokivat poliisit ja kielteisimmin sen toimivuuteen suhtautuivat läheiset. Nuorista lähes kolmannes ei ollut väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä. Kaikissa vastaajaryhmissä löytyi kuitenkin vähintään jonkin verran niitä, jotka kokivat yhteistyön eri toimijoiden välillä toimivan hyvin hatkatilanteissa.

”Ketään ei sen [hatkaan lähdön] jälkeen tuntunut kiinnostavan missä poika kulkee.”

- läheinen kyselyn avovastauksissa

Läheisten työpajassa keskustelussa korostui yhteistyöhön liittyvät kysymykset, joilla läheisten näkemyksen mukaan olisi vaikutusta siihen, että hatkaamista ei tapahdu. Läheiset kertoivat esimerkkejä vastuun siirtämisestä ja yhteistyön toimimattomuudesta. Tällöin läheisille on syntynyt kokemus siitä, ettei kukaan etsi nuorta tai nuoresta ei olla kiinnostuneita.

Läheiset nostivat esiin erityisesti lastensuojelun sekä koulun ja nuorisopsykiatrian kanssa tehtävän yhteistyön merkityksen. Nuorisopsykiatriseen hoitoon pääsyä pidettiin liian vaikeana. Kokemuksia oli myös siitä, että nuoret joutuvat nuorisopsykiatrian ja kouluterveydenhuollon väliinputoajiksi. Mikäli nuorella on ollut hoitokontakti nuorisopsykiatriaan, kouluterveydenhuolto on siirtänyt vastuun kokonaan nuorisopsykiatriaan, mutta todellisuudessa nuori ei ole saanut hoitoa myöskään nuorisopsykiatriasta. Koulunkäyntiin liittyvät haasteet, kuten erityisluokkien lakkauttaminen ja riittämätön tuki tavanomaisilla luokilla, oli läheisten mukaan johtanut koulusta vieraantumiseen.

Ammattilaiset nostivat niin ikään yhdeksi keskeisimmäksi haasteeksi psykiatrisen avun saamisen haasteet. Ammattilaiset kuvasivat esimerkiksi tilanteita, joissa väkivaltaisesti käyttäytyvää nuorta ei ole otettu nuorisopsykiatriseen osastohoitoon, vaikka poliisia on tarvittu kuljetuksen hoitamiseen ja nuorella on ollut lähete hoitoon. Näissä tilanteissa nuori on saatettu kotiuttaa sairaalasta heti, poliisi on poistunut paikalta ja tilanteeseen on jäänyt yksi yksittäinen lastensuojelulaitoksen työntekijä. Ammattilaisten kokemusten mukaan sijaishuollossa asuvien nuorten kohdalla nuorisopsykiatriseen osastohoitoon ottamisen kynnystä lisää se, että nuoret on mahdollista sijoittaa myös erityisen huolenpidon osastoille. Erityisen huolenpidon osastojaksot eivät kuitenkaan ole psykiatrista osastohoitoa, jota ammattilaisten mukaan nuoret usein ensisijaisesti tarvitsisivat.

Edelleen psykiatrisen hoidon saamista haastaa se, jos nuori käyttää tai on käyttänyt päihteitä oman pahan olonsa käsittelemiseen, koska silloin hoidon tarvetta ei ammattilaisten mukaan edes arvioida. Päihteiden käytön osalta nuorten päihteiden käytön riippuvuuden arviointia ei juuri terveydenhuollossa tehdä, ja sitä pidetään vaikeana. Alle 18-vuotiaille ei ole myöskään tarjolla päihdekatkaisua, jonka kanssa lastensuojelu voisi toimia yhteistyössä.

Lastensuojelulaitoksissa ja lastensuojelun sosiaalityössä työskentelevillä ammattilaisilla on vaihtelee-

vasti käytettävissään esimerkiksi psykologien tai muiden niin kutsuttujen erityistyöntekijöiden apua. Joissakin lastensuojelulaitoksissa saattaa olla oma lääkäri, psykologi, psykiatrinen sairaanhoitaja ja/tai vastaavia muita työntekijöitä, mutta tämä vaihtelee hyvin paljon alueittain ja yksiköittäin. Ne työntekijät, joilla on esimerkiksi psykologin tuki, pitivät sitä tärkeänä.

Ammattilaisten näkemysten mukaan rikollisessa maailmassa syvällä olevilla nuorilla on vahva veto takaisin porukoihin, joista on muodostunut nuorille perheenkaltaisia yhteisöjä, ja jotka saattavat olla valmiita tulemaan hakemaan nuoren pois laitoksesta. Ammatilliset kuvasivat tilanteita, joissa tarvittaisiin poliisin apua, esimerkiksi kun epäillään nuorella olevan ase tai ”jengikaverit” ovat tulossa hakemaan nuorta väkisin. Poliisia on kuitenkin ollut vaikea saada näissä tilanteissa avun tarpeesta ja tilanteeseen liittyvästä todellisesta vaarasta huolimatta paikalle. Mikäli poliisi oli saatu paikalle, he olivat saattaneet esimerkiksi huutaa nuorelle, että jos käyttäytymiseen ei tule muutosta, niin hänet haetaan putkaan. Lastensuojelulaitosten työntekijät eivät pitäneet poliisin lähestymistä toimivana, sillä nuoret olivat saattaneet koko elämänsä joutua kuulemaan huutoa ja pelottelua.

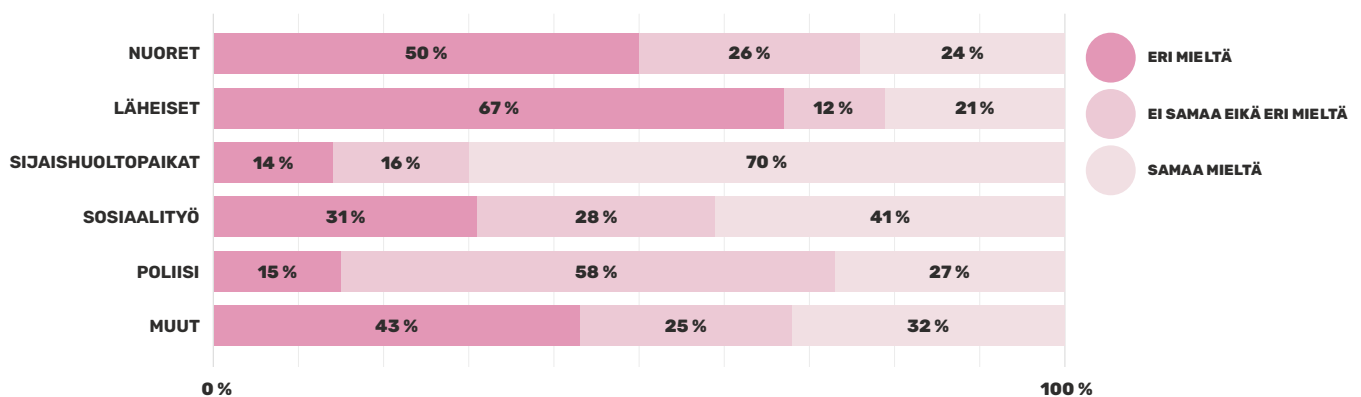
Yhteiskehittämistilaisuudessa kuvattiin, miten ammattilaisten keskinäinen keskustelukulttuuri on leimaavaa, mikä valuu myös nuorille. Eri toimijat olivat kohdanneet tuomitsevaa puhetta nuorista. Osan asenteista nähtiin olevan syvälle juurtuneita, jolloin muutoksen ymmärrettiin vievän aikaa. Leiman lisäksi yhteiskehittämistilaisuudessa käytiin keskustelua resurssien niukkuuden tuomista yhteistyöhaasteista, kun ”kaikki toimijat taistelevat resursseista” ja omien asioiden puolustaminen on kärjistynyt. ”Väärät nuoret, väärässä paikassa” -puhe tuntui osallistujista erikoiselta ja sen nähtiin polarisoivan yhteistyötilanteita.

Poliisien työpajassa yhteistyöstä keskusteltiin esimerkiksi toimivaltaan ja käytettävissä oleviin keinoihin liittyen. Poliisit pitivät yhteistyötä merkityksellisenä ja hatkassa olevien nuorten kuvattiin olevan kaikkien vastuulla. Työpajassa huomautettiin, että kun yhteiskunta on ottanut lapsen huostaan, lapsista pitäisi huolehtia loppuun asti, mikä edellyttää eri toimijoilta panostusta. Tässä auttaisi poliisien näkemyksen mukaan esimerkiksi se, että lastensuojelun ja poliisin huoli saataisiin samalle tasolle. Pohdintaan nousi myös ”moniviranomaisryhmät”, jotka etsisivät nuoria. Tosin keskustelussa tunnistettiin, että poliisissa ei välttämättä oltaisi tähän vielä valmiita. Mahdollisena haasteena nähtiin lisäksi se, jos yhden nuoren kanssa toimii iso määrä aikuisia, ei nuori välttämättä tule todellisuudessa kuulluksi.

9.4 LÄHEISTEN HUOMIOINTI

Hatkaamisella on aina vaikutuksia nuorten läheisiin ja lähiyhteisöihin. Vaikutukset esimerkiksi vanhempiin, sisaruksiin, kumppaneihin tai lastensuojelulaitoksen muihin nuoriin, kouluun ja kaveripiireihin voivat olla erilaisia. Nuoren hatkatessa on tärkeää, että hatkaamisen vaikutukset läheisiin ja lähiyhteisöihin ymmärretään, ne huomioidaan ja niiden äärellä työskennellään. Läheisten kanssa työskentelyn tulee tapahtua nuoren koko lastensuojelun asiakkuuden ajan. Pohja hyvälle yhteistyölle, läheisten tarpeiden huomioimiselle ja tuelle hatkatilanteissa luodaan ennen mahdollista hatkatilannetta.

Kuva 70. Ammatillaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. Kaikki. (Nuoret n=325, Läheiset n=130, Lastensuojelulaitokset n=609, Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Muut n=97)

Kyselyssä selvitettiin kaikilta vastaajaryhmiltä, miten he kokivat ammatillaisen huomioivan läheiset hatkatilanteissa. Suurin osa läheisistä ja puolet nuorista oli eri mieltä väitteestä, että ammatillaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. Suurin osa lastensuojelulaitosten työntekijöistä oli väitteestä samaa mieltä. Poliiseista enemmistö ei ollut väitteestä samaa eikä eri mieltä. Kaikista vastaajaryhmistä löytyi kuitenkin myös väitteen kanssa samaa mieltä olevia vastaajia.

”Kotona asuvana sisaruksena hatkareissut ovat ihan hirveitä. Äiti etsii yötä päivää, itkee ja vaatii apua kaikilta sossuilta, mutta ei saa. Aina saa pelätä mitä veljelle tapahtuu ja sitä ettei äiti jaksaa.”

– läheinen kyselyn avovastauksissa

Nuoren hatkatessa sen vaikutukset nuoren läheisiin ovat moninaisia. Läheiset toivat aineistossa esiin pelkoa, jota hatkaamiseen liittyy. Esiin nousi pelkoja siitä, miten kateissa olevan nuoren hyvinvoinnille käy, miten hän saa apua, mitä tapahtuu ja mitä hän mahdollisesti tekee hatkassa ollessaan.

”Viha vanhempia kohtaan on niin kova, miten ne palautuu ne ihmissuhteet. Kyllä omalla kohdalla on palautunut, mutta ei se trauma häviä mihinkään: oma trauma, sisarusten trauma, ei ne saa apua.”

- läheinen työpajassa

Hatkassa olevan nuoren lisäksi kannettiin huolta ja pelättiin sitä, minkälaisia vaikutuksia tilanteilla on perheen muihin jäseniin. Esimerkiksi sisarukset pelkäsivät vaikutuksia vanhempiin ja vanhemmat sisaruksiin. Läheiset kuvasivat myös sellaisia tilanteita, joissa nuori oli alkanut vihaamaan heitä, koska he olivat aktiivisesti osallistuneet esimerkiksi nuoren etsimiseen ja paikantamiseen hatkan aikana. Läheiset ovat olleet huolissaan siitä, miten ihmissuhteet palautuvat hatkakokemusten jälkeen. Läheisten työpajassa tuotiin esiin toive siitä, että tehtäisiin yhteistyötä kaikkien lapsen elämään liittyvien aikuisten kanssa ja kaikki kantaisivat yhdessä vastuun lapsen auttamisesta. Aineistossa toistuu useasti toive siitä, että läheiset saisivat tukea ennen hatkaamista, hatkan aikana ja sen jälkeen.

”Toivon, että poliisit alkaisivat aktiivisesti etsimään, että nähtäisiin miten laajaan piiriin se vaikuttaa. Edelleen jostain paikoista tulee flashbackit, mitä kaikkea kamalaa niissä on tapahtunut, en edes tiedä.”

- läheinen työpajassa

Sekä työpajassa että kyselyn avovastauksissa läheiset kertoivat olevansa turhautuneita siihen kokemukseen, ettei kukaan etsi hatkassa olevia nuoria. Samassa yhteydessä läheiset nostivat esiin ammattilaisten keinottomuuden, joka näyttäytyy myös läheisille ja asettaa heidät erikoiseen rooliin. Läheinen saattaa tietää, missä nuori on, muttei voi välttämättä edistää nuoren tavoittamista. Läheiset myös kuvasivat olleensa vaarallisissa tai pelottavissa tilanteissa etsiessään nuoria. He ovat kokeneet, että joissakin tilanteissa ammattilaisten asenne läheisiä kohtaan on ollut esimerkiksi väheksyvä tai syyllistävä sen sijaan, että olisi ymmärretty läheisten huolta tai nähty heidät merkityksellisinä toimijoina. Läheiset kertoivat joutuneensa toistuvasti selostamaan hatkatilanteita eri viranomaistahoille, mikä on koettu raskaana.

Laadullisessa aineistossa **ammattilaiset** nostivat vastaavasti esiin sen, että hatkassa olevia nuoria kohtaa laaja joukko heille eri tavoin läheisiä aikuisia. Näiden aikuisten toiminta saattaa kuitenkin vaihdella, eikä kaikilla ole selkeää käsitystä esimerkiksi hatkaamiseen liittyvistä vaaroista ja siitä, miten hatkassa olevia nuoria kohdatessa tulisi toimia. Ilmiön parissa työskentelevät ihmiset tunnistavat hatkaamiseen liittyvät vaarat, mutta niillä henkilöillä, joille se ei ole tuttua, ei ole välttämättä tietoa riskeistä. Näissä tilanteissa hyväkin tarkoittavat henkilöt saattavat siis toimia tavalla, joka ei palvele lapsen etua. Ammattilaisten mukaan läheisillä saattaa itsellään olla monenlaisia tuen ja avun tarpeita, mutta heille ei ole tarjolla tukea ja apua riittävästi. Läheisten huomioiminen hatkatilanteissa ei ole kaikilta osin jäsentynyttä eli edes kaikilla ammattilaisilla ei ole kovin selkeää käsitystä siitä, kenen tehtävä läheisten tukeminen hatkatilanteissa on tai tulisi olla, miten tukea tulisi tarjota ja minkälaisia asioita sen tulisi sisältää.

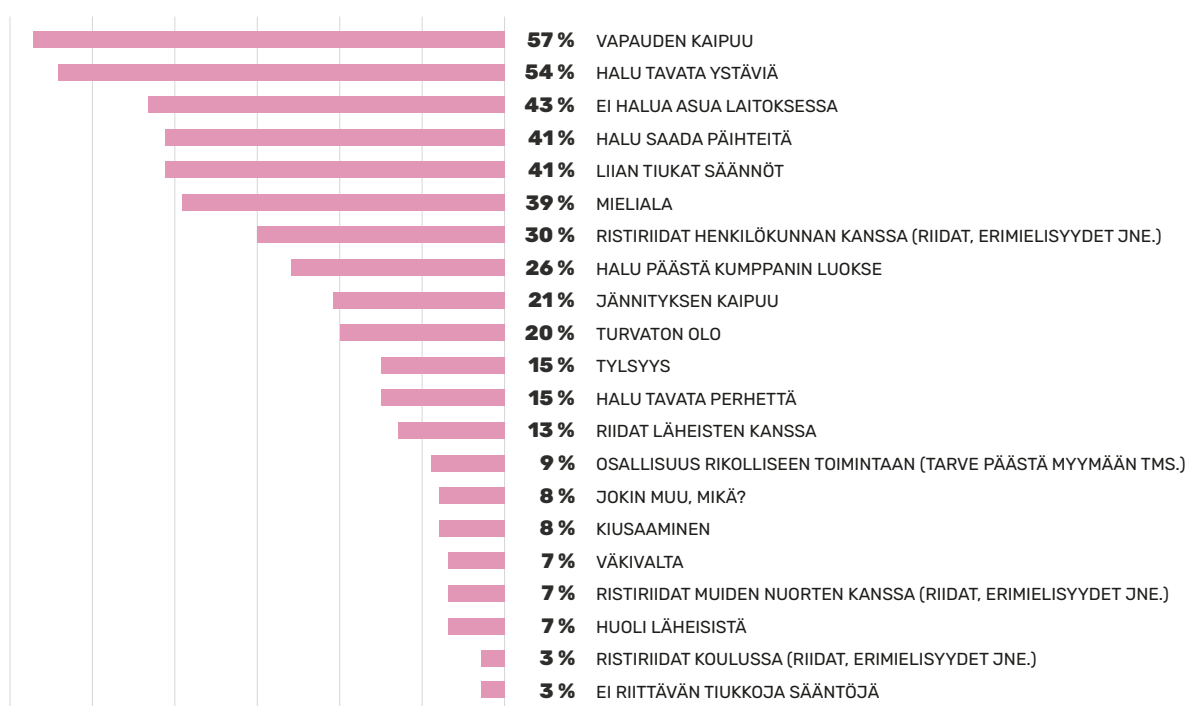
Yhteiskehittämistilaisuudessa läheisten rooliin liittyen käytiin keskustelua muun muassa monenlaisista tunteista, joita hatkaaminen voi läheisille tuottaa: esim. syyllisyyttä, häpeää ja huolta. Erilaisten tunteiden ja näkökulmien huomioiminen edistäisi yhteistyötä ja toisi luottamusta ammattilaisten ja läheisten välille. Toisaalta tunteiden käsittelyn nähtiin edellyttävän luottamuksen rakentamista. Myös toivon kannattelua pidettiin tärkeänä elementtinä läheisten kohtaamisessa. Samoin puhuttiin ennakkoinnin ja avoimuuden merkityksestä, ja ideoitiin "hatkaturvasuunnitelman" tekemistä, jotta eri osapuolet tietäisivät, miten toimia hatkatilanteissa.

Yhteiskehittämistilaisuudessa tunnistettiin, että läheisiin kohdistuu myös stigmaa ammattilaisten suunnalta ja sijaishuollossa tehdään vaihtelevalla tavalla esimerkiksi perhetyötä tai muuta työskentelyä läheisten kanssa. Keskustelussa toivottiin sijaishuoltoon enemmän aikaa kohtaamisille sekä nuorten ja heille tärkeiden ihmisten kuulemiselle. Nykyisin ammattilaisilla ei välttämättä ole tietoa nuoren verkostoista. Läheisten kanssa toivottiin käytävän läpi esimerkiksi hyvän kohtelun suunnitelma ja rajoituspäätökset. Myös yhteisten tavoitteiden asettaminen koettiin toivottavana. Yhteiskehittämistilaisuudessa nostettiin esiin, että läheisten kanssa työskentely on kaikkien vastuulla. Osallistujat kaipasivat lisää tietoa hatkaamisesta sekä läheisille että ammattilaisille.

9.5 HATKAAMISEN SYYT

Nuorten lastensuojelulaitoksessa pysymisen tai sieltä poistumisen taustalla on aina erilaisia tekijöitä. Syiden tulkinnassa tarvitaan erityistä herkkyyttä, sillä harvoin yksittäiset tekijät ovat irrallaan muista tekijöistä. Kyselyssä kaikkia vastaajia pyydettiin arvioimaan hatkaamiseen liittyviä syitä. Nuoria ja läheisiä pyydettiin omaan kokemukseensa perustuen valitsemaan 1–5 tärkeintä syytä sille, miksi nuoret hatkaavat. Ammattilaisia pyydettiin niin ikään valitsemaan omaan näkemykseensä perustuen 1–5 tärkeintä syytä nuorten hatkaamiselle.

Kuva 71. Hatkaamisen syyt. Nuoret. (n=325)

Yli puolet **nuorista** valitsi vapauden kaipuun ja halun tavata ystäviä tärkeimmiksi syiksi, miksi nuoret hatkaavat. Noin neljäkymmentä prosenttia nuorista nosti tärkeimmiksi syiksi hatkaamiseen liittyen sen, että ei halua asua laitoksessa, haluaa saada päihteitä, lastensuojelulaitoksessa on liian tiukat säännöt ja mielialaan liittyvät tekijät. Nuorten vastauksissa huomiota kiinnittää erityisesti se, että niin monet vastaajat valitsivat tärkeimmiksi syiksi hatkaamiselle turvattoman olon, kiusaamisen ja väkivallan.

”Laitoksen olosuhteet synnä miksi hatkaa. Jos tehdään jotain perusteetonta tai rajotetaan niin, ettei tajua miksi rajotetaan. Jos on epäoikeudenmukaisia lvr tai huoneratsioita. Tulee filis, että vois lähteä menee.”

- nuori työpajassa

Jokin muu, mikä? -kysymykseen tulleissa avovastauksissa esiin nousi useimmiten erilaiset kaltoin-kohtelukokemukset sijaishuollossa, oman itsemääräämisoikeuden takaisin ottamiseen liittyvät tekijät ja kaipuu omaan aikaan. Nuoret kuvasivat avovastauksissaan lastensuojelulaitoksissa ja perhekohteissa tapahtunutta laitonta toimintaa, huutamista, haukkumista, palveluihin pääsyn estämistä ja puutteellisia tai kokonaan puuttuneita perusteluja erilaisille toimille, kuten eristämiseksi, huoneentarkastuksille ja rajoittamistoimenpiteille. Oman itsemääräämisoikeuden omiin käsiin ottaminen ilmeni vastauksissa haluna harrastaa seksiä, haluna toimia omaehtoisesti maailmassa, rajojen kokeiluna, haluna irrottautua säännöistä ja velvollisuuksista sekä itsemurhasuunnitelman kautta.

”Hatkaa isojen tunteiden kautta, tunnekuuhu; viha, suru tai raivo. Tapahtunut jotain ikävää, myös jotain laitoksen ulkopuolella tapahtunutta.”

- nuori kyselyn avovastauksissa

Yksittäisiä mainintoja avovastauksissa olivat myös yksinäisyys lastensuojelulaitoksessa, kokemus siitä, että kukaan ei välitä ja unohdetuksi tuleminen kokemus uusien nuorten tullessa lastensuojelulaitokseen. Nuoret kuvasivat sitä, miten ei ole ollut paikkaa, jossa käydä kotilomilla eli hatkaaminen oli ainoa keino päästä pois laitoksesta. Nuorilla on ollut tunne siitä, että sijaishuoltopaikasta ei pääse koskaan pois, vaikka mitä tekisi. Jatkuvista rajoitustoimenpiteistä syntyvä kierre ja se, että olisi pitänyt olla nuorisopsykiatrisessa osastohoidossa, mutta sinne ei päässyt, olivat myös mainittuina avovastauksissa syinä hatkaamiselle.

”En ajattele olevani hatkoilla vaan lomilla.”

- nuori työpajassa

Nuorten työpajoissa toistuivat samat teemat kuin kyselyn vastauksissa. Erityisesti vapaus, rajoitustoimenpiteet ja suhteiden puute lastensuojelulaitosten ohjaajien kanssa nousivat esiin työpaja-aineistossa. Vapauteen liittyen nuoret toivat esiin, että hatkatessa ei tarvitse seurata muiden asettamia sääntöjä tai rajoituksia omaan toimintaan liittyen. Joillekin nuorille vapaus tarkoitti esimerkiksi vapautta käyttää päihteitä, mutta osalle nuorista se taas oli vapautta olla kotona läheisten kanssa, käydä salilla ja harrastaa sekä ”leikkiä aikuisen elämää”. Esiin nousi myös ajatus siitä, että vapaus kuuluu ihmisen perustarpeisiin, erityisesti nuorilla. Vapaus oli myös vapautta laitoksessa elämisestä.

Rajoitustoimenpiteisiin liittyen nuorten puheissa nousi esiin tylsyys, joka niistä seuraa. Ajoittain tylsyys saattaa syntyä myös muita kuin itseä koskevien rajoitustoimenpiteiden seurauksena, kun yksikössä ei pystytä tekemään yhdessä asioita, tai siitä, kun yhteisiin tekemisiin ei voi vaikuttaa. Pitkään jatkuneet rajoitustoimenpiteet saattoivat vaikuttaa siihen, että hatkaaminen oli seurausta halusta päästää useiden kuukausien tauon jälkeen takaisin kotiseudulle. Myös kokemukset perusteettomista tai sellaisista rajoitustoimenpiteistä, joiden syytä ei ymmärretä, koettiin vaikuttavan hatkaamiseen. Pelko pitkään jatkuvista rajoitustoimenpiteistä, jos esimerkiksi menee lastensuojelulaitokseen myöhässä ja päihtyneenä, saattoi johtaa myös hatkalle lähtemiseen. Jo aiemmin tässä luvussa nuorten mainitseman lastensuojelulaitosten ohjaajien epäasiallisen käytöksen lisäksi nuoret nostivat esiin työpajoissa kokemuksia ruualla rankaisemisesta, laittomista huoneen ratsauksista ja pahoinpitelyistä syynä hatkaamiselle.

**”Semmonen laitos olis hyvä,
jossa sais korjauksen huonoihin asioihin.”**

- nuori työpajassa

Yhtenä syynä hatkaamisen taustalla nuoret toivat ”randomit”, joiden luokse saatetaan hakeutua tai ajautua hatkassa ollessa. Nuoret toivat vahvasti esiin, kuinka ongelmattomasta halutessaan tällaisen entuudestaan tuntemattoman ihmisen luokse on päätyä. Heitä löytyy helposti niin somesta kuin kadulta. Nuoret kuvasivat myös, että aina näiden henkilöiden mukaan lähteminen ei ole välttämättä suunnitelmallista, vaan enemmänkin houkuttelun seurauksena tapahtuvaa ajautumista.

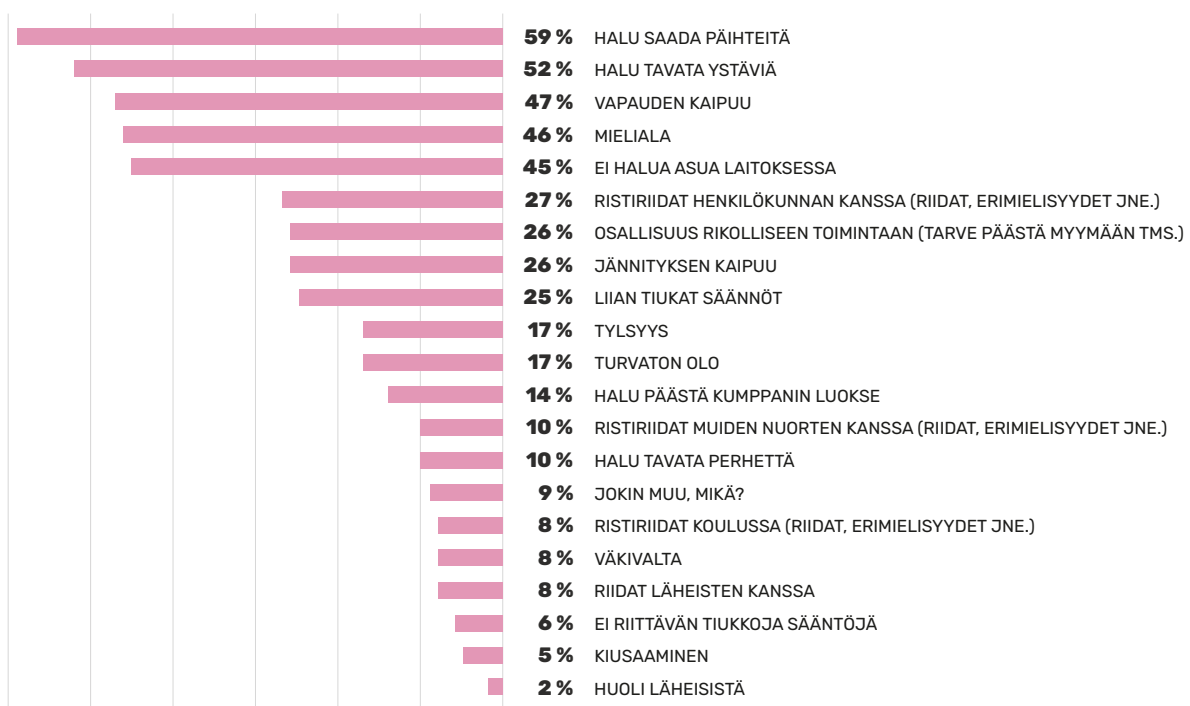
Aina hatkaamiseen lähtemiselle nuoret eivät nähneet mitään merkittävää yksittäistä järkeen perustuvaa syytä, vaan sen kuvattiin olevan tunteisiin liittyvää. Nuoret toivat esiin, että erilaiset tunnekokemukset, niin isot kuin joskus pienemmätkin, saattoivat saada lähtemään hatkaan. Edellä

mainittujen syiden lisäksi työpajoissa kerrottiin esimerkiksi päihteistä, läheisistä, epäoikeudenmukaisuudesta, itsetuhoisuudesta ja siitä, ettei halua asua laitoksessa. Syistä puhuttaessa useat nuoret painottivat myös sitä, että ammattilaiset pitivät hatkaamisen syynä lähes poikkeuksetta päihteiden käyttöä. Nuoria ei myöskään uskottu siihen liittyen, että päihteet eivät olisi olleet hatkaamisen syy tai hatkassa ollessa ei olisi käyttänyt päihteitä.

”Haluan vaan sanoa sen, ettei me nuoret olla mitenkään pahoja ihmisiä, vaikka hatkataankin. Me ollaan vaan yleensä todella maassa ja näytetään hatkaamisen kautta se, että me tarvitaan aikuista, joka välittäis ja juttelis tai edes tekis mejän kanssa kunnolla jotain kivaa! Koska meistä tuntuu siltä, että oltaisiin yksin, eikä ole ketään!”

- nuori kyselyn avovastauksissa

Kuva 72. Hatkaamisen syyt. Läheiset. (n=130)

Läheisistä yli puolet piti tärkeimpinä syinä hatkaamisen taustalla halua saada päihteitä ja halua tavata ystäviä. Hieman alle puolet läheisistä pitivät tärkeimpinä syinä vapauden kaippuuta, mielialaa ja sitä, ettei nuori halua asua laitoksessa. Ristiriidat henkilökunnan kanssa, osallisuus rikolliseen toimintaan, jännityksen kaippu ja liian tiukat säännöt saivat lähes kaikki saman verran vastauksia

tärkeimmiksi syiksi hatkaamisen taustalla. Turvaton olo, väkivalta ja kiusaaminen saivat läheisten vastauksissa lähes yhtä paljon vastauksia kuin nuorten vastauksissa.

Jokin muu, mikä? -kysymyksen avovastauksissa läheiset kuvasivat listalla olevia syitä päihteiden käyttöön ja mielialaan liittyen tarkemmin. Läheiset nostivat näissä esiin esimerkiksi tarkempia diagnooseja, kuten persoonallisuushäiriön, tai erittelivät tarkemmin päihteiden käyttöä esimerkiksi päihetyshakuisuuden ja laitoksessa syntyneen päihdeongelman kautta. Näiden lisäksi läheiset nostivat yksittäisinä tärkeinä syinä hatkaamisen taustalla nuoren turhautumisen, menneisyyden kokemukset, sijoitukseen liittyvän epävarmuuden, muiden matkimisen, ryhmäpaineen, puutteen autismikirjon osaamisessa, nuorten kohtelun kuin vankina, alistamisen sekä muiden nuorten pahoinvoinnin, näiden auttamispyrkimyksissä uupumisen ja yöllisen itkun ja huudon. Avovastauksissa nousi esiin myös vastaajalle läheisen nuoren kokemus siitä, että tämä tuntee olonsa turvallisemmaksi lastensuojelulaitoksen ulkopuolella kuin siellä ollessaan.

”Työntekijöiden on hyvä muistaa, että nuori täyttää hatkaamalla usein jotain, mitä nuorelta itseltään puuttuu. Hatkaaminen harvemmin kohdistuu toiseen ihmiseen tai työntekijään, takana on yleensä jokin muu syy, jota hatkaaja ei välttämättä itsekkään ymmärrä.”

- läheinen kyselyn avovastauksissa

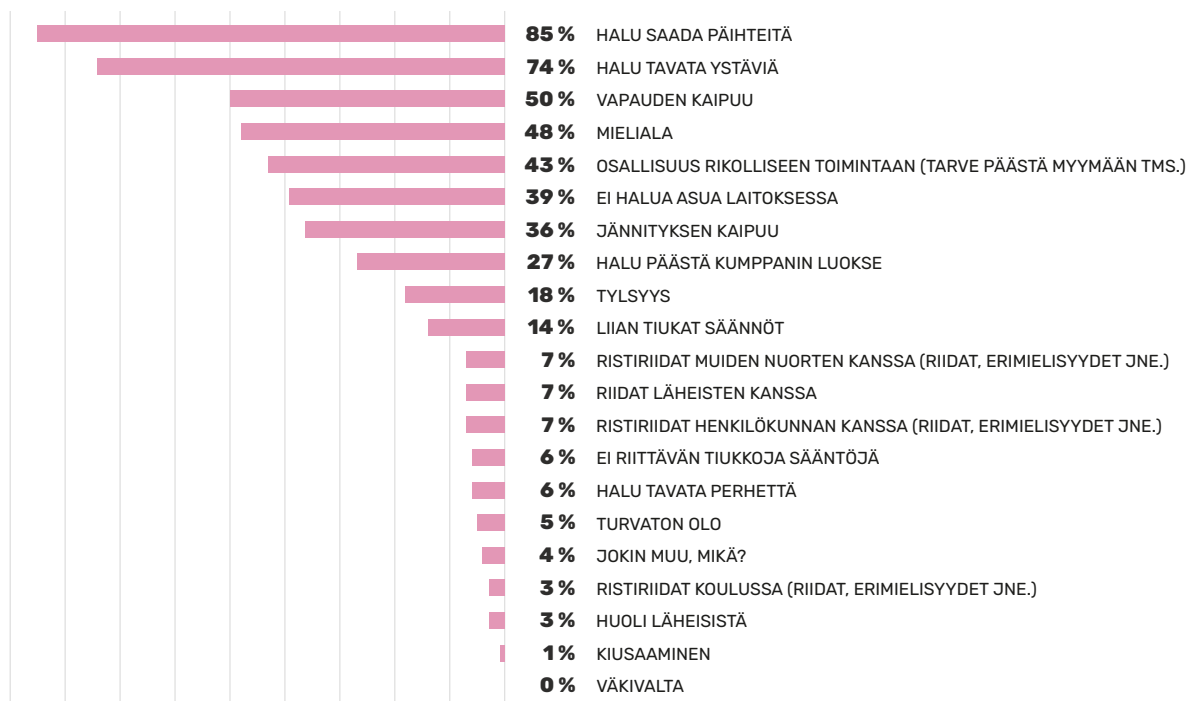
Läheisten työpajassa toistui toive siitä, että hatkaamisen syyt selvitettäisiin. Etenkin juurisyiden äärelle pysähtymistä pidettiin tärkeänä. Läheiset kuvasivat sitä, miten hatkaamisen taustalla voi olla monenlaisia syitä ilmiselvien toimintatapojen takana. Syyt eivät läheisten arvioiden mukaan aina ole nuoren itsenkään tiedossa, joten niitä olisi hyvä yhdessä tutkailla.

”Alkaa tulla itsestään piittaamatonta käytöstä, kun nuori kokee, ettei ole mitään väliä, mitään suuntaa.”

- läheinen työpajassa

Työpajassa läheiset keskustelivat myös siitä, miten tärkeää olisi, jos nuorilla olisi enemmän tekemistä ja merkityksen kokemuksia sijaishuollon arjessa. Läheiset kertoivat havainnoistaan, joiden mukaan nuoret viettävät paljon aikaa omassa huoneessaan ilman järkevää tekemistä. Läheiset nostivat esiin, että hatkaaminen voi olla ainut keino ilmoittaa kaipuusta normaaliin elämään. Mikäli nuorelle syntyy kokemus siitä, ettei millään ole merkitystä, ei ole kiinnittynyt mihinkään ja ei ole mitään, mitä kohden pyrkiä, hatkaaminen voi tuntua mielekkäältä vaihtoehdolta ja ratkaisulta tilanteeseen. Tällöin taustalla on kaipuu tulla nähdyksi ja kuulluksi, mikä tuntui läheisistä hyvin inhimilliseltä. Läheiset toivoivat, että juuri näissä hetkissä ei analysoidaisi tilannetta nuoren ongelmakeskeisenä toimintana, vaan enemmänkin mahdollisuutena ymmärtää yhdessä nuoren kanssa hänen tarpeitaan ja elämäntilannettaan.

Kuva 73. Hatkaamisen syyt. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden vastauksissa korostui nuorten halu saada päihteitä ja halu tavata ystäviä hatkaamisen syinä. Noin puolet vastaajista piti myös vapauden kaipuuta ja mielialaa tärkeinä syinä. Nuorten ja läheisten vastauksiin verratessa lastensuojelulaitosten työntekijät vastasivat huomattavasti vähemmän tärkeimmiksi hatkaamista koskeviksi syiksi turvattoman olon, kiusaamisen tai väkivallan.

Jokin muu, mikä? -avovastauksissa korostui lastensuojelulaitosten työntekijöiden vastauksissa erilaiset tunne-elämään ja omaehtoisuuteen liittyvä syyt hatkaamisen taustalla. Tunne-elämään liittyen työntekijät kuvasivat esimerkiksi vaikeiden tunteiden pakenemista, tunnetta irrallisuudesta,

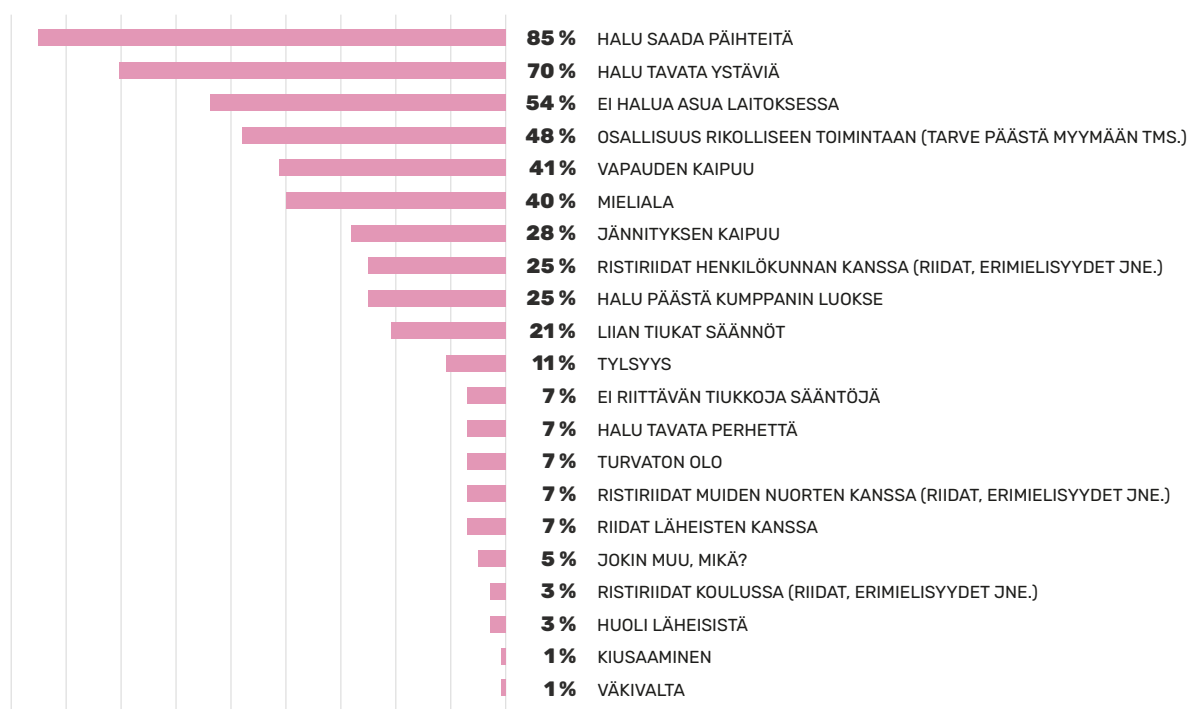
näköalattomuudesta ja merkityksettömyydestä sekä tunnetta siitä, ettei ole mitään menetettävää. Nuoren omaehtoisuuden osalta työntekijät kertoivat avovastauksissa hatkaamisen taustalla vaikuttavana syynä olevan kokemukset siitä, ettei voi vaikuttaa asioihin, nuori laitetaan lastensuojelulaitoksessa liian ”tiukille” tai nuoret kaipaavat omaa aikaa. Työntekijöiden vastauksissa nousi esiin syinä myös se, että nuori on oppinut tavan eikä osaa käyttäytyä muulla tavalla. Lisäksi impulsiivisuus, auktoriteettivastaisuus, ”sugardaddyjen” vaatimukset velanmaksusta sekä kavereiden, biologisten vanhempien tai sukulaisten nuoreen kohdistama painostus nähtiin syinä hatkaamiselle.

”Hatkan syyt usein usean syyn summa.”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Työpajoissa lastensuojelulaitosten työntekijät nostivat esiin paljon samoja syitä hatkaamisen taustalla, jotka nousivat esiin jo kyselyssä ja nuorten itsensä esittäminä. Työntekijöiden puheissa toistuvat erityisesti päihteiden käyttö, vapaus ja halu olla kavereiden kanssa. Toisaalta tuotiin esiin, että syyt voivat olla hyvin vaihtelevia, moninaisia ja yhteen kietoutuneita. Työpajoissa tuotiin esiin, että hatkaaminen ei ole aina vapaaehtoista, vaan nuoria voidaan esimerkiksi vaatia tekemään huume-kauppaa velan maksuna tai perimään velkoja tai perhe vaatii palaamaan kotiin. Isojen päätösten, kuten sijaishuoltopaikan muutoksen, nähtiin myös voivan vaikuttaa hatkaamisen syynä. Työntekijät puhuivat myös ”paljousalennuksesta” eli tilanteista, joissa esimerkiksi yhden illan poissaolon seurauksena nuoret kokevat, että ei ole enää mitään menetettävää, jos on pidempään pois. Kyselyn avovastauksissa muutama työntekijä korosti sitä, miten hatkaamisen syyt nähdään helposti lastensuojelulaitoksesta johtuviksi, vaikka heidän näkemyksensä mukaan kyseessä on enemmän laitospolttuuriin ja hatkaamisen ihannoituihin liittyvä asia tai se, ettei nuori pysty ottamaan tukea vastaan.

Kuva 74. Hatkaamisen syyt. Sosiaalityö. (n=244)

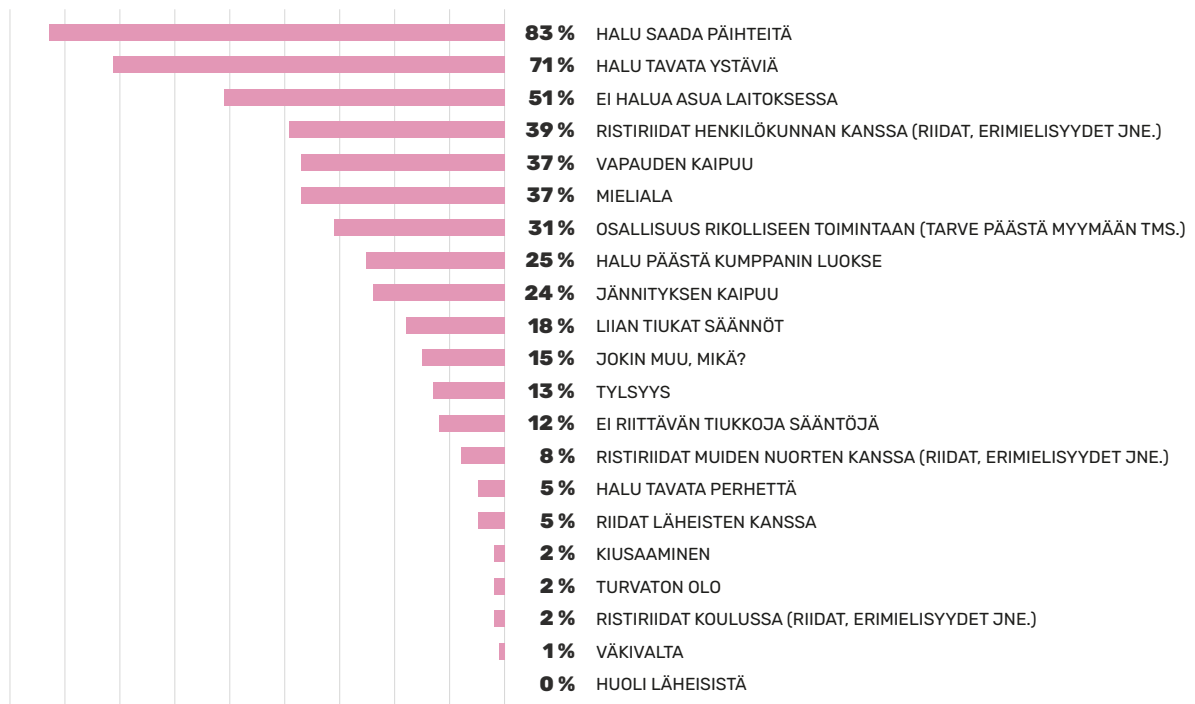
Sosiaalityössä työskentelevien työntekijöiden vastauksissa suurin osa vastaajista piti tärkeimpänä syinä hatkaamisen taustalla halua saada päihteitä ja tavata ystäviä. Noin puolet vastaajista piti tärkeimpinä syinä sitä, että nuori ei halua asua laitoksessa ja nuorten osallisuutta rikolliseen toimintaan. Turvatonta oloa, väkivaltaa ja kiusaamista ei nähty sosiaalityössä työskentelevien vastauksissa yhtä merkittävänä syynä hatkaamiselle kuin nuorten ja läheisten vastauksissa.

Jokin muu, mikä? -kysymyksessä sosiaalityössä työskentelevät nostivat erilaiset tunnekokemukset, kuten pahan olon, kyvyttömyyden käsitellä vaikeita asioita, yksinäisyyden, riittämättömyyden ja rajaamisen kestättömyyteen liittyvät tunteet. Vastauksissa nousi esiin myös huomion hakeminen, kavereiden painostus, opittu toimintamalli ja lastensuojelulaitosten vaihtuvien työntekijöiden synnyttämät vaikeudet luottamuksen rakentumisessa ja kiinnittymisessä lastensuojelulaitokseen.

Sosiaalityöntekijät nostivat työpajoissa esiin samoja syitä hatkaamisen taustalla, jotka tulivat esiin niin kyselyssä kuin esimerkiksi nuorten työpajoissa. Näitä olivat mm. päihteet, rikollisuus, kaverit ja osattomuuden kokemus. Päihteiden käytön osalta sosiaalityöntekijät pohtivat sitä, että mikä osa hatkaamiseen liittyvää päihteiden käyttöä on osa sosiaalista riippuvuutta ja normia kaveripiireissä, ja kuinka paljon kyse on päihderiippuvuudesta sairautena. Sosiaalityöntekijöiden kanssa työpajoissa keskusteltiin myös siitä, että osalle nuorista hatkaamisesta on tullut olosuhteiden myötä tapa ottaa itsestä vastuuta ja selvitä maailmassa jo ennen kuin he ovat täyttäneet kymmentä vuotta. Sosiaalityöntekijät toivat työpajoissa esiin pohdinnan siitä, miten esimerkiksi neuroepätyypillisillä

nuorilla impulssikontrolli liittyy hatkaamiseen. Sosiaalityöntekijät muistuttivat keskustelussa hatkaamisen syiden moninaisuuden, esimerkiksi eri kulttuuristen juhlapyhien, ymmärtämisen tärkeydestä.

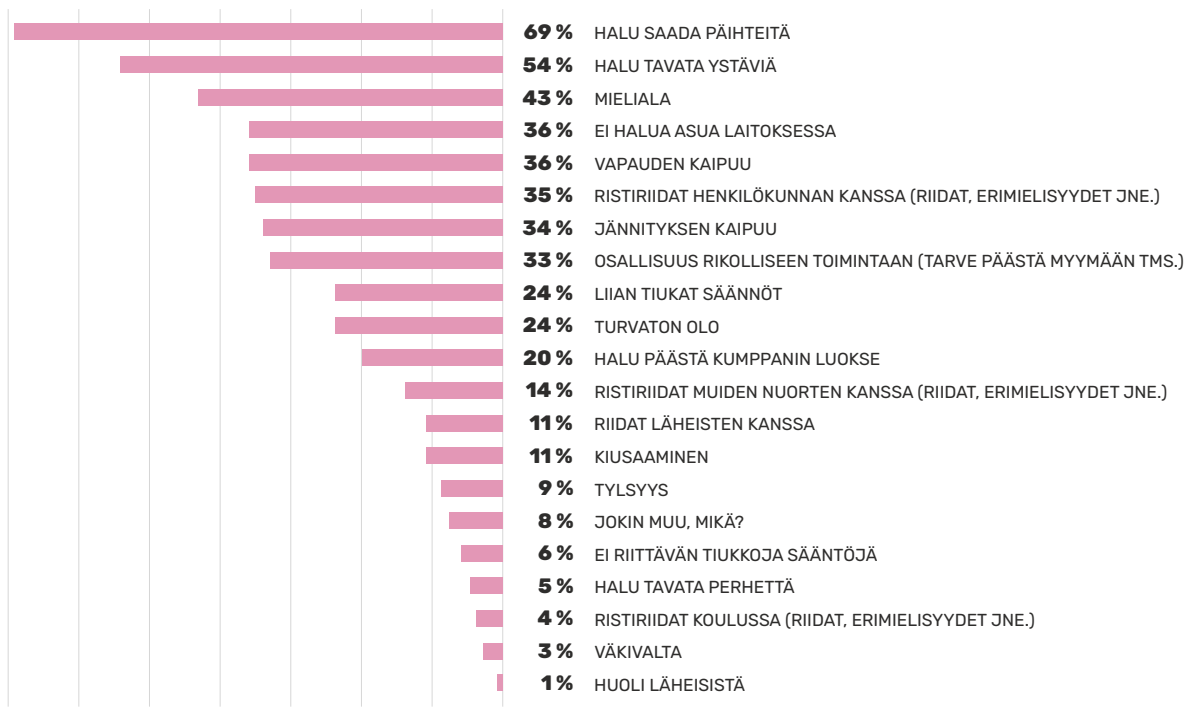
Kuva 75. Hatkaamisen syyt. Poliisit. (n=459)

Poliisien vastauksissa nuorten turvatonta oloa, kiusaamista ja väkivaltaa ei pidetty kovin tärkeinä syinä hatkaamisen taustalla. Suurin osa poliiseista näki, että tärkeimmät syyt hatkaamisen taustalla ovat halu saada päihteitä ja tavata ystäviä. Noin puolet vastaajista piti myös sitä tärkeänä syynä hatkaamisen taustalla, että nuoret eivät halua asua laitoksessa.

Poliisihallitus rajasi poliiseille osoitetun kyselyn Jokin muu, mikä? -kysymyksen osalta, että siinä ei saatu pyytää poliiseilta avovastauksia, joten tarkempaa tietoa siitä, mitä listan ulkopuolisia asioita poliisit pitävät syinä hatkaamisen taustalla ei ole saatavilla kyselyn kautta. Työpajassa vapauden tavoittelusta ja rajoittamisesta keskusteltaessa nousi esiin pohdinta "voiko vapauden kaipuu tulla siitä, ettei ole ollut riittäviä rajoja ennen lastensuojelulaitosta". Työpajassa kommentoitiin sitä, että esimerkiksi puhelimen käyttöä tai nettiin pääsyä on tarvittaessa hyvä rajata hatkaamisen ennaltaehkäisyksi.

Kuva 76. Hatkaamisen syyt. Muut. (n=97)

Kuten kaikilla muilla vastaajaryhmillä nuoria lukuun ottamatta, myös **Muut-vastaajaryhmä** piti tärkeimpinä hatkaamisen taustalla vaikuttavina syinä nuorten halua saada päihteitä ja tavata ystäviä. Muut-vastaajaryhmässä noin kolmasosa vastaajista piti hatkaamisen taustalla vaikuttavina syinä sitä, etteivät nuoret halua asua laitoksessa, vapauden kaipuuta, ristiriitoja henkilökunnan kanssa, jännityksen kaipuuta ja osallisuutta rikolliseen toimintaan. Melkein neljännes vastaajista piti turvaton oloa hatkaamiseen syynä, kiusaamista noin kymmenes ja väkivaltaa ainoastaan muutama prosentti vastaajista.

Jokin muu, mikä? -vastauksissa vastaajat nostivat esiin muiden nuorten vaikutuksen, kuten ryhmäpaineen ja sosiaalisen aseman, hatkaamisen opittuna tapana, pahan olon, elämän mielekkyyden puuttumisen, vanhempien toiminnan ja sen, että nuori ei kestä hyvää, jota hän saa. Nuorisotyöntekijöiden työpajassa päihteitä ei nähty hatkoille lähtemisen syynä, vaan enemmänkin sosiaalisiin suhteisiin liittyvänä osana.

10 YHTEENVETO OSA III

Raportin kolmannessa osassa keskityttiin asioihin, jotka liittyvät vahvasti aikaan ennen hatkatilanteita. Siinä kuvattiin niin nuorten, läheisten kuin eri ammattilaisten toimintaa ohjaavia ajatuksia hatkaamiseen liittyvistä riskeistä ja vaaratilanteista, omasta ja muiden toimijoiden osaamisesta sekä läheisten huomioimisesta hatkatilanteissa. Sen lisäksi käsiteltiin hatkaamisen taustalla vaikuttavia syitä.

Yli 90 prosenttia kaikista kyselyn vastaajaryhmistä (poislukien nuoret) oli samaa mieltä siitä, että hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. Nuoristakin yli seitsemänkymmentä prosenttia oli samaa mieltä väitteestä. Nuoria lukuun ottamatta muut kyselyn vastaajaryhmistä olivat sitä mieltä, että nuoret eivät ymmärrä hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. Nuorista hieman alle puolet näkivät nuorten ymmärtävän hatkaamiseen liittyviä riskejä. Laadullisessa aineistossa nuoret tunnistivat hatkaamiseen liittyvän esimerkiksi vaaraa väkivallasta, rikollisuudesta ja jopa kuolemasta. Erityisen huolestuttavana voidaan pitää sitä, että nuoret tietävät hatkaamiseen liittyvän riskejä ja vaaroja, mutta hatkaavat siitä huolimatta. Riskien ymmärtämisen osalta voidaan kysyä, että eikö juuri lastensuojelun sijaishuollon tehtävä ole varmistaa, että nuoret ymmärtäisivät hatkaamiseen liittyvät riskit, jonka kautta heillä olisi myös keinoja välttää vaaratilanteita, jos hatkaavat.

Ainoastaan hieman yli 20 prosenttia nuorista arvioi, että lastensuojelulaitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät, sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät, poliisit ja hätäkeskuksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. Laadullisessa aineistossa monet nuoret jakoivat kokemuksen siitä, että lastensuojelulaitosten ohjaajat vaihtuvat jatkuvasti. Ohjaajien kokemattomuuden ja jatkuvan vaihtumisen nähtiin vaikuttavan myös ohjaajien osaamisen tasoon.

Läheisten arviot eri toimijoiden osaamisesta olivat hieman nuoria paremmat, mutta eivät merkittävästi. Kaikki ammattilaisryhmät arvioivat eri toimijoiden osaamista nuoria ja läheisiä myönteisemmin. Kaikkien vastaajaryhmien kohdalla oli nähtävissä myös se, kuinka oman työntekijäryhmän osaamisen arvioitiin olevan kaikkein parasta suhteessa muihin. Esimerkiksi lastensuojelulaitosten työntekijöistä 85 prosenttia oli sitä mieltä, että lastensuojelulaitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa ja poliiseista 35 prosenttia osaa toimia hatkatilanteissa. Poliiseista taas 80 prosenttia oli sitä mieltä, että poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa ja 49 prosenttia sitä mieltä, että lastensuojelulaitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa.

Läheisistä, lastensuojelulaitosten työntekijöistä, sosiaalityössä työskentelevistä ja muista yli 60 prosenttia ei pitänyt eri toimijoiden välistä yhteistyötä hatkatilanteissa toimivana. Nuorista hieman alle puolet ja poliiseista kolmannes ei niin ikään pitänyt yhteistyötä toimivana. Myöhemmin raportissa käsitellään yhteistyötä hatkassa olon aikana. Yhteistyön haasteet ennen hatkaamista paikantuivat laadullisessa aineistossa erityisesti koulun ja nuorisopsykiatrian kanssa tehtävän yhteistyön haasteisiin. Nuorisopsykiatrian osalta todettiin, että nuorten käyttäytyessä hyvin aggressiivisesti tai heidän ollessa psykoosissa, nuoria ei välttämättä oteta nuorisopsykiatriseen osastohoitoon. Päihdehoidon osalta todettiin, että Suomessa ei ole tarjolla alaikäisille riittävää päihdehoitoa.

Nuorista puolet ja läheisistä suurin osa oli sitä mieltä, että nuorten läheisiä ei huomioida hyvin hatkatilanteissa. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä enemmistö oli kuitenkin sitä mieltä, että nuorten läheiset huomioidaan hyvin hatkatilanteissa. Muiden vastaajaryhmien osalta vastaukset jakaantuivat hieman enemmän. Laadullisessa aineistossa toistuu läheisten toive saada tukea ennen hatkaa, sen aikana ja hatkan jälkeen. Samaan aikaan ammattilaisten tuottamasta tiedosta näkyy, ettei ole selvää, kenen vastuulla tukeminen on. Läheiset olivat huolissaan suhteiden palautumisesta eri osapuolia haavoittavien hatkakokemusten jälkeen. Läheiset toivoivat erilaisten tunteiden, kuten pelon, huolen ja syyllisyyden huomioimista, toivon kannattelua ja luottamuksen rakentamista, sillä he olivat kohdanneet väheksyvää ja syyllistävää asennetta ammattilaisilta. Samoin läheisille oli välittynyt ammattilaisten keinottomuus hatkatilanteissa ja ymmärtämättömyys nuoren verkostoista. Laadullisessa aineistossa eri tahot nostivat esiin kaipuun suunnitelmalliselle yhteistyölle ja yhteisten tavoitteiden luomiselle läheisten kanssa.

Nuorten näkemyksen mukaan tärkeimmät syyt hatkaamisen taustalla ovat vapauden kaipuu ja halu tavata ystäviä. Myös muun muassa päihteiden käyttö, se, ettei halua asua laitoksessa, liian tiukat säännöt ja mielialaan liittyvät tekijät olivat merkittäviä syitä hatkaamisen taustalla nuorten kokemuksen mukaan. Erytisen huolestuttavana nuorten vastauksissa voidaan pitää sitä, että 20 prosenttia nuorista oli valinnut yhdeksi tärkeimmäksi syyksi nuorten hatkaamisen taustalla turvattoman olon. Nuorista kahdeksan prosenttia oli valinnut kiusaamisen ja seitsemän prosenttia väkivallan tärkeimmiksi syiksi hatkaamisen taustalla.

Nuorten lisäksi myös läheisten ja Muut-vastaajaryhmän vastauksissa toistui turvaton olo, kiusaaminen ja väkivalta suurin piirtein yhtä usein kuin nuorilla. Sen sijaan lastensuojelulaitosten työntekijöiden, sosiaalityössä työskentelevien ja poliisien vastauksissa tärkeimmistä hatkaamisen syistä huomattavasti pienempi määrä tai ei lainkaan oli vastannut turvattoman olon, kiusaamisen ja väkivallan. Sekä läheiset että ammattilaiset pitivät päihteiden käyttöä keskeisimpänä yksittäisenä syynä hatkaamisen taustalla. Vapauden kaipuu, halu tavata ystäviä ja kokemus siitä, ettei halua asua laitoksessa, nousivat nuorten lisäksi myös kaikkien muiden vastaajaryhmien osalta eniten valituiksi syiksi hatkaamisen taustalla.

Raportin yhteenveto-osissa on nuorten ajatuksia heidän kohtaamistaan hatkaamiseen liittyvistä ennakkoluuloista. Nuorten ajatusten on tarkoitus herätellä lukijaa pohtimaan omia ajattelumallejaan hatkaamiseen liittyen.

”Kaikki hatkassa olevat nuoret käyttävät päihteitä ja hatkaavat ainoastaan päihteiden takia”

Osa käyttää, osa ei käytä.

TÄRKEITÄ KYSYMYKSIÄ JOITA TULISI POHTIA

- Miksi nuoret käyttävät päihteitä?
- Minkälainen mahdollinen emotionaalinen, sosiaalinen ja/tai fyysinen suhde päihteisiin on? Onko kyseessä päihdesairaus vai jotain muuta?
- Mitä sijaishuolto tarjoaa päihteiden käytön tilalle?
- Lähtekö nuori hatkaan päihteiden käytön takia vai onko päihteiden käyttö jotain, jota tapahtuu hatkassa ollessa?
- Mikä on aikuisten rooli nuorten päihteiden käytössä?
- Toimitaanko aina nuoren palatessa lastensuojelulaitokseen, sillä oletuksella, että nuori on käyttänyt päihteitä? Miksi se on niin tärkeää, että esimerkiksi seuloja ei uskota?

↓

↓

↓

↓

↓

↓

↓

↓

↓

↓

100 μm

OSA IV

HATKAN AIKANA

11 HATKAN AIKANA

Nuoren hatkatessa sen vaikutukset ovat laajat. Nuoren lisäksi hatkaaminen vaikuttaa suoraan niin nuoren läheisiin ja lähiyhteisöihin kuin laajaan ammattilaisjoukkoon. Kaikki sijaishuollossa asuvat nuoret eivät hatkaa eikä kaikki hatkassa olevat nuoret kohtaa siihen liittyviä nuorten kannalta kielteisiä tilanteita. Suuri osa hatkassa olevista nuorista kohtaa kuitenkin hatkassa ollessaan erilaisia nuorten kasvun ja kehityksen kannalta kielteisiä tapahtumia, kuten väkivaltaa, rikollisuutta, päihteiden käyttöä ja sairauksien hoitamatta jättämistä. (Hayden & Goodship 2015; Latzmann ym. 2019; Dierkhising ym. 2020; Radar 2021; Noemi ym. 2022.)

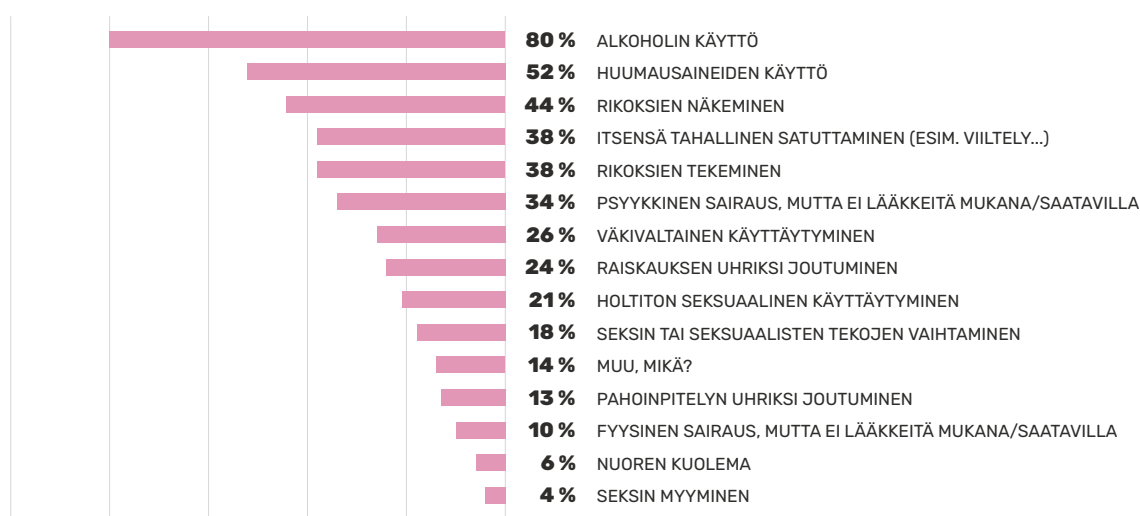
Nuoren ollessa hatkassa ensisijainen vastuu nuoren etsimisestä on nuoren sijaishuoltopaikalla, mutta myös lukuisilla muilla toimijoilla on omat roolinsa. Hieman tilanteen mukaan sijaishuoltopaikat tekevät virka-apupyynnön poliisille yhteistyössä sosiaali- ja kriisipäivystyksen tai nuoren oman vastuusosiaalityöntekijän kanssa. Valtion koulukotien työntekijät voivat tehdä virka-apupyynnön itse. Nuoren etsintään saatetaan tarvita myös hätäkeskuksen apua. Jokainen toimija lähestyy tilannetta, jossa nuori on hatkassa, omasta toimintaympäristöstään käsin. Jokaisen toimijan toimintaa säätelevät osaltaan omat erillislait, mutta niitä yhdistää myös esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimus. (esim. Lastensuojelulaki 417/2007, Sosiaalihuoltolaki 2014/692, Poliisilaki 872/2011, Laki hätäkeskustoiminnasta 2010/692, Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991).

Suomessa on tunnistettu niin hatkaamiseen liittyvät kielteiset tapahtumat kuin haasteet, joita lukuisien eri toimijoiden toiminta nuoren ollessa tuottaa (Lehtonen & Telen 2013; Hoikkala & Kemppainen 2015; Isoniemi 2019; Kervinen & Ollus 2019). Hatkassa-kyselyssä haluttiin selvittää mm. tapahtumia, joita hatkassa nuorille tapahtuu, miten lastensuojelulaitos toimii, miten hatkaamiseen liittyvät lait koetaan ja miten yhteistyö eri toimijoiden välillä toimii.

11.1 KIELTEISET JA HAAVOITAVAT KOKEMUKSET

Nuorten hatkassa olemisen aikaan liittyy monenlaisia vaaratilanteita ja riskejä nuorten kasvulle ja kehitykselle. Hatkassa-kyselyssä nuoria pyydettiin valitsemaan valmiista listauksesta asioita, joita heille on tapahtunut heidän ollessaan hatkassa. Läheisiä pyydettiin valitsemaan listauksesta ne vaihtoehdot, joita he tietävät heille läheiselle nuorelle tapahtuneen hatkassa olemisen aikana. Ammattilaisryhmiä pyydettiin valitsemaan ne asiat, joita he tietävät nuorille tapahtuneen hatkassa olemisen aikana.

Kuva 77. Hatkassa olemisen aikana tapahtuneet asiat. Nuoret. (n=277)

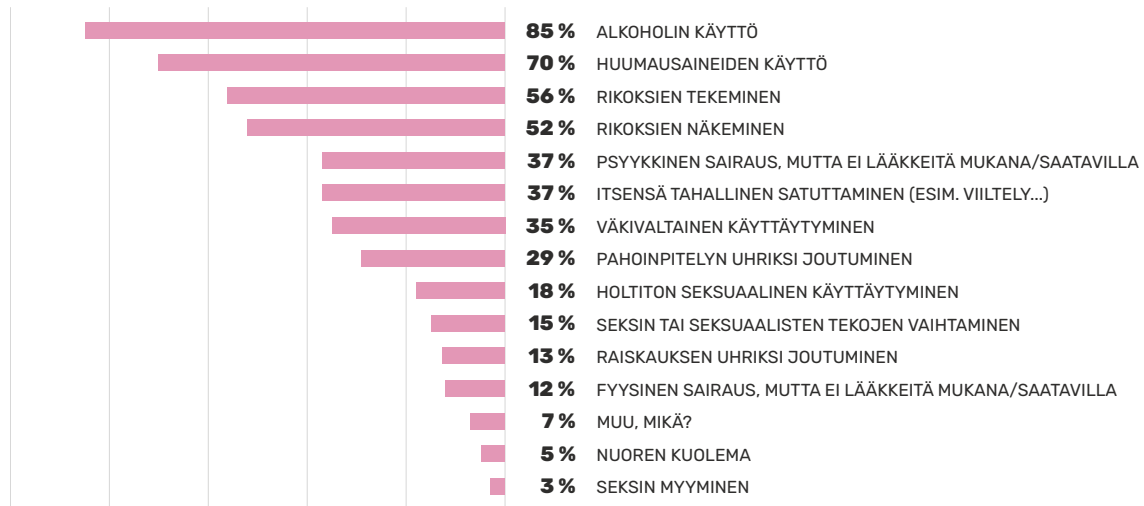

Enemmistöllä nuorista oli kokemusta alkoholin käytöstä hatkassa olemisen aikana. Yli puolet nuorista kertoi myös huumausaineiden käytöstä hatkan aikana ja lähes puolet olivat nähneet rikoksia hatkassa olemisen aikana. Yli kolmanneksella nuorista oli kokemusta myös itsensä tahallisesta satuttamisesta, rikosten tekemisestä ja psyykkisestä sairaudesta, johon ei ollut lääkkeitä saatavilla. Yli 20 prosenttia nuorista vastasi käyttäytyneensä väkivaltaisesti, joutuneensa raiskauksen uhriksi ja käyttäytyneensä seksuaalisesti holtittomasti. Melkein 20 prosenttia vastaajista vastasi vaihtaneensa seksiä tai seksuaalisia tekoja esimerkiksi päihteisiin tai yöpaikkaan. Yli 10 prosenttia nuorista oli joutunut pahoinpitelyn uhriksi, kuusi prosenttia tiesi nuoren kuolemasta hatkassa olemisen aikana ja neljä prosenttia vastasi myyneensä seksiä.

Muu, mikä? -avovastauksissa nuoret nostivat esiin myös sen, että he eivät olleet kohdanneet välttämättä mitään listauksessa olleita asioita hatkassa ollessaan. Listan ulkopuolisia asioita, joita nuoret olivat kohdanneet, olivat erilaiset kuvaukset seksuaalisesta hyväksikäytöstä, yleisestä turvat-

tomuudesta ja ahdistuksesta, hypotermia ja eri asteiset paleltumat, henkilökohtaisen hygienian laiminlyönti, riidat läheisten kanssa, yöpyminen tuntemattomien luona, yliannostukset ja vahingossa vahingoittuminen päihteiden vaikutuksen alaisena.

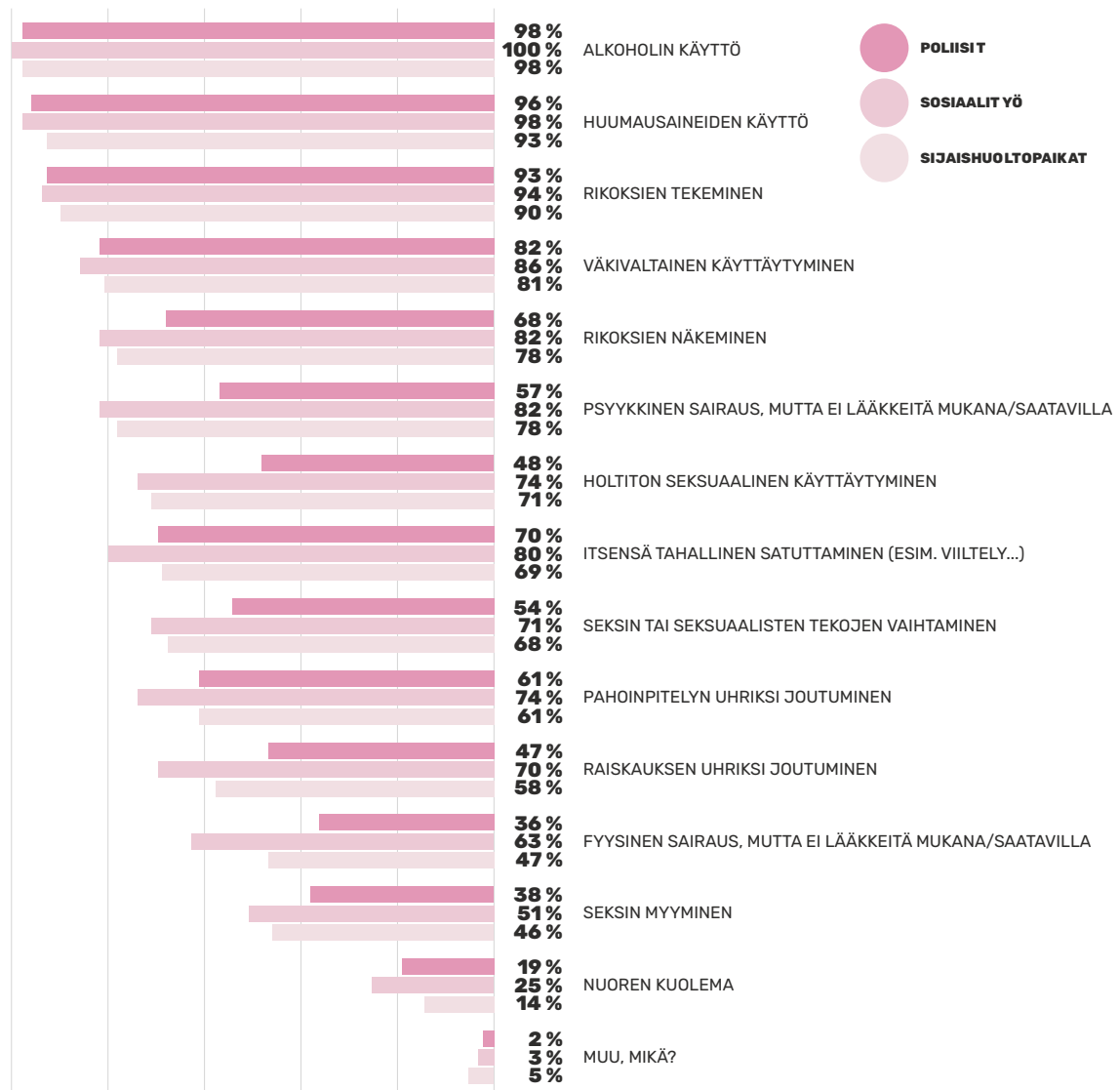
Kuva 78. Hatkassa olemisen aikana tapahtuneet asiat. Läheiset. (n=130)

Läheisistä suurin osa tiesi heille läheisen nuoren käyttäneen alkoholia ja huumeaineita hatkassa olemisen aikana. Yli puolet läheisistä tiesi myös nuorten rikosten tekemisestä ja näkemisestä. Yli kolmannes vastasi myös heille läheisen nuorella olleen psyykinen sairaus, mutta ei lääkitystä mukana, itsensä tahallista satuttamista ja väkivaltaista käyttäytymistä hatkassa olemisen aikana. Melkein kolmannes vastasi nuoren joutuneen pahoinpitelyn uhriksi. Läheisistä 10–20 prosenttia vastasi nuorten käyttäytyneen seksuaalisesti holtittomasti, vaihtaneen seksiä tai seksuaalisia tekoja esimerkiksi päihteisiin tai yöpaikkaan, joutuneen raiskauksen uhriksi tai olleen ilman lääkitystä fyysiseen sairauteen. Läheisistä viisi prosenttia vastasi tietävänsä nuoren kuolemasta ja kolme prosenttia seksin myynnistä hatkassa olemisen aikana.

Muu, mikä? -avovastauksissa läheiset kertoivat, että nuori ei välttämättä ollut heidän tietämänsä mukaan kohdannut mitään listauksessa olleita asioita. Muita hatkassa olemisen aikana tapahtuneita asioita, joita läheiset listasivat avovastauksissa, olivat altistuminen rikoksen uhriksi joutumiselle, seksuaalinen ahdistelu ja hyväksikäyttö, C-hepatiittiin sairastuminen ja sairaalaan joutuminen.

Kuva 79. Hatkassa olemisen aikana tapahtuneet asiat. Sosiaalityö, poliisit, lastensuojelulaitokset. (Sosiaalityö n=244, Poliisit n=459, Lastensuojelulaitokset n=609)

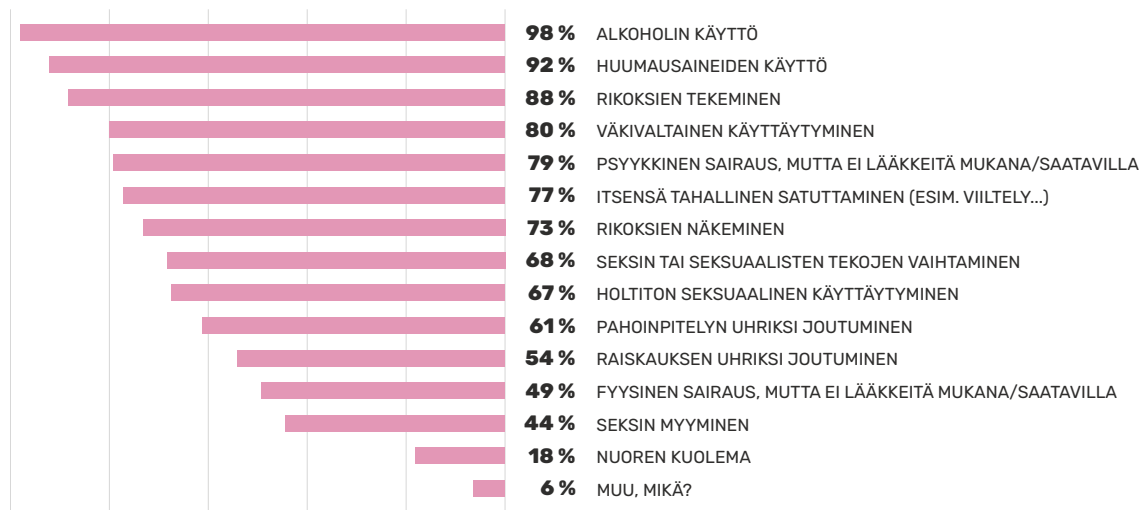

Poliiseja sekä sosiaalityössä ja lastensuojelulaitoksissa työskenteleviä ammattilaisia pyydettiin vastaamaan kysymykseen yleisesti kaikkien niiden asioiden osalta, joita he tietävät nuorille tapahtuneen hatkassa olemisen aikana. Ammattilaisten vastauksista on nähtävissä, että lähes kaikki vastaajaryhmät ovat hyvin tietoisia niistä vakavista tapahtumista, joita nuoret hatkassa olemisen aikana saattavat kohdata. Lähes puolet vastaajista oli kohdannut omassa työssään suurimman osan listauksessa olleista asioista. Vastaajaryhmistä 14–25 % oli tietoinen nuoresta, joka oli kuollut hatkassa olemisen aikana.

Laadullisessa aineistossa työntekijöiden osalta toistuivat kyselyssä esitetyt asiat ja samat asiat, joita nuoret itse nostivat esiin. Näitä olivat muun muassa päihteiden käyttöön liittyvät haitat ja vahingot, rikollisuus, väkivalta sekä terveydenhoitoon liittyvät seikat. Terveydenhoidon ja päihteiden osalta pohdittiin esimerkiksi sitä, että lääketettömyys hatkojen aikana saattaa ajaa päihteiden käyttöön.

Työpajoissa ammattilaisten kanssa nousi esiin myös tilanteet, joissa he olivat kohdanneet nuoren kuoleman tämän ollessa hatkassa. Osa vähintään tiesi useammista kuolemista viimeisten vuosien aikana. Keskustelua herätti erityisesti se, miten nuoria onnistutaan suojelemaan sijaishuollon jälkeen, kun sen aikanakaan suojeluun ei aina pystytä. Yhdessä työpajassa pohdittiin sitä, minkälainen vastuu haavoittavista tapahtumista on vanhemmilla, jotka piilottelevat aktiivisesti nuoria.

Kuva 80. Hatkassa olemisen aikana tapahtuneet asiat. Muut. (n=97)

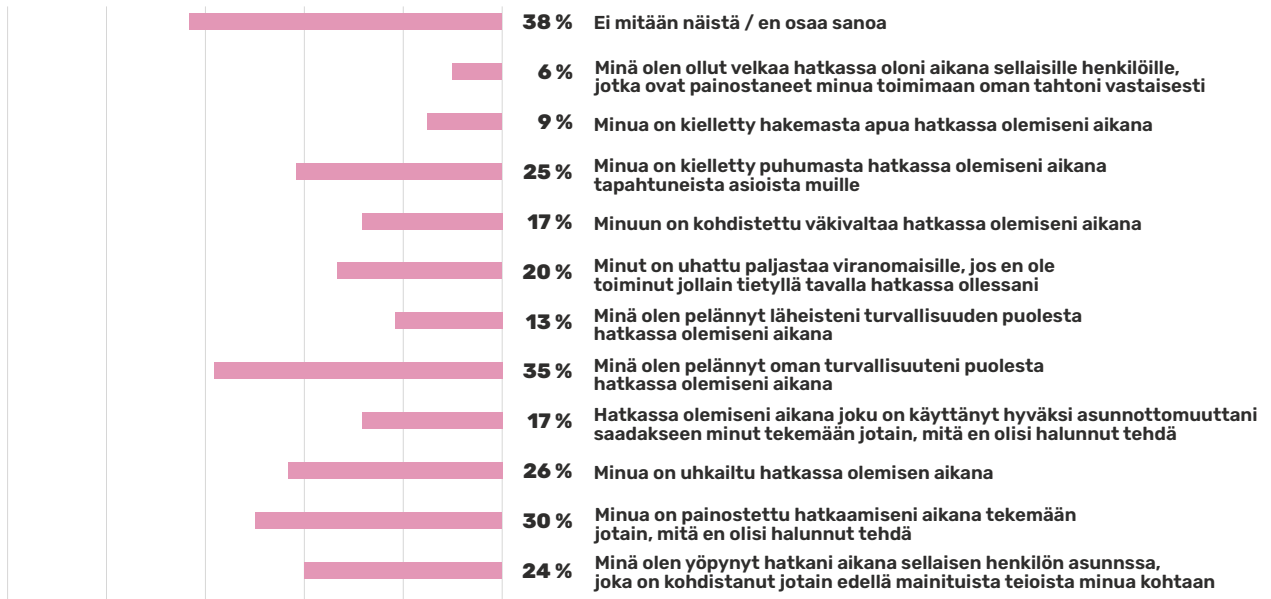

Muut-vastaajaryhmän osalta vastaukset noudattelevat muiden ammattiryhmien edustajien vastauksia. Vaikka tähän vastaajaryhmään kuuluvat eivät välttämättä itse työskentele suoraan hatkassa olevien nuorten kanssa, heillä oli laajasti tietoa kielteisistä kokemuksista, joita nuoret hatkassa olemisen aikana kohtaavat.

11.2 JÄRJESTELMÄLLINEN JA RIKOLLINEN TOIMINTA

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa hatkaamisen on tunnistettu olevan yhteydessä ihmiskauppaan (esim. Latzmann ym. 2019). Myös Suomessa Olluksen ja Kervisen (2019) toteuttamassa selvityksessä hatkassa olevat nuoret ovat nostettu yhdeksi ihmiskaupalle alttiiksi ryhmäksi. Hatkassa-kyselyssä ei käytetty ihmiskauppa-käsitettä, vaan vastaajaryhmiltä kysyttiin kokemuksia ja näkemyksiä järjestelmälliseen ja rikolliseen toimintaan aikuisten taholta nuoria kohtaan hatkoilla. Kysymykset, joihin vastaajaryhmiä pyydettiin vastaamaan, muokattiin Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän verkkosivuille kootuista kysymyksistä, joita voidaan hyödyntää ihmiskaupan uhrien tunnistamisissa (Ihmiskauppa 2023).

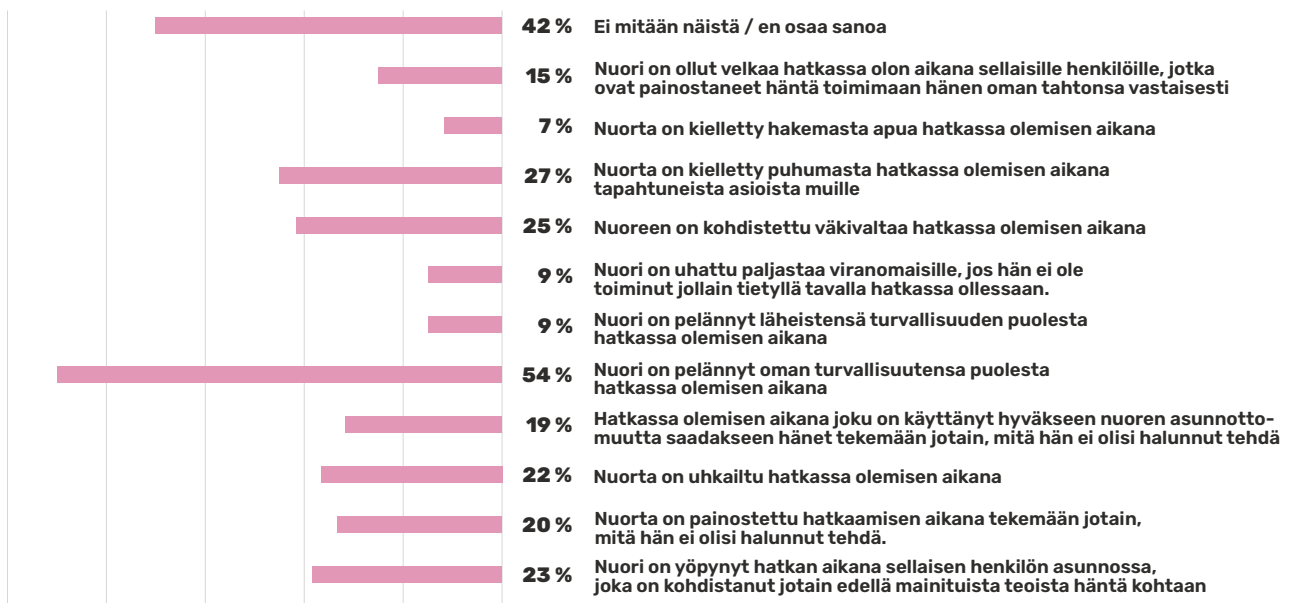
Kuva 81. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista. Nuoret. (n=277)

Yli kolmannes nuorista ei ollut kohdannut tai ei osannut vastata kysymykseen rikollisesta ja järjestelmällisestä toiminnasta hatkassa olemisen aikana. Kahdella kolmanneksella hatkanneista nuorista oli kuitenkin kokemuksia esitetyistä asioista. Noin kolmannes nuorista oli pelännyt oman turvallisuutensa puolesta tai heitä oli painostettu hatkassa olemisen aikana tekemään jotain, jota he eivät olisi halunneet tehdä. Yli 20 prosenttia vastaajista oli uhkailtu hatkassa olemisen aikana, heidät oli uhattu paljastaa viranomaisille, heitä oli kielletty kertomasta hatkan aikana tapahtuneista asioista tai he olivat yöpyneet sellaisen henkilön luona, joka oli kohdistanut joitakin listatuista asioista heihin.

Yli 10 prosenttia nuorista vastasi, että heitä kohtaan oli kohdistettu väkivaltaa hatkassa, he olivat pelänneet läheistensä turvallisuuden puolesta ja joku oli käyttänyt hyväkseen heidän asunnottomuuttaan saadakseen heidät tekemään jotain sellaista, jota he eivät olisi halunneet tehdä. Yhdeksän prosenttia nuorista vastasi, että heitä oli kielletty hakemasta apua hatkassa olemisen aikana ja kuusi prosenttia vastasi, että he ovat olleet hatkassa olemisen aikana velkaa sellaisille henkilöille, jotka ovat painostaneet heitä toimimaan oman tahtonsa vastaisesti.

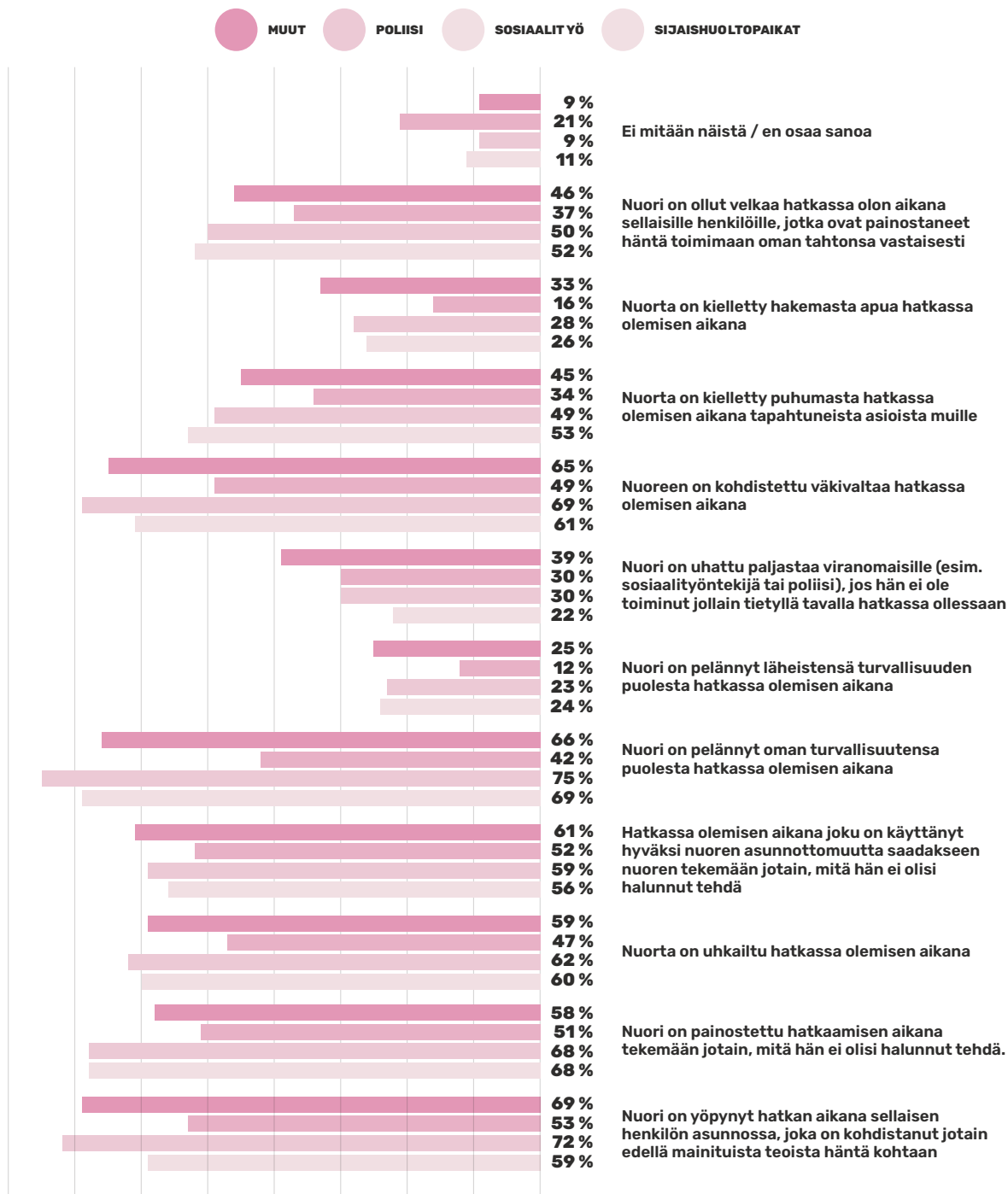
Kuva 82. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista. Läheiset. (n=130)

Läheisistä yli puolet vastasi, että nuoret ovat pelänneet oman turvallisuutensa puolesta hatkassa olemisen aikana. Noin 40 prosenttia vastaajista vastasi, että heille läheinen nuori ei ollut kohdannut mitään listatuista asioista tai he eivät osanneet sanoa. Läheisten vastausten mukaan noin 20 prosentilla heille läheisistä nuorista oli kokemusta erilaisesta väkivallasta, uhkailusta, painostuksesta ja hyväksikäytöstä hatkassa olemisen aikana.

Työpajassa läheiset pohtivat, etteivät nuoret välttämättä tunnista heihin kohdistettua toimintaa rikollisena. Ymmärrys hatkan aikana tapahtuneista tilanteista saattaa tulla vasta jälkikäteen, kun on saanut esimerkiksi lisää tietoa ja osaa tunnistaa rikollista toimintaa paremmin. Läheiset olivat huolissaan siitä, miten kohdattu rikollinen toiminta vaikuttaa nuorten elämään myöhemmin ja miten nuoret voivat käsitellä tapahtumia jälkikäteen. Kyselyn avovastauksissa eräs läheinen nosti esiin sen, ettei nuoriin kohdistunut rikollinen toiminta välttämättä johda mihinkään seuraamuksiin tai niitä ei tutkita elleivät läheiset ole aktiivisia asiassa.

Kuva 83. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista. Ammatillaiset.
(Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö n=244, Lastensuojelulaitokset n=609)

Suurimmalla osalla ammatillisista oli tietoa tapauksista, joissa nuoret olivat kohdanneet joitakin listatuista asioista. Vastaajaryhmistä poliisien vastaukset erottuvat hieman muista useammissa kohdissa sillä, että vastausprosentit olivat muita ammattiryhmiä pienempiä. Vastausten perusteella ammatillisista suuri osa on kohdannut työssään tilanteita, joissa nuoriin on kohdistunut väkivaltaa, painostusta, uhkailua ja hyväksikäyttöä hatkan aikana.

”Hatkaaminen ei ole itsessään uusia asia, mutta siihen liittyy uusia ilmiöitä esim. piilottelevat aikuiset.”

- sosiaalityöntekijä työpajassa

Useammassa työpajassa ammattilaiset toivat esiin, että hatkassa olevia nuoria majoittavia henkilöitä on paljon. Sosiaalinen media nähtiin uutena työkaluna, jonka avulla nuoria aktiivisesti houkutellessaan pois lastensuojelulaitoksista ja ainakin osa nuorista menee mukaan helposti. Majoittamiseen ja nuorten piilotteluun liittyen työntekijät kuvasivat, että niihin liittyy seksuaalista riistoa ja vastikkeellisuutta. Ammattilaiset kertoivat, että vastikkeellinen seksi ja ”sugardaddyt” kuuluvat nuorten puheissa käsitteinä. Työntekijät nostivat esiin myös vastikkeellisuuden osana rikollista toimintaa, jossa nuorten pitää tehdä rikoksia ansaitakseen rahaa tai esimerkiksi yöpaikan. Ammattilaisten näkemyksen mukaan hatkassa olevat nuoret ovat ”helppoa ruokaa rikollisille ja jengeille”. Näköalattomuuden ja kuulumattomuuden kokemuksen pohdittiin mahdollistavan rikollisen toiminnan. Samoin pohdittiin sitä, että hinta esimerkiksi seksistä tai rikoksista voi olla merkityksetön nuorille, jos on huonoja kokemuksia sijaishuollosta ja haluaa itse määritellä elämänsä. Toisaalta keskustelussa huomioitiin se, että kaltoinkohtelu voi olla osa nuorten arkea ja normalisoitunutta toimintaa, eikä välttämättä ole tietoja ja taitoja siitä, miten tilanteissa voisi toimia tai millaiset omat rajat ovat.

Haasteena ammattilaiset pitivät sitä, että esimerkiksi tyttöjä saatettiin pitää pakotettuina asunnoissa, mutta heihin ei saa yhteyttä ja osoitetta tiedoksi eikä nuoret halua ”vasikoida” muita näihin tilanteisiin liittyviä ihmisiä. Ammattilaiset kertoivat myös kohdanneensa tilanteita, joissa vanhemmat nuoret myyvät nuorempiaan hatkassa olleessa. Ammattilaisten mukaan poikiin kohdistuva erityisesti seksuaalinen hyväksikäyttö jää vielä tyttöjä enemmän pimentoon. Poliisit pohtivat työpajassa piilorikollisuutta siitä näkökulmasta, ettei nuori välttämättä halua tehdä rikosilmoitusta, vaikka olisikin tullut rikoksen uhriksi hatkoilla. Taustalla nähtiin olevan esimerkiksi se, ettei nuori luota viranomaisiin tai viranomaissysteemiin.

Nuorisotyöntekijät nostivat työpajassa esiin, ettei hatkaamiseen liittyen tunnusteta ihmiskauppaa tai siitä ei keskustella. Sama huomio tuli esiin yhteiskehittämistilaisuudessa. Keskustelussa esitettiin kysymys siitä, miten omaehtoisena voidaan esimerkiksi pitää 11-vuotiaan käymää huumekauppaa. Ammattilaisten osalta pohdittiin, miten nuorille tapahtuvista asioista saadaan kokonaiskuva ja miten nuoriin kohdistuvia rikoksia voidaan selvittää ihmiskaupan viitekehyksestä. Aikuisten osalta oli ollut positiivisia kokemuksia yhteistyöstä rikosuhripäivystyksen kanssa. Nuorten osalta tilanteiden selvit-

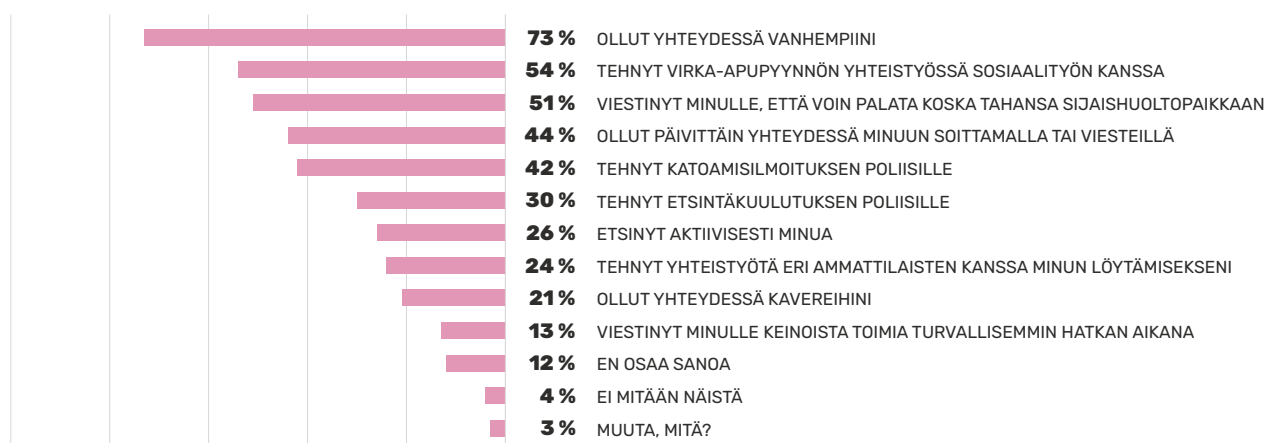
tämiseen nähtiin liittyvän kuitenkin erityisiä toimintavelvollisuuksia, jotka saattavat osaltaan haastaa nuorten kanssa keskustelua.

Yhteiskehittämistilaisuuden keskusteluissa nousi esiin lisäksi kysymykset turvasta ja tuesta: millaista tukea nuorten on mahdollista saada hatkan aikana ja miten voitaisiin luoda turvaa. Tähän liittyen ideoituin hatkassa oleville nuorille turvataloa, josta ei saisi hakea nuorta pois ilman hänen lupaansa. Osallistujat kuvasivat myös sitä, miten on aikuisten velvollisuus toimia aina, vaikka olisikin tunne siitä, että nuori hatkaa pian uudestaan, sillä hatkan aikaisten haitallisten tapahtumien riski on niin suuri. Tilaisuudessa peräänkuulutettiin rohkeita ajatuksia ja kokeiluja siitä, miten nuoret voisi pitää turvassa hatkan aikana.

11.3 LASTENSUOJELULAITOSTEN TOIMINTA

Lastensuojelulaitoksilla on laista nouseva velvollisuus ryhtyä toimiin heti, kun nuori hatkaa. Laitosten tulee etsiä nuorta itse. Etsinnän lisäksi niillä on merkittävä rooli siinä, että muut keskeiset toimijat, kuten sosiaalityö ja poliisi tulevat mukaan työskentelyyn. Hatkassa-kyselyssä nuoret ja nuorten läheiset vastasivat kysymykseen sijaishuoltopaikkojen toiminnasta hatkan aikana omiin kokemuksiinsa perustuen. Lastensuojelulaitosten työntekijät vastasivat oman lastensuojelulaitostensa näkökulmasta ja sosiaalityö ja muut vastaajat vastasivat yleisellä tasolla.

Kuva 84. Ollessani hatkassa sijaishuoltopaikka on... Nuoret. (n=277)

Nuorten vastausten mukaan yleisin asia, joka on seurannut heidän hatkaamisestaan on ollut yhteydenotto vanhempiin. Yli puolet nuorista vastasivat myös, että sijaishuoltopaikka on tehnyt virka-apupyynnön yhteistyössä sosiaalityön kanssa ja viestineen nuorille, että he voivat palata koska tahansa takaisin sijaishuoltopaikkaan. Alle puolet vastaajista kertoi, että sijaishuoltopaikka olisi ollut

heihin yhteydessä päivittäin tai tehneet katoamisilmoituksen poliisille. Alle kolmanneksella nuorista oli kokemus esimerkiksi siitä, että heitä olisi etsitty aktiivisesti heidän hatkassa ollessaan. Hieman yli 10 prosentilla oli kokemus siitä, että sijaishuoltopaikka olisi viestinyt heille keinoista toimia turvallisemmin hatkassa olemisen aikana.

“Tuu talolle”

- nuori työpajassa työntekijöiden viestinnästä hatkan aikana

Nuoret kuvasivat laadullisessa aineistossa hyvin vaihtelevaa toimintaa lastensuojelulaitosten osalta heidän ollessaan hatkassa. Nuoret toivat esiin, että joissakin lastensuojelulaitoksissa ohjaajat ovat etsineet ja olleet aktiivisesti yhteydessä hatkassa olemisen aikana, mutta ei kaikissa. Nuoret kuvasivat myös, että osa ohjaajista käy kauppaa rajoitustoimenpiteistä, jotta nuori palaisi lastensuojelulaitokseen. Nuorilla oli kokemusta myös siitä, että hatkassa olemisen ensimmäisen viikon ohjaajat kyselevät takaisin lastensuojelulaitokseen, jonka jälkeen viestintä hiipuu. Iällä koettiin olevan myös vaikutusta lastensuojelulaitosten toimintaan nuoren hatkassa ollessa: mitä vanhemmaksi tulee, sitä vähemmän ollaan yhteydessä ja etsitään. Nuorilla oli erilaisia kokemuksia siitä, miten ohjaajat olivat olleet tai miten heidän tulisi olla yhteydessä nuorten ollessa hatkassa. Yhteyttä oli pidetty tai oltaisiin valmiita pitämään sellaisiin ohjaajiin, joita pidettiin kivoina, luotettavina ja nuoresta kiinnostuneina. Ärsyttävänä pidettyjen ohjaajien kanssa yhteyttä oli vältetty eikä haluttu pitää. Nuorista osa koki myös niin, että työntekijät ovat yhteydessä ainoastaan velvollisuudesta eikä siksi että välittää nuoresta. Nuoret kertoivat, että poliisit eivät etsi heitä aktiivisesti, vaikka virka-apupyyntö olisi tehty.

“Yks laitos kyseli. Yks laitos ei enää halunnu mua takasin. Yks viesti et “vanhemmat on huolissaan”, mut eiks laitoksessa sitten oltu?”

- nuori kyselyn avovastauksissa

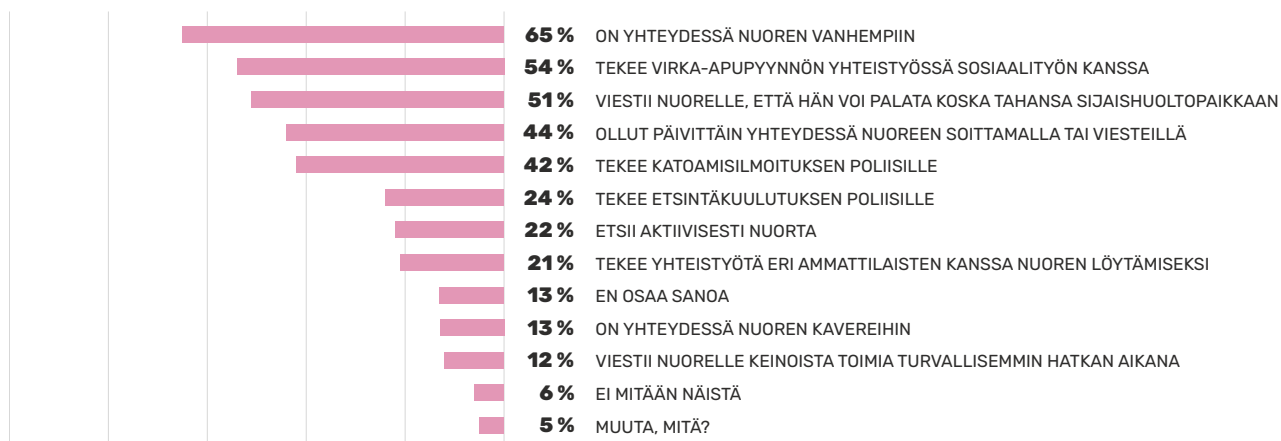
Lastensuojelulaitosten toiminnasta hatkassa olemisen aikana puhuttaessa nuorten kanssa esiin nousivat toistuvasti myös perheenjäsenet. Osalla oli kokemusta, että vanhemmat eivät jaksakaan etsiä pitkään, kun taas toisilla oli kokemus siitä, että vanhemmat etsivät ja ovat huolissaan maailman tappiin saakka. Nuoret toivat esiin, kuinka vanhempien pelko on ymmärrettävää, koska nuoria kuolee

hatkojen aikana. Läheisten huoleen liittyi myös se, miten nuoret kertoivat jättävänsä kertomatta, mitä hatkassa olemisen aikana tapahtuu, jotta eivät aiheuttaisi lisää huolta. Toisaalta taas huolen takia useat nuoret toivat esiin, että he halusivat tästä syystä olla yhteydessä läheisiinsä liennyttääkseen heidän huoltaan ja kertoakseen olevansa kunnossa. Nuoret kuitenkin tunnistivat, että yhteyden pitäminen läheisiin ei poista kaikkea huolta. Jotkut nuoret toivat esiin myös, että he saattoivat kertoa enemmän hatkaamiseen liittyviä asioita, jos vanhempi/vanhemmat lupasivat, että tietoa ei kerrota eteenpäin.

”Viranomaisten pitää ottaa vastuu ja etsiä nuorta. Kaikki hatkaamiset esim. minulla ne ei ollut sitä, että testataan rajoja tai tehdään asia vaan siksi, että on tylsää, vaan johtui siitä, että en kestänyt laitoksessa/kotilomalla olemista. En tehny sitä ärsyttääkseni muita vaan sen takia että saisin hetken hengähtää. Sit se et kun sit joko nuori ite kertoo missä on tai se löydetään nii ei sille sais olla vihanen ja se pitäs keskustella, et mitä sihe oikeesti on johtanut ne syyt. ja jos on joutunu rikoksen uhriksi niin tukea nuorta ja hommattava riittävä apu”

- nuori kyselyn avovastauksissa

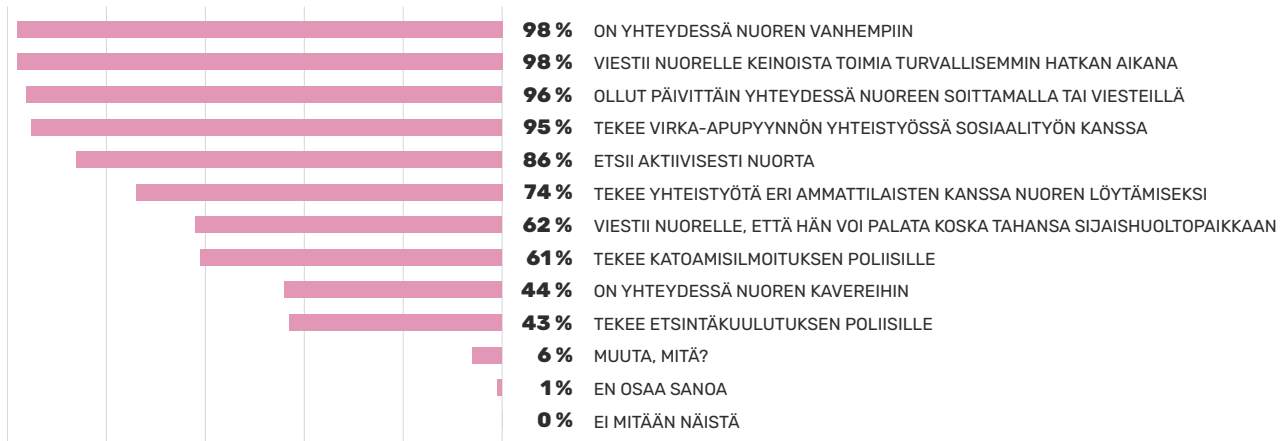
Kuva 85. Nuoren ollessa hatkassa sijaishuoltoapaikka... Läheiset. (n=130)

Kaksi kolmannesta läheisistä vastasi, että sijaishuoltoapaikat ovat yhteydessä nuoren vanhempiin tämän ollessa hatkassa. Hieman yli puolet vastaajista vastasi, että sijaishuoltoapaikat tekevät virka-apupyyntöä sosiaalityön kanssa yhteistyössä ja viestii nuorelle, että hän voi koska tahansa palata sijaishuoltoapaikkaan. Ainoastaan 22 prosenttia läheisistä vastasi, että lastensuojelulaitokset etsivät nuorta aktiivisesti. Hieman yli 10 prosentilla oli kokemus siitä, että sijaishuoltoapaikat viestivät nuorille keinoista toimia turvallisemmin hatkassa olemisen aikana.

Läheisten avovastauksissa ja työpaja-aineistossa toistui toive siitä, että nuoria etsittäisiin aktiivisemmin. Lisäksi läheiset toivoivat, että lastensuojelulaitos kertoisi läheisille ajankohtaista tietoa hatkan aikana, esimerkiksi onko lapsen saatu yhteys ja millainen vointi lapsella on, jos se on tiedossa.

Kuva 86. Nuoren ollessa hatkassa sijaishuoltoaiikka... Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Lastensuojelulaitosten työntekijöistä lähes kaikki vastasi, että sijaishuoltoaiikat ovat yhteydessä nuorten vanhempiin, viestivät nuorille keinoista toimia turvallisemmin hatkan aikana, ovat päivittäin yhteydessä nuoreen ja tekevät virka-apupyyntöä poliisille yhteistyössä sosiaalityön kanssa. Hieman alle 90 prosenttia vastasi, että sijaishuoltoaiikka etsii aktiivisesti nuorta. Hieman alle puolet vastasi olevansa yhteydessä nuoren kavereihin ja tekevän etsintäkuulutuksen poliisille.

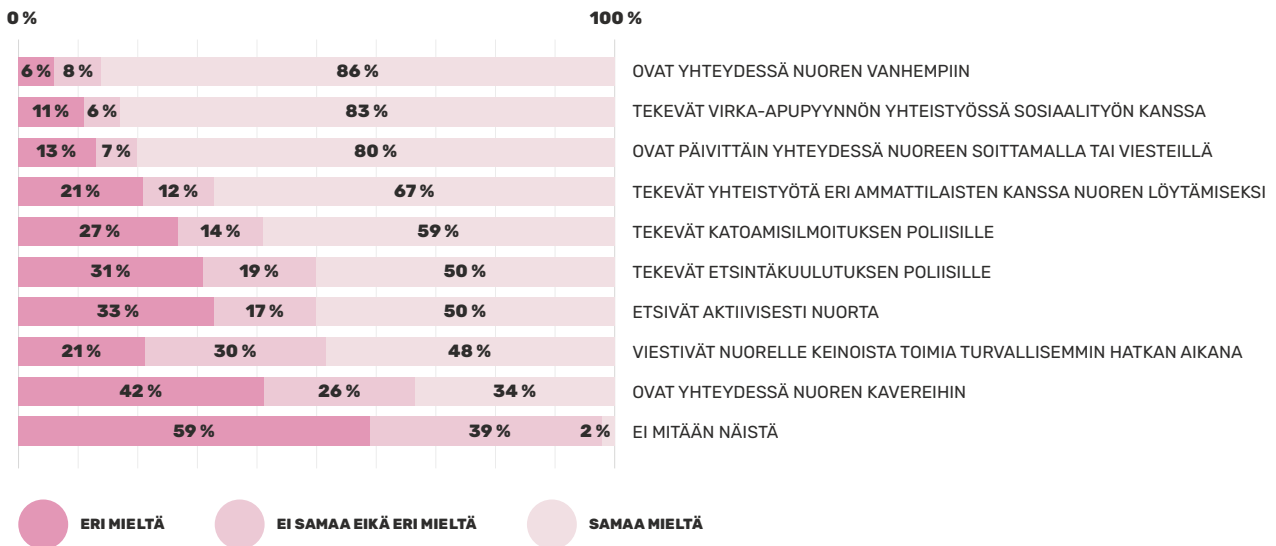
Lastensuojelulaitosten työntekijät nostivat laadullisessa aineistossa esiin toistuvasti nuorten aktiivisen etsinnän, ja erityisesti siihen liittyvät haasteet. Keskeisimpänä haasteena aktiivisen etsinnän toteuttamiseen liittyen työntekijät toivat esiin resurssien puutteen. Työntekijöiden mukaan lastensuojelulaitoksissa ollaan usein tilanteessa, jossa paikalla ei ole riittävästi työntekijöitä etsintään lähetettäväksi. Työntekijöiden mukaan lisäresursseja koitetaan ainakin joskus hankkia ja esimerkiksi keikkalaisia palkataan vuoroihin, jotta vakinaiset työntekijät voivat lähteä etsimään hatkassa olevaa nuorta. Joskus apua voi saada esimerkiksi toisesta yksiköstä, jos niitä on lähelläkin useampia. Etsinnän koordinointi ja toteuttaminen vaatii työntekijöiltä joustamista sekä työnantajalta esimerkiksi työvuorosuunnitteluun liittyvää tekemistä. Usein henkilöstön saaminen ja koordinointi voi kestää pidemmänkin aikaa, eikä esimerkiksi poliisin tai sosiaalipäivystyksen hallussa olevaa nuorta välttämättä keretä hakemaan ennen kuin näiden on annettava nuoren mennä. Lastensuojelulaitosten ollessa kaukana hatkassa olevaa nuorta etsitään myös esimerkiksi niin, että työntekijät menevät useaksi päiväksi toiselle paikkakunnalle, joka vaatii resursseja niin etsintään kuin yksikköön.

Työntekijöiden mukaan aktiivista etsintää ei pystytä läheskään aina tekemään pidempää aikaa, ja vihjeiden hiljetessä myös etsintä viimeistään lakkaa. Jotkut työntekijät toivat esiin, että he toivoisivat takaisin yksityisiä etsintäpalveluja, jotta hatkassa olevia nuoria pystyttäisiin etsimään aktiivisemmin. Keskeisenä haasteena etsintään ja sen resursseihin liittyen pidettiin sitä, että ”salapoliisityö” eli nuoren todennäköisen olinpaikan tietoon saaminen vaatii usein paljon työtä. Työntekijät toivat esiin etsinnän vaikuttavan myös lastensuojelulaitoksessa asuviin muihin lapsiin ja nuoriin, kun etsintä sitoo paljon henkilöstöresursseja. Hatkassa olevan nuoren vanhempien tukemiseen, yhteydenpitoon ja osallisuuteen etsinnässä tai sen estämisessä kuluu myös työntekijöiden aikaa. Parhaimmillaan toimivan yhteistyön perheen kanssa nähtiin mahdollistavan tilanteen, jossa perheenjäsen tuo nuoren takaisin lastensuojelulaitokseen.

Toinen laadullisessa aineistossa toistuva teema lastensuojelulaitosten työntekijöiden osalta oli yhteydenpito nuoren kanssa tämän ollessa hatkassa. Työntekijät pitivät tärkeänä, että nuorelle viestitään aktiivisesti ja osoitetaan sillä välittämistä. Haasteena taas oli se, että nuoret eivät välttämättä halunneet olla yhteydessä, estivät lastensuojelulaitoksen numeron tai lopettivat yhteydenpidon yllättäen. Näissäkin tilanteissa kuitenkin nähtiin arvokkaana yhteydenpidon jatkaminen, jotta esimerkiksi saadaan nuori taas lukemaan ja vastaamaan viesteihin. Jotkut työntekijät toivat esiin, että viestintää tehdään myös esimerkiksi sosiaalisen median, lastensuojelulaitoksen muiden nuorten ja perheen kautta. Yhdessä kyselyn avovastauksessa jaettiin kokemus, jonka mukaan nuoret ovat paremmin yhteydessä, kun heille viestitään työntekijöiden ”nimillä” eli kuka lastensuojelulaitosten numerosta nuoreen on yhteydessä ja kenen kanssa hän viestittelee.

Työpajoissa käytiin keskusteluja siitä, että miten nuorelle voidaan viestiä keinoista toimia turvallisemmin hatkassa olemisen aikana. Työntekijöiden kuvauksissa nuorille viestitään pääasiassa tasolla ”Tuu takas”, ”Pysy turvassa”, ”Mene äidille tai jollekin läheiselle”, ”Oletko turvassa?”, ”Ollaan huolissaan ja voidaan hakea sut koska tahansa” ja ”Vastaa edes oletko hengissä”. Työntekijöiden mukaan osalla nuorista on sellainen käsitys, että työntekijöillä on mahdollisuus paikantaa heidät halutessaan tai ottaa puhelimen kamera haltuun, jonka takia hatkassa ollessa saatetaan vaihtaa SIM-korttia ja/tai puhelinta. Joitakin nuoria taas oli onnistuneesti löydetty esimerkiksi Snapchatin-paikkatietojen avulla.

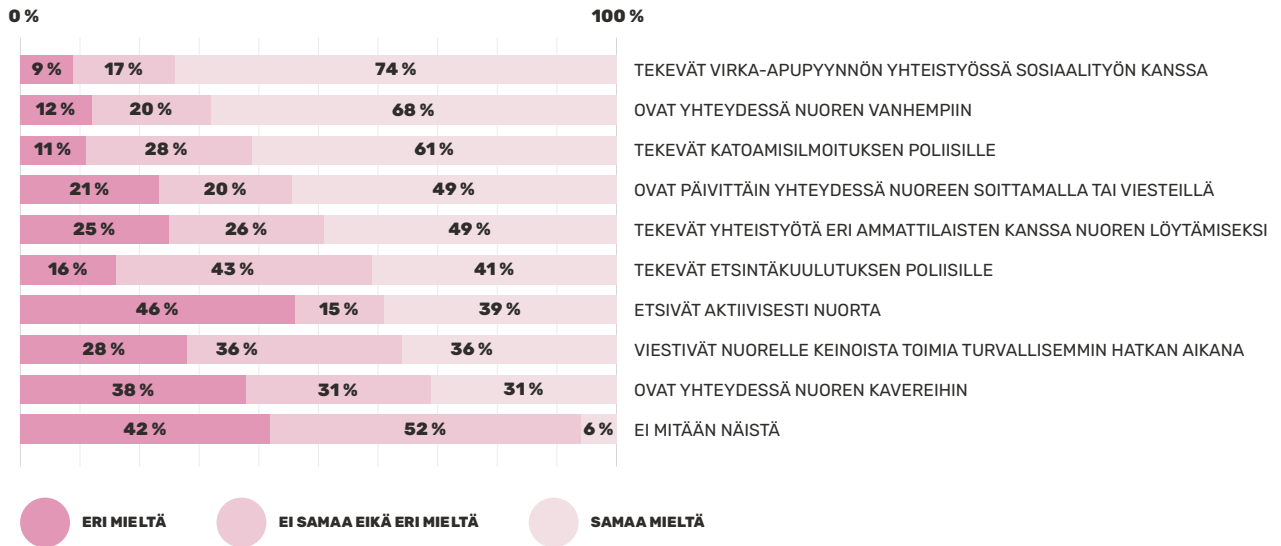
Kuva 87. Nuoren ollessa hatkassa sijaishuoltopaikka... Sosiaalityö. (n=244)

Sosiaalityössä työskentelevien vastauksissa enemmistö oli samaa mieltä siitä, että sijaishuoltopaikat ovat yhteydessä nuoren vanhempiin, tekevät virka-apupyyntöjä yhteistyössä sosiaalityön kanssa ja ovat päivittäin yhteydessä nuoreen. Yli puolet sosiaalityössä työskentelevistä oli samaa mieltä suurimmasta osasta muita väitteitä. Puolet sosiaalityössä työskentelevistä oli samaa mieltä siitä, että sijaishuoltopaikat etsivät nuorta aktiivisesti. Alle puolet sosiaalityössä työskentelevistä olivat sitä mieltä, että sijaishuoltopaikat viestivät nuorelle keinoista toimia turvallisemmin hatkan aikana ja noin kolmannes oli samaa mieltä siitä, että sijaishuoltopaikat ovat yhteydessä nuoren kavereihin.

Sosiaalityössä työskentelevien osalta laadullisessa aineistossa korostui ja toistui lastensuojelulaitosten vähäiset resurssit etsiä hatkassa olevia nuoria. Haasteellisena pidettiin sitä, että lastensuojelulaitokset ovat usein kaukana sieltä, missä nuoret ovat hatkoilla. Etsintää pystytään siis tekemään pelkästään pistemäisesti ja työntekijöille vieraalla alueella. Sosiaalityössä työskentelevät toistivat pitkälti samoja asioita, joita lastensuojelulaitosten työntekijät itse nostivat esiin resurssien puutteen osalta. Sosiaalityössä työskentelevien osalta esiin nousi kuitenkin se, että heidän näkemyksensä mukaan osassa lastensuojelulaitoksissa resurssia riittää ja nuoria etsitään aktiivisesti alusta alkaen, mutta toisissa näin ei ole. Myös yhteydenpitoon liittyen sosiaalityössä työskentelevien osalta toistuivat samat asiat, joita lastensuojelulaitoksessa työskentelevät toivat esiin. Sosiaalityössä työskentelevät ammattilaiset korostivat laadullisessa aineistossa niin omalta kuin lastensuojelulaitosten osalta yhteistyötä nuoren läheisten kanssa nuoren löytämiseksi ja takaisin lastensuojelulaitokseen saamiseksi. Sosiaalityössä työskentelevien kyselyn avovastauksissa nousi esiin etsintään liittyen myös ennakkollinen suunnittelu asiakassuunnitelmasta lähtien, etsintäsuunnitelmien laatiminen ja erilaiset riskiarviolomakkeet, mutta näitä ei avovastauksissa avattu tarkemmin.

Kuva 88. Nuoren ollessa hatkassa sijaishuoltoapaikka... Muut. (n=97)

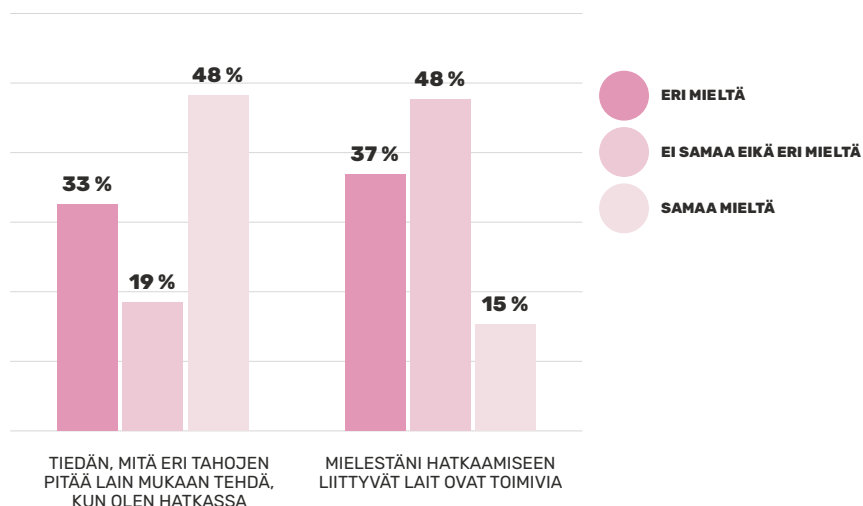

Muut-vastaajaryhmässä oli suhteellisen paljon ei samaa eikä eri mieltä vastauksia. Yli puolet vastaajista oli kuitenkin samaa mieltä väitteistä, että sijaishuoltoapaikat tekevät virka-apupyyntöä yhteistyössä sosiaalityön kanssa, ovat yhteydessä nuoren vanhempiin ja tekevät katoamisilmoituksen poliisille nuoren ollessa hatkassa. Muista 39 prosenttia oli samaa mieltä väitteestä, että sijaishuoltoapaikat etsivät nuoria aktiivisesti. Nuorisotyön työpajassa nostettiin esiin kokemukset siitä, ettei sijaishuoltoapaikat ole aina pyytäneet virka-apupyyntöä, vaikka nuori olisi ollut hatkassa viikkoja, jolloin poliisilta ei ole saanut apua. Toisaalta virka-apupyyntöä pidettiin vähimpänä toimena, sillä hatkassa olevien nuorten ei nähty olevan poliisien prioriteeteissa korkealla. Työpajassa huomautettiin myös, että välillä sijaishuollossa unohdetaan selvittää, mitä nuori tekee vapaa-ajalla, kun keskitytään perheeseen ja kouluun, jolloin hatkatilanteessa etsintä hankaloituu.

11.4 LAINSÄÄDÄNTÖ

Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö perustuu pääasiassa lastensuojelulakiin. Erilaisia laintulkintoja tekevät kuitenkin myös esimerkiksi poliisit, hätäkeskus ja sosiaali- ja kriisipäivystys omien erityislainsäädäntöjensä perusteella. Kansallisen lainsäädännön lisäksi Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten lapsen oikeuksien sopimukseen. Kyselyssä vastaajaryhmiltä kysyttiin heidän näkemyksiään lainsäädäntöön liittyvästä tietoisuudesta ja toimivuudesta.

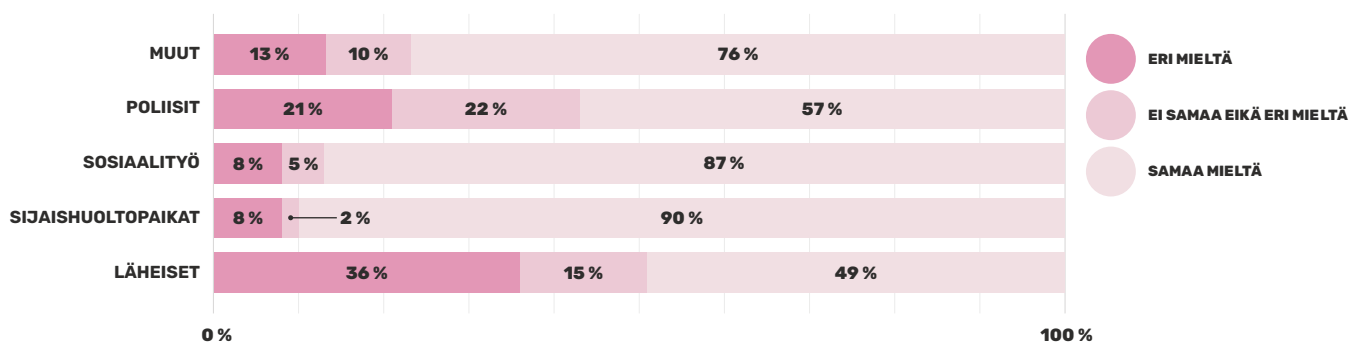
Kuva 89. Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö. Nuoret. (n=325)

Nuorista hieman alle puolet oli samaa mieltä väitteestä ”Tiedän, mitä eri tahojen pitää lain mukaan tehdä, kun olen hatkassa”. Kolmannes oli väitteestä eri mieltä ja hieman alle kaksikymmentä prosenttia ei ollut samaa eikä eri mieltä.

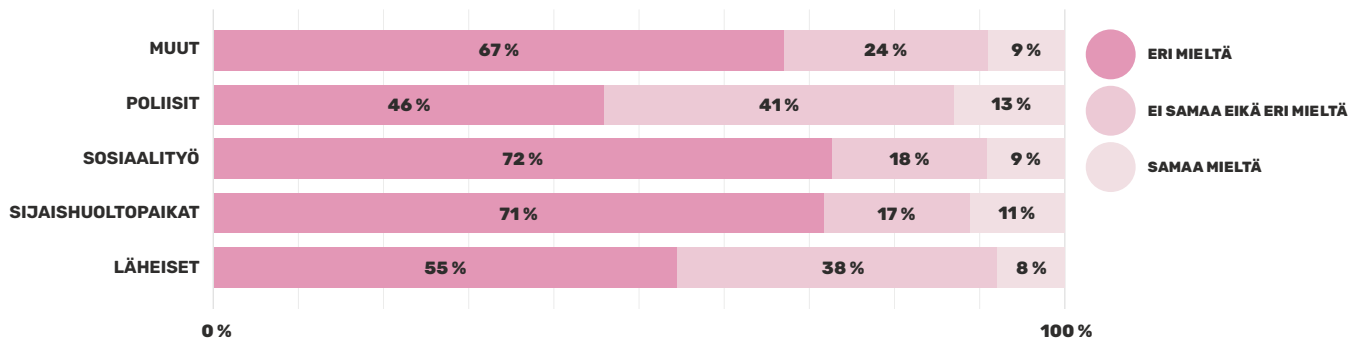
Nuorista hieman alle puolet ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteestä ”Mielestäni hatkaamiseen liittyvät lait ovat toimivia”. Reilu kolmannes oli väitteestä eri mieltä ja 15 prosenttia samaa mieltä.

Kuva 90. Olen tietoinen hatkaaviin nuoriin liittyvistä eri lainsäädännöistä. Kaikki, pois lukien nuoret. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130)

Suurin osa muista, sosiaalityössä ja lastensuojelulaitoksissa työskentelevistä ammattilaisista oli samaa mieltä väitteestä ”Olen tietoinen hatkaaviin nuoriin liittyvistä eri lainsäädännöistä”. Poliiseistakin yli puolet ja läheisistä hieman alle puolet olivat samaa mieltä väitteestä. Osa oli kuitenkin myös eri mieltä väitteestä.

Kuva 91. Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö on toimivaa. Kaikki, pois lukien nuoret. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130)

Mikään vastaajaryhmä ei pidä nykyistä hatkaamiseen liittyvää lainsäädäntöä toimivana. Vastaajaryhmistä 8–13 prosenttia oli samaa mieltä väitteestä *"Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö on toimivaa"*. Poliiseja lukuun ottamatta kaikista vastaajaryhmistä vähintään puolet oli väitteestä eri mieltä. Ei samaa eikä eri mieltä olevien osuus vaihteli vastaajaryhmien välillä 17–41 prosentin välillä.

Sosiaalityössä työskentelevät ammattilaiset nostivat kyselyn avovastauksissa esiin useita lainsäädäntöön liittyviä puutteita omasta näkökulmastaan. Lainsäädännön puutteita nähtiin olevan niin hatkaamisen ennaltaehkäisyn kuin etsinnän ja takaisin lastensuojelulaitokseen saamisen osalta. Osassa vastauksissa vaadittiin lisää keinoja ennaltaehkäistä hatkaamista, mutta ei yksilöity niitä tarkemmin. Perusteluina oli esimerkiksi liiallinen yksilön oikeuksien korostuminen nykyisessä lainsäädännössä ja se, että pakkokeinoja tarvitaan, koska nuoret eivät ymmärrä tarpeitaan. Yksilöidymmissä vastauksissa ehdotettiin ennaltaehkäisyn osalta esimerkiksi lastensuojelulaitosten sijainnin, pihajärjestelyjen ja tieyhteyksien suunnittelua, jotta lastensuojelulaitoksesta *"ei voi vain kävellä tai tulla autolla hakemaan"*. Yhdessä vastauksessa ehdotettiin, että toistuvasti hatkaaville nuorille tulisi saada laittaa turvaamistoimenpiteenä jalkapanta.

Etsinnän osalta sosiaalityössä työskentelevien osalta toivottiin lainsäädännöstä nousevia mahdollisuuksia ottaa nuoria kiinni, jos heidät tavoitetaan hatkassa ollessaan. Poliisin vahvasti virka-apuun perustuvaa roolia kritisoitiin useissa vastauksissa ja poliisilta toivottiin aktiivisempaa roolia nuorten etsinnässä ja turvallisesti lastensuojelulaitokseen saamiseksi. Useissa vastauksissa tuotiin ilmi, että suhtautuminen hatkaamiseen saattaa vaihdella merkittävästi alueellisesti tai työntekijäkohtaisesti. Erityisenä haasteena nähtiin se, ettei poliisia ei saada paikalle riittävän nopeasti, jos lastensuojelulaitoksen työntekijä tai sosiaalityöntekijä on löytänyt nuoren. Tällöin nuori pääsee jatkamaan hatkaansa ja tehty työ valuu hukkaan. Useammassa vastauksessa toivottiin joko vartiointiliikkeille oikeuksia etsiä ja ottaa hatkassa olevia nuoria kiinni tai yksityisten etsintää tekevien palveluntuottajien sallimista.

Sosiaalityön työntekijät nostivat ongelmaksi sen, jos yksityinen lastensuojelulaitos irtisanoo nuoren sijaishuoltoapaikan, ei välttämättä kukaan etsi aktiivisesti eikä kenelläkään ole velvollisuutta etsiä nuorta. Myös ainakin osan nuorista kerrottiin tietävän tämän, että *"lastensuojelu on mahdollista pelata läpi"*. Vastauksissa pohdittiin myös sitä, tulisiko hatkassa olevia lapsiaan piilotelevilla ja hatkaamisen mahdollistavilla vanhemmilla olla jonkinlainen rikosoikeudellinen vastuu näissä tilanteissa. Sosiaalityöntekijät kuitenkin tunnistivat tarkkaan oman virkavastuunsa näistä lapsista, ja vaikka kaiken tekisi ohjeistusten mukaan, saattaa silti lopulta löytää itsensä vastaamasta esimerkiksi lapsen kuolemaan johtaneista tapahtumista.

"En voi ja halua elää sen kanssa, kun nuori hatkailee ja kuolee yliannostukseen. Sitä ei kestä."

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Lastensuojelulaitosten työntekijät tuottivat laadullisessa aineistossa samanlaisia haasteita lainsäädäntöön liittyen, joita sosiaalityössä työskentelevät nostivat esiin. Esiin nousivat niin haasteet ennaltaehkäistä (rajoittamalla) hatkaamista kuin etsintään liittyvät kysymykset. Poliisi- ja muuta yhteistyötä kuvattiin vaikeaksi, koska laintulkintoja ja sitä tukevia erilaisia ohjeistuksia oli niin paljon. Nuorten etsintään ja kuljetukseen liittyvästä vaarasta sekä sen aiheuttamasta mahdollisesta turvallisuushenkisestä ohjaajille oli mainintoja kyselyn avovastauksissa. Useat työntekijät toivoivat kyselyn avovastauksissa oikeutta ottaa hatkassa oleva nuori fyysisesti kiinni ja tarvittaessa pitää paikoillaan. Vastaajat pitivät ristiriitaisena sitä, että vaikka heillä on velvollisuus etsiä nuoria he eivät saa ottaa näitä kiinni. Osa vastaajista perusteli kiinniotto-oikeutta sillä, että lastensuojelulaitoksilla on useita ihmisiä tekemässä etsintää, jolloin se voidaan tehdä turvallisesti. Osa kuitenkin korosti sitä, että mahdollinen lakimuutos kiinniotto-oikeuteen liittyen vaatisi lastensuojelulaitosten resurssien kasvattamista ja tarkkaa harkintaa eikä oikeus ottaa kiinni tarkoittaisi velvollisuutta. Yhdessä työpajassa keskusteltiin, olisiko tarve oikeuden ennakkopäätökselle siitä, onko nuoren kiinniottaminen suojelua vai pahoinpitelyä.

Sijaishuollossa työskentelevistä jotkut kaipasivat avovastauksissa selkeytystä siihen, kuinka nopeasti lastensuojelulaitosten pitää pystyä noutamaan nuori, kun hänet on jonkun muun toimesta löydetty. Vastaajat pitivät mahdottomana, että yöaikaan pystyttäisiin tällaisia noutoja toteuttamaan kovin nopealla aikataululla. Laadullisesta aineistosta nousi esiin toive jakaa lastensuojelulakia niin, että laissa eroteltaisiin lapset ja nuoret, jonka myötä nuoriin ja esimerkiksi hatkaamiseen liittyen voitaisiin puuttua paremmin.

Yhdessä avovastauksessa pidettiin ongelmallisena sitä, että lastensuojelulaitokset sitoutuvat organisaatiotasolla minimivelvoitteeseen hatkassa olevien nuoren etsintää kuntien (nyk. hyvinvointialue) kilpailutuksissa. Ohjaajat eivät pysty kuitenkaan arjessaan toteuttamaan etsintää sillä tasolla kuin siitä työnantaja on sopimuksessa palvelunjärjestäjän kanssa sopinut, joka johtaa muodolliseen etsintään. Etsintää saattaa joutua myös tekemään yksin, koska useampia lähtijöitä ei saada.

Lainsäädännöllisenä ongelmana niin sosiaalityössä kuin lastensuojelulaitoksissa työskentelevien avovastauksissa pidettiin sitä, että pitkäänkin hatkassa olevan nuoren viikkorahat kerääntyvät hänelle lastensuojelulaitokseen. Nuoren palatessa hän saa kaikki kertyneet rahansa käyttöönsä, mikä saattaa mahdollistaa jälleen uuden hatkan rahoittamisen.

Poliisien työpajassa keskusteluun nousi mahdollisuudeksi hatkaamista käsittelevä erillislaki, joka voisi tuoda konkreettisia ohjeita moneen haastavaan kohtaan, kuten siihen, voiko lasta säilyttää odottaessa poliisin tiloissa. Erityislainsäädännön tulisi poliisien mukaan tunnistaa samanaikaisesti lapsen oikeudet, itsemääräämisoikeuden sekä oikeuden yksityisyyteen ja koskemattomuuteen, mutta pystyä myös rajoittamaan nuorta tarvittaessa. Erillislaki voisi paikata nykyisiä ohjeistuksia, sillä tällä hetkellä eri toimijat työskentelevät omien viranomaislakien mukaan, eikä välttämättä ymmärretä muiden toiminnasta tai aina omistakaan keinoista riittävästi. Poliisien mukaan erilaisia työkaluja on olemassa, mutta aina ei ole selvää, osataanko niitä käyttää. Toisaalta työpajassa pohdittiin, että tarvitaan vähemmän byrokratiaa ja nuoren turvaan saaminen pitäisi olla helpompaa.

”Nuoren etu, lapsen etu lukee lastensuojelulaissa ja sen yli mennään aika helposti eikä anneta työn kannalta olennaista tietoa. Jos on huoli nuoresta ja jotain sattuu ja ei olla saatu tietoa, niin on paska tuulettimessa.”

- yhteiskehittämistilaisuuden osallistuja

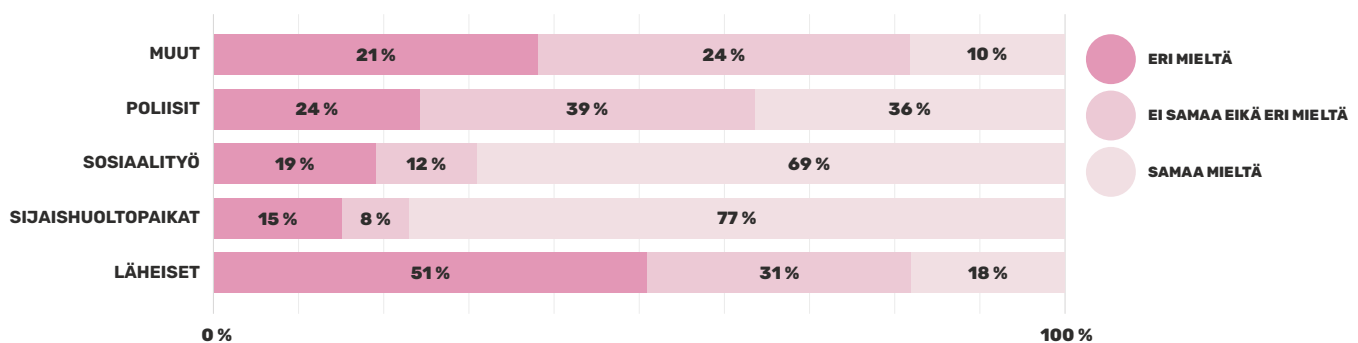
Lainsäädännöstä käytiin keskustelua myös yhteiskehittämistilaisuudessa. Esiin nousi esimerkki Islannista, jossa hätäpaikannusta käytetään matalammalla kynnyksellä jokaisen nuoren kohdalla ja hatkassa olevan nuorten tavoittaminen yksityisasunnoista on helpompaa. Keskustelussa nousi esiin, että Suomessa hätäpaikannuksen mahdollisuutta voisi laajentaa myös sosiaalityölle. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, miten lapsen edun koettiin asettuvan toissijaiseksi erilaisissa tilanteissa

lainsäädännöstä huolimatta. Lapsen etua toivottiin keskiöön kaikessa yhteistyössä sen sijaan, että toimijat ajavat omaa etuaan tai virkaetuaan. Tietosuojan ja salassapitosäännösten nähtiin tuottavan turhaa varpaillaan olemista ja estävän pahimmillaan yhteistyötä ja lapsen edun toteutumista. Osallistujat kaipasivatkin enemmän tietoisuutta siitä, mitä mahdollisuuksia laki sallii yhteistyölle. Yhteistyö ja tietojen vaihtaminen voisi antaa nuorille kuvan siitä, että aikuiset tietävät, mitä nuoren elämään kuuluu, ja että ammattilaiset toimivat yhdessä nuoren turvallisuuden eteen.

11.5 YKSILÖLLISEN VAARAN ARVIOINTI

Jokainen hatkaamistilanne ja siihen liittyvä vaara nuorelle tulee arvioida yksilöllisesti. Vaaran arvioinnissa tulee ottaa huomioon esimerkiksi ikään, kehitystasoon, vuodenaikaan, sukupuoleen, sairauksiin, mahdollisiin riskeihin ja aikaisempiin kokemuksiin liittyvät tekijät.

Kuva 92. Jokaisessa hatkaamistilanteessa arvioidaan siihen liittyvä vaara yksilöllisesti. Kaikki, pois lukien nuoret. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130).

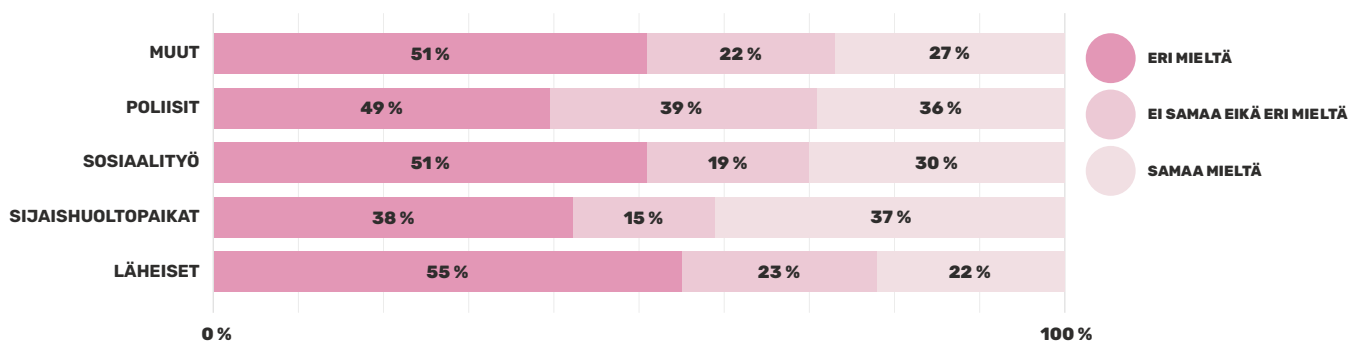
Suurin osa lastensuojelulaitoksissa ja sosiaalityössä työskentelevistä olivat samaa mieltä väittämästä "Jokaisessa hatkaamistilanteessa arvioidaan siihen liittyvä vaara yksilöllisesti". Läheisistä yli puolet oli väittämän kanssa eri mieltä. Poliiseista neljännes oli eri mieltä ja lähes neljäkymmentä prosenttia ei samaa eikä eri mieltä.

Työpajoissa niin sosiaalityössä kuin lastensuojelulaitoksissa työskentelevien kanssa todettiin, että 12–13-vuotiaista, vakavasti sairaista ja esimerkiksi kehitysvammaisista nuorista on suurempi huoli ja vaaroja pidetään suurempina kuin lähellä täysi-ikäisyyttä olevien nuorten kohdalla. Esimerkiksi nuoren ikä, päihtymys ja lääkkeiden puuttuminen yhdessäkään ei kuitenkaan keskustelujen mukaan ollut tae sille, että poliisiin saisi paikalle ilman näköhavaintoa.

11.6 TOIMIJOIDEN KEINOT

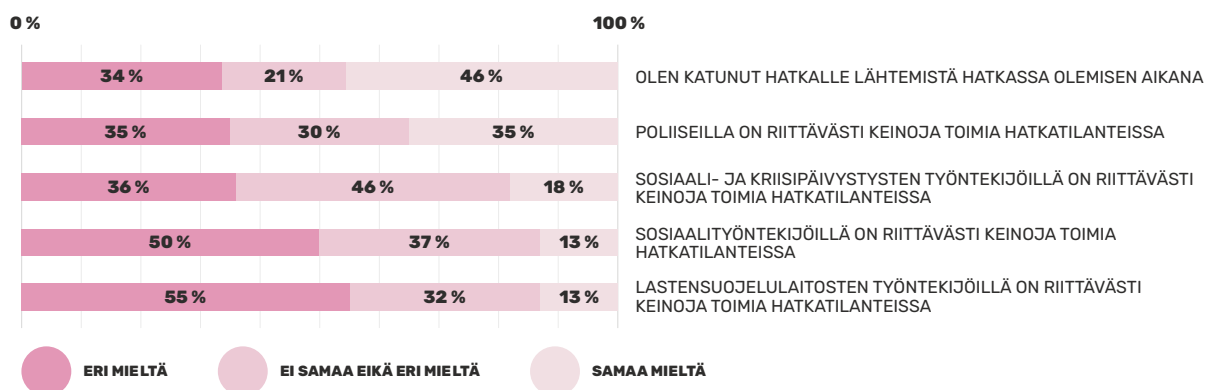
Lastensuojelulaitosten työntekijät eivät saa ottaa nuorta kiinni hatkoilla esimerkiksi saattaakseen tämän autoon ja takaisin lastensuojelulaitoksen. Käytännössä lastensuojelulaitosten työntekijät saavat nuoren löytäessään ainoastaan keskustella nuoren kanssa ja koittaa saada hänet mukaansa keskustelemalla, ellei tilanteessa ole kyse hätävarjelutilanteista, jolloin uhkaavan vaaran torjumiseksi voidaan ryhtyä välttämättömiin toimiin. Kiinnipito on sallittua vain lastensuojelulaitoksen alueella tai autossa. Poliisilla on käytettävissään omaan lainsäädäntöönsä liittyviä keinoja.

Kuva 93. Lastensuojelulaitosten työntekijät saavat hatkassa olevan nuoren mukaan keskustelemalla. Kaikki, pois lukien nuoret. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130).

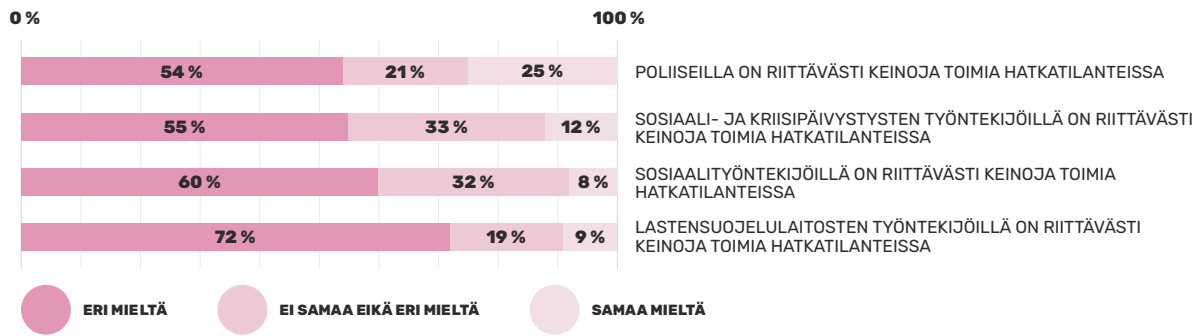
Eniten samaa mieltä väitteestä "Lastensuojelulaitosten työntekijät saavat hatkassa olevan nuoren mukaansa keskustelemalla" olivat lastensuojelulaitosten työntekijät ja poliisit. Yli puolet muista, sosiaalityössä työskentelevistä ja läheisistä oli eri mieltä väitteen kanssa.

Kuva 94. Hatkaamisen katuminen ja ammattilaisten keinot hatkatilanteissa. Nuoret. (n=277)

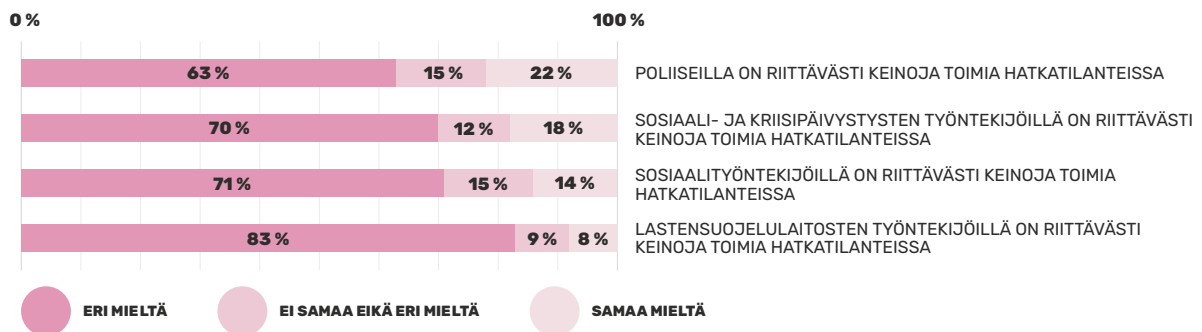
Nuorista lähes puolet oli katunut hatkalle lähtemistä hatkassa olemisen aikana. Eri toimijoiden käytettävissä olevien keinojen riittävyydessä nuorten vastaukset painottuivat eri mieltä ja ei samaa eikä eri mieltä vastauksiin. Ainoastaan poliisien kohdalla kolmannes nuorista vastasi, että heillä käytettävissä riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa.

Kuva 95. Keinot hatkaamistilanteissa. Läheiset. (n=130)

Läheisistä yli puolet olivat eri mieltä väitteistä, että poliiseilla, sosiaali- ja kriisipäivystysten, sosiaalityöntekijöillä ja lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. Läheisistä neljännes näki, että poliisilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. Laadullisessa aineistossa läheiset kertoivat, etteivät nykyiset käytännöt aina ole toimivia nuorten tavoittamisessa. Esimerkiksi puhelimen paikantamista voisi joidenkin läheisten mukaan käyttää aktiivisemmin. Kyselyn avovastauksissa useampi läheinen kritisoi sitä, ettei poliisilla ole ollut riittävästi keinoja etsiä nuoria esimerkiksi yksityisistä asunnoista sekä sitä, etteivät poliisin lisäksi muut aikuiset voi ottaa nuorta kiinni hatkaamistilanteissa.

Kuva 96. Keinot hatkaamistilanteissa. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

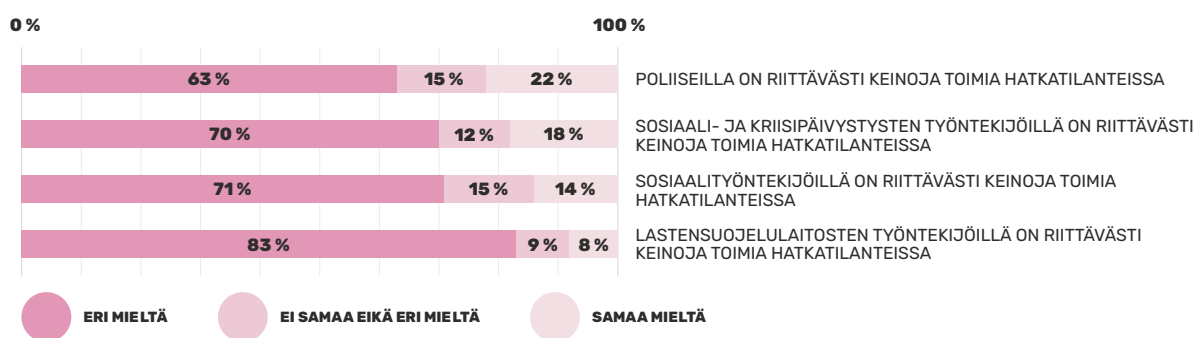
Lastensuojelulaitosten työntekijöistä yli puolet olivat eri mieltä väitteistä, että eri toimijoilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. Yli 80 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että lastensuojelulaitosten työntekijöillä ei ole riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. Yli neljännes vastaajista koki, että poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa.

”Kuka edes uskaltaisi ottaa kiinni, vaikka saisikin?”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden laadullisessa aineistossa toistui sama kokemus keinottomuudesta kuin lainsäädännön osalta. Työntekijät kokivat vahvaa keinottomuuden kokemusta, kun kohdassa nuoren hatkassa heillä ei ole mitään muita mahdollisuuksia kuin odottaa poliisia tai koittaa saada nuori mukaan puhumalla. Kiinniotto-oikeuden puuttumista pidettiin joissakin avovastauksissa naurettavana ja etsintää ylipäänsä turhana tämän takia. Keinojen yhteydessä työntekijät nostivat esiin edelleen lastensuojelulaitosten heikot mahdollisuudet lähteä etsimään, erityisesti yöaikaan ja kaukaa. Lastensuojelulaitosten työntekijät kertoivat useissa avovastauksissa jäävänsä hyvin yksin ja vain oman keinovalikkonsa varaan nuorten hatkatilanteissa. Keinoja lastensuojelulaitosten työntekijöille kaivattiin lisää. Näistä keskusteluissa ja kyselyn avovastauksissa kuitenkin yksilöitiin ainoastaan kiinniotto-oikeus ja erillinen palveluntuottaja, jonka olisi mahdollista tehdä etsintää ja palauttaa nuori lastensuojelulaitokseen.

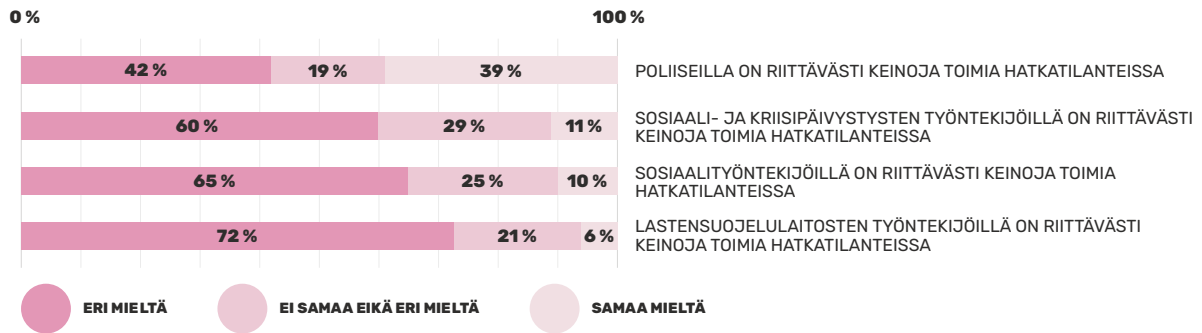
Kuva 97. Keinot hatkaamistilanteissa. Sosiaalityö. (n=244)

Sosiaalityössä työskentelevistä yli 60 prosenttia oli eri mieltä väitteistä, että toimijoilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. Hieman yli viidennes vastaajista oli sitä mieltä, että poliisilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa.

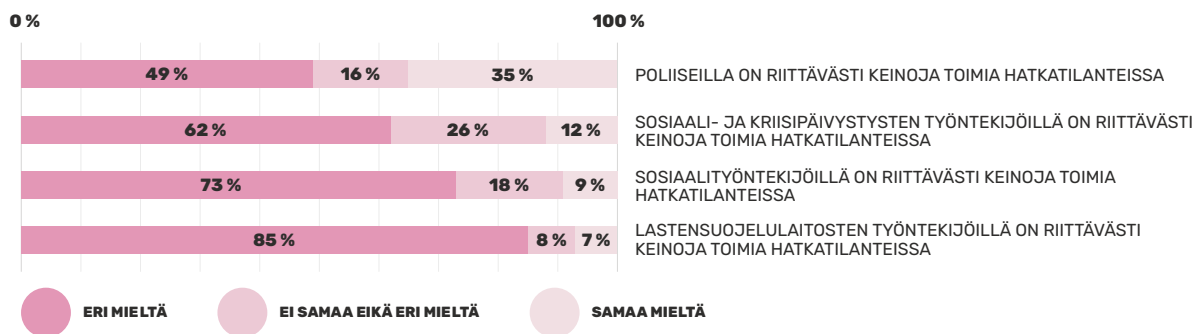
Sosiaalityössä työskentelevät viittasivat kyselyn avovastauksissa keinoihin liittyen yleisemmällä tasolla sen suhteen, ettei niitä ole tarpeeksi. Muutamissa vastauksissa tuotiin esiin se, kuinka lastensuojelulaitosten työntekijöillä tulisi olla oikeus ottaa nuoria kiinni. Erityisen haasteellisena keinojen osalta pidettiin sitä, että nykyisellään käytettävissäkään olevia keinoja eli aktiivista etsintää toteutetaan hyvin vaihtelevasti. Syiksi tähän nähtiin riittämättömät resurssit ja pitkät välimatkat nuorten ja lastensuojelulaitosten välillä.

Kuva 98. Keinot hatkaamistilanteissa. Poliisit. (n=459)

Poliiseista 39 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä väitteestä ”Poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa”. Poliiseista yli 60 prosenttia vastaajista oli eri mieltä väitteistä, että sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöillä, sosiaalityöntekijöillä ja lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa.

Kuva 99. Keinot hatkaamistilanteissa. Muut. (n=97)

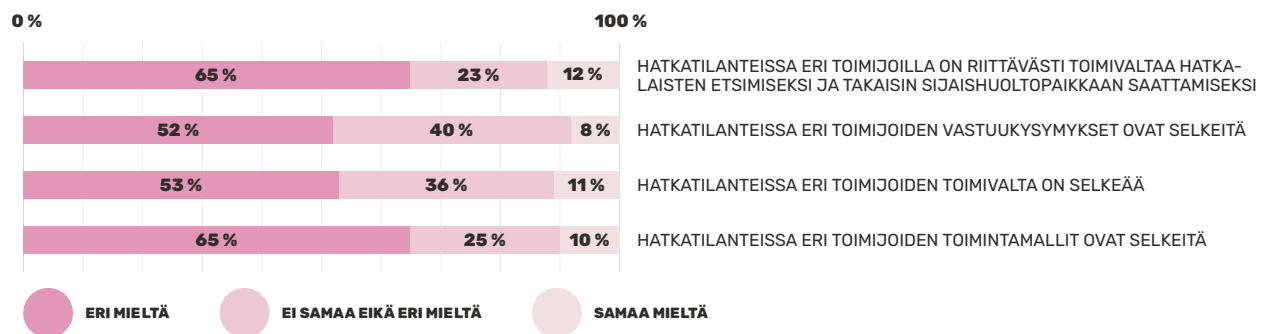

Muut-vastaajaryhmän näkemykset olivat linjassa muiden ammattilaisten vastausten kanssa. Myös muista eniten samaa mieltä väitteistä oltiin poliisien kohdalla ja eniten eri mieltä lastensuojelulaitosten työntekijöiden osalta. Nuorisotyöntekijät nostivat työpajassa esiin, miten nuoriin liittymättömät tilanteet vaikuttavat käytössä oleviin mahdollisuuksiin tavoittaa nuoria. Esimerkiksi poliisin osalta resurssit saattavat olla käytössä muilla tehtävillä muun muassa isojen tapahtumien aikaan. Toisaalta nuoren tilanne voi muuttua nopeasti, jolloin eri toimijoiden tulisi pysyä mukana tilanteista. Työpajassa keskusteltiin kokemuksista päämäärättömästä etsinnästä, kun esimerkiksi eri paikkakunnalta tullaan etsimään nuorta ilman ymmärrystä hatkan kohteena olevasta kaupungista ja esimerkiksi sen yöelämästä.

11.7 TOIMIVALTA JA VASTUUKYSYMYKSET

Nuoren ollessa hatkassa toimivalta ja vastuukysymykset jakautuvat lukuisten eri toimijoiden välille. Toimivaltaa ja vastuukysymyksiä on lain lisäksi pyritty selkeyttämään erilaisilla ohjeistuksilla, joista kansallisen tason ohjeistus julkaistiin STM:n, Poliisihallituksen ja Häätäkeskuslaitoksen toimesta keväällä 2022. Virallisten toimivallan ja vastuukysymysten määrittelyjen lisäksi eri toimijoille on syntynyt erilaisia toimintamalleja, joilla hatkaamistilanteisiin reagoidaan.

Kuva 100. Toimivalta, vastuukysymykset ja toimintamallit. Läheiset. (n=130)

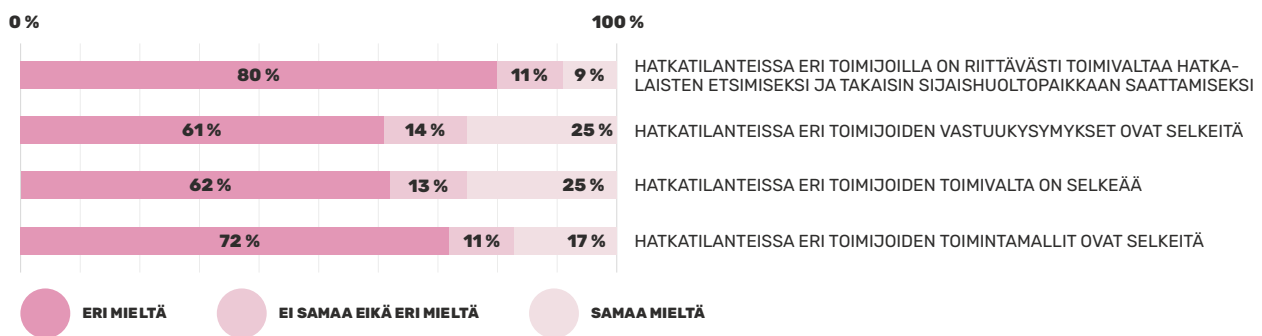
Yli puolet läheisistä oli eri mieltä toimijoiden toimivallan, vastuukysymysten ja toimintamallien selkeyttä selvittävien väitteiden kanssa. Läheisten vastauksissa 20–40 prosenttia vastaajista oli väitteiden kanssa ei samaa eikä eri mieltä. Noin 10 prosenttia vastaajista oli väitteiden kanssa samaa mieltä.

”Se, että täytyy olla varma näköhavainto nuoresta, että poliisi tulee paikalle, on todella typerää. Itsekin usein tiesin suunnilleen missä nuori on, mutta - - ei voinut tehdä mitään, koska ohjaaja ei saa mennä kysymään esim. ovelta ja poliisi ei tule tosiaan ilman varmaa näköhavaintoa. Toki ymmärrän turvallisuuskysymykset tässä, mutta jotain olisi asialle tehtävä.”

- läheinen kyselyn avovastauksissa

Läheisten kyselyn avovastausten mukaan eri toimijoilla ei ole riittävästi toimivaltaa saattaa hatkassa olevia nuoria takaisin lastensuojelulaitokseen. Aktiivinen toimiminen edellytti läheisten mukaan usein näköhavaintoa, eikä sekään aina läheisten kokemuksen mukaan ollut johtanut toimenpiteisiin nuoren saattamiseksi takaisin lastensuojelulaitokseen. Osa läheisistä kuvasi laadullisessa aineistossa nuorilla olevan liikaa valtaa suhteessa ammattilaisten mahdollisuuksiin toimia hatkatilanteissa.

Kuva 101. Toimivalta, vastuukysymykset ja toimintamallit. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Lastensuojelulaitosten työntekijöistä yli 60 prosenttia oli eri mieltä toimivaltaan, vastuukysymyksiin ja toimintamallien selkeyteen liittyvistä väittämistä. Neljännes vastaajista oli samaa mieltä siitä, että hatkatilanteissa eri toimijoiden vastuukysymykset ja toimivalta ovat selkeitä.

Toimivalta, vastuukysymykset ja toimintamallit herättivät paljon pohdintaa niin työpajoissa kuin kyselyn avovastauksissa lastensuojelulaitosten työntekijöiden osalta. Niihin liitettiin myös vahva kytkös lainsäädäntöön ja eri toimijoiden käytettävissä oleviin keinoihin, joita on käsitelty edellisissä luvussa. Keskeinen toistuva viesti toimivaltaan ja toimintamalleihin sekä vastuisiin liittyen oli se, että ne vaihtelevat. Käytännöt ja tulkinnat vaihtelivat alueellisella, paikallisella, organisatorisella ja yksittäisen työntekijän tasolla. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden tuli kokemuksensa mukaan luovia näiden vaihtelevien käytäntöjen välillä. Prosessien yhdenmukaisuuteen ei siis voinut työntekijöiden mukaan luottaa.

”Nuo kakarat on teidän huoli, ei meidän.”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa poliisin sanomasta

Lastensuojelulaitosten työntekijät toivat aineistossa esiin erilaisia haasteita poliisin kanssa toimimisessa epäjohtonmukaisen ja vaihtelevan toiminnan lisäksi. Useissa kokemuksissa toistui samankaltainen tilanne, jossa poliisin paikalle saapuessa nuori on jo kadonnut työntekijöiltä uudestaan.

Lastensuojelulaitosten työntekijät jakoivat useita kokemuksia tilanteista, joissa näköhavainnosta huolimatta poliisia ei saada ollenkaan paikalle tai siihen vaaditaan uutta virka-apupyyntöä sosiaalipäivystyksen kautta. Useamman kerran laadullisessa aineistossa toistui lastensuojelulaitosten työntekijöiden näkemys poliisien asenteellisuudesta hatkassa olevia nuoria kohtaan. Nuoret nähtiin nimenomaan lastensuojelun työnä eikä esimerkiksi aikaisemmat hyväksikäyttökokemukset, tieto vaarallisesta seurasta ja päihtymyksestä saaneet poliisia toimimaan. Laajasti jaettu näkemys oli se, että hatkassa oleviin nuoriin liittyvät tehtävät menevät poliisin prioriteettilistan pohjalle. Kokemuksia oli esimerkiksi poliisin kieltäytymisestä katoamisilmoituksen tekemisistä, aggressiivisen ja päihtyneen nuoren kuljettamisesta tai kuljettamisen turvaamisesta sekä siitä, että työntekijän näköhavaintoon nuoresta ei luoteta tai paikalle vaadittiin ensin sosiaalityöntekijä.

”Poliisilta saatava apu on täysin tuurista kiinni”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä kyselyn avovastauksissa

Joidenkin työntekijöiden mukaan poliisin saattoi saada nopeammin paikalle, jos perusteluina käytettiin esimerkiksi nuoren hallussa olevaa asetta, puukkoa tai vastaava tai muulla tavalla kerrottiin, että jos tilanteeseen ei puututa heti, niin se johtaa myöhemmässä vaiheessa poliisin tehtäväksi muutoin. Ongelmalliseksi työntekijät kokivat näköhavainnon vaatimisen, jotta poliisi toimii, eikä mitään muuta varmana pidettyä tietoa oteta huomioon. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksissa todentui myös vaihtelevat käytännöt, kun yhtäältä tuotiin esiin poliisin voivan esimerkiksi mennä asuntoon, jossa nuoren epäillään olevan, tai ottavan nuoren kiinni julkisella paikalla, vaikka tämä ei olisi aggressiivinen. Toisaalta taas tuotiin esiin ongelmana se, että poliisi ei voi näissä tilanteissa tehdä mitään. Työntekijät tunnistivat myös poliisien haasteet resurssien osalta, mutta korostivat osaltaan sitä, että hatkassa olevat nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa olevia lapsia, minkä pitäisi näkyä myös poliisin toiminnassa. Haasteena nähtiin myös se, että poliisi ei tee puhelimen paikannusta edes tilanteissa, joissa alle 15-vuotias nuori on ollut kuukausia hatkassa ja aikaisemmin hatkatessa on ollut vahvaa päihteidenkäyttöä sekä hyväksikäyttökokemuksia. Joskus vastaan oli tullut myös tilanteita, joissa poliisin toiminta-alueen päättyessä on esimerkiksi yöaikaan nuori annettu lastensuojelulaitosten työntekijälle toiminta-alueen rajalla.

”Sosiaalipäivystyksestä lyötiin luuri korvaan”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Lastensuojelulaitosten työntekijöillä oli paljon kokemuksia yhteistyön haasteista myös sosiaali- ja kriisipäivystysten ja virka-aikaisen sosiaalityön kanssa. Haasteellisena koettiin se, että virka-apupyynnöjä ei välillä tehdä ollenkaan tai niiden tekemiseksi tarvitsee perustella hyvin kattavasti se, että miten vaikka päihteiden käyttö vaarantaa hatkassa olevan nuoren turvallisuutta. Joskus virka-apupyynnön tekemisessä kestää myös pitkään, jolloin nuori pääsee katoamaan työntekijöiltä tai nuorta seurataan tuntien ajan ennen kuin virka-apu on tehty. Työntekijöiden kokemuksen mukaan kaikki sosiaalipäivystysten työntekijät eivät luota heidän ammattitaitoonsa. Yhdessä tapauksessa lastensuojelulaitosten työntekijöitä oli pyydetty olemaan vähemmän yhteydessä sosiaalipäivystykseen, vaikka työntekijät kokivat olevansa yhteydessä aina todelliseen tarpeeseen perustuen. Jotkut työntekijät kuvasivat myös sitä, että kynnys sosiaalipäivystykseen yhteydenottamiseen on noussut, koska siellä kyseenalaistetaan soittamisen tarpeellisuutta.

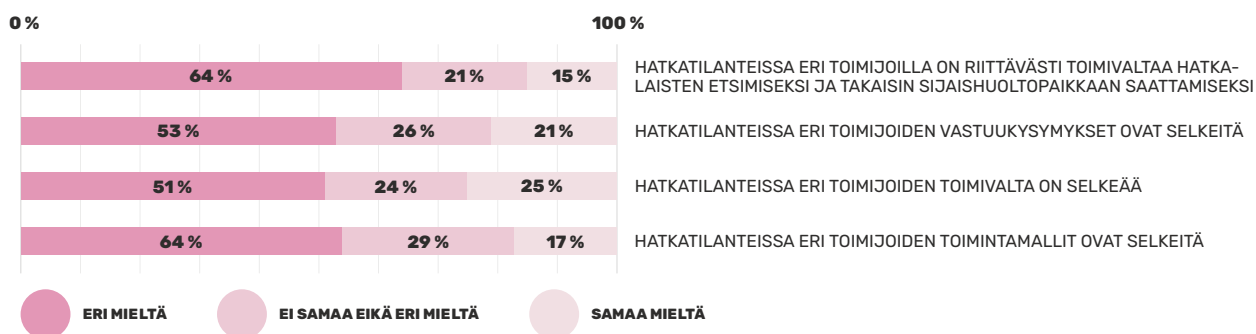
Lastensuojelulaitosten työntekijöiden mukaan virka-aikaisen sosiaalityön sosiaalityöntekijöitä on haasteellista saada kiinni, he eivät kerkeä olemaan nuoreen edes yhteydessä, saati etsiä tätä. Osan sosiaalityöntekijöiden nähtiin kuitenkin olevan aktiivisesti nuoreen yhteydessä, selvittävän ja hoitavat asioita.

Hätäkeskusten osalta lastensuojelulaitosten työntekijät toivat esiin esimerkiksi tilanteita, joissa hätäkeskus on kieltäytynyt lähettämästä poliisia paikalle virka-apupyynnöstä huolimatta. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden yhteydenottoja hätäkeskukseen oli myös kyseenalaistettu sanomalla, että asia ei kuulu hätäkeskukselle, vaikka virka-apu olisi tehtynä, näköhavainto nuoresta olemassa ja tieto konkreettisesta vaarasta. Hätäkeskuksen nähtiin osaltaan tekevän arvioita tilanteista ilman riittävää tietoa nuoresta ja hänen tilanteestaan. Arviot olivat johtaneet tilanteisiin, jossa hätäkeskuspäivystäjät olivat todenneet, että nuori ei ole vaarassa.

Yleisesti lastensuojelulaitosten työntekijät toivat esiin, että toimivaltaa eri toimijoiden välillä tulisi selkeyttää. Useissa kyselyn avovastauksissa viitattiin ainoastaan yleisellä tasolla yhteistyön toimimattomuuteen, vastuiden siirtelyyn ja kiistelyyn siitä, kenellä on missäkin tilanteessa toimivaltaa tehdä mitä. Erityisesti hätäkeskus ja poliisi nostettiin toimijoiksi, joiden kanssa näitä epäselvyyksiä ja haasteita on eniten. Sosiaali- ja terveysministeriön, Poliisihallituksen ja Hätäkeskuslaitoksen vuoden 2022 keväällä julkaiseman ohjeistuksen koettiin niin työpajoissa kuin kyselyn avovastauksissa muuttaneen osan toimijoiden toimintaa, mutta ei tehneen siitä yhtään selkeämpää. Ohjeistusta tulkittiin työntekijöiden mukaan hyvin eri tavoin eri toimijoiden toimesta. Yleisesti erilaisten ohjeistusten koettiin työntekijöiden mukaan olevan keskenään ristiriitaisia ja muuttuvan useasti ilman, että niistä

tiedotetaan lastensuojelulaitoksia. Osa lastensuojelulaitoksista ja/tai niiden työntekijöistä työpa-
joissa eivät tienneet esimerkiksi edellä mainitun kansallisen ohjeistuksen olemassaolosta.

Kuva 102. Toimivalta, vastuukysymykset ja toimintamallit. Sosiaalityö. (n=244)

Sosiaalityössä työskentelevistä toimivaltaa, vastuukysymyksiä ja toimintamalleja koskevien väit-
teiden kanssa eri mieltä oli vähintään yli 60 prosenttia vastaajista. Eniten samaa mieltä väitteiden
kanssa olleita oli vastuukysymyksiä ja toimivallan selkeyttä koskevissa väittämissä.

Sosiaalityössä työskentelevät toivat esiin laadullisessa aineistossa toimivallasta ja vastuuky-
symyksistä pitkälti samoja asioita, joista lastensuojelulaitosten työntekijät puhuivat: toiminnan
vaihtelevuutta, haastetta saada poliisia ja hätäkeskusta toimimaan ja niin edelleen. Sosiaalityössä
työskentelevät joutuvat toimittamaan erilaisia kirjallisia pyyntöjä ja perusteluja, ”tapella” hätäkes-
kuksen sekä poliisin kanssa tilanteissa. Heidän näkökulmastaan tämä saattoi näyttäytyä passiivi-
suutena lastensuojelulaitosten suuntaan. Sosiaalityössä työskentelevät ammattilaiset toivat esiin
saman näkemyksen lastensuojelulaitosten kanssa myös siitä, että heidän näkemyksensä mukaan
niin hätäkeskuksessa kuin poliisissa hatkassa oleviin nuoriin suhtaudutaan ”b-luokan kansalaisina”,
joka vaikuttaa suoraan toimintaan hatkatilanteissa.

Sosiaalityössä tuotiin esiin samoja asioita myös yhteistyöhön liittyen kuin lastensuojelulaitosten
kohdalla: vastuun siirtelyä, ylhäältä alaspäin annettavia ristiriitaisia ja alati muuttuvia ohjeistuksia
sekä yhteisen ymmärryksen puutetta. Yhteistyön puutteiden nähtiin kuormittavan kaikkia hatkassa
olevan nuoren tilanteeseen liittyviä osapuolia. Sosiaalityössä työskentelevien mukaan ennalta estä-
vän toiminnan poliisien kanssa oli keskimääräistä parempaa yhteistyötä, koska heidän näkemyksensä
mukaan siellä ymmärretään paremmin nuorten hatkaamista ja siihen liittyviä asioita.

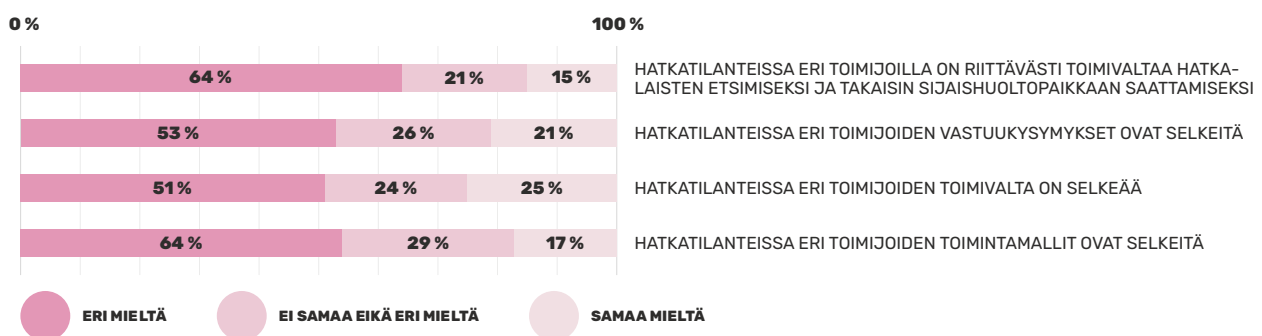
”Sosiaalipäivystys ei tarvitse huolimyrskyä”

- sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijä työpaikassa

Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijät eivät tunne nuoria, jotka hatkaavat. He toivat esiin laadullisessa aineistossa tämän haastavan hatkatilanteisiin liittyvien toimenpiteiden tarpeiden arviointia ja mahdollisen virka-apupyynnön perusteltua tekemistä. Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijät toivoivatkin sijaishuoltopaikoilta nuorten tuntemukseen perustuvaa tarkempaa ja perustellumpaa arviota esimerkiksi tekijöistä, jotka asettavat nuoren vaaraan hatkassa ollessa. Pelkkää yleistä kuvausta päihde- tai mielenterveysongelmista ei pidetty riittävinä. Yhdessä kyselyn avovastauksessa esitettiin, että kaikki virka-apupyynnöt tulisi jatkossa tapahtua nuoren oman vastuusosiaalityöntekijän tekemänä.

Erityisenä haasteena sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijät pitivät tilanteita, joissa yhteydenotto sosiaali- ja kriisipäivystykseen tehdään ainoastaan "oman selustan turvaamiseksi", minkä jälkeen lastensuojelulaitokset jäävät odottamaan muiden tekevän työn nuorten löytämiseksi. Sosiaalityössä työskentelevillä oli laadullisessa aineistossa kahdenlaisia näkemyksiä siitä, missä kohtaa lastensuojelulaitosten tulisi tehdä virka-apupyynnöt. Toisaalta nähtiin, että yhteys sosiaalitoimeen etsintäkuulutuksen tekemiseksi tulisi tehdä heti nuoren hatkatessa. Tässä näkemyksessä perusteluna oli se, jos poliisi kohtaa nuoren, niin he tietävät tämän olevan hatkassa. Tätä näkemystä edustavat työntekijät toivat esimerkkinä esiin, että poliisi oli pysäyttänyt nuoren kyytiin ottaneen auton matkalla pohjoisesta etelään ja nuori saatiin palautettua heti lastensuojelulaitoksen. Toisaalta taas nähtiin, että lastensuojelulaitosten tulisi ensin tehdä toimia itse ja pyytää virka-apua vasta siinä vaiheessa sosiaalityöstä, kun on tiedossa missä nuori on. Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijät toivat esiin myös, että tietyistä lastensuojelulaitoksista hatkataan jatkuvasti. Heidän näkemyksensä mukaan yhteistyötä nimenomaan näiden lastensuojelulaitosten kanssa tulisi tehostaa sekä miettiä, pystytäänkö niissä ylipäänsä vastaamaan nuorten tarpeisiin.

Kuva 103. Toimivalta, vastuukysymykset ja toimintamallit. Poliisit. (n=459)

Poliiseista yli puolet olivat eri mieltä väitteistä toimivallan, vastuukysymysten ja toimintamallien selkeyteen liittyen. Toimivaltaa ja vastuukysymyksiä koskevien väitteiden kanssa poliiseista yli 20 prosenttia oli samaa mieltä.

Toimivaltaa, vastuukysymyksiä ja toimintamalleja koskevat teemat herättivät paljon keskustelua poliisien työpajassa. Poliisit näkivät kokonaisvastuun nuoren tilanteesta olevan sijaishuoltopaikalla, jolloin sillä tulisi myös olla valtuudet ja keinot pitää nuori lastensuojelulaitoksessa. Työpajassa kritisoitiin sitä, ettei lastensuojelulaitosten työntekijöillä ole toimivaltaa ottaa nuorta kiinni, jos hän lähtee hatkaan. Esiin nostettiin myös tilanteet, joissa nuoren löydyttyä poliisi voi ohjata nuoren lastensuojelulaitoksen autoon ja turvata kuljetusta, mutta mikäli nuori hatkaa uudelleen esimerkiksi matkalla, kukaan ei voi ottaa häntä kiinni.

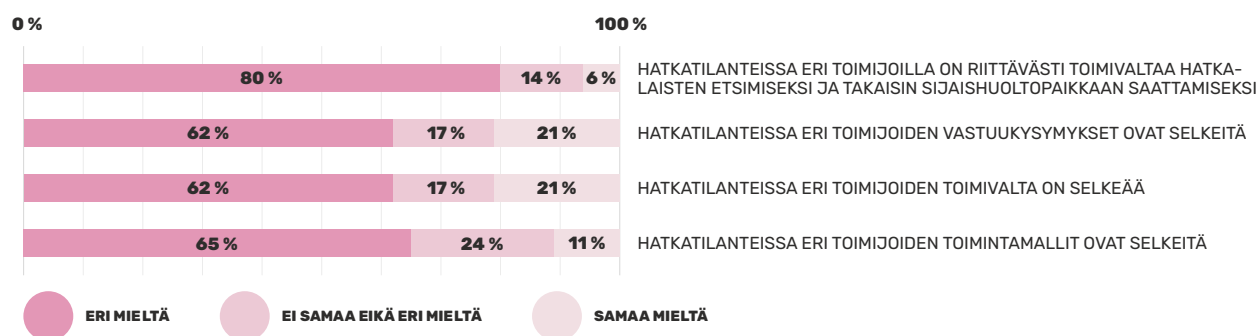
Poliisin omaa toimintaa pohdittiin siitä näkökulmasta, että se perinteisesti perustuu sille, että ihminen otetaan kiinni rikoksesta, jolloin hatkassa olevat nuoret kiinnostavat poliisia yleensä rikosten näkökulmasta. ”Hatkahakua” ei välttämättä pidetä kiinnostavana tehtävänä. Kuitenkin poliisit kohtaavat nuoria myös muissa yhteyksissä ja heilläkin on huolta hatkassa olevista nuorista. Erityisesti ennalta estävässä toiminnassa ollaan kiinnostuneempia hatkassa olevista nuorista ja siellä nähdään olevan ymmärrystä nuorten kokonaistilanteista. Poliisin toiminnan osalta yhtenä haasteena tunnistettiin se, miten kolmannen osapuolen asuntoon menoon liittyy haasteita ja vaatii todellisen näköhavainnon sekä tiedon siitä, että hatkassa oleva nuori on kyseisessä asunnossa. Toisaalta salassapito ja yksityisyyden suoja on voinut tuottaa haasteen, kun virka-apupyynnön yhteydessä ei ole voitu toimittaa nuoren kuvaa, mikä helpottaisi lapsen edun mukaista etsintää.

Virka-apupyynnön maksullisuudesta luopuminen nähtiin työpajassa positiivisena asiana. Virka-apupyynnön pidettiin kuitenkin ”ylimalkaisina ja geneerisinä”. Virka-apupyynnön tultua järjestelmään kirjataan ensimmäiseksi etsintäkuulutus ja jos kyseessä on suora poliisitehtävä, tehtävä välitetään partiolle. Välitön vaara vaatii toimenpiteitä pelkän etsintäkuulutuksen sijaan. Toimivallasta ja vastuukysymyksistä keskusteltaessa nousi esiin huomio siitä, miten eriarvoisessa asemassa nuoret ovat sen perusteella, onko kyseessä kotoa karannut vai lastensuojelulaitoksesta hatkannut nuori. Poliisin näkökulmasta kynnyks toimia on matalampi silloin, kun kyseessä on kotoa karannut nuori. Tällöin tilanteesta tulee poliisitehtävä.

Työpajassa pidettiin paradoksaalisena sitä, että kun nuori on ollut aiemmin hatkoilla tai esimerkiksi jo pidemmän aikaa, hänen nähdään pärjäävän siellä jatkossakin sen sijaan, että häntä etsittäisiin aktiivisesti. Hatkassa olevan nuoren etsintä tulisi poliisien mukaan tehdä tasalaatuisesti ja poliisin

välittömän vaaran arvio tulisi olla suhteessa lastensuojelun vastaavaan. Hätäpaikannuksen ja vika-apupyynnöiden osalta viranomaisen arvioi tilanteet tapauskohtaisesti. Arvioon kerrottiin vaikuttavan myös käytössä olevat resurssit. Hätäpaikannus ”onnistuu, jos on nuori lapsi, sairastapaus, kylmä vuodenaika ja välitön hengen ja terveyden vaara”. Työpajassa pohdittiin sitä, voisiko sosiaalipäivystyksellä olla oikeus hätäpaikantaa. STM:n, Poliisihallituksen ja Hätäkeskuslaitoksen uutta ohjeistusta ei pidetty selkeänä.

Kuva 104. Toimivalta, vastuukysymykset ja toimintamallit. Muut. (n=97)

Muut-vastaajaryhmässä yli 60 prosenttia vastaajista oli eri mieltä väitteistä toimivaltaan, vastuukysymyksiin ja toimintamalleihin liittyen. 21 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä siitä, että hatkatilanteissa eri toimijoiden vastuukysymykset ovat selkeitä ja eri toimijoiden toimivalta on selkeää.

”Nuorisotyö on välikädessä. Sossu suuttunut jollekin, sopä suuttunut, poliisi suuttunut ja nuori kaiken välikädessä. Syyttelyä ja vastuun heittoa toiselle toimijalle.”

- nuorisotyöntekijä työpajassa

Nuorisotyöntekijät kertoivat työpajassa opettaneensa lastensuojelulaitoksia jalkautuvan nuorisotyön mahdollisuuksista ja toiminnan tarpeesta. Esimerkiksi silloin, kun nuori hatkaa kotiin, jalkautuva työ ei heidän mukaansa ole tarpeen. Nuorisotyö voisi kokemuksensa mukaan opettaa lastensuojelulaitoksia muun muassa etsimään ja kohtaamaan nuoria kadulla. Työpajaan osallistuneet työntekijät pohtivat, ettei nuorisotyötä tunnisteta, koska se ei ole niin lailla säädeltyä. Nuorisotyön nähtiin kaipaavan myös rakenteita, muttei virkaoikeuksia. Tärkeää on lisäksi mahdollisuus saada viranomaisia tueksi paikalle tarvittaessa, jotta nuori päätyisi takaisin turvaan. Työpajaan osallistuneet kuvasivat, että

poliisien käytettävissä oleva aika on vaihtelevaa ja valitettavan usein esimerkiksi poliisin ennalta estävässä toiminnassa ei ehditä tekemään muuta kuin ns. peruspoliisin työtä. Kohtaamisen tason nähtiin kuitenkin olevan paras juuri ennalta estävässä poliisissa. Rakenteiden osalta työpajassa kerrottiin, ettei ole olemassa rakenteita, mihin nojata, vaan ”jokainen tilanne on säätö”, mikä koettiin turhauttavana. Myös poliisin kerrottiin joutuvan luovimaan tilanteissa ilman toimivia käytäntöjä ja rakenteita. Työntekijöillä oli kokemuksia tilanteista, joissa he ovat ottaneet henkilökohtaisia riskejä nuoren turvaan saamiseksi.

”Jalkautuva nuorisotyö ei etsi ketään, mutta löytää.”

- nuorisotyöntekijä työpajassa

Yhteisen keskustelun ja näkemyksen puute, ymmärtämättömyys muiden toimijoiden työstä sekä ammattilaisten asenteet nousivat työpajassa esiin keskeisinä haasteina. Nuorisotyöntekijöiden mukaan yhteistyö olisi selkeämpää, jos lastensuojelulaitoksesta saisi enemmän tietoa esimerkiksi nuoren verkostoista ja kavereista tai ylipäättään siitä, että nuori on hatkoilla. Työpajaan osallistuneilla työntekijöillä oli kokemusta siitä, että lastensuojelulaitos on vedonnut lakiin eikä ole kertonut mitään nuoresta, edes sitä, että nuori on hatkannut tiettyyn kaupunkiin. Tietosuojan korostamisen nähtiin rinnastuvan pelkoon, ja lisäksi monen lastensuojelulaitoksen ja toimijan nähtiin tulkitsevan lastensuojelulakia eri tavoin. Työpajassa kerrottiin myös kokemuksia siitä, miten joidenkin työntekijöiden on nähty taivuttavan sääntöjä, jolloin nuori on saatu turvaan. Työssään nuorisotyöntekijät olivat havainneet, että nuoren etuun on jouduttu vetoamaan useasti perusteena toiminnalle.

”Pyydetään nuorta syömään mukaan. Tilanne muuttuu, kun Triplan käytävältä siirrytään Heseen. Jutellaan ja ruvetaan selvittää tilannetta.”

- nuorisotyöntekijä työpajassa

Työpajassa nuorisotyön eduksi mainittiin tuttuus: työntekijät kuulevat kaikenlaista ja ovat nuorille tuttuja kadulta, mikä helpottaa työn tekemistä. Jalkautuvan työn kerrottiin olevan mahdollisesti ensimmäinen toimija, joka kohtaa hatkassa olevan nuoren. Nuoren tavoittamisessa helpottaisi

nuorisotyöntekijöiden mukaan kuvallinen ”hatkailmoitus”. Mikäli hatkassa oleva nuori on työntekijöille tuttu, voidaan työtä esimerkiksi painottaa muutaman illan ajan niihin paikkoihin, joissa nuori viettää aikaa. Muuten hatkassa olevan nuoren voi tunnistaa esimerkiksi siitä, että nuori lähtee juoksemaan, jolloin voi arvata kyseessä olevan hatkaaminen. Havaittuaan nuoren työntekijät kertoivat aistivansa ”tunnelmia ja ulkoista habitusta”: millaisessa porukassa nuori on, onko hänet mahdollista kohdata ja onko nuori syönyt, nukkunut ja peseytynyt.

Työpajassa kävi ilmi tilanteita, joissa on tietoisesti valikoitu ”hyviä” työntekijöitä, keitä tavoitellaan paikalle nuoren kohtaamisen jälkeen. Vähintään tilanteista on seurannut hätäkeskuspuhelu, mutta jos nuoren lastensuojelulaitos on tiedossa, soitetaan myös sinne. Nuorisotyöntekijät voivat olla myös yhteydessä nuoren perheeseen osana prosessia. Keskustelussa työntekijät palasivat rakenteiden merkitykseen, sillä heidän mukaansa systeemi ei saisi olla riippuvainen henkilöistä. Tällä hetkellä hatkatilanteiden hoitamisen nähtiin olevan henkilöityneiden verkostojen varassa. Lisäksi työpajassa keskusteltiin toimintaympäristöstä siitä näkökulmasta, että avun saaminen ja tilanteiden hoitaminen eroaa merkittävästi riippuen siitä, onko kyseessä arki vai viikonloppu.

”Pitää uskaltaa tehdä enemmän yhteistyötä yli toimialarajojen.”

- yhteiskehittämistilaisuuden osallistuja

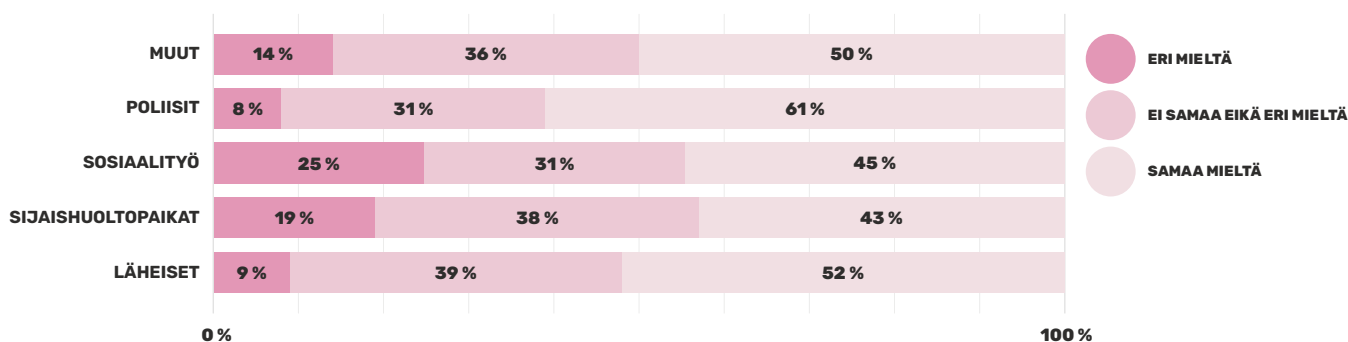
Yhteiskehittämistilaisuuden monialainen keskustelu vahvisti osaltaan monia kyselyssä ja laadullisessa aineistossa ilmenneitä näkökulmia toimivaltaa, vastuita ja toimintamalleja koskien. Kansallisen virka-apuohjeistuksen odotettiin selkeyttävän käytäntöjä ja yhteistyötä, mutta tämän toiveen ei koettu toteutuneen. Toiminnan nähtiin olevan edelleen sattumanvaraista. Sattumanvaraisuuden sijaan toivottiin monitoimijaista yhteistyötä sekä räätälöityä ja yksilöllistä tukea nuorille kompleksisissa tilanteissa. Osallistujat kysyivätkin, miksi toimintaohjeet asettuvat esteeksi sille, että autetaan nuoria. Keskustelussa nousi esiin esimerkiksi kokemuksia siitä, miten nuoren löytämistä on haastanut se, että on jouduttu odottamaan viikonlopun yli ennen kuin sosiaalityöntekijä on tehnyt virka-apupyynnön poliisille. Tähän nähtiin yhtenä ratkaisuna se, että lastensuojelulaitos voisi tehdä virka-apupyynnön suoraan.

”Ollaan helposti omilla tonteilla, ajattelutavan muutosta tarvitaan.”

- yhteiskehittämistilaisuuden osallistuja

Eri toimijoiden oikeussäätelyn ja toimintakulttuurin nähtiin vaikuttavan yhteistyöhön hatkassa olevien nuorten kanssa. Yhteiskehittämistilaisuudessa kysyttiin, kuinka paljon hatkatilanteiden hoitamista olisi mahdollistaa muuttaa toimintakulttuuria muuttamalla eikä pelkästään oikeussäätelyä muokkaamalla. Nyt eri toimijoiden koettiin olevan kaukana toisistaan, vaikka he tekevät töitä samojen nuorten kanssa. Keskustelussa toivottiin, että olisi enemmän yhteisiä kohtaamisia ja eri toimijat voisivat olla ei-tietämisen tilassa yhdessä sen sijaan, että ylläpidetään paremmin tietämisen eetosta. Osallistajat nostivat esiin myös tarpeen pohtia sitä, kenen kanssa jatkossa kannattaa tehdä yhteistyötä hatkaamistilanteissa. Esimerkiksi ihmiskauppajuristeilla ja lapsiasioiden juristeilla nähtiin olevan erikoisosaamista, jota voisi hyödyntää enemmän. Tällä hetkellä koettiin haasteena se, ettei eri toimijoilla, erityisesti poliisilla, ole riittävästi ymmärrystä lapsen oikeuksista rikoksen uhrina ja ihmiskaupassa.

Kuva 105. Nuorten on helppo hatkata uudelleen väliaikaisista sijoituspaikoista, joissa oman sijaishuoltopaikan hakua odotetaan. Kaikki, pois lukien nuoret. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130)

Yksi eri toimijoiden toimivallan, vastuukysymyksien ja toimintamallien välimaastossa oleva kysymys liittyy siihen, miten ja kuinka nuori löytymisen jälkeen palaa tai palautetaan takaisin lastensuojelulaitoksen. Nuorten lastensuojelulaitosten ja sen välillä, mistä nuoret hatkassa ollessa löytyvät saattaa olla pitkiäkin välimatkoja. Tästä syystä nuoret saatetaan sijoittaa väliaikaisiin sijoituspaikkoihin, joissa kuljetusta odotetaan.

Kaikista vastaajamääristä suhteellisen pieni osuus oli eri mieltä väitteestä, että nuorten on helppo hatkata uudelleen väliaikaisista sijoituspaikoista, joissa oman lastensuojelulaitoksen hakua odotetaan. Kaikilla vastaajaryhmillä tähän väittämään liittyi suhteellisen paljon ei samaa eikä eri mieltä vastaajia.

Yhteiskehittämistilaisuudessa kerrottiin väliaikaisiin sijoituspaikkoihin liittyen kokemus siitä, miten pitkät välimatkat ovat johtaneet uudelleen hatkaamiseen, kun hatkassa olevan nuoren lastensuojelulaitosten työntekijät eivät ole ehtineet hakea nuorta poliisin luota, vaan nuori on päätenyt vastaanottokotiin.

12 YHTEENVETO OSA IV

Raportin neljännessä osassa keskityttiin kuvaamaan aikaa, jolloin nuoret ovat hatkassa. Osan aluksi kuvattiin kielteisiä ja haavoittavia kokemuksia, joita nuoret kohtaavat hatkassa ollessaan, sekä rikollista ja järjestelmällistä toimintaa hatkaamiseen liittyen. Lisäksi neljännessä osassa käsiteltiin lastensuojelulaitosten toimintaa hatkatilanteissa, hatkaamista koskeva lainsäädäntöä, yksilöllisen vaaran arviointia, eri toimijoiden käytettävissä olevia keinoja sekä toimivalta- ja vastuukysymyksiä.

Kyselyssä nuoret kertoivat, mitä heille on hatkassa olemisen aikana tapahtunut. Suurimmalla osalla nuorista oli kokemusta alkoholin käytöstä. Noin puolet nuorista oli myös käyttänyt huumeaineita ja nähnyt rikoksia. Yli kolmannes nuorista oli satuttanut tahallisesti itseään, tehnyt rikoksia tai heillä oli diagnosoitu psyykinen sairaus, mutta lääkkeitä ei ollut mukana hatkassa olemisen aikana. Yli 20 prosenttia nuorista oli joutunut raiskauksen uhriksi, käyttäytynyt väkivaltaisesti tai seksuaalisesti holtittomasti. Melkein 20 prosenttia nuorista oli vaihtanut seksiä tai seksuaalisia tekoja esimerkiksi päihteisiin, yöpaikkaan tai muuhun vastaavaan. Nuoret olivat lisäksi mm. joutuneet pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi, myyneet seksiä, saaneet eriasteisia paleltumia ja vahingoittaneet itseään päihteiden vaikutuksen alaisena. Kuusi prosenttia nuorista tiesi toisesta nuoresta, joka oli kuollut hatkassa olemisen aikana.

Läheisten vastaukset heille läheisten nuorten osalta olivat suhteellisen samanlaiset kuin nuorten itsensä raportoimat kokemukset. Niin ikään kaikkien ammattiryhmien vastaukset vahvistavat nuorten ja läheisten raportoimaa todellisuutta, jota nuoret hatkassa olemisen aikana kohtaavat. Suurin osa ammattilaisista tiesi oman työnsä kautta suurimman osan edellä mainituista asioista tapahtuneen nuorille. Kaikista ammattilaisista noin 20 prosenttia tiesi hatkassa kuolleesta nuoresta.

Nuorista yli kolmannes oli pelännyt oman turvallisuutensa puolesta hatkassa ollessaan. Yli 20 prosenttia nuorista oli painostettu hatkassa tekemään jotain, mitä he eivät olisi halunnet tehdä, uhkailtu, uhattu paljastaa viranomaisille, jos nuori ei toimi tietyllä tavalla tai kielletty puhumasta hatkassa tapahtuneista asioista. Yli 10 prosenttia nuorista oli hatkassa ollessaan pelännyt läheistensä turvallisuuden puolesta, heihin oli kohdistettu väkivaltaa ja heidän asunnottomuuttaan oli käytetty hyväksi. Edellä kuvattujen asioiden osalta läheisten vastaukset olivat prosentuaalisesti hieman pienempiä kuin nuorten omat vastaukset. Työpajoissa nuoret kertoivat, että he eivät halua välttämättä kertoa hatkassa tapahtuneita asioita läheisilleen suojellakseen heitä. Suurimmalla osalla ammattilaisista oli kokemusta oman työnsä kautta tilanteista, joissa nuorille oli tapahtunut hatkassa edellä kuvattuja asioita.

Laadullisessa aineistossa niin nuoret, läheiset kuin ammattilaiset kuvasivat tilanteita, joissa aikuiset houkuttelivat, painostivat ja mahdollistivat nuorten hatkaamista. Näihin tilanteisiin yhdistyivät usein nuorten uhkailua, painostamista ja pakottaminen mm. päihteiden myymiseen tai seksuaalisiin tekoihin. Ongelmallista joissakin työntekijöiden kuvauksissa esimerkiksi vastikkeellisen seksin osalta oli se, että työntekijät pitivät nuoria näissä tilanteissa pätevinä antamaan suostumuksensa vastikkeellisuuteen.

Rikolliseen toimintaan pakottaminen sekä seksin tai seksuaalisten tekojen myymiseen pakottaminen ovat ihmiskaupan muotoja. Ihmiskauppaa voi olla myös muunlainen nuorten riisto, seksuaalinen hyväksikäyttö tai hyväksikäyttö hatkaamisen aikana esimerkiksi majoittajan taholta. Päihteiden käyttö ja päihderiippuvuus, mielenterveysongelmat, aiemmin koettu hyväksikäyttö tai turvattomat suhteet aikuisiin yhdistettynä alaikäisyyteen tekevät nuorista haavoittuvia vakavalle hyväksikäytölle ja myös ihmiskaupan muodoille.

Kyselyvastaukset osoittavat, että nuorten parissa työskentelevät viranomaiset, läheiset ja muut tunnistavat vakavaa hyväksikäyttöä hatkaamiseen liittyen. Laadullisen aineiston perusteella voidaan kuitenkin todeta, että kaikkea hyväksikäyttöä ei vielä tunnisteta. Hatkanneiden nuorten kokemuksia ei ole toistaiseksi tunnistettu juurikaan ihmiskauppana. Nuoria ei tule vastuuttaa hyväksikäytöstä, jonka kohteeksi he hatkatessa joutuvat.

Lastensuojelulaitosten toiminnassa nuoren ollessa hatkassa nuorten ja läheisten sekä erityisesti lastensuojelulaitosten vastausten välillä oli merkittäviä eroja. Nuorista 26 prosenttia ja läheisistä 22 prosenttia kertoi sijaishuoltopaikan työntekijöiden etsineen heitä tai heille läheistä nuorta aktiivisesti. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä taas 86 prosenttia vastaajista kertoi nuorten

aktiivisesta etsinnästä, kun nuori on hatkassa. Niin työpajoissa kuin kyselyn avovastauksissa lastensuojelulaitosten työntekijät (muiden vastaajaryhmien lisäksi) toivat esiin, kuinka vaikeaa nuorten aktiivinen etsintä on. Etsintää ei pystytä tekemään kaikissa tilanteissa tai se koettiin haasteellista, koska lastensuojelulaitoksissa ei välttämättä ole riittävästi henkilöstöä etsinnän toteuttamiseksi. Tämä vaikuttaa niin etsinnän aloittamiseen kuin sen toteuttamiseen lain edellyttämällä tavalla. Myös sosiaalityö toi esiin samoja haasteita ja sitä, kuinka nuoren aktiivinen etsintä saattaa riippua täysin yksiköstä.

Nuorista noin puolet kyselyyn vastanneista kertoivat sijaishuoltoapaikan viestineen heille päivittäin ja viestineen, että koska tahansa voi palata takaisin sijaishuoltoapaikkaan. Läheisten vastaukset olivat samansuuntaisia nuorten kanssa. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä yli 95 prosenttia vastasi nuorille viestittävänsä päivittäin sekä viestivänsä nuorille keinoista toimia turvallisemmin hatkassa olemisen aikana. Nuorista taas ainoastaan 13 prosenttia kertoi sijaishuoltoapaikan viestineen heille keinoista toimia turvallisemmin hatkassa olemisen aikana. Laadullisessa aineistossa työntekijät kertoivat yhteydenpitoon liittyvän esimerkiksi kutsumista takaisin sijaishuoltoapaikkaan ("Tuu takas"), kehottamista turvassa pysymiseen ("Pysy turvassa") ja menemään jollekin turvallisena pidetyn tahon luokse ("Mene äidille"). Työntekijät pitivät tärkeänä, että nuorelle myös soitellaan ja käytetään esimerkiksi sosiaalista mediaa etsinnässä. Nuorten kuvauksissa yhteydenpitoa kuvattiin samankaltaisena ("Tuu talolle"). Sekä nuoret että lastensuojelulaitosten työntekijät korostivat työpajassa ennakollisen suunnittelun tärkeyttä: esimerkiksi yhteydenpidon tavoista tulisi sopia jo ennen hatkaa.

Suurin osa vastaajaryhmistä koki olevansa tietoisia lainsäädännöstä, joka koskee hatkassa olevia nuoria. Heikoimmin hatkaamista koskevia lakeja kokivat tuntevänsä poliisit, nuoret ja läheiset. Hatkaamiseen liittyvää lainsäädäntöä piti toimivana ainoastaan 8–15 prosenttia kaikkien vastaajaryhmien vastaajista. Suurin osa vastaajaryhmistä ei pitänyt lastensuojelulaitosten, sosiaali- ja kriisi- päivystysten, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien käytettävissä olevia keinoja riittävinä hatkatilanteissa. Myöskään toimivaltaan, vastuukysymyksiin ja toimintamalleihin liittyviä asioita hatkatilanteissa ei mikään kyselyn vastaajaryhmä pitänyt selkeinä. Erityisinä ja toistuvina haasteina pidettiin lainsäädännön tulkintaan liittyviä vaihteluita, lastensuojelulaitosten työntekijöiden kiinniotto-oikeuden puuttumista ja poliisien roolia hatkatilanteissa.

Samasta sääntelystä huolimatta lähes kaikkien kohderyhmien osalta laadullisessa aineistossa toistui se, että tulokset eroavat alueellisella, paikallisella, organisaatioiden ja työntekijöiden tasolla. Vastausten perusteella voidaan nähdä, että Sosiaali- ja terveysministeriön, Poliisihallituksen ja Häätäkeskuslaitoksen luoma kansallinen ohjeistus ei ainakaan syksyyn 2022 mennessä ollut

onnistunut selkiyttämään eri toimijoiden vastuita ja tehtäviä hatkatilanteissa. Ohjeistus oli saattanut muuttaa tulkintoja ja tapoja toimia, mutta jokaisen toimijan osalta erilaisilla, ei-yhdenmukaisilla tavoilla. Osa työpajojen osallistujista ei ollut tietoisia kansallisen ohjeistuksen olemassaolosta ja sen koettiin myös olevan ainakin osittain ristiriidassa esimerkiksi organisaatioiden omien ohjeistusten kanssa. Toiminnan ja tulkintojen yhdenmukaistamisen voidaan nähdä vaativan enemmänkin kuin yksittäisen ohjeistuksen laatimista ja julkaisemista.

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden kiinniotto-oikeutta toivottiin lakiin useissa kyselyn avovastauksissa ja työpajoissa eri kohderyhmien toimesta. Nykyisiä keinoja, eli nuoren mukaan saamista keskustelemalla ja poliisin virka-apuun pohjautuvan roolin hyödyntämistä, ei pidetty riittävänä. Kiinniottaminen keinona tuotiin esiin aina nimenomaan oikeutena eikä velvollisuutena. Aineistossa kuvattiin myös nuorten kuljettamiseen liittyviä mahdollisia turvallisuusuhkia lastensuojelulaitosten työntekijöille ja tarvetta poliisien toteuttamalle kuljetuksille, sillä lastensuojelulaitoksen toimesta kuljettaminen tuotiin esiin potentiaalisesti vaarallisena. Kiinniotto-oikeuden tarvetta perusteltiin usein sillä, että poliisia ei saada paikalle riittävän nopeasti. Poliisien tai hätäkeskuksen kanssa tehtävää yhteistyötä kuvattiin useissa kohdin hyvin haastavaksi juuri tilanteissa, joissa nuoresta on jo näköhavainto tai nuoren tiedetään olevan konkreettisesti vaarassa. Tästä huolimatta poliisin saaminen paikalle koettiin haasteellisena tai tulevan tilanteeseen liian myöhään. Poliisien paikalle saamisen vaikeuksien nähtiin osaltaan johtuvan asenteellisyydestä hatkassa olevia nuoria kohtaan: nuoria ei tällöin nähty haavoittuvassa asemassa olevina nuorina.

Laadullisessa aineistossa tuotiin esiin sellaisia näkemyksiä, jotka ovat ristiriidassa tällä hetkellä käytössä olevan lainsäädännön kanssa. Nämäkin raportoitiin, jotta erilaiset tulkinnat ja näkemykset hatkaamiseen liittyvään lainsäädäntöön tulevat näkyviksi. Joitakin esitettyjä ajatuksia on kuitenkin hyvä tarkentaa olemassa olevaan lainsäädäntöön pohjautuen, jotta vältetään väärintulkinnoilta jatkossa.

Laadullisessa aineistossa ehdotettiin, että kaikki virka-apupyynnöt hatkaamiseen liittyen tehtäisiin tulevaisuudessa nuoren vastuusosiaalityöntekijän toimesta. Ainakaan nykyisellä sääntelyllä tämä ei ole mahdollista, sillä sosiaalipäivystys on olemassa juuri kiiretilanteita varten. Sosiaalipäivystys tulee järjestää ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Sosiaalipäivystyksellä tulee olla riittävät voimavarat ja osaaminen mm. asiakasturvallisuuden varmistamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 29 §.) Hatkaamisessa on kyse usein juuri kiiretilanteista, mahdollisesti vielä enemmän kuin aikaisemmin on ajateltu.

Laadullisessa aineistossa useimmat ammattilaiset toivoivat hatkassa olevien nuorten etsimiseksi ja takaisin sijaishuoltopaikkaan palauttamiseksi erikoistuneiden yksityisten palveluntuottajien sallimista jälleen. Vaihtoehtoisesti yksityisten vartiointiliikkeiden työntekijöille toivottiin oikeuksia ottaa nuoria kiinni. Vuoden 2020 lastensuojelulain uudistuksen yhteydessä nuorten etsimiseen ja palauttamiseen erikoistuneet palveluntuottajat kuitenkin kiellettiin niiden toimintaan liittyvien ylilyöntien takia (HE 237/2018; Lastensuojelulaki 69 a §.) Mikäli nykyistä sääntelyä lähdettäisiin tämän osalta kuitenkin muuttamaan tai perustettaisiin esimerkiksi hyvinvointialueiden omia etsintätiimejä, tulisi se tehdä harkiten ja vaikutukset arvioiden.

Työntekijät kuvasivat nuorten takaisin sijaishuoltopaikkaan hakemiseen liittyviä tilanteita, joissa nuori oli päätenyt poliisin tai sosiaalipäivystyksen haltuun. Nämä olivat kuitenkin joutuneet päästämään nuoren pois, koska eivät voineet pitää tätä hallussaan ennen kuin lastensuojelulaitos oli kerennyt hakemaan nuoren. Tällaisia tilanteita ei kuitenkaan pitäisi syntyä, sillä sosiaalityöntekijällä on vastuu etsiä nuorelle väliaikainen sijoituspaikka siihen saakka, kunnes lastensuojelulaitoksen työntekijät pystyvät tämän hakemaan ja vastuu nuoresta on sosiaalitoimella (Räty 2023, 816, 829).

Muutama työntekijä kuvasi kyselyn avovastauksissa tilanteita, joissa nuoren pitkään jatkuneen hatkan aikana tälle on kertynyt sijaishuoltopaikkaan hänelle kuuluvia käyttövaroja. Kuvauksissa nuorten kerrottiin saavan heti kaikki hänelle kertyneet ja kuuluvat rahat käyttöönsä, minkä nähtiin houkuttavan nuorta lähtemään uudestaan hatkaan ja rahoittamaan hatkaa näillä rahoilla. Edellä kuvatun kaltaisissa tilanteissa on kuitenkin mahdollista tehdä haltuunottopäätös (Räty 2023, 777; Lastensuojelulaki 65 §). Haltuunottopäätös voi olla joissakin tapauksissa hyvin perusteltua tehdä, varsinkin jos nuorelle on kertynyt merkittävästi hänelle kuuluvia käyttövaroja.

Kaikki kohderyhmät ovat tuoneet esiin vakavia oikeudenloukkauksia, joiden kohteeksi nuoret hatkan aikana ovat joutuneet. Aineiston perusteella nuorten hatkassa olemisen ajasta piirtyy kuva siitä, että oikeastaan millään toimijalla, jolla on laillinen velvollisuus toimia nuoren ollessa hatkassa, ei ole siihen riittävästi resursseja. Lastensuojelulaitosten työntekijät pystyvät hyvin vaihtelevasti tekemään aktiivista etsintää, ja jos sitä tehdään, sen nähdään vaikuttavan kielteisesti yksikön muihin lapsiin ja nuoriin. Sosiaalityöntekijöillä ei ole välttämättä aikaa edes koittaa tavoitella puhelimitse nuorta. Sosiaali- ja kriisipäivystyksessä kiireellisemmät asiat priorisoidaan edelle eikä työntekijöillä ole mahdollisuutta toimia yhteistyössä lastensuojelulaitosten kanssa. Myös poliisi ja hätäkeskuslaitos priorisoi akuutit ja kiireelliset tehtävät.

Edellä kuvattu on ensisijaisesti järjestelmätason haaste, johon yksittäisten työntekijöiden on hitaampaa ja vaikeampaa vaikuttaa. Siihen vaikuttavat kuitenkin myös asenteellinen suhtautuminen ja eriävät lainsäädännön tulkintatilanteet, joissa nuoria ei nähdä haavoittuvassa asemassa olevina lapsina. Vastauksissa esiin noussut ristiriita lainsäädännön tulkinnassa sekä vastuiden ja toimintamallien selkeydessä ei vaikuta ainakaan kaikilta osin vastaavan nuorten kohtaamien kokemusten vaarallisuutta.

Raportin yhteenveto-osissa on nuorten ajatuksia heidän kohtaamistaan hatkaamiseen liittyvistä ennakkoluuloista. Nuorten ajatusten on tarkoitus herätellä lukijaa pohtimaan omia ajattelumallejaan hatkaamiseen liittyen.

”Nuoret hatkaavat, koska heillä on auktoriteetti- ja asenneongelma, hakevat huomiota tai kapinoivat.”

SE, MINKÄ AIKUISET SAATTAVAT NÄHDÄ AUKTORITEETTI- JA ASENNEONGELMANA, HUOMION HAKEMISENA TAI KAPINOINTINA VOI NUORELLE OLLA

- omaa aktiivisuutta, toimijuutta, osallisuutta omaan elämään ja itselle tärkeisiin yhteisöihin sekä vastuunkantoa omasta elämästä
- halua olla, kuten kuka tahansa nuori
- avunhuuto, koska ei tule muuten nähdä ja kuulla
- huomion hakemista, jossa ei ole mitään pahaa, koska jokainen meistä kaipaa huomiota
- vaikuttamiskeino

OSAV

HATKAN JÄLKEEN

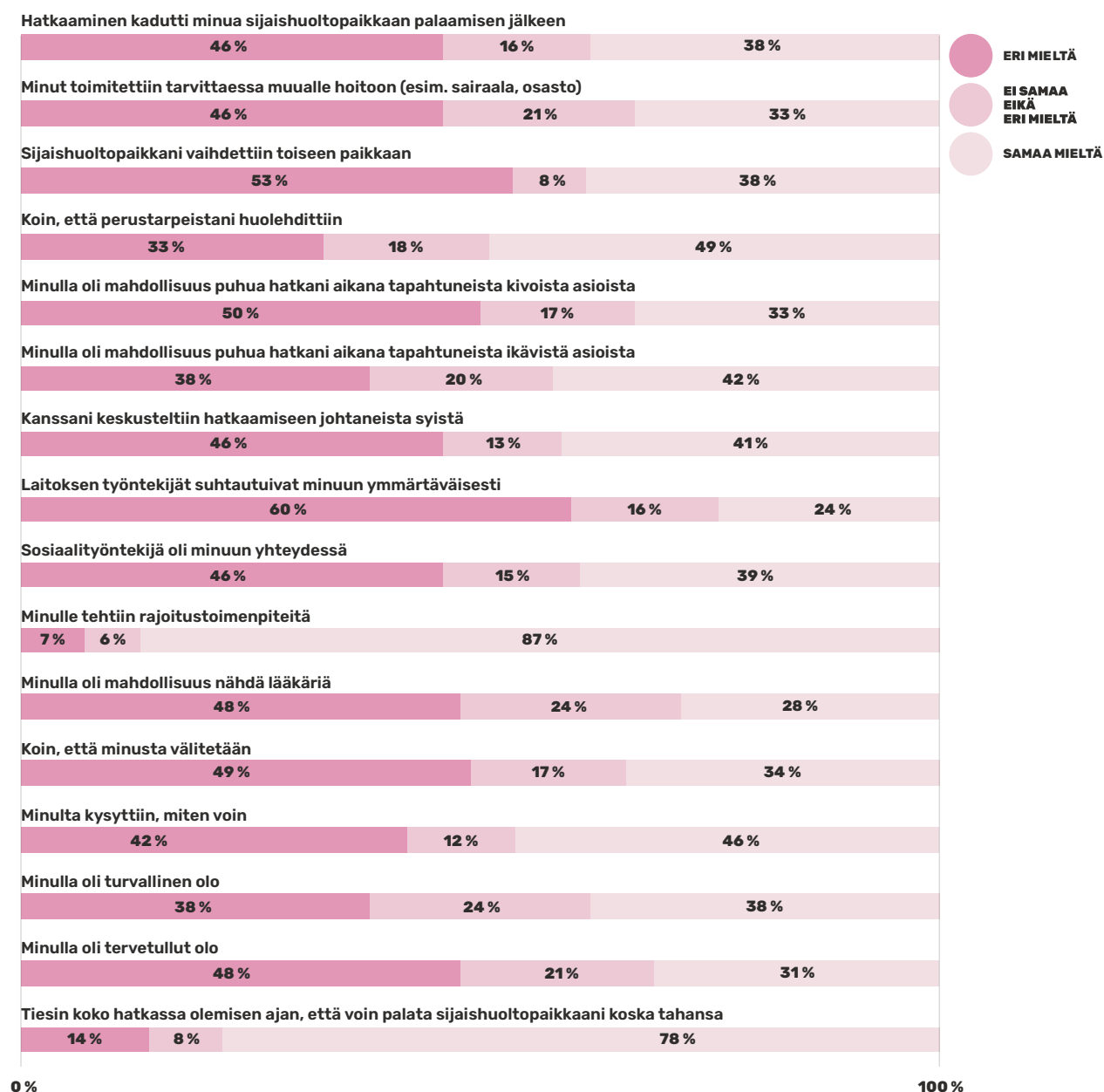
13 HATKAN JÄLKEEN

Hatkatilanne ei vielä pääty siihen, kun nuori palaa lastensuojelulaitokseen. Hatkaamisen jälkeen on tärkeää yrittää ymmärtää niitä syitä, jotka saivat nuoren hatkaaminen ja niitä asioita, joita hatkassa olemisen aikana on tapahtunut. Hatkaamisen vaikutukset koskettavat nuoren lisäksi myös hänen läheisiään, lastensuojelulaitosta ja muita toimijoita, jotka ovat mahdollisesti olleet mukana prosessissa. Joskus hatkassa tapahtuneet asiat saattavat nousta uudelleen esiin pitkänkin ajan päästä esimerkiksi rikostutkinnan tai haavoittavien kokemusten kautta. Kansainvälisesti käytössä on lukuisia erilaisia versioita strukturoiduista ”paluuhaastatteluista”, joiden tavoitteena on nimenomaan nuoren uudelleen kiinnittyminen sijaishuoltoon muun muassa tunnistamalla hatkaamisen taustalla vaikuttavat syyt, kiinnittämistä tukevat tekijät ja asioiden yhteinen käsittely. (Clark ym. 2008; Saewyc ym. 2009; Slesnick ym. 2009; Saewyc & Edinbrugh 2010; Mitchell ym. 2014; Crosland ym. 2020.) Hatkassa-kyselyssä kaikkia vastaajaryhmiä pyydettiin arvioimaan väittämiä paluuseen liittyen.

13.1 NUOREN PALAAMINEN SIJAISHUOLTOPAIKKAAN

Nuoren palaaminen sijaishuoltopaikkaan, joko nuoren omana paluuna tai muun toimijan tahosta palautettuna, on tärkeä hoitaa mahdollisimman hyvin. Nuoren palaaminen sijaishuoltopaikkaan voi parhaassa tapauksessa tukea kiinnittymistä sijaishuoltopaikkaan ja ehkäistä hatkaamista tulevaisuudessa. Palaamisesta voi syntyä myös noidankehä, jonka seurauksena nuori etsii ainoastaan seuraavaa tilaisuutta hatkata uudelleen, kunnes hänet jälleen palautetaan ja niin edelleen.

Kuva 106. Hatkaamisen jälkeinen toiminta. Nuoret. (n=277)

Yli kolmannes nuorista oli samaa mieltä väittämän kanssa "Hatkaaminen kadutti minua sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen". Kolmannes nuorista oli samaa mieltä väitteen kanssa, että heidät toimitettiin tarvittaessa muualle hoitoon paluun jälkeen ja yli kolmannes oli samaa mieltä väitteestä, että heidän sijaishuoltopaikkansa vaihdettiin toiseen hatkaamisen jälkeen. Hieman alle puolet nuorista oli samaa mieltä siitä, että heidän perustarpeistaan huolehdittiin sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. Puolet nuorista oli eri mieltä väitteestä, että heillä oli mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista kivoista asioista, ja 38 prosenttia vastaajista oli eri mieltä väitteestä, että heillä oli mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista ikävistä asioista.

Melkein puolet nuorista oli eri mieltä väitteestä *"Minun kanssani keskusteltiin hatkaamiseen johtaneista syistä"* ja 60 prosenttia vastaajista oli eri mieltä väitteestä *"Laitoksen työntekijät suhtautuivat minuun ymmärtäväisesti"*. Alle puolet nuorista oli samaa mieltä siitä, että sosiaalityöntekijä oli ollut heihin yhteydessä. Nuorista 87 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että heille oli tehty rajoitustoimenpiteitä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen.

Alle kolmanneksella nuorista oli mahdollisuus nähdä lääkäriä ja noin kolmanneksella oli kokemus, että heistä välitetään palaamisen jälkeen. Melkein puolet nuorista oli samaa mieltä väitteestä *"Minulta kysyttiin miten voin"*. Nuorista 38 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että heillä oli turvallinen olo ja 31 samaa mieltä siitä, että heillä oli tervetullut olo hatkasta palaamisen jälkeen. Suurin osa nuorista tiesi, että voi palata sijaishuoltopaikkaan koko hatkassa olemisen ajan.

"Olis kiva palata, jos olis hyvää ruokaa, kun tulee."

- nuori työpajassa

Laadullisessa aineistossa nuoret esittivät toiveen siitä, että lastensuojelulaitokseen palaamisen yhteydessä vastaanotto olisi lämmin, eikä heti aloitettaisi kuulustelemaan, asettamaan erilaisia rajoitustoimenpiteitä ja esimerkiksi ottamaan puhelinta pois. Hetken aikaa juteltaisiin normaalisti, tarjottaisiin ruokaa ja mahdollisuus esimerkiksi peseytymiseen. Nuorten mukaan hatkalta palaaminen voi olla *"vitun perseestä"*. Erityisesti tähän liittyen nuoret toivat esiin, että hatkaamisen aikainen vaarallisuus, traumaattiset kokemukset ja vieroitusoireet voivat tarkoittaa useamman viikon ahdistusta, pahoinvointia, masennusta, tarvetta levätä ja yleistä vaikeutta kohdata elämä raittiina.

"Aina tulee rangaistus."

- nuori työpajassa

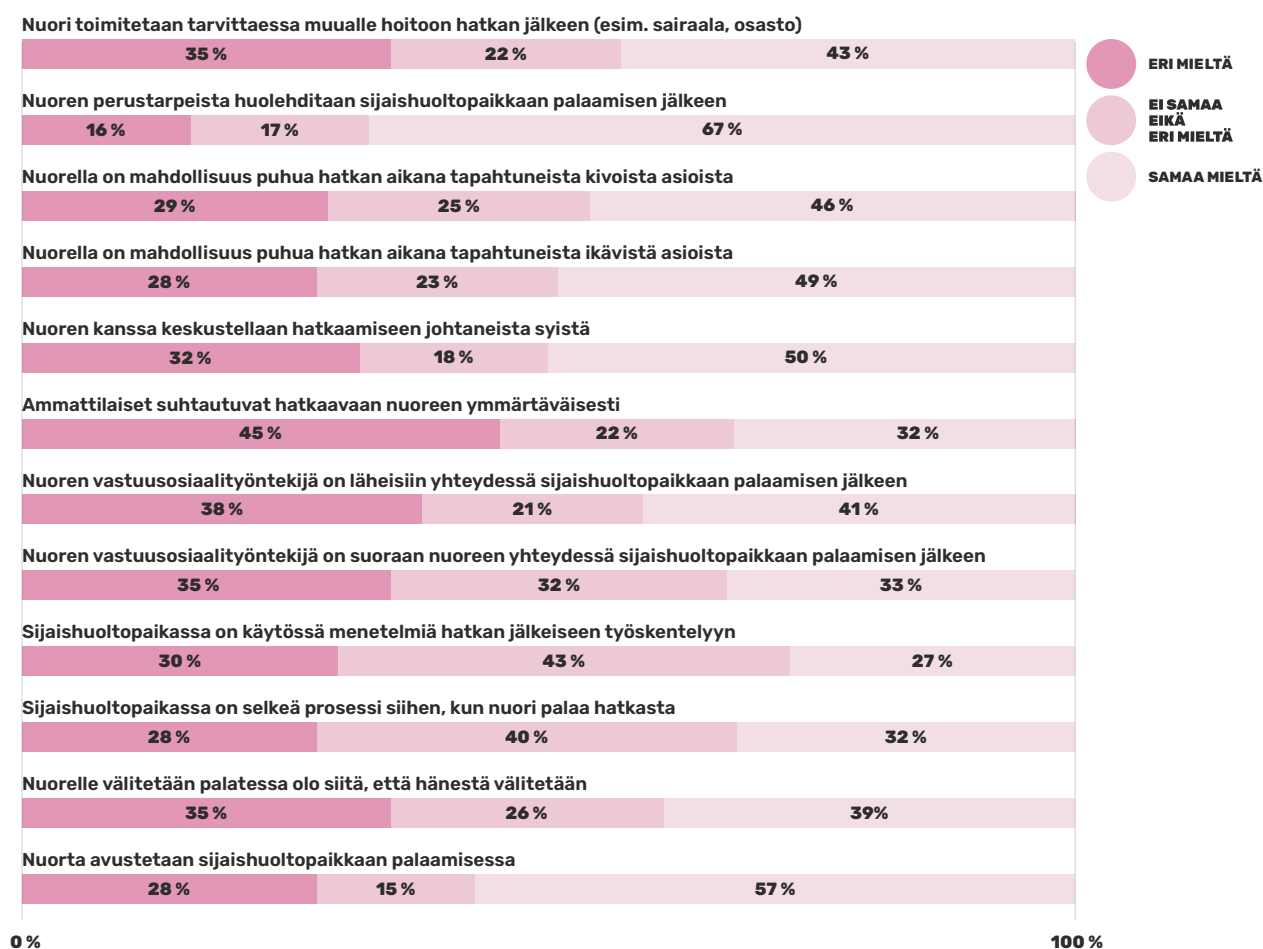
Nuorten kertomuksissa toistuivat kokemukset seuloista, henkilöntarkastuksesta, tavaroiden läpikäymisestä ja rajoittamistoimenpiteiden asettamisesta. Useammassa työpajassa nuoret toivat esiin, että palaamiseen liittyy vahvasti oletus päihteiden käytöstä, jonka myötä seulotaan eikä uskota nuoria, jos he kertovat päihteettömyydestä. Nuoret toivoivat enemmän yksilöllistä tilanteen arviointia, eikä aina samoja pitkiä rajoituksia liikkumiseen ja yhteydenpitoon.

Nuorten mukaan hatkaamisen käsittely palaamisen jälkeen vaihtelee hyvin paljon. Osassa lastensuojelulaitoksissa nuorilta on edellytetty kirjallisen hatkakertomuksen tai -tarinan kirjoittamista, johon on listattava kaikki hatkassa tapahtunut. Toisissa paikoissa edellytyksenä on ollut suullinen kertomus ohjaajalle, jossa on käyty läpi esimerkiksi missä on ollut, kenen kanssa ja oliko hatkaaminen suunniteltua vai ei. Nuorten mukaan aina ei ole kysytty, miksi hatkalle on lähdetty tai muuten pyritty selvittämään, että mitä on tapahtunut. Osa nuorista ei edes halunnut käydä läpi hatkan aikaisia tapahtumia ohjaajien kanssa. Asioita ei haluttu käsitellä ohjaajien kanssa, koska nuoret eivät kokee niiden kuuluvan ohjaajille, he kokivat, että ei ole ketään kenelle kertoa tai he pelkäsivät tulevansa tuomituksi. Hatkaamisen käsittelyä joidenkin nuorten osalla esti myös se, että totuuden kertomisen pelättiin tarkoittavan pidempiä rajoitustoimenpiteitä, jotka he kokivat rangaistuksina totuudesta.

Nuorilla oli kokemuksia siitä, miten ohjaajat eivät usko hatkojen aikana tapahtuvan mitään hyvää. Sellaisista asioista, joita nuoret pitivät kivoina ja positiivisina, ei ollut saanut välttämättä kertoa lainkaan. Nuorilla oli myös positiivisia kokemuksia hatkan läpikäyntiin liittyen. Nuorten kokemuksissa toistui, että hatkaamisen käsittely hyvän ohjaajan tai ohjaajien kanssa, joiden kanssa tulee juttuun ja jotka osoittavat ymmärrystä, pidettiin hyvänä. Työpajoissa ei tullut esiin, että hatkaamista olisi käyty läpi yhdessä nuoren ja läheisten kanssa.

Nuorilla oli myös monenlaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöiden toiminnasta paluun jälkeen. Nuorilla oli kokemuksia, että sosiaalityöntekijä ei ollut lainkaan yhteydessä palaamisen jälkeen tai oli yhteydessä vasta siinä vaiheessa, kun päätökset rajoitustoimenpiteistä oli tehty. Sosiaalityöntekijöille nuoret kaipasivat lisää ymmärrystä. Toisaalta nuorilla oli kokemuksia myös siitä, että sosiaalityöntekijä oli aina soittanut hatkan jälkeen ja siitäkin, että sosiaalityöntekijä oli mennyt paikan päälle tapaamaan nuorta.

Kuva 107. Hatkaamisen jälkeinen toiminta. Läheiset. (n=130)

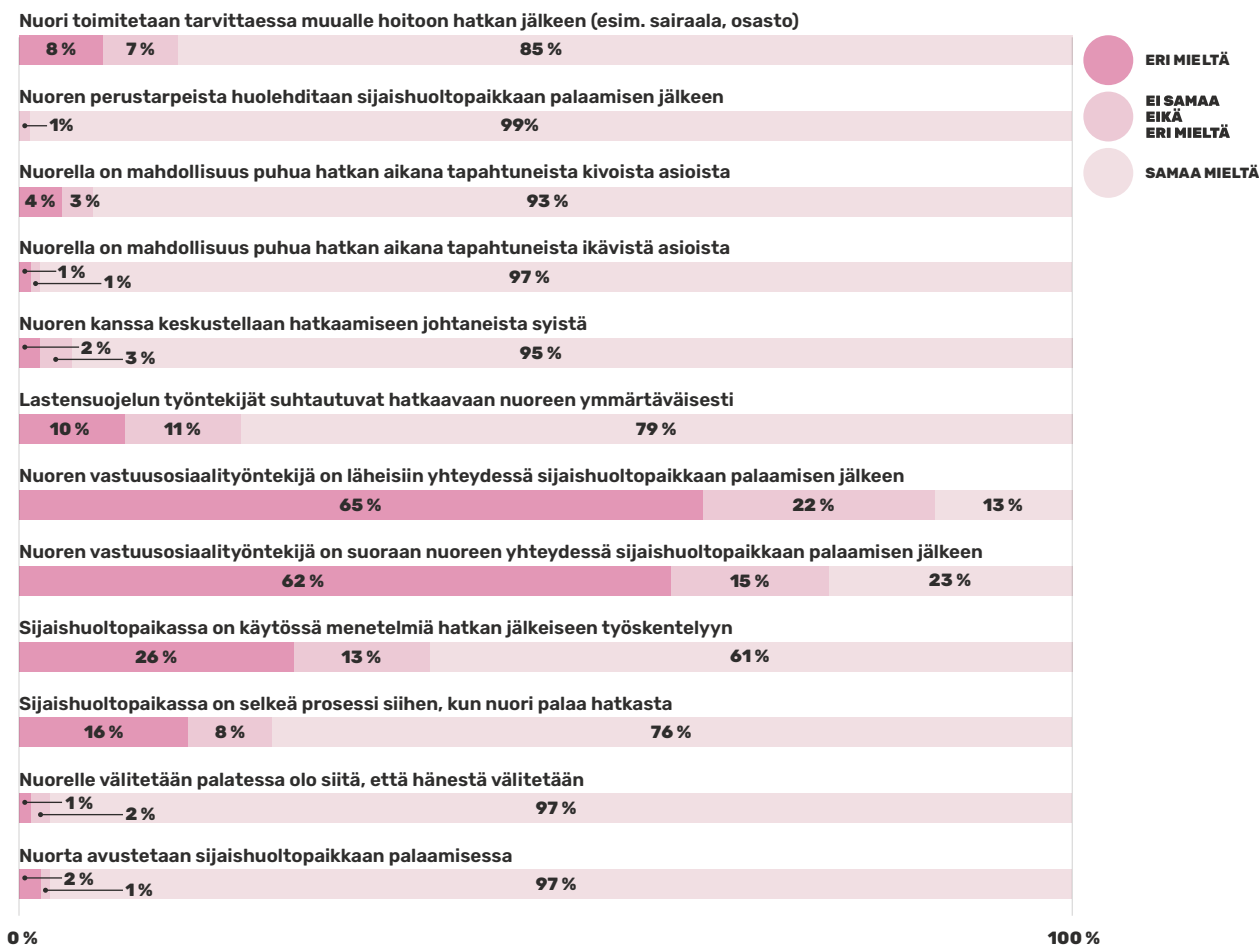
Läheisistä suurin osa oli samaa mieltä nuorten perustarpeiden huolehtimisesta sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. Yli puolet läheisistä oli samaa mieltä myös siitä, että nuoria avustetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisessa. Muissa palaamista koskevista väittämissä läheisten vastaukset jakaantuivat suhteellisen tasaisesti eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä ja samaa mieltä olemisen kanssa.

Läheisten työpajassa keskusteluun nousi ajatus siitä, että lastensuojelulaitoksessa voitaisiin juhlistaa nuoren paluuta, jotta hatkassa ollut nuori kokee olevansa tärkeä ja tervetullut lastensuojelulaitokseen. Lisäksi läheiset toivoivat, ettei nuorten kokemuksia vähätellä, vaan selvitetään, mitä on tapahtunut, ja millaisia juurisyytä hatkaamisen taustalla on ollut. Toiveena oli, että toimitaan ratkaisukeskeisesti, hoivataan ja annetaan nuorelle palautetta positiivisesta toiminnasta. Keskustelua käytiin myös siitä, että joillekin nuorille paluun jälkeinen eristys voi olla erittäin vaikea kokemus, jos on olo, ettei pysty olemaan yksin. Tieto tulevasta eristyksestä saattaa silloin estää palaamasta lastensuojelulaitokseen.

Läheisten kyselyn avovastauksissa hatkaamisen jälkipuinnin koettiin joissakin tilanteissa toteutuvan pelkästään rajoituspäätöksillä, jolloin nuorten todelliset tuen tarpeet esimerkiksi psyykkiseen vointiin

liittyen jäivät huomiotta. Läheiset kuvasivat sitä, miten rajoituspäätöksillä pyritään ennaltaehkäisemään hatkaamista, mutta todellisuudessa tilanteen nähtiin johtavan hatkakierteeseen. Tämän takia läheiset peräänkuuluttivat oikeanlaisen tuen ja tarvittaessa esimerkiksi osastohoitoapaikan järjestämisestä. Avovastauksissa oli myös kokemuksia siitä, miten vastaanotto hatkan jälkeen ei ole ollut aina nuoria kunnioittavaa, minkä koettiin haastavan myös läheisiä, jotka yrittävät saada puhuttua nuoren palaamaan lastensuojelulaitokseen.

Kuva 108. Hatkaamisen jälkeinen toiminta. Lastensuojelulaitokset. (n=609)

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden vastauksissa korostuu samaa mieltä oleminen paluutta koskevien väittämien kanssa. Merkittävät poikkeamat koskevat kahta väittämää, jotka koskevat nuoren vastuusosiaalityöntekijän toimintaa nuoren palattua lastensuojelulaitokseen. Suurin osa lastensuojelulaitosten työntekijöistä oli eri mieltä siitä, että sosiaalityöntekijät ovat yhteydessä nuoriin ja heidän läheisiinsä. Neljännes vastaajista oli eri mieltä myös väitteestä, että sijaishuoltopaikassa on käytössä menetelmiä hatkan jälkeiseen toimintaan. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä 16 prosenttia oli eri mieltä siitä, että lastensuojelulaitoksessa on selkeä prosessi siihen, kun nuori palaa hatkasta.

”Osa nuorista palaa takaisin ja osa nuorista palaa vain tuotuna.”

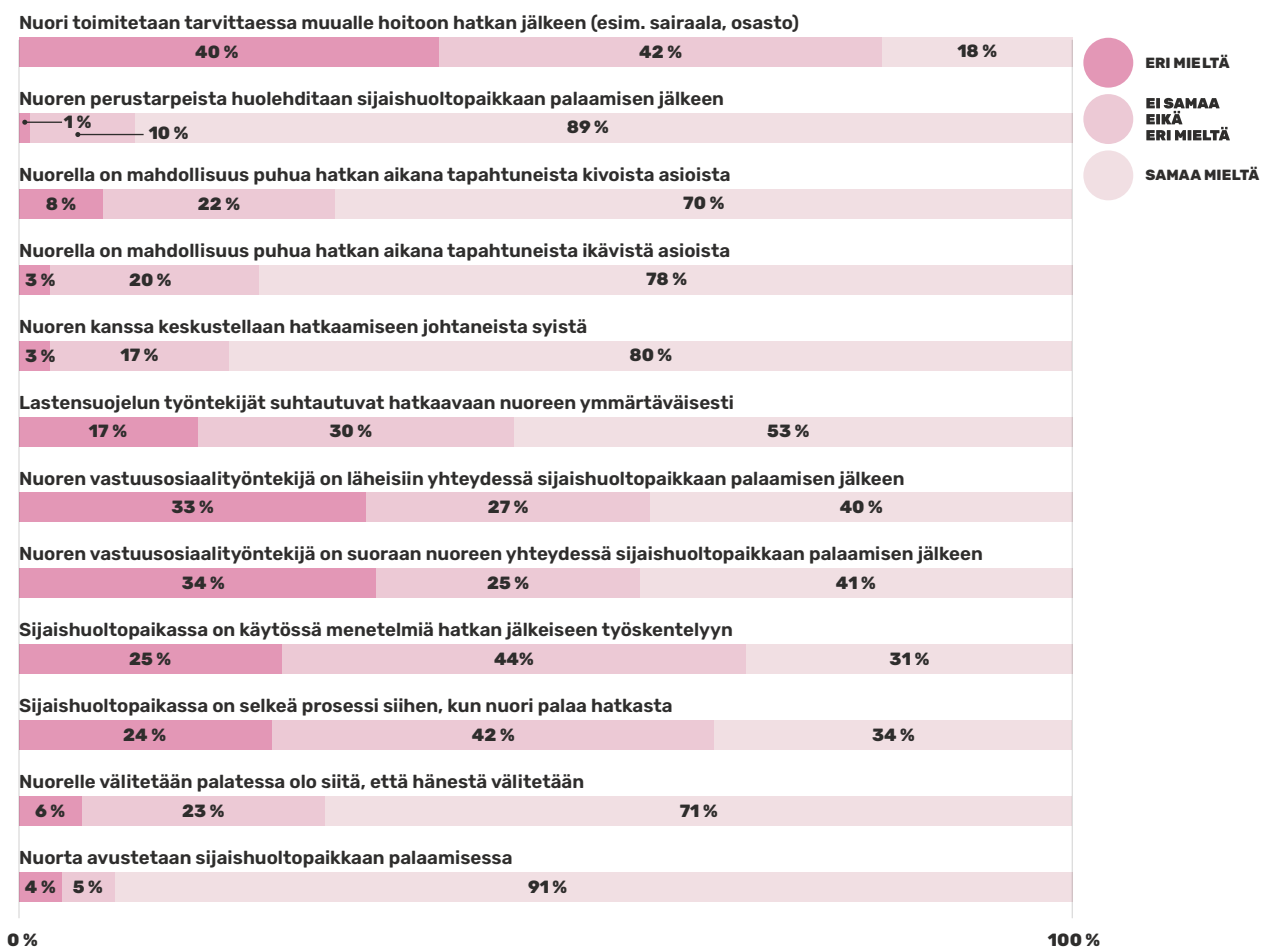
- lastensuojelulaitoksen työntekijä työpajassa

Lastensuojelulaitosten työntekijät kuvasivat laadullisessa aineistossa hatkan jälkeisen ajan olevan kiinteästi yhteydessä työhön, jota tehdään nuoren ollessa hatkassa. Yhteydenpito nuoren kanssa hatkassa olemisen aikana mahdollisti yhteisen työskentelyn paluuseen liittyen: koska ja miten nuori on suunnitellut palaavansa lastensuojelulaitoksen, tarvitseeko kyytiä, tullaan hakemaan mistä tahansa ja miten nuori voi tullessaan. Yhdessä työpajassa työntekijät kuvasivat edellä mainittua palaamistyötä luottamustyönä, jolla korostettiin sitä, että nuoren palatessa lastensuojelulaitokseen tätä luottamusta ei saanut rikkoa. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemukset vaihtelivat suuresti sen osalta, palaavatko nuoret lastensuojelulaitokseen itse. Osassa lastensuojelulaitoksissa nuorten omaehtoista palaamista ei työntekijöiden mukaan tapahtunut ollenkaan tai erittäin harvoin, kun taas toisissa omaehtoinen palaaminen oli hyvinkin yleistä.

Lastensuojelulaitosten työntekijät korostivat palaamisen yhteydessä perustarpeiden huolehtimisen tärkeyttä, kuten mahdollisuutta ruokaan, uneen ja suihkuun, jotka ovat saattaneet jäädä hatkassa ollessa vähemmälle huomiolle. Joissain lastensuojelulaitoksissa oli sovittu, että ensimmäinen päivä paluun jälkeen oli pyhitetty nimenomaan tälle ja vasta sen jälkeen oli tarkempien selvittelyjen aika. Nuoren fyysisellä ja psyykkisellä voinnilla palaamisen yhteydessä oli vaikutusta siihen, miten lastensuojelulaitosten työntekijät toimivat. Joskus tarvittiin lääkäriä tai ambulanssia, jos esimerkiksi vieroitusoireet olivat niin pahat. Paluu lastensuojelulaitokseen saattoi tapahtua sairaalankin kautta. Haasteena pidettiin sitä, että vaikka nuoret hyvin selkeästi tarvitsivat psykiatrista hoitoa palaamisen jälkeen, nuoria ei saada psykiatriseen osastohoitoon. Toisinaan nuoret saatettiin ottaa vastaan lastensuojelulaitokseen huumorin saattamana esimerkiksi tarjoamalla paluun kunniaksi kakkua ja asettelemalla suklaakonvehti tyynylle.

Lastensuojelulaitosten työntekijät kokivat nuorten halukkuuden käsitellä hatkaamista ja sen aikaisia tapahtumia vaihtelevan paljon nuorten välillä. Osan kuvattiin kertovan kaiken avoimesti ja toiset eivät taas halua kertoa mitään. Yhdessä työpajassa tuli esiin, että keskustelua hatkaamiseen liittyen käydään lastensuojelulaitosten oman hatkakyselyn tukemana, toisessa taas nostettiin esiin, että minkäänlaista säännöllistä kirjaamista hatkaamiseen ja sen aikaisiin tapahtumiin liittyen ei ole. Yhdessä työpajassa keskusteltiin myös siitä, että työntekijät pyrkivät paluun yhteydessä käsittelemään hatkaamiseen liittyviä erilaisia turhautumiseen ja suuttumukseen liittyviä tunteita nuorten läheisten kanssa, jotta nämä eivät raivoaisi nuorelle.

Kuva 109. Hatkaamisen jälkeinen toiminta. Sosiaalityö. (n=244)

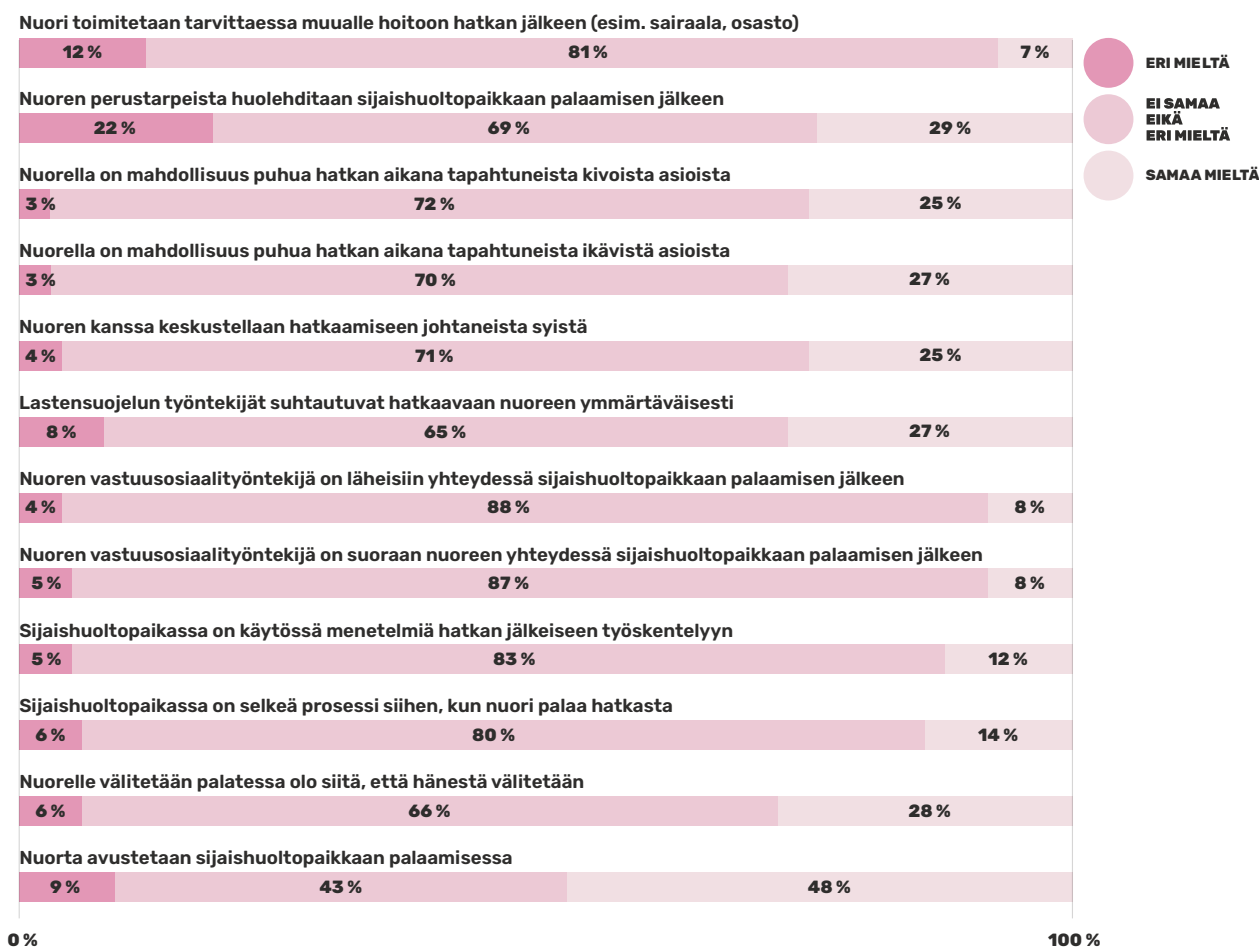
Sosiaalityössä työskentelevistä ammattilaisista 90 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että nuorten perustarpeista huolehditaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen ja 92 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että nuoria avustetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisessa. Enemmistö sosiaalityössä työskentelevistä oli samaa mieltä myös väittämistä liittyen nuorten mahdollisuuksiin puhua hatkassa olemisen aikaisista tapahtumista ja hatkaamiseen johtaneista syistä, sekä siitä, että nuorille välitetään palatessa olo siitä, että hänestä välitetään. Eniten eri mieltä väitteiden kanssa oltiin nuorten toimittamisessa tarvittaessa muualle hoitoon, vastuusosiaalityöntekijän yhteydenpidossa nuoreen ja läheisiin sekä sijaishuoltopaikassa käytössä olevaan selkeään prosessiin ja malliin nuoren palatessa.

”Kokemukseni mukaan varsinkin hatkan jälkeiseen työskentelyyn olisi hyvä saada välineitä, sekä sijaishuoltopaikkoihin että sosiaalitoimeen.”

- sosiaalityössä työskentelevä kyselyn avovastauksessa

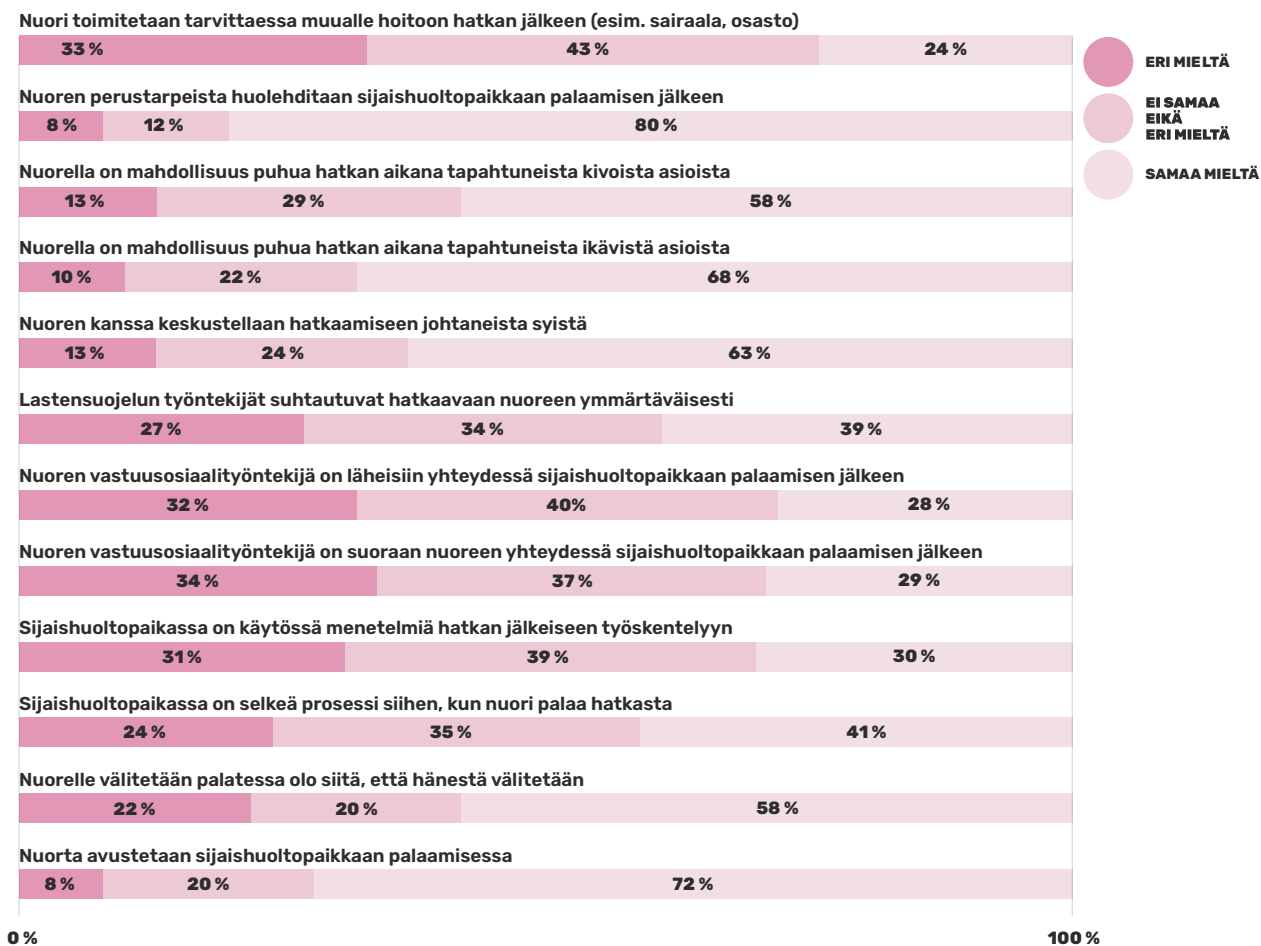
Sosiaalityössä työskentelevät toivat laadullisessa aineistossa esiin paljon perusturvaan ja lämpimään, välittävään vastaanottoon liittyviä näkemyksiä, kuten lastensuojelulaitostenkin työntekijät. Sosiaalityössä työskentelevät toivat niin ikään esiin hatkan syiden, toisin toimimisen mahdollisuuksien ja hatkassa tapahtuneiden asioiden käsittelyn yhdessä nuoren kanssa. Osa sosiaalityöntekijöistä oli sitä mieltä, että heillä harvoin on tähän aikaa, joten se jää pääasiassa lastensuojelulaitosten vastuulle. Sosiaalityössä työskentelevät viittasivat kertomuksissaan erilaisiin hatkakyselyihin, hatkaamisen jälkeisiin check-listoihin ja hatkakertomuksiin. Näiden sisältöjä ei kuitenkaan yksilöity tarkasti, vaan esimerkinomaisesti tuotiin esiin, että niissä saatetaan käsitellä esimerkiksi päihteiden käyttöön sekä seksin myymiseen tai seksuaaliseen väkivaltaan liittyviä teemoja. Sosiaalityöntekijät toivat esiin työpajoissa heidän rooliinsa hatkaamisen jälkeen senkin arvioimisessa, miten lastensuojelulaitos pystyy ylipäänsä vastaamaan nuoren tarpeisiin, onko hatkaamiset toistuvia ja saadaanko lastensuojelulaitoksissa tilanteet rauhoittumaan hatkan jälkeen sekä onko siellä riittävästi henkilöstöä nuoren kanssa työskentelyyn. Sosiaalityöntekijät mainitsivat työpajoissa, että heidän tavoitteenaan on keskustelu ja yhteydenpito nuoren kanssa mahdollisimman pian paluun jälkeen.

Kuva 110. Hatkaamisen jälkeinen toiminta. Poliisit. (n=459)

Poliisien vastauksissa lähes jokaiseen väittämään suurin osa poliiseista on vastannut ei samaa eikä eri mieltä. Lähes puolet poliiseista oli sitä mieltä, että nuoria avustetaan lastensuojelulaitokseen palaamisessa. Kokonaisuudessaan poliiseista suurempi määrä oli samaa mieltä kuin eri mieltä väitteiden kanssa.

Kuva 111. Hatkaamisen jälkeinen toiminta. Muut. (n=97)

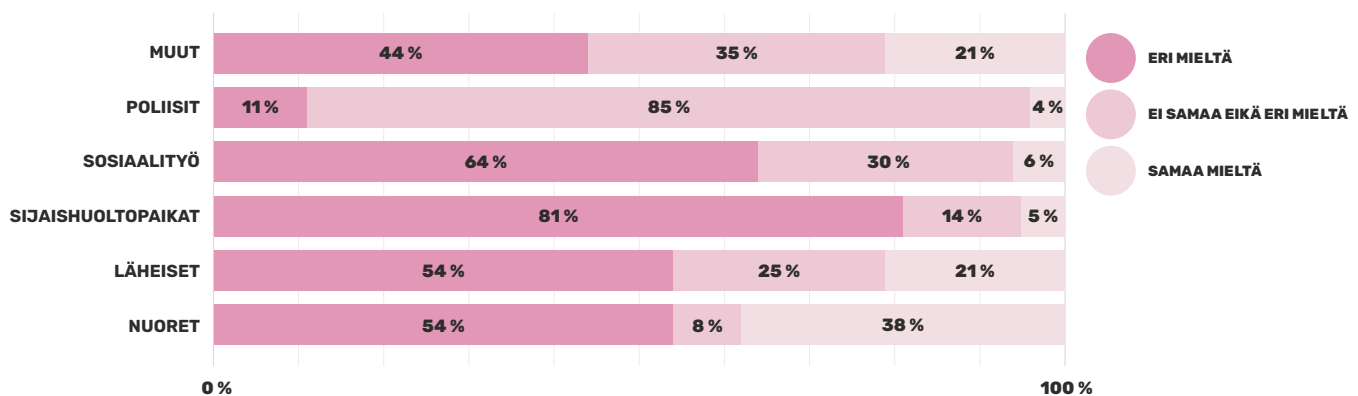

Yhteiskehittämistilaisuudessa nostettiin esiin huomio siitä, että kerran hatkaaminen saattaa lisätä riskiä uudelleen hatkaamiselle, joten ensimmäisen hatkakerran jälkeen olisi erityisen tärkeää työskennellä nuoren kanssa hatkaamisen ennaltaehkäisemiseksi.

13.2 SIJAISHUOLTOPAIKAN MUUTOKSET JA RAJOITUSTOIMENPITEET

Nuorten sijaishuoltoon liittyvät muutokset ja häiriöt vaikuttavat siihen, minkälaisia mahdollisuuksia nuorilla on kiinnittyä sijaishuoltopaikkaan sekä luoda luottamuksellisia ja turvallisia ihmissuhteita niissä. Niin kansainvälisesti kuin Suomessakin ainakin osaratkaisuna hatkaamiseen on pidetty sitä, että nuoria siirretään avoimemmista sijaishuoltopaikoista rajatumpiin ja tiukemmin valvottuihin ympäristöihin. Toisena ratkaisuna sijaishuoltopaikkaan kiinnittymiseen ja hatkaamisen ennaltaehkäisyn osalta on pidetty nuorten rajoittamista sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. Kyselyssä selvitettiin vastaajien näkemyksiä sijaishuoltopaikkojen muutoksiin ja rajoitustoimenpiteisiin liittyen.

Kuva 112. Nuoren sijaishuoltopaikkaa vaihdetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. Kaikki. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130, Nuoret=277)

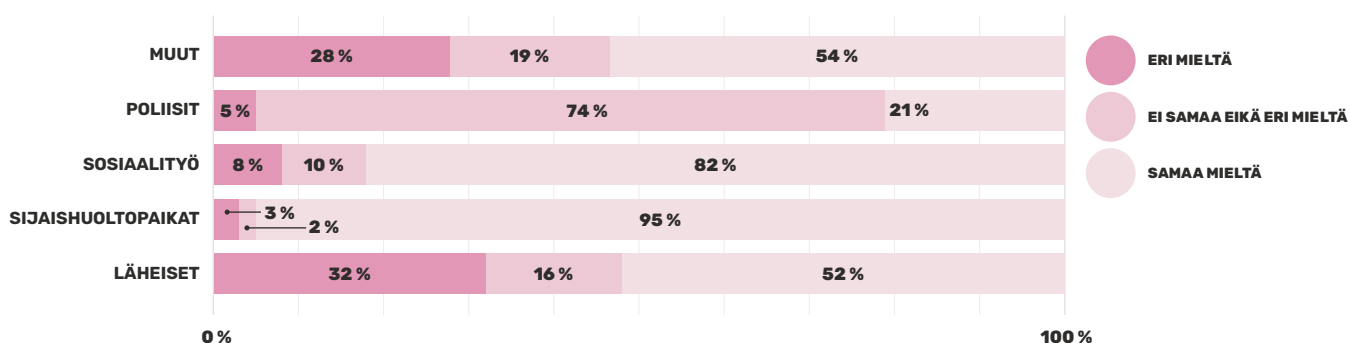
Nuorista 38 prosenttia oli samaa mieltä väitteen kanssa, että nuoren lastensuojelulaitos oli vaihdettu lastensuojelulaitokseen palaamisen jälkeen. Läheisistä ja muista vastaajista 21 prosenttia oli väitteen kanssa samaa mieltä. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden, sosiaalityössä työskentelevien ja poliisien osalta samaa mieltä olevien osuudet olivat 4–6 prosenttia. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä 81 prosenttia oli väitteestä eri mieltä ja sosiaalityössä työskentelevistä 64 prosenttia.

”Hatkaaminen on tuskainen järjestelmän oire. Saatamme itse tuottaa niitä ongelmia, jotka pahentavat hatkaamista, esim. sijaishuoltoapaikan toistuvilla muutoksilla.”

- yhteiskehittämistilaisuuden osallistuja

Yhteiskehittämistilaisuudessa ammattilaiset korostivat kannattelua seuraavaan sijaishuoltopaikkaan siirtymisessä sekä jälkihoidon merkitystä siirtymätilanteissa. On tärkeää pysähtyä miettimään, miten asettuminen uuteen paikkaan saadaan onnistumaan. Keskustelussa nousi esiin ehdotus, että siirtymän helpottamiseksi nuori voisi olla hetkellisesti samaan aikaan sijoitettuna kahteen paikkaan. Keskustelussa toivottiin myös paikanvaihdosten minimointia. Se voisi onnistua esimerkiksi niin, että lastensuojelulaitokseen ostetaan tarpeiden mukaan lisäresurssia, jos paikka on muuten toimiva, mutta resurssit eivät riitä nuoren tarpeisiin vastaamiseen.

Kuva 113. Hatkaamiseen liittyvät mahdolliset rajoitustoimenpiteet arvioidaan yksilökohtaisesti. Kaikki, pois lukien nuoret. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130)

Nuorista 87 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä väitteestä, että heille oli tehty rajoitustoimenpiteitä lastensuojelulaitokseen palaamisen jälkeen (kuva 106). Läheisistä ja muista hieman yli puolet olivat samaa mieltä väitteestä, että hatkaamiseen liittyvät mahdolliset rajoitustoimenpiteet arvioidaan yksilökohtaisesti. Lastensuojelulaitoksissa työskentelevistä samaa mieltä väitteestä oli 95 prosenttia vastaajista ja sosiaalityössä työskentelevistä 82 prosenttia.

”Ei anneta apua vaan lukitaan sisälle”

- nuori työpajassa

Nuoret toivat laadullisessa aineistossa esiin hyvin monenlaisia rajoitustoimenpiteitä. Nuoret kuvasivat hatkaamisen paluuseen liittyen yhtäältä hyvin kaavamaisia tapoja tehdä rajoitustoimenpiteitä, mutta toisaalta myös kohdennetumpia tapoja. Kokemuksia oli esimerkiksi sellaisesta, että hatkasta seuraa aina 30 vuorokauden yhteydenpidon ja liikkumisen rajoittaminen, yhteydenpidon rajoittamisella on rajattu pois kaikki yhteydenpito ottamalla puhelin pois tai liikkumisvapauden rajoittamisen aikana ei ole saanut käydä koulua tai osallistua läheisen hautajaisiin. Toisaalta kokemuksia oli esimerkiksi siitä, että yhteydenpidon rajoittamisella rajattiin pois vierailut kumppanin luona tai

liikkumisvapauden rajoittamisen aikana on saanut osallistua harrastuksiin.

Osa nuorista koki laadullisen aineiston mukaan rajoittamistoimenpiteet rangaistuksina. Nuoret toivat kuitenkin useammassa työpajassa esiin, että he ymmärtävät rajoittamistoimenpiteiden tarpeen, mutta kritisoivat sitä, miten niitä tehdään ja arvioidaan, ja mitä rajoitustoimenpiteiden aikana tehdään. Nuoret suhtautuivat kriittisesti ja kertoivat kokemuksiin kaavamaisista rajoituksista, joissa ei tuntunut olevan yksilöllistä pohdintaa. Nuorilla oli myös kokemuksia rajoittamistoimenpiteillä tai niiden pidentämisellä uhkailusta ja siitä, että heistä tuntuu, että rajoittamistoimenpiteistä on jo päätetty ennen, kun on edes palannut takaisin lastensuojelulaitokseen. Nuoret nostivat esiin myös, että syyt ja perusteet tuntuvat tyhmiltä, sosiaalityöntekijät eivät ole yhteydessä nuoriin ennen rajoittamistoimenpiteiden tekemistä tai perusteita ei käydä lainkaan yhdessä läpi, vaan rajoittamistoimenpiteitä koskevat päätösten tiedoksiannot tuodaan vain nuorelle allekirjoitettavaksi. Esimerkki nuorten huonona pitämästä perusteesta oli perustelu sillä, että hatkaamisesta on tultava seurauksia.

Nuorten kertomuksissa kriittisesti suhtauduttiin siihenkin, että rajoitustoimenpiteiden tarvetta ei aina arvioida yksilöllisesti niiden tekemisen jälkeen. Osalla nuorista oli kuitenkin kokemuksia siitä, että rajoittamistoimenpiteitä on purettu porrastetusti, kun tilanne on sen sallinut. Parhaimmillaan oikein kohdennetuista ja hyvin perustelluista rajoitustoimenpiteistä nuorille oli välittynyt sellainen olo, että heistä välitetään ja rajoitustoimenpiteet koettiin hyvin myönteisinä. Esimerkiksi viikon mittainen liikkumisvapaudenrajoitus oli kokemuksena ollut hyvä, kun se oli antanut nuorelle mahdollisuuden rauhoittua ja asettua uudelleen takaisin lastensuojelulaitoksen arkeen. Pahimmillaan nuorten mukaan rajoittamistoimenpiteistä seuraa kierre, jossa hatkataan aina uudestaan. Nuoret toivat rajoitustoimenpiteisiin liittyen esiin sen, että pelkästään rajoittamistoimenpiteillä on vaikea saavuttaa hyviä asioita. Nuorilla oli kokemuksia siitä, että rajoittamistoimenpiteiden aikana asioita ei käsitellä, omiin asioihin ei saa apua eikä ohjaajien kanssa välttämättä tehdä mitään rajoitusten aikana.

Lastensuojelulaitosten työntekijät kertoivat työpajoissa, että mahdollisten rajoitusten aikana nuorten kanssa työskennellään intensiivisemmin ja esimerkiksi omaohjaajan kanssa koitetaan järjestää useampi tapaaminen eikä nuorta jätetä yksin huoneeseen. Työntekijät pitivät tärkeänä mahdollisten rajoitustoimenpiteiden sanoittamista nuorelle niin rajoitusta ennen kuin sen aikana ja jälkeen. Lastensuojelulaitosten työntekijät kertoivat työpajoissa perustelevansa rajoituksia myös sosiaalityöntekijöille ja nuorten läheisille. Näihin liittyen koettiin, että joskus vanhemmat painostavat sosiaalityöntekijöitä tai sosiaalityöntekijät omaan harkintaansa perustuen asettavat rajoituksia laajemmin kuin lastensuojelulaitosten työntekijät arvioivat tarpeelliseksi. Näissä tilanteissa lasten-

suojelulaitosten työntekijät pitivät tärkeänä sanoittaa nuorelle olevansa tämän puolella, mutta välttävänsä mustamaalaamasta sosiaalityöntekijää, jotta tämän suhde nuoreen ei heikentyisi.

Lastensuojelulaitosten työntekijät toivat yhdessä työpajassa esiin, että rajoittamistoimenpiteitä voidaan tehdä hyvin eri tavoin. Rajoitusten nähtiin aina puuttuvan nuoren autonomiaan ja olevan nimenomaan tulevaisuuteen katsovia turvaamistoimenpiteitä, eikä rangaistuksia menneestä. Esimerkiksi rajoitustoimenpiteellä voitiin rajoittaa puhelimen käyttöä koulupäivän ajan sen sijaan, että rajoitustoimenpiteellä puhelin otettaisiin kokonaan pois. Tärkeänä pidettiin rajoitusten tarpeen arviointia koko niiden keston ajan ja niiden purkamista heti, kun se on mahdollista.

Kyselyn avovastauksissa lastensuojelulaitosten työntekijöillä oli toisenlaisiakin näkemyksiä rajoitustoimenpiteisiin liittyen. Niissä nähtiin, että nuoret eivät koe hatkaamisesta koituvan minkäänlaisia seuraamuksia. Seuraamuksia pidettiin tärkeinä, jotta nuoret oppivat toimimaan yhteiskunnassa ja niiden tulisi olla tuntuvia, muttei mielivaltaisia. Enemmän toivottiin vastuuta lastensuojelulaitosten työntekijöille, joiden toimintaa valvottaisiin. Perusteluna oli esimerkiksi se, että nuoret eivät mene rikki, vaikka heiltä on otettu kännykkä pois, jotta eivät pääse ryyppyreissulle. Näissä vastauksissa esimerkiksi liikkumisvapauden rajoittamista pidettiin käytännössä mahdottomana, koska ovia ei saa laittaa lukkoon. Toisaalta kahdessa vastauksessa pohdittiin, että hatkoja saattaa tapahtua avoimista ovista enemmän, mutta ne ovat ehkä keskimääräisesti lyhyempiä, koska nuoret eivät pelkää liikkumisvapauden rajoittamista. Toisena esimerkkinä nostettiin se, että nykyisiä henkilöntarkastuksia pidettiin turhina, koska nuoret saattoivat pitää huumausaineita kehoon kiinnitettyinä. Lisäksi kritiikkiä esitettiin siihen liittyen, että seuloja ei saa ottaa, jos nuoret kieltäytyvät niistä.

Sosiaalityössä työskentelevät toivat esiin samoja asioita rajoitustoimenpiteiden yksilölliseen arviointiin sisällön ja keston osalta, joista lastensuojelulaitosten työntekijät kertoivat. Sosiaalityössä työskentelevät eivät pitäneet rajoitustoimenpiteitä automaationa. He toivat kuitenkin esiin, että ainakin osassa lastensuojelulaitoksista esimerkiksi henkilöntarkastuksia ja seuloja tehdään automaattisesti nuoren palatessa. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että kaikki rajoittamiset eivät välttämättä tule heidän tietoonsa. Esimerkkinä käytettiin tilanteita, joissa nuoria eristetään tai kielletään osallistumasta lastensuojelulaitoksen yhteiseen toimintaan. Yhdessä työpajassa esitetyn näkemyksen mukaan lastensuojelulaitokset joutuvat turvautumaan pitkiin ja säännönmukaisiin rajoitustoimenpiteisiin resurssipulan takia, koska työntekijät vaihtuvat ja muunlaisia rakenteita ei ole olemassa rajoitusten tilalle.

Yhteisenä ilmiönä rajoitustoimenpiteisiin liittyen niin nuorten, lastensuojelulaitosten kuin sosiaalityössä työskentelevien mukaan pidettiin "kaupan käymistä". Tällä tarkoitettiin sitä, että nuoren ja lastensuojelulaitosten ja/tai sosiaalityöntekijän välillä käydään neuvotteluja siitä, miten ja minkälaisia rajoitustoimenpiteitä asetetaan, jos nuori esimerkiksi tulisi itse takaisin mahdollisimman pian.

"Rajareista ei paniikkiappulaa."

- yhteiskehittämistilaisuuden osallistuja

Yhteiskehittämistilaisuuteen osallistuneet pohtivat rajoitustoimenpiteiden välttämättömyyttä, sillä rajoitusten ei nähty kannustavan nuorta palaamiseen. Lisäksi huomioitiin se, etteivät rajoitukset takaa muuta kuin, että nuori pystytään pitämään paikallaan, vaikkei sekään aina toteudu. Automaationa asetetut rajoitukset koettiin älyttöminä ja ei hyväksyttävinä. Ilman painavaa perustetta rajaaminen nähtiin haitallisena, sillä sen nähtiin haavoittavan luottamussuhdetta, vaikeuttavan kiinnittymistä lastensuojelulaitokseen ja lisäävän vastustusta. Rajoitustoimenpiteet rajaavat nimensä mukaisesti ihmisten oikeuksia, joten perusteet niiden asettamiselle nähtiin erityisen tärkeitä. Keskustelussa nostettiin esiin se, miten eristämisen ja rajoitusten määriä on saatu vähentymään yhteistä keskustelua lisäämällä. Rajoitustoimenpiteet ovat tuottaneet paljon kanteluita nuorilta ja osaltaan niiden nähtiin liittyvän juuri rajoitusten perustelujen puutteeseen ja nuorten kokemukseen rajoitusten mielivaltaisuudesta. Ammattilaiset tunnistivat nuorten mainitseman rajoitustoimenpiteiden ja hatkaamisen vuorottelevan kierteen. Osallistujien näkemyksen mukaan aiemmin järjestelmä-
lähtöistä rajoittamista on ollut enemmän ja asiassa on otettu paljon askeleita eteenpäin.

"Mitä on fyysinen ja psyykinen holding? - - Jokainen ohjaaja ja johtaja voisi miettiä psyykkistä holdingia. Kulttuurin luominen vaatii oman panoksensa. Psyykkiseen holdingiin ei ole kikka kolmosta."

- yhteiskehittämistilaisuuteen osallistunut ammattilainen

Keskeisenä rajoitustoimenpiteisiin liittyen pidettiin sitä, että niihin yhdistetään työskentelyä ja aikuisen läsnäoloa, jotta rajoitusten sisällöllinen tarkoitus toteutuu. Rajoituspäätöksen asettamisesta alkaen nuoren kanssa tulisi käydä keskustelua siitä, miksi rajoitus on tullut, ja mitä voisi tehdä toisin. Työskentelyn nähtiin tähtäävän myös siihen, että rajoituspäätös voidaan purkaa aiemmin tai

niitä ei enää myöhemmin tarvita. Nuorelle ei saa syntyä kokemusta siitä, että hatkaa seuraa aina rajoituspäätös samoilla teksteillä, vaikka tilanteet olisivat keskenään erilaisia. Rajoitustoimenpiteiden tarkoituksena koettiin olevan vahingollisen toiminnan katkaiseminen, mutta mikäli rajoituksiin ei liitetä ammatillista otetta, ne koettiin nuorten säilyttämisenä. Keskustelussa kävi ilmi kokemuksia tilanteista, joissa liikkumisvapaudenrajoituksen ajateltiin tarkoittavan sitä, ettei nuori voi liikkua mihinkään. Keskustelussa huomautettiin, ettei rajoitus ole sulkemista sisälle, vaan sen aikana voidaan esimerkiksi käydä kahvilla, lenkillä tai harrastamassa. Osallistujat nostivat esiin, että vaikka rajoituspäätös rajaisi esimerkiksi kotilomia, suhteet nuorille tärkeisiin ihmisiin ei saisi katketa. Rajoituksen aikana läheiset voivat esimerkiksi vierailla yksikössä. Yhteydenpidonrajoituksen koettiin olevan eristyspäätös, sillä puhelimen avulla ei pidetä nykyään yhteyttä vain yksittäisiin ihmisiin, vaan liitytään yhteiskuntaan laajemminkin.

”Kanteluissa näkyy laitoksia kiertäneet lapset. Joillekin tehty satoja rajareita. Eikö siinä vaiheessa hälytyskello ala soimaan et hetkinen, onko tää nyt oikeassa paikassa, ollaanko tehty jotain väärin? Yhdellä lapsella ollut käytännössä 1,5v putkeen rajoitusta.”

– yhteiskehittämistilaisuuden osallistuja.

Yhteiskehittämistilaisuudessa pohdittiin, että lastensuojelulain mukaan rajoitustoimenpiteiden vaikuttavuutta on seurattava, mutta seurannan sisällön nähtiin olevan yksiköstä ja laitoksesta kiinni. Osallistujat nostivat esiin, että on huolestuttavaa, jos lastensuojelun ammattilainen pelkää rajoitusten tekemistä. Pelon taustalla nähtiin olevan esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuus, kokemattomuus ja työnantajan tuen puute. Rajoitustoimenpiteitä tulee tarvittaessa tehdä. Mikäli niiden osalta toimitaan väärin, pidettiin asianosaisten mahdollisuutta kanteluun hyvänä asiana, sillä sen nähtiin mahdollistavan toiminnan reflektointia sekä yhteistä keskustelua käytäntöjen parantamiseksi jatkossa. Parhaimmillaan tilanne voi lisätä luottamusta puolin ja toisin. Perusteltujen rajoitustoimenpiteiden tekemättä jättäminen saattaa ammattilaisten näkemyksen mukaan näyttäytyä nuorille välinpitämättömyytenä ja hämmentävänä: ”miksi ei toimita tai suojata”. Joissakin tilanteissa yhteiskehittämistilaisuuteen osallistuneet ammattilaiset olivat kokeneet tarvetta perustella rajoituspäätösten purkamista sosiaalityöntekijöille, jotka eivät olleet luottaneet lapseen tai hänen tilanteensa parantumiseen. Tällöin on pitänyt olla uskallusta toimia lapsen edun toteutumiseksi.

13.3 HYVÄ PALUU

Nuorten kanssa keskusteltiin työpajoissa myös niistä tekijöistä, jotka auttaisivat palaamaan takaisin lastensuojelulaitokseen ja tekisivät paluusta heistä hyvän. Palaamisesta hyvän ja helpomman tekisi nuorten mukaan erityisesti se, etteivät rangaistukset tai rajoittamistoimenpiteet olisi kohtuuttomia ja niiden tarvetta ja kohdentumista arvioitaisiin yhdessä. Kohtuullisina nuoret pitivät esimerkiksi viikon liikkumisvapauden rajoittamista, erityisesti niissä tilanteissa, joissa on omasta toiveesta ja halusta palannut takaisin lastensuojelulaitokseen. Yhteydenpidon rajoittamiseen liittyen nuoret pitivät erityisen kohtuuttomana sitä, että menettää mahdollisuuden käyttää puhelinta kokonaan.

Nuoret toivoivat paluuseen liittyvän myös rauhaa ja ymmärrystä eli sitä, että ei huudeta, syytellä ja heti aleta selvittämään kaikkea mahdollista hatkaan liittyen ovesta sisään astuessa. Nuoret toivoivat myös sitä, että heidän kokemuksiaan siitä, miksi nuori on lähtenyt hatkaan kuunneltaisiin ja mietittäisiin yhdessä, miten siihen voisi jatkossa vaikuttaa. Ohjaajien vaihtuvuuden vähentäminen helpottaisi myös hatkasta palaamista ja tekisi palaamisesta nuorten näkökulmasta parempaa. Jotkut nuorista olivat sitä mieltä, että hyvä palaaminen ei ole mahdollista, se tapahtuu täysin omin ehdoin tai se on sellaista, jossa kukaan ei kysele mitään hatkaan liittyen.

**”Jos saisi olla kavereiden luona yhden yön
ni estäisi hatkoja.”**

- nuori työpajassa

Yhdessä työpajassa nuorten kanssa keskityttiin pohtimaan palaamista estäviä ja helpottavia tekijöitä.

NUORTEN MUKAAN PALAAMISTA ESTÄVÄT ESIMERKIKSI:

PELKO

- Kaavamaisista rajoituksista – 1 pv tai 1kk hatkassa niin samat rajarit
- Poliiseista
- Siitä, että joutuu vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa
- Vierotusoireista
- Ettei uskota, mitä hatkassa on tapahtunut
- Eristyksestä

TOTTUMINEN

- Vapauteen – ei ole tullut muistutuksia siitä, mitä lastensuojelulaitoksessa tapahtuu
- Normaaliuden tunteeseen hatkassa ollessa
- Siihen, että saa tehdä asioita itseään varten, olla sellainen kuin haluaa ja kokea asioita, joita haluaa kokea

TURVALLISEMPI OLO HATKASSA KUIN LASTENSUOJELULAITOKSESSA

- Kaltoinkohtelu lastensuojelulaitoksessa aikuisten taholta
- Väkivalta, sillä uhkailu ja/tai kiusaaminen lastensuojelulaitoksessa muiden nuorten taholta
- Tutut asiat (hatka) ovat turvallisemman tuntuisia kuin tuntemattomat (lastensuojelulaitos)

ONGELMAKESKEISYYS ARJESSA

- Lastensuojelulaitoksessa ei saa kokea onnistumisia, hyväksyntää, rakkautta tai välittämistä, joten niitä hakee muualta
- Esimerkiksi kavereiden luona yökyläily on mahdotonta tai pitkän prosessin takana

NUORTEN MUKAAN PALAAMISTA HELPOTTAVAT ESIMERKIKSI:

TIETO

- Mitä tapahtuu, kun palaa takaisin
- Etukäteen on sovittu, miten voi olla yhteydessä lastensuojelulaitokseen tai sopia hakemisista

JOKU TOIVOO TAKAISIN

- Viesti siitä, että välitetään ja kaivataan, jota osoitetaan sanojen lisäksi teoilla
- Muistutetaan, että on oma tila, omat tavarat ja lupa tulla takaisin
- Pidetään aktiivisesti yhteyttä erilaisia kanavia pitkin
- Näkeminen julkisella paikalla ennen palaamista, jossa luodaan luottamusta
- Aktiivisesti kyydin tarjoamista takaisin lastensuojelulaitokseen

MIKÄ TILANNE YKSIKÖSSÄ ON

- Kuka on töissä, kun palaa tai kuka tulee hakemaan ja miten tulee toimeen heidän kanssaan
- Ketkä nuorista ovat paikalla, onko uusia nuoria vai samat, jotka lähtiessä
- Minkälainen ilmapiiri laitoksessa on
- Mitä kaikkea arjessa tapahtuu ja pääseekö mukaan yhteisiin juttuihin

”Nuoren kokonaisvaltaisesti arvostava ja rakastava kohtaaminen on koko hoidon keskiössä, ja uskon että se voi myös vähentää hatkaamista. -- Nuorelle on tärkeä kertoa, miksi hatkaamista pyritään ehkäisemään, ei siksi, että nuorta voitaisiin rajoittaa vaan siksi, että voidaan pitää huolta hänen turvallisuudesta ja hyvinvoinnistaan.”

- lastensuojelulaitoksen työntekijä kyselyssä

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden työpajoissa tuottamat ajatukset hyvästä paluusta olivat pitkälti samoja, joita nuoret tuottivat itse. Välittämisen näyttäminen, huolenpito, huomion osoittaminen, ei tuomita nuorta ja saatavilla oleminen nousivat keskusteluissa esiin. Työntekijät liittivät hyvään paluuseen kuuluvana asiana myös hatkan läpikäynnin yhdessä nuoren kanssa. Osassa työpajoissa kuvattiin tarkemmin kuin toisissa mitä sillä tarkoitetaan. Sitä kuvattiin esimerkiksi rauhallisena tai osallistavana keskusteluna, tilanteen läpikäyntinä ja tiiviinä keskusteluna, joissa käydään läpi muun muassa rajoitustoimenpiteet, hatkaamisen syyt, hatkaamisen ennaltaehkäisy jatkossa, onko odotettavissa poliisin yhteydenottoa hatkaan liittyen sekä seksuaaliterveyteen liittyvät asiat. Rajoitustoimenpiteisiin liittyen työntekijät korostivat työpajoissa sitä, ettei niiden tulisi tuntua rangaistuksilta, jos niitä käytetään. Tämän toteuttaminen nähtiin haastavana, mutta mahdollisena riittävällä avoimuudella ja läpinäkyvyydellä sekä yhteisellä keskustelulla.

14 YHTEENVETO OSA V

Raportin viidennessä osassa tarkasteltiin aikaa hatkaamisen jälkeen: nuorten palaamista lastensuojelulaitokseen, sijaishuoltoapaikan muutoksia, rajoitustoimenpiteitä sekä hyvää paluuta. Nuoret palaavat sijaishuoltoapaikkoihin moninaisin tavoin. Aineiston perusteella enemmän jonkun muun toimesta kuin itsenäisesti. Työpajojen toteutuksen yhteydessä empiirinen havainto oli se, että niissä lastensuojelulaitoksissa, jotka olivat kasvukeskuksissa ja/tai hyvien liikenneyhteyksien päässä nuoret palasivat enemmän takaisin itsenäisesti. Kauempina keskustoista ja vaikeasti julkisten liikennevälineiden avulla saavutettavissa olevien lastensuojelulaitosten osalta huomio oli se, että niihin palataan hyvin harvoin itsenäisesti. Tämän huomion pohjalta ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta se herättää kysymyksen, pitkitetäänkö nuorten hatkassa olemisen aikoja sijoittamalla heitä paikkoihin, joista hatkalle lähtemisen nähdään olevan vaikeampaa nimenomaan juuri liikenneyhteyksien takia.

Kyselyyn vastanneista nuorista 87 prosenttia kertoi, että hatkaamisen jälkeen heille oli asetettu rajoitustoimenpiteitä. Reilut 30 prosenttia nuorista oli sitä mieltä, että sijaishuoltoapaikkaan palatessa heillä oli turvallinen ja tervetullut olo, ja tunne, että heistä välitetään. Noin 40 prosenttia nuorista kertoi, että heidän kanssaan oli keskusteltu hatkaamiseen johtaneista syistä ja heillä oli mahdollisuus puhua hatkassa tapahtuneista ikävistä asioista. Ainoastaan 39 prosenttia nuorista kertoi sosiaalityöntekijän olleen heihin yhteydessä sijaishuoltoapaikkaan palaamisen jälkeen. Läheisten vastaukset mukailivat nuoret vastauksia.

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden kyselyvastauksissa melkein yli 95 prosenttia vastaajista vastasi nuorella olevan mahdollisuus puhua hatkassa tapahtuneista ikävistä asioista. Lähes sama määrä oli myös sitä mieltä, että nuoren kanssa puhutaan hatkaamiseen johtaneista syistä ja nuorille välitetään palatessa olo siitä, että hänestä välitetään. Lastensuojelulaitosten työntekijöistä vielä pienempi osuus nuoriin ja läheisiin verrattuna oli samaa mieltä siitä, että nuoren sosiaalityöntekijä on nuoreen yhteydessä paluun jälkeen. Sosiaalityössä työskentelevistä alle 5 prosenttia oli eri mieltä siitä, että nuorilla on mahdollisuus puhua hatkassa tapahtuneista ikävistä asioista tai hatkan syistä, tai siitä, että nuorelle välitetään palatessa olo siitä, että hänestä välitetään. Ei samaa eikä eri mieltä olevien osuus oli kuitenkin sosiaalityössä työskentelevien osalta näissä kysymyksissä yli 20 prosenttia. Poliiseista suurin osa vastasi edellä mainittuihin kysymyksiin ei samaa eikä eri mieltä, mikä voi mahdollisesti kertoa siitä, ettei poliiseilla ole tarkkaa käsitystä siitä, mitä sijaishuollossa tapahtuu nuorten sinne palaamisen jälkeen. Laadullisessa aineistossa ammattilaiset painottivat perustarpeista huolehtimisen tärkeyttä ja hatkaamisen käsittelyä.

Nuorten kyselyvastauksissa monella oli kokemus sijaishuoltopaikan muutoksista hatkaamisen jälkeen. Ammattilaisten mukaan sijaishuoltopaikan muutoksia tehdään, mutta niitä arvioidaan aina yksilökohtaisesti ja nuoren tarpeeseen perustuen. Eroa nuorten kokemusten ja ammattilaisten näkemysten välillä selittää ainakin jonkin verran se, että ammattilaiset vastasivat kysymykseen yleisesti ja nuoret oman kokemuksensa pohjalta. Sijaishuoltopaikan muutokset tulisivat tehdä harkiten, sillä niillä saatetaan lisätä hatkaamista sen vähentämisen sijaan, kun esimerkiksi nuoren sijaishuoltopaikka luomat suhteet ja kannattelevat tekijät katkeavat. Erilaiset muutokset koettelevat myös nuoren luottamusta koko palvelujärjestelmään, nuoren minäkuvan kehittymistä ja sitoutumista palveluihin.

Nuoret kokivat hatkan jälkeen asetettavat rajoituspäätökset usein automaattisina ja kaavamaisina. Lisäksi nuorilla oli kokemus, että ne oli päätetty jo ennen kuin nuorta oli kuultu. Laadullisessa aineistossa niin nuoret kuin läheiset toivat esiin, että sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen asetettavat rajoitustoimenpiteet koettiin rangaistuksina ja nuorten säilömisenä. Osa työntekijöistä toi aineistossa esiin, että hatkaamisesta tulee tulla seuraamuksia nuorille. Suurin osa työpajoissa kohdatuista ammattilaista oli kuitenkin sitä mieltä, että rajoitustoimenpiteiden käyttöä arvioidaan aina yksilökohtaisesti ja tarpeeseen perustuen. Työntekijöiden mukaan mahdollisten rajoitustoimenpiteiden aikana nuorten kanssa työskennellään myös tiiviimmin. Aineistossa työntekijät kertoivat rajoitustoimenpiteisiin liittyvistä haasteista ja seuraamusten pelosta, jos niitä ei osata toteuttaa oikein. Rajoitustoimenpiteitä tulee kuitenkin käyttää niissä tilanteissa, kun se on perusteltua. Rajoitustoimenpiteitä tulee myös arvioida koko niiden keston ajan ja mikäli mahdollista, purkaa niitä ennen päätöksen päättymistä, jos tarve ja perusteet niille lakkaavat

Raportin yhteenveto-osissa on nuorten ajatuksia heidän kohtaamistaan hatkaamiseen liittyvistä ennakkoluuloista. Nuorten ajatusten on tarkoitus herätellä lukijaa pohtimaan omia ajattelumallejaan hatkaamiseen liittyen.

”Nuoret hatkaa pelkästään sen takia, että laitoksessa on huono olla tai se on huono paikka.”

Aina, jos nuori pyrkii aktiivisesti pois lastensuojelulaitoksesta, on hyvä pysähtyä selvittämään ja pohtimaan, onko ympäristössä jotain sellaisia tekijöitä, jotka työntävät sieltä pois.

TÄMÄN LISÄKSI KANNATTAA OTTAA HUOMIOON MYÖS SEURAAVIA NÄKÖKULMIA

- Nuoren ympärillä voi olla perhettä tai muita läheisiä, jotka syystä tai toisesta edellyttävät/vaativat nuoren poissa olemista lastensuojelulaitoksesta.
- Vaikka laitoksessa olisi hyvä olla, niin se voi olla silti todella kuormittavaa. Jatkuvat lastensuojelun prosessit, tavoitteet ja vaihtuvat aikuiset voivat olla kuluttavia tavalla, josta halutaan vain ”lomaa”.
- Paineet ja odotukset, joita lastensuojelussa kohdistetaan nuoreen, niin perheen, laitoksen aikuisten, sosiaalityöntekijöiden kuin muidenkin viranomaisten osalta voivat olla liikaa. Ei ole pakko olla paha olla, vaan voi olla myös paineistettu, nurkkaan ajettu ja kyllästynyt olo.
- Jos on hyvä olla, muttei koe saavansa vastuuta ja vapautta, joka kuuluu nuoruuteen, saattaa sitä joutua hakemaan muulla tavalla, kuten hatkaamalla.

OSA VI

JOHTOPÄÄTÖKSET

POHDINTA

LÄHTEET

LIITTEET

15 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän raportin tehtävänä oli selvittää, millainen ilmiö hatkaaminen on 2020-luvun Suomessa. Tietoa koottiin yli 2000 nuorelta, läheiseltä, lastensuojelun ammattilaiselta, poliiseilta ja muilta ammattilaisilta, joita hatkaaminen koskettaa. Irma Lehtosen ja Janne Telénin (2013) selvityksen sekä Sami Isoniemen (2019) väitöskirjan johtopäätökset ja niistä tehdyt toimenpide-ehdotukset ovat edelleen pääosin toteuttamatta. Niitä ei kuitenkaan toisteta tässä yhteydessä, vaan tässä luvussa nostamme kerätyn tiedon perusteella keskeiset johtopäätökset ja joitakin mahdollisia toimenpide-ehdotuksia.

15.1 ENEMMÄN RAKKAUTTA PELKKIEN RAJOITUSTEN SIJAAN

Kerätyn tiedon perusteella voidaan todeta, että lastensuojelulaitoksissa asuvat ja sieltä hatkaavat nuoret kokevat erilaisia turvattomia tilanteita hatkan aikana. Nuorille hatkaamisessa on kyse vapaudesta ja pyrkimyksestä tavalliseen nuoruuteen – oman autonomian tavoittelusta – verrattain rajatussa lastensuojelun sijaishuollon kontekstissa. Nuorille hatkaaminen on myös selviytymisstrategia ja keino kertoa, ettei kaikki ole hyvin. Nuoria toisaalta ajaa hatkaan kokemus aikuisten välinpitämättömyydestä arjessa ja yksilötasolla, ja toisaalta sama välinpitämättömyys toistuu hatkan aikana rakenteellisesti – kun pahimmillaan kukaan ei etsi. Toisaalta nuoria ajaa hatkaan myös kokemus siitä, että hatkalta palaamisen jälkeen ei kohdata, vaan pahimmillaan huudetaan ja tehdään rajoitustoimenpiteitä. Yksilölliseen arviointiin perustuvia rajoitustoimenpiteitä tarvitaan ja niitä tulee uskaltaa käyttää, kun siihen on tarve. Rajoitustoimenpiteistä päätettäessä nuoria tulee kuulla, ja nuorten tulee ymmärtää, miksi rajoitustoimenpiteitä tehdään. Tulosten perusteella nuorten tarpeisiin ei siis aina pystytä vastaamaan ennen hatkaa, sen aikana eikä sen jälkeen. Järjestelmä, jonka pitäisi suojella, pettää.

Aineistossa vahvasti esiin tullutta kuilua nuorten ja läheisten kokemusten ja ammattilaisten näkemysten välillä on mahdollista kuroa umpeen. Nuoret tarvitsevat rakkautta, välittämistä, vapautta ja kuulluksi tulemistä – mahdollisuuden toteuttaa itseään täydessä potentiaalissaan ja elää tavallista nuoruutta. Nämä eivät tällä hetkellä täysimääräisesti toteudu, vaan nuoria rajataan eikä kuulla, ja näin heitä pahimmillaan ajetaan hatkoille. Liian monet nuoret ja läheiset kertoivat hatkaamisen syinä kokemuksen turvattomuudesta, kiusaamisen ja väkivallan. Turvallisen, laadukkaan ja vaikuttavan sijaishuollon mahdollistamiseksi nuorten tulee saada kokemus omannäköisen nuoruuden elämisestä

sijoituksesta huolimatta. Nuorten hyvinvointia ja kuulluksi tulemista tulee lisätä. Kun nuori ei kohtaa hatkoilla uudelleentraumatisoivia tekijöitä, saa tarpeidensa mukaista apua sekä lastensuojelussa että mielenterveys- ja päihdepalveluissa, parhaimmillaan ehkäistään syrjäytymistä, ja nuorelle kaikki mahdollisuudet ja tulevaisuudet ovat auki.

Keinoina tähän tarvitaan lisää välittämistä, ennakoitavuutta, nuorten toimijuuden lisääntymistä ja osallisuutta. Tarvitaan työntekijöiden pysyvyyttä, yhteistä tekemistä sijaishuoltoapaikan arjessa pysyvien aikuisten kanssa, vähemmän rajoitustoimia ja enemmän rakkautta.

15.2 HUOMIOTA NUORTEN LÄHEISIIN

Nuorten läheiset jäävät liian yksin hatkatilanteissa. Vastuut läheisten kanssa tehtävän työn osalta ovat vaihtelevia niin sisällöltään, toteutukseltaan kuin toteuttajiltaan. Läheisten kanssa työskentelyn vastuita, rooleja ja sisältöjä tulee selkeyttää. Työntekijät kertovat, että läheisten kanssa työskentelyyn ei ole riittävästi aikaa, mahdollisuuksia ja se kuormittaa heitä, joka näkyy myös läheisten kokemuksissa. Huomiota tulee kiinnittää ja työskentelyä toteuttaa nuorille läheisten ihmisten kanssa, eikä rajata sitä esimerkiksi ainoastaan perheenjäseniin.

Hatkassa-kysely teki näkyväksi sitä läheisten moninaista kirjoa, joita hatkaaminen koskettaa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tilanteisiin, joissa hatkassa olevalla nuorella on kotona tai muussa sijaishuoltoapaikassa asuvia sisarusia. Hatkassa olevan nuoren vanhempien voimavarat saattavat kulua kokonaisuudessaan esimerkiksi hatkassa olevan nuoren olinpaikan selvittelyyn ja etsimiseen. Vanhempien tukemisen ohella tulee varmistaa, että sijaishuollossa asuvan nuoren sisarukset saavat riittävästi ikä- ja kehitystasoista tietoa, tukea ja apua tilanteen käsittelyssä. Tulevaisuudessa tulee selvittää olisiko jo olemassa olevat läheiset mukaan työskentelyyn ottavat toimintamallit, kuten esimerkiksi läheisneuvonpito, sovellettavissa hatkatilanteiden käsittelyyn.

Läheisten huomiointi ja heidän kanssaan yhdessä työskentely on tärkeää myös niissä tilanteissa, joissa läheiset esimerkiksi piilottelevat, rahoittavat ja muulla tavoin mahdollistavat nuorten hatkaamista. Työskentelyssä on tarvittaessa tehtävä yhteistyötä esimerkiksi aikuissosiaalityön ja päihde- ja mielenterveyspalvelujen kanssa. Läheisten kanssa työskentelyssä pitää käydä keskustelua hatkaamiseen liittyvistä vaaroista ja riskeistä sekä mahdollisista seurauksista nuoren kasvulle ja kehitykselle, joita niiden toteutuminen saattaa aiheuttaa. Hatkaaminen saattaa synnyttää läheisissä esimerkiksi syyllisyyttä, häpeää ja muita ristiriitaisia tunteita, joita ammattilaisten tulee käsitellä yhdessä läheisten kanssa.

Hatkaamisen vaikutukset tulee tunnistaa myös niissä lähiyhteisöissä, joista nuoret hatkaavat eli lastensuojelulaitoksissa. Työntekijät toivat kyselyssä esiin hatkaamisen kielteisiä vaikutuksia lastensuojelulaitoksessa eläviin muihin sijoitettuihin lapsiin ja nuoriin. Yhden nuoren hatkaamiseen liittyvä selvittely, etsintä ja mahdolliset rajoitustoimenpiteet eivät saa vaikuttaa muiden lasten ja nuorten arkeen esimerkiksi avun ja tuen saamisen heikkenemisenä tai yhteisten tekemisten perumisena. Lastensuojelulaitoksessa asuvia lapsia ja nuoria tulee auttaa käsittelemään toisen nuoren hatkaamiseen liittyviä tunteita ja ajatuksia.

Nuorilla tulee olla oikeus omiin yhteisöihinsä, kumppaneihinsa ja kaveri- ja ystävyysuhteisiinsa. Lastensuojelulaitoksessakin asuvien nuorten tulee saada käydä yökylässä, juhlia saavutuksia ja elää tavanomaista nuoruutta. Näitä nuoruuden tärkeimpiä suhteita tulee kannatella, mahdollistaa ja rohkaista niitä kohti. Muun muassa sijaishuoltopaikan valinnassa, sijaishuoltopaikan muutoksia tai rajoitustoimenpiteitä tehdessä tulee tunnistaa kaikki nuorelle tärkeät ja turvalliset suhteet, ja ottaa ne huomioon päätöksiä tehdessä.

15.3 LASTENSUOJELUN RAKENTEELLISET ONGELMAT ALTISTAVAT NUORET VAAROILLE

Vaikuttavan sijaishuollon kivijalka on osaavat ja pysyvät ammattilaiset. Raportissa on kuvattu, ettei nuorten ja läheisten kokemusten mukaan sosiaalityöntekijöillä tai lastensuojelulaitosten aikuisilla ole heille riittävästi aikaa. Hatkaamiseen vaikuttaa sekä sosiaalityöntekijöiden että lastensuojelulaitosten työntekijöiden vaihtuvuus, joka on saatava pysäytettyä. Toiveen pysyvyyden ja jatkuvuuden varmistamisesta sijaishuollossa jakavat niin nuoret, läheiset, lastensuojelulaitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät kuin kaikki muutkin työntekijät, joita hatkaamiseen liittyen on kuultu. Vaihtuvuus vaikuttaa suoraan siihen, miten suhteita, luottamusta ja hyvää sijaishuoltoa lastensuojelussa rakennetaan. Vaihtuvuus estää mm. nuorten luottamuksen rakentumista, turvallisuuden ja osallisuuden kokemusten sekä avun ja tuen saamista. Ilman näitä vaikuttavan lastensuojelutyön tekeminen on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta.

Työntekijöiden vaihtumisella on vaikutuksensa myös työyhteisöjen osaamiseen ja johtamiseen. Mikäli työntekijät vaihtuvat jatkuvasti, ei sosiaalityöhön ja lastensuojelulaitoksiin kerry osaamispääomaa, jota esimerkiksi hatkaamiseen liittyen tarvitaan. Jos johtajan aika menee jatkuvasti uusien työntekijöiden rekrytointiin ja perehdyttämiseen, itse johtamiselle jää lopulta vähän aikaa. Vaikka ammattilaiset arvioivat Hatkassa-kyselyssä oman osaamisensa verrattain korkealle, eivät nuoret ja läheiset

olleet siitä samaa mieltä. Osaamiseen linkittyvät sekä kohtaamiseen liittyvät tekijät että hatkailmiön ymmärtäminen. Vaikka hatkailmiö ei ole uusi ja se tunnistetaan lastensuojelussa laajasti, ei lastensuojelun ammattilaisilla välttämättä ole toimintamalleja tai keinoja siihen puuttumiseksi. Tulosten perusteella suurin osa nuorista on kohdannut hatkoilta palatessaan rajoitustoimenpiteitä, jotka he kuitenkin ovat tunnistaneet myös hatkaamista lisääväksi ja toisaalta hatkoilta palaamista estäväksi tekijäksi. Ammattilaisten mukaan tarvitaan terapeuttista ja kiinnittävää tukea yleisesti sijaishuoltoon, etenkin sen alkuvaiheeseen. Hatkan jälkeen mahdollisten rajoitustoimenpiteiden tarve ja kesto on arvioitava tarkkaan ja perustellusti. Jos nuorten ja tämän läheisten kanssa työskentelylle ei ole osoitettu riittäviä voimavaroja tai työntekijät vaihtuvat, on helpompi nähdä rajoittamistoimenpiteet ainoana keinona hatkaamisen ennaltaehkäisyksi.

Hatkaaminen on tunnistettu osaksi lastensuojelun sijaishuoltoa koko lastensuojelun institutionaalisen olemassaolon ajan eli reilusti yli 100 vuotta (Hoikkala 2020; Saari 1965; HE 13/1983). Hatkaaminen tekeekin kivuliaalla tavalla näkyväksi sen, kuinka lastensuojeluun ja sen tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin liittyvät panostukset ovat olleet täysin riittämättömiä. Erilaisia ehdotuksia esimerkiksi tutkimusrakenteiden vahvistamiseksi on tehty lukuisia (esim. Pekkarinen 2011). Suomessa on 2000-luvulla julkaistu yksi hatkaamista koskeva selvitys ja yksi akateeminen väitöskirja (Lehtonen & Télen 2013; Isoniemi 2019) sekä muutamia opinnäytetöitä. Tarkastellessa tämän raportin sisältöjä on ilmiselvää, että aiheesta pitäisi tietää Suomessa huomattavasti enemmän ja toimintaa täytyy kehittää tietoon perustuen. Hatkaamisen aikana tapahtuneet asiat ovat tuottaneet yksilöille ja yhteisölle mittaamatonta inhimillistä kärsimystä. Inhimillisten kustannusten lisäksi hatkaamiseen suoraan ja välillisesti käytetyn työajan perusteella ymmärretään myös, että se on tullut kalliiksi koko yhteiskunnalle.

Työntekijöiden vaihtuvuuden ja tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostusten vähäisyyden lisäksi kolmantena merkittävänä haasteena suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä voidaan pitää riittämättömien voimavarojen kohdentamista lainsäädännön valmisteluun ja lastensuojelun ohjaukseen. Vähintään jonkinlaisena indikaattorina lainsäädäntötyön osalta voidaan pitää sitä, että lastensuojelulakia on sen voimaantulon jälkeen muokattu lähes 30 kertaa (Lastensuojelulaki 417/2007). Lapsiasiavaltuutetun ja STM:n esittämän lastensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä olisikin tärkeää, että lainsäädäntötyölle on varattu riittävästi voimavaroja (Lapsiasiavaltuutettu 2022; STM 2023).

On siis ymmärrettävää, ettei hatkaamiseen puuttumiseksi ole Suomessa käytössä näyttöön perustuvia tai muita toimintamalleja, ja sen vuoksi suurin osa keinoiksi esitetyistä toimista on yksittäisiä

tai pistemäisiä. Näille keinoille on yleensä ollut yhteistä myös se, että ne rajaisivat jollain tavalla vahvemmin lapsen oikeuksia. Ammattilaisten keinottomuuden kokemus on todellinen ja pääasiassa toiveita lisäkeinoista ohjaavat aito välittäminen ja huoli hatkassa olevien nuorten turvallisuudesta. Ennen entistä vahvempaa puuttumista lasten ja nuorten oikeuksiin tulisi varmistua siitä, ettei sitä tehdä esimerkiksi riittämättömien resurssien tai tiedon puutteen vuoksi.

Kansainvälisesti on käytössä erilaisia toimintamalleja, joissa hatkaamista on lähestytty hyvin eri tavoin. Muualla kehitettyjen mallien siirtäminen sellaisenaan ei ole järkevää esimerkiksi palvelujärjestelmien eroavaisuuksien vuoksi. Interventioiden soveltuvuutta voi kuitenkin jo etukäteen arvioida ja niitä voidaan käyttää kehittämistyön osana. Kansainvälisesti käytössä olevia interventioita ja toimintamalleja tulisikin systemaattisesti kartoittaa, arvioida niiden soveltuvuutta Suomen olosuhteisiin ja miettiä, minkälaisia muutoksia ne edellyttäisivät.

Englannissa on luotu toimintamalli, jossa tietoa jaetaan eri toimijoiden kesken jo ennen hatkaamista. Toinen esimerkki on poliisien toteuttamat ”Safe and well checks”, joissa poliisit tapaavat jokaisen hatkasta palanneen nuoren ja varmistavat, onko tämä kohdannut jonkinlaista vahinkoa, ketkä sitä ovat tehneet ja aloittaa tutkinnan, jos jotain rikollista on tapahtunut nuorta kohtaan. Kansainvälisesti on luotu myös erilaisia profiili-, triggeri- ja riskiarviolomakkeita. Ne voivat olla kaikki osa samaa kokonaisuutta tai erikseen luotuja. Nuoresta luotavassa profiilissa on nuoren kuva, perustietoa nuoresta ja kuvailu tämän fyysisistä ominaisuuksista. Lisäksi tietoa on nuoren asioista vastaavista työntekijöistä ja tämän läheisistä sekä yleistietoa nuoren taustasta ja historiasta. Riskiarvioissa kuvataan muun muassa nuoren yksilöllisiä riski- ja haavoittuvuustekijöitä, fyysisistä ja psyykkistä terveydentilaa tai päihteiden käyttöä. Kansainvälisesti on myös käytössä ”trigger plan”, jossa kuvataan esimerkiksi tunnistettuja nuoren hatkaamista aikaansaavia tekijöitä, miten ne vaikuttavat nuoreen, miten nuori reagoi asioihin ollessaan hatkassa, nuoren ystäviä ja heidän vaikutustaan nuoreen, paikkoja, joissa nuori viettää aikaansa sekä minkälainen etukäteissuunnitelma on tehty, jos nuori hatkaa. Keskeistä suunnitelmien tekemisessä on, että ne tehdään yhdessä nuoren kanssa ja niiden tavoitteena on lisätä suunnitelmallisuutta hatkatilanteisiin. (Esim. Missing people 2019; myös Isoniemi 2019.)

Kansainvälisesti on kehitetty myös erilaisia palveluita ja toimintamalleja, joiden tavoitteena on vähentää hatkaamiseen liittyviä haittoja ja lisätä nuorten turvallisuutta hatkassa olemisen aikana. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset hatkassa tai muuten kateissa oleville nuorille suunnatut suojat ja auttavat puhelimet, joista nuoret saavat tarvittaessa apua erilaisiin haasteisiin, joita hatkassa olemisen aikana ilmenee. Kateissa oleville suunnattuja auttavia puhelimia on esimerkiksi suuressa osassa Euroopan

maita ja osassa niissä on tukea tarjolla myös nuorten läheisille. (Esim. RADAR 2022.)

Kansainvälisesti on kehitetty, tutkittu ja käytössä erilaisia strukturoituja paluuhaastattelutapoja tilanteeseen, kun nuori palaa sijaishuoltoon. Paluuhaastatteluiden tavoitteena on esimerkiksi varmistaa nuoren hyvinvointi, tunnistaa käyttäytymisen taustalla olevia syitä ja löytää keinoja nuoren tukemisessa niihin liittyen. Paluuhaastattelu voi pitää sisällään esimerkiksi nuoren terveydentilaan, hatkaamisen aikaisiin kokemuksiin, sijaishuoltoon, läheisiin ja koulunkäyntiin liittyviä kysymyksiä. Haastattelujen jälkeen voidaan luoda yhdessä nuoren kanssa suunnitelma siitä, mitä esiintulleille asioille voitaisiin tehdä, ja asettaa niihin liittyviä tavoitteita, joita seurataan. (Esim. Clark ym. 2008; Crosland ym. 2019; myös Isoniemi 2019.)

Tässä luvussa kuvatut haasteet esimerkiksi lastensuojelun työntekijöiden vaihtuvuuteen, lainsäädäntötyöhön ja ohjaukseen sekä TKI-panostuksiin liittyen ovat suurelta osin järjestelmätason haasteita. Hatkaamiseen liittyen tehdään paljon hyvää työtä ja onnistumisiakin on tullut esille, mutta vaikuttavan ja yhdenvertaisen lastensuojelun toteuttamiseksi tarvitaan muutoksia joka tasolla. Yhdenvertaisuutta ja vaikuttavuutta voisi lisätä edellä mainittujen esimerkkien kaltaisten yhteisten toimintamallien suunnitelmallinen käyttöön ottaminen.

15.4 YHTEISTYÖN HAASTEET ESTÄVÄT NUORTEN TURVALLISUUDEN TOTEUTUMISEN

Eri toimijoiden välisen yhteistyön puutteet vaarantavat hatkaavat lapset ja nuoret. Vaihtelevat tulkinnat lapsen edusta, yksilöllisestä vaarasta ja suojelun tarpeesta johtavat tällä hetkellä pahimmillaan vastuiden siirtelyyn sekä asioiden ja ihmisten pompotteluun, mikä vaikeuttaa hatkan aikaista vaikuttavaa toimintaa lapsen tai nuoren löytämiseksi. Tulosten perusteella vaikuttaa, että tällä hetkellä ammattilaisten välinen yhteistyö on yhteisistä ohjeistuksista huolimatta sattumanvaraista ja jokseenkin alue-, organisaatio- ja yksilökohtaista. Samallakin hyvinvointialueella saattaa olla keskenään ristiriitaisia tai toisistaan poikkeavia ohjeistuksia hatkatilanteisiin. Tämä asettaa hatkaavat lapset ja nuoret entistä heikompaan asemaan. Yhteistyössä tunnistetaan heikosti myös esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden rooli, jotka kohtaavat hatkassa olevia nuoria omassa työssään.

Keskeinen toimintaa ohjaava rakenne tällä hetkellä on Sosiaali- ja terveysministeriön, Poliisihallituksen ja Häätäkeskuslaitoksen virka-apuohjeistus (2022). Tulosten perusteella ohjeistus ei ole jalkautunut eri toimijoille, ja käytännöt ovat siitä huolimatta vaihtelevia. On myös koettu, ettei ohjeistus vastaa

todellisia tarpeita ja todellisuutta, ja ohjeistus vaatii sekä jalkauttamista kentälle että päivittämistä. Kansallisen ohjeistuksen lisäksi kaikkien toimijoiden tulisi tarkastaa omat sisäiset ohjeensa suhteessa kansallisen tason ohjeistukseen. Lainsäädäntö ja ohjeistukset ovat yksi merkittävä tekijä, mutta jokaisen toimijan on myös kriittisesti tarkasteltava omia tulkintoja ja mahdollisia asenteita. Raportti kertoo, että pahimmillaan nuoren ja läheisen kokemus on, ettei kukaan etsi. Aineistossa olevien ammattilaisten esimerkkien perusteella he ovat siinä ainakin joissakin tilanteissa täysin oikeassa. Voisiko tehokas, toimiva ja tiiviissä yhteistyössä tehtävä etsintä vähentää hatkaamista, kun motivaatiota hatkaamiseen laskisi nuoren nopea löytäminen. Nykyinen tilanne lähettää nuorille viestin siitä, että heistä ei välitetä ja hatkaaminen voi teoriassa jatkua loputtomasti.

Yhteistyön haasteet vaikuttavat jo ennen hatkaamista. Suomessa ei ole tällä hetkellä riittävästi esimerkiksi nuorisopsykiatrista osastohoitoa tai päihdehoitoa, jonka myötä ensisijaisesti näitä palveluita tarvitsevia nuoria autetaan lastensuojelun sijaishuollossa. Toisaalta sijaishuollossakaan asuvat nuoret eivät saa tarvitsemiaan mielenterveys- ja päihdepalveluita. Suomessa ei ole lainkaan nuorille suunnattuja päihdekatkaisuja, eikä nuorten riippuvuuksia diagnosoida terveydenhuollossa riittävästi. Yhteistyö olemassa olevien palvelujen ja lastensuojelun välillä ei aina toimi riittävän hyvin, jotta hatkaamista voitaisiin ennaltaehkäistä tai nuori saisi apua hatkassa kohtaamiensa asioiden käsittelyyn.

15.5 HAAVOITTAVAT JA KIELTEISET KOKEMUKSET HATKASSA

Hatkan aikana nuoret saattavat olla hengenvaarassa. Pahimmillaan hatkaaminen voi johtaa, ja on johtanut, nuorten kuolemaan. Sijaishuollosta kadoksissa ollessaan nuoret käyttävät päihteitä, toimivat itsetuhoisesti ja ovat alttiita erilaisille tapaturmille. Nuoret myös näkevät rikollisuutta, osallistuvat rikolliseen toimintaan ja joutuvat erilaisten rikosten uhreiksi. Seksuaali- ja muu väkivalta on yleistä nuorten ollessa hatkassa. Lisäksi nuoret kohtaavat hatkassa ollessaan monenlaista houkuttelua, painostamista, pakottamista, hyväksikäyttöä ja uhkailua aikuisten taholta. Aineiston perusteella nuorten on helppo löytää aikuisia, jotka ovat valmiita mm. kuljettamaan, majoittamaan ja rahoittamaan nuorten hatkassa olemista. Nuorilta kuitenkin saatetaan odottaa vastikkeeksi esimerkiksi seksiä tai seksuaalisia tekoja, johon nuoret eivät alaikäisyytensä vuoksi voi antaa suostumustaan. Kyseessä onkin aina rikos.

Nuoret tunnistavat vaihtelevasti hatkaamiseen liittyviä vaaroja ja riskejä. Osa niistä nuorista, jotka tunnistavat vaarat ja riskit, hatkaavat silti. Lastensuojelulaitosten ja sosiaalityön työntekijät sekä poliisit ovat yleisellä tasolla hyvin tietoisia nuorten kohtaamista vaaroista ja haitallisista kokemuksista hatkaamiseen liittyen. Kaikki nuorten kohtaamat haavoittavat ja kielteiset kokemukset sekä rikolliset teot eivät kuitenkaan tule työntekijöiden tietoon. Nuoret saattavat olla haluttomia kertomaan kokemuksistaan esimerkiksi seuraamusten pelon tai ammattilaisia kohtaan koetun heikon luottamuksen takia. Läheisiään nuoret taas saattavat suojella hatkassa tapahtuneilta asioilta. Lastensuojelun ja muiden viranomaisten tulee paremmin tunnistaa nuorten kohtaama hyväksikäyttö ja muut hatkassa tapahtuneet haitalliset ja kielteiset kokemukset, jotta niihin voidaan puuttua. Nuorten joutumista hyväksikäytön ja muun rikollisen toiminnan uhriksi tulee estää ennalta, rikolliset saattaa vastuuseen ja estää nuorten uudelleen uhriksi joutumista. Nuorten tulee saada riittävästi tukea ja apua kokemustensa käsittelyyn.

Kansainvälisen tutkimuksen viittaa siihen, että hatkassa olevat nuoret ovat riskissä joutua ihmiskaupan uhreiksi (esim. Latzmann ym. 2020). Suomessa hatkassa olevat nuoret on tunnistettu tutkimuksessa potentiaalisina ihmiskaupan uhreina (Kervinen & Ollus 2019). Aineiston perusteella vahvistuu käsitys siitä, että nuoret kohtaavat hatkassa esimerkiksi ihmiskaupan määritelmän mukaista hyväksikäyttöä (esim. Kervinen & Ollus 2019; Ihmiskauppa 2023). Suomessa ihmiskaupan uhrien virallinen tunnistaminen tapahtuu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kautta, joka toimii maahanmuuttoviraston yhteydessä. Auttamisjärjestelmään ja ihmiskaupan uhrien tunnistamisprosessiin liittyen on nähty olevan rakenteellisia haasteita ja ristiriitoja esimerkiksi suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin (Lampela & Ruuska 2021). Tulevaisuudessa tulee tarkemmin selvittää hatkaamisen ja ihmiskaupan yhteyttä. Huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi siihen, voiko nuorten ihmiskaupan uhriksi nimeäminen vaikuttaa kielteisesti nuorten palveluihin ja vahvistaa jo ennestään nuorten vahvana pitämää stigmaa. Toisaalta tulee myös arvioida esimerkiksi sitä, miten ihmiskaupparikoksista langetettavat tuomiot ja ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate vaikuttavat kokonaisuuteen (Hannonen & Kainulainen 2022). Tärkeintä kuitenkin on, että nuorten kanssa toimivat ammattilaiset tunnistavat nuorten kohtaaman hyväksikäytön ja puuttuvat siihen nykyistä tehokkaammin, eivätkä vastuuta nuorta itsestään näistä.

Kaikki sijaishuollossa asuvat nuoret eivät hatkaa, eivätkä kaikki sijaishuollosta hatkanneet nuoret esimerkiksi kohtaa samankaltaisia haitallisia ja kielteisiä kokemuksia. Sijaishuollosta kadoksissa olevat nuoret eivät ole homogeeninen joukko. Kansainvälisesti on tunnistettu, että esimerkiksi sateenkaarinuoret ja naiset saattavat kohdata hieman erilaisia riskejä hatkatessaan kuin jotkin muut ryhmät.

Nuorten välillä on myös eroja siinä, miten he kokevat pystyvänsä hakemaan apua hatkassa olemisen aikana. (Esim. RADAR 2022.) Suomessa tarvitaankin lisää tietoa kaikesta edellä mainitusta ja tässä raportista käsitellystä, mutta myös esimerkiksi siitä, minkälaisia vaaroja erilaiset nuoret kohtaavat. Samoilla keinoilla ei välttämättä onnistuta ennaltaehkäisemään kaikkien nuorten hatkaamista tai vähentämään heidän hatkassa kohtaamiensa haitallisten kokemusten määrää.

Hatkaamisen negatiivisista vaikutuksista ja mahdollisesta hengen ja terveyden vaarasta huolimatta nuoret liittyvät hatkaamiseen myös positiivisia asioita ja kokemuksia. Näiden nuorten positiivisina pitämien asioiden yhteinen tarkastelu ja käsittely on yhtä tärkeää kuin negatiivisten. Positiivisena pidettyjen asioiden tunnistaminen on tärkeää, jotta voidaan pohtia, miten näitä tekijöitä saadaan tuotua turvallisesti osaksi nuorten arkea lastensuojelulaitoksessa. Esimerkiksi itsenäisesti hatkassa asunut, itsensä elättänyt ja vapaasti elänyt nuori saattaa kokea lastensuojelulaitoksen arjen erityisen rajoittavana. Toistuvien hatkojen ennaltaehkäisemiseksi on tärkeää pohtia miten niitä taitoja, osamista ja kokemuksia, joita nuorelle on hatkassa kertynyt, voidaan turvallisesti toteuttaa ja toisintaa osana sijaishuoltoa.

15.6 HATKASSA = LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSTA KADONNUT LAPSI

Hatkailmiöstä on käytetty erilaisia käsitteitä, kuten hatka, karkaaminen ja 'koulukotikarkurit', luvatta poistuminen tai palaamatta jättäminen. Hatkaamisesta tähän saakka käytetty kieli ei vastaa koko todellisuutta, joka ilmiöön liittyy: hatkaaminen on merkittävä riski ja vaara erityisen haavoittuvassa asemassa olevan lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kaikkea ihmisten toimintaa ohjaa ajattelumallit eli mm. arvot, ihanteet ja uskomukset. Käytetyillä käsitteillä ja kielellä taas ohjataan ajattelua ja siitä seuraavaa toimintaa. Mikäli hatkaamiseen liittyen halutaan saada rakenteellisia ja käyttäytymiseen liittyviä muutoksia, tulee huomiota kiinnittää myös siihen, minkälaisia ajattelumalleja käytetyllä kielellä luodaan.

Hatkaavien nuorten on todettu kohtaavan stigmatisointia niin yhteiskunnan kuin ammattilaisten toimesta. Ammattilaisten vähättelevä ja muu ennakkoluuloinen suhtautuminen hatkassa oleviin nuoriin tulee monissa kohdissa näkyväksi tässäkin raportissa. Syitä ammattilaisten vähättelevän ja ennakkoluuloinen suhtautumisen taustalla on monia. Niitä voivat olla muun muassa kokemukset epäonnistumisesta ja turhautumisesta erityisesti toistuvasti hatkaavien nuorten kohdalla. Taustalla voi vaikuttaa myös ajatus siitä, että hatkassa olevat nuoret olisivat syyllisiä hatkaamiseen,

ymmärtämättömyys riskeistä, joita nuoret kohtaavat sekä uskomus siitä, että hatkaavat nuoret eivät muuta käyttäytymistään eikä heidän hyväkseen ole paljoa tehtävissä. Myös sen unohtaminen, että hatkassa olevat nuoret ovat vaarassa olevia lapsia, voi selittää ammattilaisten ennakkoluuloisuutta tai vähättelyä. (Esim. RADAR 2022.)

Jatkossa Hatkassa-hankeessa tullaan käyttämään käsitteitä *hatka ja lastensuojelun sijaishuollosta kadonneet lapset/nuoret*. Hatka-käsitteen käyttö on edelleen perusteltua sen ymmärrettävyyden kautta – heti sitä käytettäessä valtaosa ainakin lastensuojelun piirissä tietää, mistä on kyse. Lastensuojelun sijaishuollosta kadonnut lapsi/nuori käsitteellä tehdään taas näkyväksi se, että vaikka nuori olisi vapaaehtoisesti lähtenyt pois tai hänen kanssaan pystyttäisiin jonkinlaista yhteydenpitoa pitämään, on hän kuitenkin lastensuojelun sijaishuollosta kadoksissa. Se puhutaanko lapsista vai nuorista riippuu kontekstista. Vaikka nykyinen virka-apuohjeistus (2022) ohjaakin kirjamaan hatkassa olevat lapset etsintäkuulutetuiksi ja olinpaikan tarkennuttua virka-apupyynnöksi, ei ole mitään estettä määritellä hatkanneet lapset/nuoret kadonneiksi henkilöiksi (Isoniemi 2019). Hatkanneiden nuorten voidaan kerätyn tiedon perusteella olettaa olevan vaarassa, sillä hatkaamiseen liittyy vakavia riskejä, eikä hatkaamisesta voi vastuuttaa heitä itseään. Hatkaaminen ei ole nuoren syy tai puhtaasti omaa valintaa. Sen lisäksi nuoret on jo lähtökohtaisesti arvioitu olevan vaarassa ja suojelun tarpeessa huostaanottopäätöksen perusteella (Lastensuojelulaki 40 §), joten heitä tulisi myös kohdella kadonneina henkilöinä ja aktiivista etsintää vaativina. Yhdistämällä hatkaaminen sijaishuollosta kadonneeseen, muokataan siis käsitystä siitä, mitä hatka-käsitteellä itseasiassa ymmärretään.

Käsitteellisen ymmärryksen lisäksi tarvitaan ymmärrystä hatkaamisesta ilmiönä. Tässäkin raportissa esille nousseiden asioiden tutkimista ja pohtimista on jatkettava niin sosiaalityössä, lastensuojelulaitoksissa kuin poliisissa tai nuorisotyössäkin. Esimerkiksi raportissa esille nostetut syyt lastensuojelulaitoksessa pysymiselle ja sieltä poistumiselle ovat usein olemassa rinnakkain ja vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Sen vuoksi ei yhden tai kahdenkaan hatkalle vetävän syyn poistaminen välttämättä poista ilmiötä. Yksittäisen syyn poistamisen sijaan vaikuttavampaa voi olla pyrkiä samanaikaisesti vahvistamaan useampia lastensuojelulaitokseen kiinnittäviä tekijöitä ja poistamaan lastensuojelulaitoksesta pois vetäviä tekijöitä.

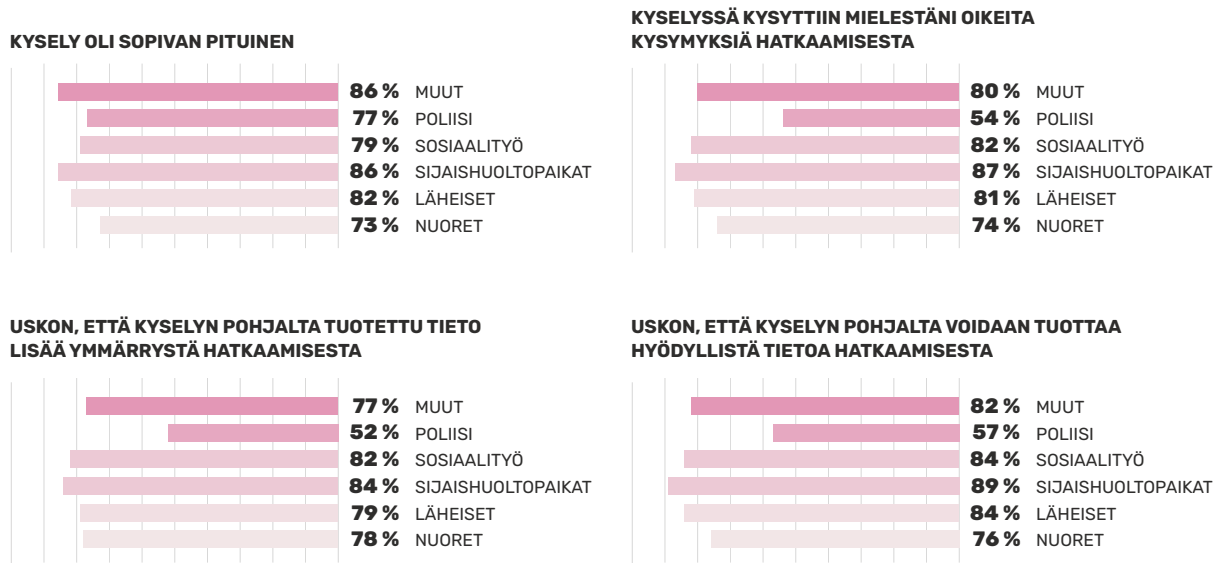
16 POHDINTA

Tämä raportti on yksi askel kohti kompleksisen ja systeemisen hatkan ymmärtämistä. Raportti ei ole täydellinen eikä kaiken kattava. Se on kuitenkin tämän hetken kattavin ja moninäkökulmaisoin ajankuva siitä, millaisesta ilmiöstä hatkaamisesta on kyse 2020-luvun Suomessa, ja mitä siihen liittyen tulisi tehdä. Raportissa hatkaamista on lähestytty ja käsitelty laaja-alaisesti. Yleisesti tunnistetut hyvän sijaishuollon elementit, kuten nuorten osallisuuden kokemus, omien oikeuksien tuntemus ja toteutuminen sekä pysyvät, luotettavat ja turvalliset aikuiset, jotka ovat keskeisiä myös hatkaamisen kannalta. Tämän lisäksi hatkaamiseen liittyy omat erityiskysymyksensä: mitä tapahtuu hatkaa ennen, sen aikana ja jälkeen. Tätä raporttia varten toteutetussa tiedonkeruussa omia kokemuksia ja näkemyksiä hatkaamiseen liittyen pääsivät esittämään sijaishuollossa asuvat ja asuneet noin 13–29-vuotiaat nuoret, sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten läheiset, lastensuojelulaitosten ja sosiaalityön työntekijät, poliisit sekä muut ammattilaiset, kuten esimerkiksi nuorisotyöntekijät. Tiedonkeruun ja raportoinnin ulkopuolelle on kuitenkin jätettävä paljon asioita. Esimerkiksi perhehoito eli sijaisperheet ja ammatillinen perhehoito.

Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen tiedonkeruussa ja sen raportoinnissa kurkotettiin useisiin suuntiin. Raportissa on pyritty kuvaamaan hatkaamiseen liittyviä ajattelutapoja, rakenteiden tasoja ja käyttäytymisen muotoja. Tarkemmin kohdennettu ja tarkkarajaisempi lähestymistapa olisi voinut olla aivan yhtä perusteltu. Yksittäisillä ja pistemäisillä teoilla ei ole kuitenkaan koskaan mahdollista saavuttaa täyttä ymmärrystä kompleksisista ilmiöistä, kuten hatkaamisesta. Hatkaamisen kompleksisuutta kuvastaa myös se, että useat raportissa esitetyt asiat olisi voitu esittää myös toisessa kohtaa sitä.

Tehtyä työtä arvioidessa on helppo löytää niitä asioita ja kohtia, joissa nyt toimisi ehkä toisella tavalla, vaikka ne ovat tiettyssä hetkessä tuntuneet täysin perustelluilta ja oikeilta ratkaisuilta. Isoja kokonaisuuksia työstäessä eivät ihmiset voi välttyä myöskään virheilä. Virheiden välttelyyn ja täydellisyyteen pyrkimällä ei kuitenkaan synny mitään uutta. Oli kyse sitten raportista tai elämästä. Täydellisyyttä tärkeämpää on oppia epätäydellisyydestä.

Kuva 114. Palaute kyselystä. Kaikki. (Muut n=97, Poliisi n=459, Sosiaalityö=244, Lastensuojelulaitokset=609, Läheiset n=130, Nuoret n=325)

Hatkassa-kyselyssä kaikilta vastaajilta kerättiin palautetta kyselystä. Suurin osa vastaajista piti kyselyä sopivan pituisena. Nuorista hieman muita vastaajaryhmiä suurempi osuus oli eri mieltä väittämän kanssa. Vastaajaryhmistä muut, sosiaalityö, sijaishuoltoapaikat ja läheiset olivat yli kahdeksankymmentä prosenttisesti sitä mieltä, että kyselyssä kysyttiin oikeita kysymyksiä hatkaamisesta. Nuorista samaa mieltä oli yli seitsemänkymmentä prosenttia ja poliiseista hieman yli puolet vastaajista. Suurin osa sosiaalityössä ja sijaishuollossa työskentelevästä, läheisistä, nuorista ja muista uskoi, että kyselyn pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa hatkaamisesta ja tuotettu tieto lisää ymmärrystä hatkaamista. Poliiseistakin hieman yli puolet uskoivat samaan.

Kyselyä laadittaessa tasapainoitiin tiedonintressien ja kyselyn pituuden välillä. Miten saada riittävästi tietoa ja toisaalta pidetään kysely mahdollisimman vastaajaystävällisenä? Palauteiden valossa tässä sekä kysymysten valikoinnissa onnistuttiin vähintään kohtuullisesti. Kysymysten laadinnassa erityistä pohdintaa aiheutti se, miten kysely onnistuu tavoittamaan hatkatilanteiden monimuotoisuuden. Vaikkei yksittäinen kysely siihen pystykään, on samalla sen tuottama tieto kuitenkin tärkeää. Yli puolet kaikista vastaajista uskoi palautteen perusteella, että kyselyn pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa ja lisätä ymmärrystä hatkaamisesta. Tämä raportti on tuottanut paljon uutta tietoa, joka toivottavasti lisää ymmärrystä hatkaamisesta. Kyselyaineiston pohjalta tullaan myöhemmin julkaisemaan myös lisää tietoa.

Hatkassa-kyselyn toteuttamiseen liittyi omat kompuroinnit ja oppimisen hetkensä. Jälkeenpäin ajateltuna Hatkassa-kyselyn kysymysten, kysymysten asettelu ja saatteiden ymmärrettävyyteen olisi voinut joidenkin kysymysten osalta käyttää enemmän aikaa ja pilotoida niitä suuremmilla

vastaajaryhmillä. Järjestölähtöistä selvitystä tehdessä ja laajasti eri toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen yllätyksenä kyselyprosessissa tuli se, että jotkin toimijat vaativat tutkimuslupaa kyselyn levittämiseksi omilla organisaatioissaan. Yleisellä tasolla tutkimuslupan vaatiminen järjestölähtöiseen kehittämistyöhön, varsinkin jos se koskettaa aikuisten näkemyksiä asiasta x, rajaa järjestötoimijoiden mahdollisuuksia saada tietoa ja hyödyntää sitä osana omaa työtään. Lisäksi ei-tieteellinen lähestymistapa, jota järjestöiltä myös rahoittajan puolesta usein vaaditaan, taipuu huonosti valmiisiin tutkimuslupaprosesseihin. Vaikka Hatkassa-hankkeessa tarvittavat tutkimusluvut lopulta saatiin, rajasi esimerkiksi Poliisihallitus tiedonkeruuta ja kohdensi sitä tavoilla, joiden nähtiin heikentävän kerätyn tiedon hyödynnettävyyttä.

Työpajojen suunnittelu ja toteutus sisälsi niin ikään lukuisia pohdintoja. Lopulta päädyttiin siihen, että työpajoissa painotetaan lastensuojelulaitoksissa asuvien nuorten ja siellä työskentelevien työntekijöiden näkemysten keräämistä. Kaikkien kohderyhmien kanssa ilmiön käsittely yhtä laajasti ei ollut mahdollista. Raportissa eri näkökulmat eivät saaneet siis samaa määrää tilaa ja jotkut kohderyhmät olivat vahvemmin edustettuina kuin toiset. Kaikkien työpajoissa kohdattujen ihmisten kanssa ei myöskään pystytty käsittelemään kaikkia kiinnostuksen kohteena olevia hatkaamiseen liittyviä asioita. Osa asioista ja ajatuksista olisi todennäköisesti toistunut (ja toistuikin) toisaalla tai esiin olisi voinut tulla toisenlaisia näkemyksiä. Raportissa ei voitu kuvata jokaista yksittäistä näkemystä, joita työpajoissa esitettiin. Raportoinnissa pyrittiin kuitenkin siihen, että siinä on edustettuina erilaisia hatkaamista koskevia näkemyksiä, minkä vuoksi esiin nostettiin esimerkinomaisesti myös yksittäisiä ajatuksia. Yksi raportti voi sisältää vain tietyn määrän asioita, ja toivottavasti vahvistusta raportissa käsitellyistä asioista ja näkemyksistä saadaan tulevaisuuden julkaisuissa.

Tiedonkeruussa ja raportoinnissa tavoiteltiin sitä, että tietoa olisi mahdollista hyödyntää tulevaisuudessa esimerkiksi selvityksissä ja tutkimuksissa. Kyselyyn vastanneista suurin osa kaikista vastaajaryhmistä (lukuun ottamatta poliiseja) antoi suostumuksensa vastausten käyttämiseen tulevaisuuden tutkimustyössä ja aineistosta onkin tekeillä jo esimerkiksi useita pro gradu -tutkielmia ja muita opinnäytetöitä. Kyselyaineiston lisäksi tässä raportissa pyrittiin avoimuuteen ja tulevaisuuteen katsovaan raportoinnin tapaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että raportin toivotaan auttavan tulevaisuuden selvitysten, tutkimusten ja muiden vastaavien toteuttamisessa ajatusten virittäjänä, aineistona ja lähteenä. Valittu tapa voi kuitenkin ajoittain näyttäytyä raportissa toistona.

Raportti sisältää paljon kriittisiä näkökulmia esimerkiksi nuorilta ja läheisiltä lastensuojelulaitosten työntekijöille, ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiltä muun muassa poliisia kohtaan. Tätä kokemuksel-

lista eroavaisuutta on tärkeä pyrkiä ymmärtämään, sillä jokaisen kokemukset ovat todellisia heille. Tärkeää on pyrkiä ymmärtämään mitä erilaisten kokemusten ja näkemysten taustalla on, ja ennen kaikkea, miten niistä suunnataan eteenpäin? Miten voisimme kehittää omaa toimintaamme ymmärtääksemme paremmin hatkaamista ja sitä kautta toimia toisin hatkaavien nuorten suojelemiseksi? Ilmiön kompleksisuuden huomioon ottaen puhutaan sekä arjen pienistä teoista että isoista rakenteellisista haasteista, joten muutoksia tarvitaan samanaikaisesti useilla toiminnan tasoilla.

17 LÄHTEET

Attar-Schwartz Shalhevet 2013. Runaway behavior among adolescents in residential care: The role of personal characteristics, victimization experiences while in care, social climate, and institutional factors. *Children and Youth Services Review* 35, 258-267.

Bowden Francesca, Lambie Ian & Willis Gwen 2018. Road runners: Why youth abscond from out-of-home care in New Zealand. *Children and youth services review* 94, 535-544.

Bowden Francesca & Lambie Ian 2015. What makes youth run or stay? A review of the literature on absconding. *Aggression and Violent Behavior* 25, 266-279.

Clark Hewitt, Crosland Kimberly, Geller David, Cripe Michael, Kenney Terresa, Neff Bryon & Dunlap Glen 2008. A functional approach to reducing runaway behavior and stabilizing placements for adolescents in foster care. *Research on Social Work Practice* 18(5), 429-441.

Crosland Kimberly & Dunlap Glen 2015. Running away from foster care: what do we know and what we do? *Child and family studies* 24, 1697-1706.

Crosland Kimberly, Haynes Jr. Rocky & Clarke Shelley 2020. The functional assessment interview for runaways (FAIR): An assessment tool to assist with behavior support plan development to reduce runaway behavior. *Child and Adolescent Social Work Journal* 37, 73-82.

Crosland Kimberly, Joseph Ruby, Slattery Lindsey, Hodges Sharon & Dunlap Glen 2018. Why youth run: Assessing run function to stabilize foster care placement. *Children and Youth Services Review* 85, 35-42.

Dierkhising Carly, Walker Brown Kate, Ackerman-Brimberg Mae, Newcombe Allison, National Center for Youth Law 2020. Recommendations to improve out of home care from youth who have experienced commercial sexual exploitation. *Children and Youth Services Review* 116.

Gwyther Rees 2011. Still running 3. Early findings from our third national survey of young runaways. *The children's society*.

Hannonen Jani & Kainulainen Heidi 2022. Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 8. Oikeusministeriö. Helsinki.

Hayden Carol & Goodship Jo 2015. Children reported 'missing' to the police: Is it possible to 'risk assess' every incident? *British Journal of Social Work* 45, 440-456.

HE 13/1983 vp

HE 151/2022 vp

HE 237/2018 vp

Heikkinen, Vesa 2014. Hatkat. Venäläistä alkuperää? Kotimaisten kielten keskus. Saatavissa: https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/blogiarkisto/vesa_heikkinen/hatkat.10841.blog (Viitattu 5.1.2023)

Hill Louise, Taylor Julie, Richards Fiona & Susan Reddington 2016. "No-one runs away for no reason": Understanding safeguarding issues when children and young people go missing from home.

Hoikkala Susanna & Kemppainen Martti 2015. Running away from children's residential care: the Finnish case. *International Journal of Child, Youth and Family Studies* 6(3), 466-477.

Ihmiskauppa 2023. Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen. Saatavissa: https://www.ihmiskauppa.fi/tietoa_auttajille/ihmiskaupan_uhrin_tunnistaminen (Viitattu 5.2.2023)

Isoniemi Sami 2019. Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluvirnanomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Vaasan yliopisto.

Jarva, Vesa 2003 Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Kainulainen Heini & Hannonen Jani 2022. Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate. Oikeusministeriö. Helsinki.

Karam Rana & Robert Marie 2013. Understanding runaway behaviour in group homes: what are runaways trying to tell us? *Journal of Community Positive Practices* 13(3), 70-79.

Kervinen Elina & Ollus Natalia 2019. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa. Euroopan krimi-

naalipolitiikan instituutti (HEUNI). Helsinki.

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Lastensuojelulaki 417/2007

Lampela Sari & Ruuska Tupu 2021. Selvitys ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumisesta. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Latzman Natasha & Gibss Deborah 2020. Examining the Link: Foster Care Runaway Episodes and Human Trafficking. Research brief. Office of planning, research and evaluation. An Office of the Administration for Children & Families, US.

Latzmann, Gibbs, Reinberg, Kluckman & Aboul-Hosn 2019. Human trafficking victimization among youth who run away from foster care. Children and Youth Services Review 98, 113-124.

Lehtonen Irma & Télen Janne 2013. Hatkassa. Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuolto-
paikkojen toimintakäytännöistä. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.

Margaret Malloch & Burgess Cheryl 2011. Responding to young runaways: Problems of risk and responsibility. Youth justice 11(1), 61-76.

Missing people 2021. Don't make me feel guilty or punish me, going missing might be how I cope when I can't ask for help. Children's views on being reported missing from care.

Mitchell Fiona, Malloch Margaret & Burgess Cheryl 2014. The role of return home welfare interviews in responding to the needs of young runaways. Children & Society 28, 55-65.

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Pekkarinen Elina 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus - Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 51 & Lapsuudentutkimuksen seura & Lastensuojelun Keskusliitto & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Pereda Noemi, Codina Marta, Diaz-Faes Diego & Kanter Barbara 2022. Giving voice to adolescents in residential care: Knowledge and perceptions of commercial sexual exploitation and runaway behavior. Children and Youth Services Review 141.

PeVI 64/2018

Poliisilaki 872/2011

RADAR 2021. Full research report. Running away: drivers, awareness, and responses. Missing children europe. Bryssel.

Räty Tapio 2023. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. Viides uudistettu painos. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Saewyc Elizabeth & Edinburgh Laurel 2010. Restoring healthy developmental trajectories for sexually exploited young runaway girls: fostering protective factors and reducing risk behaviors. Journal of Adolescent Health 46, 180-188.

Slesnick Natasha, Dashora Pushpanjali, Letcher Amber, Erdem Gizem & Serovich Julianne 2009. A review of services and interventions for runaway and homeless youth: moving forward. Children and Youth Services Review 31, 732-742.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

STM Kuntainfo 2022. Ohjeistus eri toimijoiden vastuista luvatta sijaishuoltopaikastaan poistuneen tai sinne palamaatta jättäneen lapsen palauttamiseksi sijaishuoltopaikkaansa. Saatavissa: https://stm.fi/documents/1271139/107190314/Kuntainfo_2_2022_Ohjeistus+eri+toimijoiden+vastuista.pdf/32286a59-6b9e-8f5e-f8d6-7d059b668d6e/Kuntainfo_2_2022_Ohjeistus+eri+toimijoiden+vastuista.pdf?t=1648214340381 (Viitattu 5.1.2023.)

STM, Poha, Häke virka-aputaulukko 2022. Saatavissa: https://stm.fi/documents/1271139/1359574/Virka-aputaulukko_FI.pdf/f5eb11ff-c5e0-3f6d-7b5b-3ed67d3adeb1/Virka-aputaulukko_FI.pdf?t=1648191073479. (Viitattu 5.1.2023)

Taylor Julie, Bradbury-Jones, Hunter Helen, Sanford Kate, Rahilly Tom & Ibrahim Nayla 2014. Young people's experiences of going missing from care: A Qualitative investigation using peer researchers. *Child Abuse Review* 23, 387-401.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta> (Viitattu 10.1.2023)

Virka-aputaulukon lukuohje 2022. Saatavissa: <https://stm.fi/documents/1271139/1359574/Lukuohje+virka+aputaulukko.pdf/fc955e00-55cd-569e-13dd-25c36672fcff/Lukuohje+virka+aputaulukko.pdf?t=1648191072851>. (Viitattu 5.1.2023)

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991

18 LIITTEET

LIITE 1. LUKULISTA

Listaan on koottu kansainvälistä ja kotimaista kirjallisuutta hatkaamista koskien, joita on Hatkassa-hankkeen työskentelyssä 2/2023 mennessä tunnistettu ja tarkasteltu. Lukulista ei ole täydellinen listaus kaikesta hatkaamiseen liittyvistä ja julkaistusta tiedosta.

1800 Runaway. 1800 Runaway. Verkkosivu.

Bagley Andy 2015. The value of return home interviews and follow-up support when young people go missing. A social return on investment analysis. *Railway Children. Fighting for street children.*

Burgess Cheryl, Malloch Margaret, Mitchell Fiona, Chan Vanessa, Eunson Jane & Murray Lorraine 2010. Grampian police return home welfare interview pilot for young runaways. Pilot evaluation. Final report. University of Strirling and Ipsos MORI Scotland.

Chamberlain Patricia, Snowden Lonnie, Padgett Courtenay, Saldana Lisa, Roles Jennifer, Holmes Lisa, Ward Harriet, Soper Jean, Reid John & Landsverk John 2010. A strategy for assessing costs of implementing new practices in the child welfare system: Adapting the English cost calculator in the united states. *Administrative Policy Mental Health* 38, 24-31.

Clemens Elysia & Moses Sarah 2020. Rapid response and evidence-based services for runaway youth in Denver: Lessons learned from a pay for success financed project. *Colorado Evaluation and Action Lab at the University of Denver.*

Coren Esther, Hossain Rosa, Pardo Jordi, Thomae Manuela, Veras Mirella & Chakraborty Kabita 2012. Interventions for promoting reintegration and reducing harmful behaviour and lifestyles in street-connected children and young people. Protocol. *The Campbell collaboration.*

Department for Education 2014. Statutory guidance on children who run away or go missing from home or care.

Dolan Meissa, Latzman Natasha, Kluckman Marianne, Tueller Stephen & Geiger Paul 2022. Survey of youth currently and formerly in foster care at risk for human trafficking: Findings report. *Domestic Human Trafficking and Child Welfare.*

Edinburgh Laurel, Garcia Carolyn & Saewyc Elizabeth 2013. It's called 'Going out to play': A video diary study of Hmong girls' perspectives on running away. *Health Care for Women International* 34, 150-168.

Edinburgh Laurel, Pape-Blabolil Julie, Harpin Scott & saewyc Elizabeth 2015. Assessing exploitation experiences of girls and boys seen at a child advocacy center. *Child Abuse & Neglect* 46, 47-59.

Embleton Lonnie, Lee Hana, Gunn Jayleen, Ayuku David & Braitstein Paula 2016. Causes of child and youth homelessness in developed and developed countries. A Systematic review and meta-analysis. *JAMA pediatrics* 170(5), 435-444.

English Nora & English Leona 1999. A proactive approach to youth who run. *Child Abuse & Neglect* 23:7, 693-698.

Ferguson Max, Peled Maya & Saewyc Elizabeth 2022. Health and healthcare service use: The experiences of runaway trans adolescents compared to their peers. *Journal of Homosexuality* 65:5, 821-835.

Finkelstein Marni, Wamsley Mark, Currie Dan & Miranda Doreen 2004. Youth who chronically awol from foster care. Why they run, where they go and what can be done. NYC Administration for Children's Services.

Franks Myfanway, Hunwicks Ros & Goswami Haridhan 2015. Barriers to the uptake of emergency accommodation by young runaways and thrown-out children and the role of the 'transitional person'. *Children & Society* 29, 146-156.

Gambon Thresia & O'Brien Gewirtz Janna 2020. Runaway youth: Caring for the nation's largest segment of missing children. AAP committee on psychosocial aspects of child and family health, council community pediatrics.

Grotto Jessica, Gerace Adam, O'Kane Deb, Simpson Alan, Oster Cadice & Muir-Cochrane Eimear 2014. Risk assessment and absconding: perceptions, understandings, and responses of mental health nurses. *Journal of Child Nursing* 28, 855-865.

Happo Jarmo 2020. Kadonneen henkilön etsintä – kiireellisyys ja laajuus poliisin toimenpiteinä. Opinnäytetyö poliisi (AMK). Poliisiammattikorkeakoulu.

Heino Tarja (toim.) 2020. Mikä auttaa? : Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Heinäsuu Janika 2021. Uskalla puhua! -seksuaalikasvatuksen toimintamalli lastensuojelun sijaishuoltoon. Opinnäytetyö sosionomi (YAMK). Turun ammattikorkeakoulu.

Hickle Kristine & Hallett Sophie 2016. Mitigating harm: considering harm reduction principles in work with sexually exploited young people. *Children & Society* 30, 302-313.

Hohti Teresa 2022. Lasten erityisasema ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä. Pro gradu -tutkielma. Oikeustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto.

Hutchings Emma, Browne Keving, Chou Shihning & Wade Kerry 2019. Repeat missing child reports in Wales. *Child Abuse & Neglect* 88, 107-117.

Järvinen Leena 2022. Huostassa hatkaamatta. Tarveanalyysi ja kehittämissuositukset. Opinnäytetyö sosionomi (YAMK). LAB-ammattikorkeakoulu.

Jeani Michelle 2017. Chronic runaway youth: a gender-based analysis. Graduate Theses and Dissertations. University of South Florida. Scholar commons.

Jeanis Michelle, Fox Bryanna & Muniz Caitlyn 2019. Revitalizing profiles of runaways: A latent class analysis of delinquent runaway youth. *Child and Adolescent Social Work Journal* 36, 171-187.

Laamanen Johanna 2021. "Rajoitustoimenpiteitä tarvitaan, vaikkakin niitä ei oo koskaan mukava toteuttaa" Sijaishuollon ohjaajien näkemyksiä lastensuojelun rajoitustoimenpiteistä etiikan näkökulmasta. Opinnäytetyö sosionomi (AMK). Tampereen ammattikorkeakoulu.

Lotko M., Leikuma L. & Gopalswamy Battle 2014. Comparative analysis of outreach work with street children in Latvia, Czech Republic and India. *SHS Web of Conferences* 30, 000035.

Malloch Margaret & Burgess Cheryl 2007. A Scoping study of services for young runaways. Final report. 1 in 9 - The Scottish Coalition for Young Runaways.

Malloch Margaret & Rigby Paul 2020. The Complexities of 'home': Young people 'on the move' and state responses. *The Howard Journal of Crime and Justice* 59(2), 158-173.

Malvaso Catia Gaetana & Delfabbro Paul 2015. Offending behaviour among young people with complex needs in the Australian out-of-home care system. *Journal of Child and Family Studies* 24, 3561-3569.

McAlpine Kate, Henley Robert, Mueller Mario & Vetter Stefan 2010. A Survey of street children in northern Tanzania: How abuse or support factors may influence migration to the street. *Community Mental Health Journal* 46, 26-32.

Milette Winfree Matthew, Ku Jarret & Mueller Charles 2017. Predictors and motivational taxonomy of youth elopement from residential mental health placement. *Residential Treatment for Children & Youth* 34:2, 135-154.

Milja Kaijanen & Westlund Onni 2021. "Opin uusia asioita, sain vaikuttaa ja ilmaista omat mielipiteeni" – Lastensuojelun sijaishuollon haastekisa. Pesäpuu ry. Jyväskylä.

Missing kids 2023. Missing kids. Verkkosivu.

Missing people 2019. No place at home. Risks facing children and young people who go missing from out of area placements. The final report on the Inquiry into children and young people who missing from out of are placements.

Missing people UK 2023. Missing people. Verkkosivu.

Muir-Cochrane Eimear & Mosel Krista 2008. Absconding: A review of the literature 1996–2008. International Journal of Mental Health Nursing 17, 370–378.

Mynttinen Mila & Rantalainen Roosa 2021. Poliisin sosiaaliviranomaisille antaman virka-avun laatu Vantaalla. Opinnäytetyö poliisi (AMK). Poliisiammattikorkeakoulu.

Mysirlakis Päivikki 2015. Ohjattu vertaistukiryhmä huostaan otettujen lasten vanhemmille. Joiden nuoret karkailevat sijaishuoltopaikasta. Opinnäytetyö sosionomi (AMK). Metropolia ammattikorkeakoulu.

National center for missing & exploited children 2019. Children missing from care: 2019 update.

Nieminen Riikka 2019. Monialainen yhteistyö lapsen poistuessa luvatta sijaishuoltoyksiköstä. Opinnäytetyö sosionomi (YAMK). Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

O'Brien Gewirts Janna, Moynihan Melissa, Saewyc Elizabeth, Edinburgh Laurel 2020. Featured counter-trafficking program: The Minnesota runaway intervention program. Child Abuse & Neglect 100.

Ofsted 2013. Missing children. Ofsted.

Orsi Rebecca, Lee Chris, Winokur Marc & Pearson Amanda 2018. Who's been served and how? Permanency outcomes for children and youth involved in child welfare and youth corrections. Youth Violence and Juvenile Justice 16(1), 3–17.

Pona Iryna, Raws Phil & Chetwynd Hannah 2019. The first step: How return home interviews can improve support and safeguarding for missing young people. The Children's Society & National Police Chiefs' Council.

Rantala Ilpo 2021. Kokemuksia sosiaalihuollon ja poliisitoimen välisestä virka-aputoiminnasta Etelä-Pohjanmaan maakunnan alueella. Opinnäytetyö sosionomi (AMK). Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Rees Gwyther, Franks Myfany, Medforth Ros & Wade Jim 2009. Commissioning, delivery and perceptions of emergency accommodation for young runaways. Department for children, schools and families.

Saari, Erkki 1965. Karkailun ongelma. The problem of runaways.

Sarri Rosemary, Stoffregen Elizabeth & Ryan Joseph 2016. Running away from child welfare placements: Justice system entry risk. Children and Youth Services Review 67, 191–197.

Schreiber Lisa, Metzger Florian, Ducker Tobias, Fallgatter Andreas & Steinert Tilman 2019. Open doors by farim means: Study protocol for a 3-year prospective controlled study with a quasi-experimental design towards an open ward policy in acute care units. BMC Psychiatry 19:149.

Schweitzer Donald 2011. Runaway and Homeless Youth: Changing the discourse by legitimizing youth voice. Dissertation. Portland state university.

SelkämaaAnniina2022. Sosiaalityöntekijöiden tuottamia narratiiveja hatkalaisuudesta. Sijaishuoltopaikasta luvattomasti poissaolevat lapset sosiaalityön näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Slesnick Natash & Prestopnik Jillian 2004. Office versus home-based family therapy for runaway, alcohol abusing adolescents.

Social Exclusion Unit 2002. Young runaways. Office of the deputy prime minister.

Stevenson Emily & Thomas Stuart 2018. A 10 year follow-up study of young people reported missing to the police for the first time in 2005. Journal of Youth Studies 21:10, 1361–1375.

Sumuvuori Susanna 2019. Integroitu kirjallisuuskatsaus lapsen sijaishuoltopaikasta karkaamisen syy- ja riskitekijöihin kohdistuvasta kansainvälisestä tutkimustiedosta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

The Children's Society 2023. I'm thinking of running away. Verkkosivu.

Thompson Jane 2014. Reaching safe places. Exploring the journey of young people who run away from home or care. Railway children.

Ofsted 2013. Running away. Young people's views on running away from care. Reported by the Children's Rights Director for England.

Tyler Kimberly, Hoyt Dan, Whitbeck Les & Cauce Ana Mari 2001. The effects of a high-risk environment on the sexual victimization of homeless and runaway youth. *Violence and Victims* 16:4, 441-455.

Wade Jim 200. Missing out. Young runaways in Scotland.

Wennberg Mikko, Rausmaa Salla & Kortelainen Jeremias 2020. Erityisen huolenpidon nuorten palvelupolut. Itlan raportit ja selvitykset. Helsinki.

Wood Jesse 2020. Will you run? The development of a risk assessment tool to predict absconding from secure youth justice residences. Thesis. Victoria University of Wellington.

Yu Yanping, Atkinson-Sheppard Sally & Gao Yunjiao 2020. Impulsiveness or self-protection? Exploring individual perceptions, family and school strains related to why adolescents run away from home in China. *Children and Youth Services Review* 108, 104615.

LIITE 2. KYSELYT / HATKASSA-KYSELY, NUORET

HATKASSA - SIIJAISHUOLTOPAIKASTA LUVATTA POISTUMINEN JA SINNE PALAAMATTA JÄTTÄMINEN

Kiitos, kun haluat vastata tähän kyselyyn ja auttaa meitä saamaan lisää tietoa hatkaamisesta. Ajatuksesi ovat meille tosi tärkeitä!

Kyselyyn vastaat nimettömänä, eikä vastauksiasi voi yhdistää sinuun missään vaiheessa. Käytämme kaikkia saamiamme vastauksia hyödyksi Hatkassa-hankkeen kehittämistyössä, ja kyselyn vastausten pohjalta laadimme mm. laajan raportin alkuvuodesta 2023. Kyselyn aluksi on muutama taustatietokysymys sinusta. Sen jälkeen kysytään hatkaamiseen liittyvistä mielikuvista ja siihen johtavista tekijöistä sekä siitä, mitä tapahtuu hatkan aikana ja sen jälkeen. Lopuksi voit jättää palautetta ja osallistua superlahjakorttien ja Pesäpuu tuotepaketin arvontaan (arvo 30-50 euroa).

Koko kyselyyn vastaamiseen kuuluu aikaa yhteensä 10-15 minuuttia. Tarvittaessa voit jättää kyselyn kesken, tallentaa ja jatkaa myöhemmin. Kyselyssä saattaa olla sellaisia aiheita tai kysymyksiä, jotka saattavat herättää voimakkaita tunteita tai muistoja. Tällöin niistä kannattaa kertoa jollekin sinulle turvalliselle ja luotettavalle ihmiselle.

Kyselyssä ei ole oikeita eikä vääriä vastauksia. Vastaa siis sen mukaan, mitä itse ajattelet kysymyksistä. Sinua ei pystytä tunnistamaan vastauksista, joten voit olla täysin rehellinen.

Sisältövaroitukset: Kyselyssä kysytään muun muassa hatkassa olemisen aikaisista tapahtumista, jotka saattavat sisältää esimerkiksi väkivaltaa sen eri muodoissa, päihteiden käyttöä ja/tai mielenterveyteen liittyviä asioita.

Jos sinulla on jotain kysyttävää kyselystä, tai haluat muuten olla yhteydessä hatkaamiseen liittyen, voit laittaa viestiä WhatsAppilla tai sähköpostilla Pesäpuu Hatkassa-hankkeen työntekijöille Majjalle tai Onnille: Maija Haapala, p 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi, Onni Westlund, p. 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

4. Ikä *

Numeroina (esim. 17) _____

2. Sukupuoli *

Nainen Mies Muu En halua kertoa

3. Sijaishuoltopaikan etäisyys syntymäperheestä *

Arvioi suurin piirtein nykyisen sijaishuoltopaikan (sijaisperhe, perhekoti tai lastensuojelulaitos) sijainnin etäisyys omasta syntymäperheestäsi. Voit valita monia, jos olet ollut sijoitettuna usealla eri alueella. Sijaishuollosta itsenäistynyt, palauta mieleesi sijoituksen aikaiset sijaishuoltopaikkasi.

0-50 kilometriä 50-100 kilometriä 100-200 kilometriä
 200-500 kilometriä 500-1000 kilometriä Yli 1000 kilometriä

4. Sijaishuollon muoto *

Valitse kaikki, joissa olet asunut

Sijaisperhe Perhekoti Lastensuojelulaitos

5. Kuinka monessa sijaishuoltopaikassa olet asunut yhteensä? *

Sijaishuoltopaikka = sijaisperhe, perhekoti tai lastensuojelulaitos

1-3 4-6 7-10 Yli 10

6. Kuinka pitkään olet ollut sijoitettuna yhteensä? *

Alle 1 vuotta 1-3 vuotta 4-6 vuotta 7-10 vuotta Yli 10 vuotta

7. Olin sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä sijoituksen ja huostaanoton tarpeesta *

Kyllä Ei En osaa sanoa

8. Olen poistunut luvatta sijaishuoltopaikasta tai jättänyt palaamatta sinne luvattomasti (hatkannut) *

Kyllä Ei

**Kartoitamme aluksi hieman yleisiä ajatuksiasi hatkaamiseen liittyen.
Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.**

1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jonkin verran samaa mieltä,
5 = täysin samaa mieltä. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

9. Arvioi seuraavia väittämiä omaan kokemukseesi perustuen: *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Laitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hätäkeskuksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö eri toimijoiden (laitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät, poliisi, hätäkeskus) välillä toimi hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattilaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAAMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä osiossa pohditaan hatkaamiseen liittyviä tekijöitä ja sitä, miksi nuoret hatkaavat. Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

Sijaishuollosta itsenäistyneet: palauttaa sijaishuollon aikaiset kokemukset mieleenne.

10. Osallisuus sijaishuollossa *

Arvioi seuraavia väittämiä omaan kokemukseesi perustuen asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Saan myönteistä palautetta tekemisistäni. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön. *	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tarpeellinen muille ihmisille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun. *	☐	☐	☐	☐	☐
Tunnen, että elämälläni on tarkoitus. *	☐	☐	☐	☐	☐
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita. *	☐	☐	☐	☐	☐
Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Koen, että minuun luotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristönsä asioihin. *	☐	☐	☐	☐	☐

11. Hatkaamisen syyt *

Valitse mielestäsi 1-5 tärkeintä syytä sille, miksi nuoret oman kokemuksesi mukaan hatkaavat.

☐ Halu tavata ystäviä	☐ Mieliala	☐ Kiusaaminen
☐ Halu tavata perhettä	☐ Vapauden kaipuu	☐ Väkivalta
☐ Halu päästä kumppanin luokse	☐ Liian tiukat säännöt	☐ Tylyys
☐ Huoli läheisistä	☐ Ei riittävän tiukkoja sääntöjä	☐ Jännityksen kaipuu
☐ Riidat läheisten kanssa	☐ Ei halua asua laitoksessa	☐ Osallisuus rikolliseen toimintaan (tarve päästä myymään tai välittämään päihteitä, ansaitsemaan rahaa, maksamaan velat tms.)
☐ Halu saada päihteitä	☐ Turvaton olo	☐ Jokin muu, mikä?
☐ Ristiriidat henkilökunnan kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat muiden nuorten kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat koulussa (riidat, erimielisyydet jne.)		

12. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Sosiaalityöntekijällä on riittävästi aikaa minun asioideni hoitamiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan aikuisilla on riittävästi aikaa minun kanssani yhdessä olemiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän omat oikeuteni sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Oikeuteni toteutuvat sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän miksi sijoitukseni on tehty. *	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän, mitä sijoituksellani halutaan saavuttaa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikkassani on välittävä ilmapiiri. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikkani vastaa tarpeitani. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKASSA OLEMISEN AIKA

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, kun nuori on poissa sijaishuoltopaikasta. Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

13. Hatkan aikana tapahtuneet tilanteet *

Hatkassa ollessa voi tapahtua erilaisia vaaratilanteita. Minkälaisia kokemuksia sinulla on ollut hatkassa ollessasi? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

☐ Alkoholin käyttö	☐ Seksin myyminen	☐ Fyysinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Huuhausaineiden käyttö	☐ Raiskauksen uhriksi joutuminen	☐ Psykkinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Rikoksien tekeminen	☐ Pahoinpitelyn uhriksi joutuminen	☐ Nuoren kuolema
☐ Rikoksien näkeminen	☐ Holtiton seksuaalinen käyttäytyminen	☐ Muu mikä?
☐ Väkivaltainen käyttäytyminen	☐ Seksin tai seksuaalisten tekojen vaihtaminen yöpaikkaan, päihteyksiin tai tavaraan	
☐ Itsensä tahallinen satuttaminen, esim. viiltely tai itsetuhoisuus, itsemurhayritys		

14. Ollessani hatkassa sijaishuoltopaikka on... *

Valitse kaikki kokemukseesi perustuen. Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ollut päivittäin yhteydessä minuun soittamalla tai viesteillä.
- viestinyt minulle keinoista toimia turvallisemmin hatkan aikana.
- viestinyt minulle, että voin palata koska tahansa sijaishuoltopaikkaan.
- ollut yhteydessä vanhempiini.
- ollut yhteydessä kavereihini.
- etsinyt aktiivisesti minua.
- tehnyt katoamisilmoituksen poliisille.
- tehnyt etsintäkuulutuksen poliisille
- tehnyt virka-apupyynnön yhteistyössä sosiaalityön kanssa.
- tehnyt yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa minun löytämisekseni.
- Ei mitään näistä.
- En osaa sanoa.
- Muuta, mitä? _____

15. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista *

Joskus hatkan aikana nuoret kohtaavat järjestelmällistä ja rikollista toimintaa aikuisten taholta. Aikuiset voivat hyväksikäyttää ja/tai pakottaa nuoria tekemään asioita. Valitse väittämistä niin monta vaihtoehtoa kuin oman kokemuksesi mukaan on totta.

- Minua on painostettu hatkaamisen aikana tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Minua on uhkailtu hatkassa olemiseni aikana.
- Hatkassa olemiseni aikana joku on käyttänyt hyväksi asunnottomuuttani saadakseen minut tekemään jotain, mitä en olisi halunnut tehdä.
- Minä olen pelännyt oman turvallisuuteni puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Minä olen pelännyt oman turvallisuuteni puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Minut on uhattu paljastaa viranomaisille (esim. sosiaalityöntekijä tai poliisi), jos en ole toiminut jollain tietyllä tavalla hatkassa ollessaani.
- Minuun on kohdistettu väkivaltaa hatkassa olemiseni aikana.
- Minua on kielletty puhumasta hatkassa olemiseni aikana tapahtuneista asioista muille.
- Minua on kielletty hakemasta apua hatkassa olemiseni aikana.
- Minä olen yöpynyt hatkani aikana sellaisen henkilön asunnossa, joka on kohdistanut jotain edellä mainituista teoista minua kohtaan.
- Minä olen ollut velkaa hatkassa oloni aikana sellaisille henkilöille, jotka ovat painostaneet minua toimimaan oman tahtoni vastaisesti.
- Ei mitään näistä / En osaa sanoa

16. Arvioi väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.
Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Tiedän, mitä eri tahojen pitää lain mukaan tehdä, kun olen hatkassa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni hatkaamiseen liittyvät lait ovat toimivia. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Olen katunut hatkalle lähtemistä hatkassa olemisen aikana. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAN JÄLKEEN

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, kun nuori palaa sijaishuoltopaikkaan. Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

Sijaishuollosta itsenäistyneet: palauttakaa sijaishuollon aikaiset kokemukset mieleenne.

17. Arvioi väittämiä liittyen hatkan jälkeiseen toimintaan *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Tiesin koko hatkassa olemisen ajan, että voin palata sijaishuoltopaikkaan koska tahansa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla oli tervetullut olo. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla oli turvallinen olo. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minulta kysyttiin, miten voin. *	☐	☐	☐	☐	☐
Koin, että minusta välitettiin. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla oli mahdollisuus nähdä lääkäriä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minulle tehtiin rajoitustoimenpiteitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijä oli minuun yhteydessä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Laitoksen työntekijät suhtautuivat minuun ymmärtäväisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kanssani keskusteltiin hatkaamiseen johtaneista syistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla oli mahdollisuus puhua hatkani aikana tapahtuneista ikävistä asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla oli mahdollisuus puhua hatkani aikana tapahtuneista kivoista asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐

Koin, että perustarpeistani huolehdittiin. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikkani vaihdettiin toiseen paikkaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Minut toimitettiin tarvittaessa muualle hoitoon (esim. sairaala, osasto). *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaaminen kadutti minua sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐

Kyselyn lopuksi sinulla on mahdollisuus kertoa näkemyksistäsi liittyen niin hatkaamiseen kuin kyselyynkin!

18. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Kyselyssä kysyttiin mielestäni oikeita kysymyksiä hatkaamiseen liiyn. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta tuotettu tieto lisää ymmärrystä hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kysely oli sopivan pituinen. *	☐	☐	☐	☐	☐

19. Tähän voit kirjoittaa halutessasi mitä tahansa näkemyksiä hatkaamisesta tai tästä kyselystä.

20. Vastauksiasi saa käyttää tutkimustyössä *

Vastaamalla tähän "kyllä" annat tutkijoiden ja opinnäytetöiden tekijöiden tarvittaessa hyödyntää vastauksiasi mahdollisessa tutkimuskäytössä. Yksittäistä vastaajaa ei pysty tunnistamaan. Digitaalinen kyselyaineisto säilytetään Pesäpuu ry:n tietosuojatussäädösten mukaisesti kansiossa. Kyselystä saadut vastaukset ja muu materiaali tuhoetaan 31.12.2027 mennessä.

Jos sinulla on kysyttävää kyselyyn liittyvästä tietojen arkistoinnista, voit olla yhteydessä Pesäpuu ry:n toimistoon, puh. (014) 332 2500, toimisto@pesapuu.fi.

Kyllä Ei

Tuhannet kiitokset vastaamisestasi ja ajastasi kyselyyn vastaamiseen!

Mikäli kyselyssä käsitellyt asiat jäivät mietityttämään sinua, puhuthan niistä jonkun itsellesi turvallisen ja luoteavan aikuisen kanssa. Keskustelutukea on saatavilla myös nimettömästi esimerkiksi Sekasin-chatissa sekä Ensi- ja turvakotien liiton ja Pelastakaa Lapset ry:n chateissa. Puhelimitse apua saa vuorokauden ympäri kriisipuhelimesta. Lastensuojelun asiakkaina oleville ja olleille nuorille tarkoitettulla Nuorten Turvasatama -Discord-serverillä voi puhua lastensuojeluun liiyvistä asioista (ja kaikesta muustal) nimettömästi muiden nuorten ja ammattilaisten kanssa.

Jos sinulla heräsi kysyttävää kyselystä, olethan matalalla kynnyksellä yhteydessä Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijöihin Maijaan tai Onniin WhatsAppissa tai sähköpostitse: Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

21. Haluan osallistua lahjakortin (30 euroa) arvontaan *

Vastaa kyllä tai ei ja paina 'Lähetä'.

Jos vastaat kyllä, sinut ohjataan arvontasivulle.

Jos vastaat ei, sinut ohjataan kiitossivulle.

Yhteystietosi eivät yhdisty tässä kyselyssä antamiisi vastauksiin missään vaiheessa.

Kyllä Ei

HATKASSA-KYSELY, LÄHEISET

HATKASSA - SIJAISHUOLTOPAIKASTA LUVATTA POISTUMINEN JA SINNE PALAAMATTA JÄTTÄMINEN

Kiitos, että haluat vastata tähän kyselyyn ja auttaa meitä saamaan lisää tietoa hatkaamisesta. Ajatuksesi ovat meille tosi tärkeitä!

Kyselyyn vastaat nimettömänä, eikä vastauksiasi voi yhdistää sinuun jälkikäteen. Käytämme kaikkia saamiamme vastauksia hyödyksi Hatkassa-hankkeen kehittämistyössä, ja kyselyn vastausten pohjalta laadimme muun muassa laajan raportin alkuvuodesta 2023.

Kyselyn aluksi on muutama taustatietokysymys sinusta. Sen jälkeen kysytään hatkaamiseen liittyvistä mielikuvista ja siihen johtavista tekijöistä sekä siitä, mitä tapahtuu hatkan aikana ja sen jälkeen. Lopuksi voit jättää palautetta ja osallistua superlahjakorttien ja Pesäpuu tuotepaketin arvontaan (arvo 30-50 euroa).

Koko kyselyyn vastaamiseen kuuluu aikaa yhteensä 10-15 minuuttia. Tarvittaessa voit jättää kyselyn kesken, tallentaa ja jatkaa myöhemmin. Kyselyssä saattaa olla sellaisia aiheita tai kysymyksiä, jotka saattavat herättää voimakkaita tunteita tai muistoja. Tällöin niistä kannattaa kertoa jollekin sinulle turvalliselle ja luotettavalle ihmiselle.

Kyselyssä ei ole oikeita eikä vääriä vastauksia. Vastaa siis sen mukaan, mitä itse ajattelet kysymyksistä.

Jos sinulla on jotain kysyttävää kyselystä, tai haluat muuten olla yhteydessä hatkaamiseen liittyen, voit laittaa viestiä WhatsAppilla tai sähköpostilla Pesäpuu Hatkassa-hankkeen työntekijöille Maijalle tai Onnille: Maija Haapala, p 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi, Onni Westlund, p. 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Vastaajan ikä *

- 13-17 vuotta 18-25 vuotta 26-35 vuotta 36-45 vuotta
 46-55 vuotta 56-65 vuotta Yli 65 vuotta

2. Sukupuoli *

- Nainen Mies Muu En halua kertoa

3. Suhde sijaishuollossa asuvaan tai asuneeseen nuoreen *

- Vanhempi Isovanhempi Sisarus Muu läheinen, kuka? _____

4. Hatkaavan tai hatkanneen nuoren ikä tällä hetkellä? *

Numeroina (esim. 15 tai 25) _____

5. Nuoren sukupuoli *

- Nainen Mies Muu En halua kertoa

6. Nuoren sijaishuoltoapaikan sijainti*

Valitse kaikki sijainnit, joissa tiedät nuoren olleen sijoitettuna

☐ Ahvenanmaa	☐ Kainuu	☐ Kymenlaakso	☐ Pohjois-Karjala	☐ Satakunta
☐ Etelä-Karjala	☐ Kanta-Häme	☐ Lappi	☐ Pohjois-Pohjanmaa	☐ Uusimaa
☐ Etelä-Pohjanmaa	☐ Keski-Pohjanmaa	☐ Pirkanmaa	☐ Pohjois-Savo	☐ Varsinais-Suomi
☐ Etelä-Savo	☐ Keski-Suomi	☐ Pohjanmaa	☐ Päijät-Häme	

7. Nuoren sijoittajakunnan sijainti *

- Ahvenanmaa Kainuu Kymenlaakso Pohjois-Karjala Satakunta
 Etelä-Karjala Kanta-Häme Lappi Pohjois-Pohjanmaa Uusimaa
 Etelä-Pohjanmaa Keski-Pohjanmaa Pirkanmaa Pohjois-Savo Varsinais-Suomi
 Etelä-Savo Keski-Suomi Pohjanmaa Päijät-Häme

8. Sijaishuollon muoto *

Valitse kaikki, joissa nuori on asunut

- Sijaisperhe Perhekoti Lastensuojelulaitos

9. Kuinka monessa sijaishuoltopaikassa nuori on asunut yhteensä? *

Sijaishuoltopaikka = sijaisperhe, perhekoti tai lastensuojelulaitos

- 1-3 4-6 7-10 Yli 10

10. Kuinka pitkään nuori on ollut tai oli sijoitettuna yhteensä? *

- Alle 1 vuotta 1-3 vuotta 4-6 vuotta 7-10 vuotta Yli 10 vuotta

11. Olin sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä nuoren sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta *

- Kyllä Ei En osaa sanoa

12. Nuori oli sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä nuoren sijoituksen tai huostaanoton tarpeesta *

- Kyllä Ei En osaa sanoa

13. Nuori on poistunut luvatta sijaishuoltopaikasta tai jättänyt palaamatta sinne luvattomasti (hatkannut) *

- Kyllä Ei

14. Kuinka monta kertaa nuori on hatkannut yhteensä sijaishuollossa asumisen aikana? *

- 1-2 kertaa 3-5 kertaa 5-10 kertaa Yli 10 kertaa Yli 20 kertaa
 En osaa sanoa

15. Kuinka pitkiä aikoja nuori on ollut poissa kerrallaan? *

Valitse 1-5 alasvetovalikosta, yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse vähintään 1.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = neljänneksi yleisin, 5 = harvinaisin kesto.

Valitse kaikki joista sinulla on kokemusta.

- Tunteja Päiviä Viikkoja
 Kuukausia Yli vuoden

16. Mistä nuori on yleensä hatkannut? *

Valitse 1-4 alasvetovalikosta, yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse vähintään 1.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin hatkaamisen alkamistilanne.

☐ Laitoksesta	☐ Kotoa tai läheisten luota
☐ Jättänyt palaamatta koulusta	☐ Jättänyt palaamatta omilta asioilta

17. Yleensä hatkatessa oli kyseessä? *

Valitse 1-3 alasvetovalikosta, yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse vähintään 1.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = harvinaisin selittävä tekijä. Valitse kaikki joista sinulla on kokemusta.

- Hetken mielijohde
- Ennakkoon suunniteltu toiminta
- Ajautuminen hatkaamiseen (myöhästyminen, muiden painostus)

18. Mihin nuori on yleensä hatkannut? *

Valitse 1-4 alasvetovalikosta, yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse vähintään 1.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin hatkaamisen kohde.

☐ Kavereiden luokse	☐ Perheen luokse
☐ Tuntemattoman ihmisen luokse	☐ Ei ollut tiedossa lähtiessä/kadulle

19. Miten nuori on yleensä palannut sijaishuoltopaikkaan takaisin hatkoilta? *

Valitse 1-5 alasvetovalikosta, yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse vähintään 1.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = neljänneksi yleisin, 5 = harvinaisin palaamistapa.

Valitse kaikki joista sinulla on kokemusta.

☐ Itsenäisesti	☐ Läheisten tuomana
☐ Sijaishuoltopaikan tuomana	☐ Poliisien tuomana
☐ Sosiaalityöntekijän tai muun viranomaisen tuomana	

**Kartoitamme aluksi hieman yleisiä ajatuksiasi hatkaamiseen liittyen.
Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.**

1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jonkin verran samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

20. Arvioi seuraavia väittämiä omaan kokemukseesi perustuen: *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Laitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hätäkeskuksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö eri toimijoiden (laitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät, poliisi, hätäkeskus) välillä toimi hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattilaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAAMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä osiossa pohditaan hatkaamiseen liittyviä tekijöitä sekä sitä, miksi nuoret hatkaavat. Merkitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

21. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi nuoren osallisuuden kokemusta sijaishuoltopaikoissa. Mikäli nuori ei asu tällä hetkellä sijaishuollossa, mieltä aikaa, jolloin hän vielä asui sijaishuollossa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuori pitää päivittäisiä tekemisiään merkityksellisinä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori saa myönteistä palautetta tekemisistään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori kuuluu itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori kokee olevansa tarpeellinen muille ihmisille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori pystyy vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on tunne, että hänen elämällään on tarkoitus. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori pystyy tavoittelemaan itselleen tärkeitä asioita. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori saa apua silloin, kun sitä todella tarvitsee. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on kokemus, että häneen luotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori pystyy vaikuttamaan joihinkin elinympäristönsä asioihin. *	☐	☐	☐	☐	☐

22. Hatkaamisen syyt *

Valitse mielestäsi 1-5 tärkeintä syytä sille, miksi nuoret oman kokemuksesi mukaan hatkaavat.

☐ Halu tavata ystäviä	☐ Mieliala	☐ Kiusaaminen
☐ Halu tavata perhettä	☐ Vapauden kaipuu	☐ Väkivalta
☐ Halu päästä kumppanin luokse	☐ Liian tiukat säännöt	☐ Tylsyyt
☐ Huoli läheisistä	☐ Ei riittävän tiukkoja sääntöjä	☐ Jännityksen kaipuu
☐ Riidat läheisten kanssa	☐ Ei halua asua laitoksessa	☐ Osallisuus rikolliseen toimintaan (tarve päästä myymään tai välittämään päihteitä, ansaitsemaan rahaa, maksamaan velat tms.)
☐ Halu saada päihteitä	☐ Turvaton olo	☐ Jokin muu, mikä?
☐ Ristiriidat henkilökunnan kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat muiden nuorten kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat koulussa (riidat, erimielisyydet jne.)		

23. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Sosiaalityöntekijällä on riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan aikuisilla on riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori tietää omat oikeutensa sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori tietää miksi hänen sijoituksensa on tehty. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori tietää, mitä hänen sijoituksellaan halutaan saavuttaa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on nuorista välittävä ilmapiiri. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikka vastaa nuoren tarpeita. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKASSA OLEMISEN AIKA

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, kun nuori on poissa sijaishuoltoapaikasta. Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

24. Hatkan aikana tapahtuneet tilanteet *

Hatkassa ollessa voi tapahtua erilaisia vaaratilanteita. Minkälaisia kokemuksia sinulle läheisellä nuorella on omien tietojesi mukaan? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

☐ Alkoholin käyttö	☐ Seksin myyminen	☐ Fyysinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Huuhausaineiden käyttö	☐ Raiskauksen uhriksi joutuminen	☐ Psyykinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Rikoksien tekeminen	☐ Pahoinpitelyn uhriksi joutuminen	☐ Nuoren kuolema
☐ Rikoksien näkeminen	☐ Holtiton seksuaalinen käyttäytyminen	☐ Muu mikä?
☐ Väkivaltainen käyttäytyminen	☐ Seksin tai seksuaalisten tekojen vaihtaminen yöpaikkaan, päihteisiin tai tavarahan	
☐ Itsensä tahallinen satuttaminen, esim. viiltely tai itsetuhoisuus, itsemurhayritys		

25. Nuoren ollessa hatkassa sijaishuoltoapaikka... *

Valitse kaikki ne toimenpiteet, jotka tiedät sijaishuoltoapaikan tehneen.

- on päivittäin yhteydessä nuoreen soittamalla tai viesteillä.
- viestii nuorelle, että hän voi palata koska tahansa sijaishuoltoapaikkaan.
- viestii nuorille keinoista toimia turvallisemmin hatkan aikana.
- on yhteydessä nuoren vanhempiin.
- on yhteydessä kavereihin.
- etsii aktiivisesti nuorta.
- tekee katoamisilmoituksen poliisille.
- tekee etsintäkuulutuksen poliisille
- tekee virka-apupyynnön yhteistyössä sosiaalityön kanssa.
- tekee yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa nuoren löytämiseksi.
- Ei mitään näistä.
- En osaa sanoa.
- Muuta, mitä? _____

26. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista *

Joskus hatkan aikana nuoret kohtaavat järjestelmällistä ja rikollista toimintaa aikuisten taholta. Aikuiset voivat hyväksikäyttää ja/tai pakottaa nuoria tekemään asioita. Minkälaisia asioita tiedät läheisellesi nuorelle tapahtuneen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Nuori on painostettu hatkaamisen aikana tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuorta on uhkailtu hatkassa olemisen aikana.
- Hatkassa olemisen aikana joku on käyttänyt hyväksi nuoren asunnottomuutta saadakseen nuoren tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuori on pelännyt oman turvallisuutensa puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on pelännyt läheistensä turvallisuuden puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on uhattu paljastaa viranomaisille (esim. sosiaalityöntekijä tai poliisi), jos hän ei ole toiminut jollain tietyllä tavalla hatkassa ollessaan.
- Nuoreen on kohdistettu väkivaltaa hatkassa olemisen aikana.
- Nuorta on kielletty puhumasta hatkassa olemisen aikana tapahtuneista asioista muille.
- Nuorta on kielletty hakemasta apua hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on yöpynyt hatkan aikana sellaisen henkilön asunnossa, joka on kohdistanut jotain edellä mainituista teoista häntä kohtaan.
- Nuori on ollut velkaa hatkassa olon aikana sellaisille henkilöille, jotka ovat painostaneet häntä toimimaan oman tahtonsa vastaisesti.
- Ei mitään näistä / En osaa sanoa

27. Arvio seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.
Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Olen tietoinen hatkaaviin nuoriin liittyvistä eri lainsäädännöistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö on toimiva. *	☐	☐	☐	☐	☐
Jokaisessa hatkaamistilanteessa arvioidaan siihen liittyvä vaara yksilöllisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan työntekijät saavat hatkassa olevan nuoren mukaansa keskustelemalla. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten on helppo hatkata uudelleen väliaikaisista sijoituspaikoista, joissa oman lastensuojelulaitoksen hakua odotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐

Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimintamallit ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimivalta on selkeää. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden vastuukysymykset ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoilla on riittävästi toimivaltaa hatkalaisten etsimiseksi ja takaisin sijaishuoltopaikkaan saattamiseksi. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAN JÄLKEEN

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, jolloin nuori palaa tai on palannut sijaishuoltopaikkaan. Merkitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

28. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuorta avustetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisessa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorelle välitetään palatessa olo siitä, että hänestä välitetään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on selkeä prosessi siihen, kun nuori palaa hatkasta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvät mahdolliset rajoitustoimenpiteet arvioidaan yksilökohtaisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on käytössä menetelmiä hatkan jälkeiseen työskentelyyn. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on suoraan nuoreen yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on läheisiin yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelun työntekijät suhtautuvat hatkaavaan nuoreen ymmärtäväisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren kanssa keskustellaan hatkaamiseen johtaneista syistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista ikävistä asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista kivoista asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren perustarpeista huolehditaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren sijaishuoltopaikkaa vaihdetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori toimitetaan tarvittaessa muualle hoitoon hatkan jälkeen (esim. sairaala, osasto). *	☐	☐	☐	☐	☐

Kyselyn lopuksi sinulla on mahdollisuus kertoa näkemyksistäsi liittyen niin hatkaamiseen kuin kyselyynkin!

29. Arvioi seuraavia väittämiä *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Kyselyssä kysyttiin mielestäni oikeita kysymyksiä hatkaamiseen liiyen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta tuotettu tieto lisää ymmärrystä hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kysely oli sopivan pituinen. *	☐	☐	☐	☐	☐

30. Tähän voit kirjoittaa halutessasi mitä tahansa näkemyksiä hatkaamisesta tai tästä kyselystä.

31. Vastauksiasi saa käyttää tutkimustyössä *

Vastaamalla tähän "kyllä" annat tutkijoiden ja opinnäytetöiden tekijöiden tarvittaessa hyödyntää vastauksiasi mahdollisessa tutkimuskäytössä.

Yksittäistä vastaajaa ei pysty tunnistamaan. Digitaalinen kyselyaineisto säilytetään Pesäpuu ry:n tietosuojatussa kansiossa. Kyselystä saadut vastaukset ja muu materiaali tuhoetaan 31.12.2027 mennessä.

Jos sinulla on kysyttävää kyselyyn liittyvästä tietojen arkistoinnista, voit olla yhteydessä Pesäpuu ry:n toimistoon, puh. (014) 332 2500, toimisto@pesapuu.fi.

Kyllä Ei

Tuhannet kiitokset vastaamisestasi ja ajastasi kyselyyn vastaamiseen!

Mikäli kyselyssä käsitellyt asiat jäivät mietityttämään sinua, puhuthan niistä jonkun itsellesi turvallisen ja luotettavan ihmisen kanssa. Tukea asioiden käsittelyyn on saatavilla myös esimerkiksi Kasper ry:n toiminnasta.

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

32. Haluan osallistua lahjakortin (30 euroa) ja Pesäpuun tuotepaketin (arvo 50 euroa) arvontaan *

Vastaa kyllä tai ei ja paina 'Lähetä'.

Jos vastaat kyllä, sinut ohjataan arvontasivulle.

Jos vastaat ei, sinut ohjataan kiitossivulle.

Yhteystietosi eivät yhdisty tässä kyselyssä antamiisi vastauksiin missään vaiheessa.

Kyllä Ei

HATKASSA-KYSELY, SIJAISHUOLTOPAIKAT

HATKASSA - SIJAISHUOLTOPAIKASTA LUVATTA POISTUMINEN JA SINNE PALAAMATTA JÄTTÄMINEN

Tämän kyselyn tavoitteena on selvittää laajasti hatkailmiötä. Vastauksia käytetään Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen kehittämistyössä, jonka pohjalta laaditaan muun muassa julkinen raportti alkuvuodesta 2023. Kyselyyn vastaat anonymisti, eikä yksittäistä vastaajaa pysty tunnistamaan raportista.

Kyselyn aluksi vastaat muutamaa taustatietoon itsestäsi. Sen jälkeen kyselyssä kysytään hatkaamiseen liittyvistä mielikuvista ja taustatekijöistä sekä hatkan ajasta ja siitä, mitä hatkan jälkeen tapahtuu. Lopuksi voit jättää palautetta ja osallistua superlahjakorttien ja Pesäpuun tuotepakettien arvontaan (arvo 30-50 euroa).

Kyselyssä pyydetään arvioimaan erilaisia hatkaamiseen liittyviä asioita ja ilmiöitä. Käytä arvioinnin tukena omaa kokemustasi "keskimääräisestä" tai "yleisestä". Perusta arviosi omaan kokemukseesi, sillä keskimääräinen ja yleinen ovat suhteellisia käsitteitä.

Kyselyyn menee aikaa yhteensä noin 10-15 minuuttia. Tarvittaessa voit jättää kyselyn kesken, tallentaa ja jatkaa myöhemmin.

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Ikä *

- 18-25 vuotta 26-35 vuotta 36-45 vuotta
 46-55 vuotta 56-65 vuotta Yli 65 vuotta

2. Sukupuoli *

- Nainen Mies Muu En halua kertoa

3. Sijaishuoltoapaikan sijainti *

- Ahvenanmaa Kainuu Kymenlaakso Pohjois-Karjala Satakunta
 Etelä-Karjala Kanta-Häme Lappi Pohjois-Pohjanmaa Uusimaa
 Etelä-Pohjanmaa Keski-Pohjanmaa Pirkanmaa Pohjois-Savo Varsinais-Suomi
 Etelä-Savo Keski-Suomi Pohjanmaa Päijät-Häme

4. Koulutus *

- Sosiaalityöntekijä Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)
 Sosionomi (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto Kuntoutuksen ohjaaja (YAMK)
 Sosionomi (YAMK) Psykoterapeutti
 Sairaanhoidtaja (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto Toimintaterapeutti
 Sairaanhoidtaja (YAMK) Lääkäri
 Lähihoitaja Opiskelija
 Nuoriso-ohjaaja Muu ylempi korkeakoulututkinto
 Yhteisöpedagogi (AMK) Muu alempi korkeakoulututkinto
 Yhteisöpedagogi (YAMK) Muu, mikä? _____

5. Työtehtävä *

- Lastensuojelulaitoksen johtaja Muu kasvatus- ja hoitohenkilöstöön kuuluva työntekijä
 Vastaava ohjaaja Lastensuojelulaitoksen tai -laitosten hallinnosta, johdosta, kehittämisestä, laadusta tms. vastaava
 Ohjaaja
 Muu rooli, mikä? _____

6. Työkokemus lastensuojelussa vuosina yhteensä *

- Alle 1 vuotta 1-2 vuotta 3-6 vuotta 7-9 vuotta
 Yli 10 vuotta Yli 20 vuotta

7. Sijaishuolto paikka on *

- Kunnan/kuntayhtymän lastensuojelulaitos Yksityisen yleishyödyllisen yhteisön lastensuojelulaitos (esim. järjestö, säätiö)
 Yksityisen yrityksen lastensuojelulaitos
 Valtion koulukoti

8. Yksikkö on *

- Perustason yksikkö Erytistason yksikkö Vaativan tason yksikkö

9. Asiakaspaikkoja / osasto *

Lukumäärä _____

10. Viimeisen vuoden aikana yksiköstä on hatkattu *

- 1-2 kertaa 3-5 kertaa 5-10 kertaa Yli 10 kertaa Yli 20 kertaa
 En osaa sanoa Yksiköstämme ei ole hatkattu viimeisen vuoden aikana

11. Kokemukseesi perustuen viimeisen vuoden aikana hatkaaminen on... *

- lisääntynyt vähentynyt pysynyt tasaisena en osaa sanoa

12. Kuinka pitkiä aikoja nuoret ovat yleensä poissa kerrallaan? *

Arvioi nuorten hatkaamisen kestoa viimeisen vuoden aikana. Valitse 1-5 alasvetovalikosta, yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = neljänneksi yleisin, 5 = harvinaisin kesto.

- Tunteja Päiviä Viikkoja
 Kuukausia Yli vuoden

13. Mistä nuoret yleensä hatkaavat? *

Arvioi viimeisen vuoden ajan sitä, mistä nuoret yleensä hatkaavat. Valitse alavetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse vähintään 1.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin hatkaamisen alkamistilanne.

☐ Laitoksesta	☐ Kotoa tai läheisten luota
☐ Jättänyt palaamatta koulusta	☐ Jättänyt palaamatta omilta asioilta

14. Mistä nuorten hatkaamisessa on yleensä kyse? *

Arvioi viimeisen vuoden ajan sitä, mistä nuorten hatkaamisessa oli yleensä kyse. Valitse alavetovalikosta 1-3 yleisimmästä harvinaisimpaan. Valitse vähintään 1.

1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = harvinaisin selittävä tekijä.

- Hetken mielijohde
- Ajautuminen hatkaamiseen (myöhästyminen, muiden painostus)
- Ennakkoon suunniteltu toiminta

15. Minne nuoret yleensä hatkaavat? *

Arvioi viimeisen vuoden ajan sitä, minne nuoret yleensä hatkaavat. Valitse alavetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin hatkaamisen kohde.

☐ Kavereiden luokse	☐ Perheen luokse
☐ Tuntemattoman ihmisen luokse	☐ Ei ollut tiedossa lähtiessä/kadulle

16. Mistä hatkassa ollut nuori yleensä löydetään? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, mistä hatkassa olleet nuoret yleensä löytyvät. Valitse alavetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin löytöpaikka.

☐ Kavereiden luota	☐ Perheen luota
☐ Tuntemattoman/kolmannen osapuolen luota	☐ Julkiselta paikalta

17. Miten nuoret yleensä palaavat sijaishuoltoon? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, miten nuoret yleensä palaavat hatkoilta. Valitse alavetovalikosta 1-5 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = neljänneksi yleisin, 5 = harvinaisin palaamistapa.

☐ Itsenäisesti	☐ Läheisten tuomana
☐ Sijaishuoltoon tuomana	☐ Poliisin tuomana
☐ Sosiaalityöntekijän tai muun viranomaisen tuomana	

18. Arvioi seuraavia väittämiä *

	Ei	En osaa sanoa	Kyllä
Työpaikallani kerätään tietoa hatkaamisten määristä. *	☐	☐	☐
Työpaikallani lastensuojelun virka-apupyynnöistä seurannutta toimintaa arvioidaan. *	☐	☐	☐
Työpaikallani toimintaa hatkaamistilanteissa kehitetään tietoon perustuen. *	☐	☐	☐

19. Kuinka paljon yksikössä käytetään keskimäärin aikaa yhden hatkatilanteen hoitamiseen? *

Arvioi kokonaistyömäärä, joka sijaishuoltoapaikassa käytetään tilanteessa, jossa nuori hatkaa.

Hatkaamistilanteella tarkoitetaan hatkatilanteen alkamista, hatkassa olemisen aikaa sekä jälkityötä sijaishuollon osalta.

- 1-5 tuntia 6-10 tuntia 11-15 tuntia 16-20 tuntia 21-30 tuntia
 31-40 tuntia 41-50 tuntia Yli 50 tuntia Yli 100 tuntia

Kartoitamme aluksi hieman yleisiä ajatuksiasi hatkaamiseen liittyen.

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jonkin verran samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

20. Arvioi seuraavia väittämiä omaan kokemukseesi perustuen: *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Laitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hätäkeskuksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö eri toimijoiden (laitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät, poliisi, hätäkeskus) välillä toimi hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattilaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAAMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä osiossa kysytään hatkaamiseen liittyviä tekijöitä sekä sitä, miksi nuoret hatkaavat. Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia asioita asteikolla 1-5. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

21. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi nuorten osallisuuden kokemusta sijaishuoltopaikaissa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuoret pitävät päivittäisiä tekemisiään merkityksellisinä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret saavat myönteistä palautetta tekemisistään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret kuuluvat itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret kokevat olevansa tarpeellinen muille ihmisille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorilla on tunne, että heidän elämällään on tarkoitus. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät tavoittelemaan itselleen tärkeitä asioita. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret saavat apua silloin, kun sitä todella tarvitsevat. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorilla on kokemus, että heihin luotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät vaikuttamaan joihinkin elinympäristönsä asioihin. *	☐	☐	☐	☐	☐

22. Hatkaamisen syyt *

Valitse mielestäsi 1-5 tärkeintä syytä sille, miksi nuoret oman kokemuksesi mukaan hatkaavat.

☐ Halu tavata ystäviä	☐ Mieliala	☐ Kiusaaminen
☐ Halu tavata perhettä	☐ Vapauden kaipuu	☐ Väkivalta
☐ Halu päästä kumppanin luokse	☐ Liian tiukat säännöt	☐ Tylisyys
☐ Huoli läheisistä	☐ Ei riittävän tiukkoja sääntöjä	☐ Jännityksen kaipuu
☐ Riidat läheisten kanssa	☐ Ei halua asua laitoksessa	☐ Osallisuus rikolliseen toimintaan (tarve päästä myymään tai välittämään päihteitä, ansaitsemaan rahaa, maksamaan velat tms.)
☐ Halu saada päihteitä	☐ Turvaton olo	☐ Jokin muu, mikä?
☐ Ristiriidat henkilökunnan kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat muiden nuorten kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat koulussa (riidat, erimielisyydet jne.)		

23. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Sosiaalityöntekijällä on riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan aikuisilla on riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät omat oikeutensa sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät miksi heidän sijoituksensa on tehty. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät, mitä heidän sijoituksellaan halutaan saavuttaa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on nuorista välittävä ilmapiiri. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikka vastaa nuorten tarpeita. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKASSA OLEMISEN AIKA

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, kun nuori on poissa sijaishuoltopaikasta. Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

24. Hatkan aikana tapahtuneet tilanteet *

Hatkassa ollessa voi tapahtua erilaisia vaaratilanteita. Minkälaisia kokemuksia sinulle läheisellä nuorella on omien tietojesi mukaan? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

☐ Alkoholin käyttö	☐ Seksin myyminen	☐ Fyysinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Huuhausainoiden käyttö	☐ Raiskauksen uhriksi joutuminen	☐ Psykkinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Rikoksien tekeminen	☐ Pahoinpitelyn uhriksi joutuminen	☐ Nuoren kuolema
☐ Rikoksien näkeminen	☐ Holtiton seksuaalinen käyttäytyminen	☐ Muu mikä?
☐ Väkivaltainen käyttäytyminen	☐ Seksin tai seksuaalisten tekojen vaihtaminen yöpaikkaan, päihteisiin tai tavaraan	
☐ Itsensä tahallinen satuttaminen, esim. viiltely tai itsetuhoisuus, itsemurhayritys		

25. Nuoren ollessa hatkassa sijaishuoltopaikka... *

Valitse kaikki ne toimenpiteet, jotka tiedät sijaishuoltopaikan tehneen.

- on päivittäin yhteydessä nuoreen soittamalla tai viesteillä.
- viestii nuorelle, että hän voi palata koska tahansa sijaishuoltopaikkaan.
- viestii nuorille keinoista toimia turvallisemmin hatkan aikana.
- on yhteydessä nuoren vanhempiin.

- on yhteydessä kavereihin.
- etsii aktiivisesti nuorta.
- tekee katoamisilmoituksen poliisille.
- tekee etsintäkuulutuksen poliisille
- tekee virka-apupyynnön yhteistyössä sosiaalityön kanssa.
- tekee yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa nuoren löytämiseksi.
- Ei mitään näistä.
- En osaa sanoa.
- Muuta, mitä? _____

26. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista *

Joskus hatkan aikana nuoret kohtaavat järjestelmällistä ja rikollista toimintaa aikuisten taholta. Aikuiset voivat hyväksikäyttää ja/tai pakottaa nuoria tekemään asioita. Minkälaisia asioita tiedät läheisellesi nuorelle tapahtuneen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Nuori on painostettu hatkaamisen aikana tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuorta on uhkailtu hatkassa olemisen aikana.
- Hatkassa olemisen aikana joku on käyttänyt hyväksi nuoren asunnottomuutta saadakseen nuoren tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuori on pelännyt oman turvallisuutensa puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on pelännyt läheistensä turvallisuuden puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on uhattu paljastaa viranomaisille (esim. sosiaalityöntekijä tai poliisi), jos hän ei ole toiminut jollain tietyllä tavalla hatkassa ollessaan.
- Nuoreen on kohdistettu väkivaltaa hatkassa olemisen aikana.
- Nuorta on kielletty puhumasta hatkassa olemisen aikana tapahtuneista asioista muille.
- Nuorta on kielletty hakemasta apua hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on yöpynyt hatkan aikana sellaisen henkilön asunnossa, joka on kohdistanut jotain edellä mainituista teoista häntä kohtaan.
- Nuori on ollut velkaa hatkassa olon aikana sellaisille henkilöille, jotka ovat painostaneet häntä toimimaan oman tahtonsa vastaisesti.
- Ei mitään näistä / En osaa sanoa

27. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Olen tietoinen hatkaaviin nuoriin liittyvistä eri lainsäädännöistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö on toimiva. *	☐	☐	☐	☐	☐
Jokaisessa hatkaamistilanteessa arvioidaan siihen liittyvä vaara yksilöllisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan työntekijät saavat hatkassa olevan nuoren mukaansa keskustelemalla. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten on helppo hatkata uudelleen väliaikaisista sijoituspaikoista, joissa oman lastensuojelulaitoksen hakua odotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimintamallit ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimivalta on selkeää. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden vastuukysymykset ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoilla on riittävästi toimivaltaa hatkalaisten etsimiseksi ja takaisin sijaishuoltopaikkaan saattamiseksi. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAN JÄLKEEN

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, jolloin nuori palaa tai on palannut sijaishuoltopaikkaan. Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

28. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuorta avustetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisessa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorelle välitetään palatessa olo siitä, että hänestä välitetään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on selkeä prosessi siihen, kun nuori palaa hatkasta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvät mahdolliset rajoitustoimenpiteet arvioidaan yksilökohtaisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on käytössä menetelmiä hatkan jälkeiseen työskentelyyn. *	☐	☐	☐	☐	☐

Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on suoraan nuoreen yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on läheisiin yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelun työntekijät suhtautuvat hatkaavaan nuoreen ymmärtäväisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren kanssa keskustellaan hatkaamiseen johtaneista syistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista ikävistä asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista kivoista asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren perustarpeista huolehditaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren sijaishuoltopaikkaa vaihdetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori toimitetaan tarvittaessa muualle hoitoon hatkan jälkeen (esim. sairaala, osasto). *	☐	☐	☐	☐	☐

Kyselyn lopuksi sinulla on mahdollisuus kertoa näkemyksistäsi liittyen niin hatkaamiseen kuin kyselyynkin!

29. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Kyselyssä kysyttin mielestäni oikeita kysymyksiä hatkaamiseen liiyyen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta tuotettu tieto lisää ymmärrystä hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kysely oli sopivan pituinen. *	☐	☐	☐	☐	☐

30. Tähän voit kirjoittaa halutessasi mitä tahansa näkemyksiä hatkaamisesta tai tästä kyselystä.

31. Vastauksiani saa käyttää tutkimustyössä *

Vastaamalla tähän "kyllä" annat tutkijoiden ja opinnäytetöiden tekijöiden tarvittaessa hyödyntää vastauksiasi mahdollisessa tutkimuskäytössä.

Yksittäistä vastaajaa ei pysty tunnistamaan. Digitaalinen kyselyaineisto säilytetään Pesäpuu ry:n tietosuojatussa kansiossa. Kyselystä saadut vastaukset ja muu materiaali tuhoetaan 31.12.2027 mennessä.

Jos sinulla on kysyttävää kyselyyn liittyvästä tietojen arkistoinnista, voit olla yhteydessä Pesäpuu ry:n toimistoon, puh. (014) 332 2500, toimisto@pesapuu.fi.

Kyllä Ei

Tuhannet kiitokset vastaamisestasi ja ajastasi kyselyyn vastaamiseen!

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

32. Haluan osallistua lahjakortin (30 euroa) ja Pesäpuun tuotepaketin (arvo 50 euroa) arvontaan *

Vastaa kyllä tai ei ja paina 'Lähetä'.

Jos vastaat kyllä, sinut ohjataan arvontasivulle.

Jos vastaat ei, sinut ohjataan kiitossivulle.

Yhteystietosi eivät yhdisty tässä kyselyssä antamiisi vastauksiin missään vaiheessa.

Kyllä Ei

HATKASSA - SIJAISHUOLTOPAIKASTA LUVATTA POISTUMINEN JA SINNE PALAAMATTA JÄTTÄMINEN

Tämän kyselyn tavoitteena on selvittää laajasti hatkailmiötä. Vastauksia käytetään Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen kehittämistyössä, jonka pohjalta laaditaan muun muassa julkinen raportti alkuvuodesta 2023. Kyselyyn vastaat anonyymisti, eikä yksittäistä vastaajaa pysty tunnistamaan raportista.

Kyselyn aluksi vastaat muutamaa taustatietoon itsestäsi. Sen jälkeen kyselyssä kysytään hatkaamiseen liittyvistä mielikuvista ja taustatekijöistä sekä hatkan ajasta ja siitä, mitä hatkan jälkeen tapahtuu. Lopuksi voit jättää palautetta ja osallistua arvontaan.

Kyselyyn menee aikaa yhteensä noin 10-15 minuuttia.

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Ikä *

- 18-25 vuotta 26-35 vuotta 36-45 vuotta
 46-55vuotta 56-65 vuotta Yli 65 vuotta

2. Sukupuoli *

- Nainen Mies Muu En halua kertoa

3. Työpaikan sijainti *

- Ahvenanmaa Kainuu Kymenlaakso Pohjois-Karjala Satakunta
 Etelä-Karjala Kanta-Häme Lappi Pohjois-Pohjanmaa Uusimaa
 Etelä-Pohjanmaa Keski-Pohjanmaa Pirkanmaa Pohjois-Savo Varsinais-Suomi
 Etelä-Savo Keski-Suomi Pohjanmaa Päijät-Häme

4. Koulutus *

- Sosiaalityöntekijä Opiskelija
 Sosionomi (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto Muu ylempi korkeakoulututkinto
 Sosionomi (YAMK) Muu alempi korkeakoulututkinto
 Sairaanhoitaja (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto Muu, mikä? _____
 Sairaanhoitaja (YAMK)

5. Työtehtävä *

- Johtava sosiaalityöntekijä Kriisityöntekijä
 Sosiaalityöntekijä Muu, mikä? _____
 Sosiaaliohjaaja, perheohjaaja tai muu ohjaaja

6. Työpaikan toimintaympäristö *

- Lastensuojelun avohoito Sosiaali- ja kriisipäivystys
 Lastensuojelun sijaishuolto Asiakasohjaus- ja valvontatehtävät
 Lastensuojelun yhdenmety työ Muu, mikä? _____

7. Työkokemus lastensuojelussa vuosina yhteensä *

- Alle 1 vuotta 1-2 vuotta 3-6 vuotta 7-9 vuotta
 Yli 10 vuotta Yli 20 vuotta

8. Kokemukseesi perustuen viimeisen vuoden aikana hatkaaminen on... *

- lisääntynyt vähentynyt pysynyt tasaisena en osaa sanoa

9. Kuinka pitkiä aikoja nuoret ovat yleensä poissa kerrallaan? *

Arvioi hatkaamisen kestoa viimeisen vuoden aikana. Valitse alasvetovalikosta 1-5 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = neljänneksi yleisin, 5 = harvinaisin kesto.

- Tunteja Päiviä Viikkoja
 Kuukausia Yli vuoden

10. Mistä nuoret yleensä hatkaavat? *

Arvioi viimeisen vuoden ajan sitä, mistä nuoret yleensä hatkaavat. Valitse alasvetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin hatkaamisen alkamistilanne.

- Laitoksesta Kotoa tai läheisten luota
 Jättänyt palaamatta koulusta Jättänyt palaamatta omilta asioilta

11. Mistä nuorten hatkaamisessa on yleensä kyse? *

Arvioi viimeisen vuoden ajan sitä, mistä nuorten hatkaamisessa oli yleensä kyse. Valitse alasvetovalikosta 1-3 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = harvinaisin selittävä tekijä.

- Hetken mielijohde
 Ajautuminen hatkaamiseen (myöhästyminen, muiden painostus)
 Ennakkoon suunniteltu toiminta

12. Minne nuoret yleensä hatkaavat? *

Arvioi viimeisen vuoden ajan sitä, minne nuoret yleensä hatkaavat. Valitse alasvetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin hatkaamisen kohde.

- Kavereiden luokse Perheen luokse
 Tuntemattoman ihmisen luokse Ei ollut tiedossa lähtiessä/kadulle

13. Mistä hatkassa ollut nuori yleensä löydetään? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, mistä hatkassa olleet nuoret yleensä löytyvät. Valitse alavetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin löytöpaikka.

☐ Kavereiden luota	☐ Perheen luota
☐ Tuntemattoman/kolmannen osapuolen luota	☐ Julkiselta paikalta

14. Miten nuoret yleensä palaavat sijaishuoltoon? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, miten nuoret yleensä palaavat hatkoilta. Valitse alavetovalikosta 1-5 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = neljänneksi yleisin, 5 = harvinaisin palaamistapa.

☐ Itsenäisesti	☐ Läheisten tuomana
☐ Sijaishuoltoon tuomana	☐ Poliisin tuomana
☐ Sosiaalityöntekijän tai muun viranomaisen tuomana	

15. Arvioi seuraavia väittämiä *

	Ei	En osaa sanoa	Kyllä
Työpaikallani kerätään tietoja hatkaamisten määristä. *	☐	☐	☐
Työpaikallani kerätään tietoja siitä, mistä sijaishuoltoon tuodaan. *	☐	☐	☐
Työpaikallani lastensuojelun virka-apupyynnöistä seurannutta toimintaa arvioidaan. *	☐	☐	☐
Työpaikallani toimintaa hatkaamistilanteissa kehitetään tietoon perustuen. *	☐	☐	☐

16. Kuinka paljon työpaikallasi käytetään keskimäärin aikaa yhden hatkatilanteen hoitamiseen? *

Arvioi kokonaistyömäärä, joka työpaikallasi käytetään tilanteessa, jossa nuori hatkaa. Hatkaamistilanteella tarkoitetaan hatkatilanteen alkamista, hatkassa olemisen aikaa sekä jälkityötä sijaishuollon osalta.

☐ 1-5 tuntia	☐ 6-10 tuntia	☐ 11-15 tuntia	☐ 16-20 tuntia	☐ 21-30 tuntia
☐ 31-40 tuntia	☐ 41-50 tuntia	☐ Yli 50 tuntia	☐ Yli 100 tuntia	

Kartoitamme aluksi hieman yleisiä ajatuksiasi hatkaamiseen liittyen.

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jonkin verran samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

17. Arvioi seuraavia väittämiä hatkaamiseen liittyen *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Laitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hätäkeskuksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö eri toimijoiden (laitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät, poliisi, hätäkeskus) välillä toimii hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattilaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAAMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä osiossa kysytään hatkaamiseen liittyviä tekijöitä ja sitä, miksi nuoret hatkaavat. Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia asioita asteikolla 1-5. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

18. Nuorten osallisuus sijaishuollossa *

Arvioi nuorten osallisuuden kokemusta sijaishuoltopaikaissa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuoret pitävät päivittäisiä tekemisiään merkityksellisinä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret saavat myönteistä palautetta tekemisistään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret kuuluvat itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret kokevat olevansa tarpeellinen muille ihmisille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorilla on tunne, että heidän elämällään on tarkoitus. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät tavoittelemaan itselleen tärkeitä asioita. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret saavat apua silloin, kun sitä todella tarvitsevat. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorilla on kokemus, että heihin luotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät vaikuttamaan joihinkin elinympäristönsä asioihin. *	☐	☐	☐	☐	☐

19. Hatkaamisen syyt *

Valitse mielestäsi 1-5 tärkeintä syytä sille, miksi nuoret oman kokemuksesi mukaan hatkaavat.

☐ Halu tavata ystäviä	☐ Mieliala	☐ Kiusaaminen
☐ Halu tavata perhettä	☐ Vapauden kaipuu	☐ Väkivalta
☐ Halu päästä kumppanin luokse	☐ Liian tiukat säännöt	☐ Tylsyyys
☐ Huoli läheisistä	☐ Ei riittävän tiukkoja sääntöjä	☐ Jännityksen kaipuu
☐ Riidat läheisten kanssa	☐ Ei halua asua laitoksessa	☐ Osallisuus rikolliseen toimintaan (tarve päästä myymään tai välittämään päihteitä, ansaitsemaan rahaa, maksamaan velat tms.)
☐ Halu saada päihteitä	☐ Turvaton olo	☐ Jokin muu, mikä?
☐ Ristiriidat henkilökunnan kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat muiden nuorten kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat koulussa (riidat, erimielisyydet jne.)		

20. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan aikuisilla on riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät omat oikeutensa sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät miksi heidän sijoituksensa on tehty. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät, mitä heidän sijoituksellaan halutaan saavuttaa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikat vastaavat nuorten tarpeita. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKASSA OLEMISEN AIKA

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, kun nuori on poissa sijaishuoltopaikasta. Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

21. Hatkan aikana tapahtuneet tilanteet *

Hatkassa ollessa voi tapahtua erilaisia vaaratilanteita. Minkälaisia vaaratilanteita tiedät nuorille tapahtuneen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

☐ Alkoholin käyttö	☐ Seksin myyminen	☐ Fyysinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Huuhausaineiden käyttö	☐ Raiskauksen uhriksi joutuminen	☐ Psykkinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Rikoksien tekeminen	☐ Pahoinpitelyn uhriksi joutuminen	☐ Nuoren kuolema
☐ Rikoksien näkeminen	☐ Holtiton seksuaalinen käyttäytyminen	☐ Muu mikä?
☐ Väkivaltainen käyttäytyminen	☐ Seksin tai seksuaalisten tekojen vaihtaminen yöpaikkaan, päihteisiin tai tavaraan	
☐ Itsensä tahallinen satuttaminen, esim. viiltely tai itsetuhoisuus, itsemurhayritys		

22. Nuoren ollessa hatkassa sijaishuoltopaikat... *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
ovat päivittäin yhteydessä nuoreen soittamalla tai viesteillä. *	☐	☐	☐	☐	☐
viestivät nuorelle keinoista toimia turvallisemmin hatkan aikana. *	☐	☐	☐	☐	☐
ovat yhteydessä nuoren vanhempiin. *	☐	☐	☐	☐	☐
ovat yhteydessä nuoren kavereihin. *	☐	☐	☐	☐	☐
etsivät aktiivisesti nuorta. *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät katoamisilmoituksen poliisille. *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät etsintäkuulutuksen poliisille *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät virka-apupyynnön yhteistyössä sosiaalityön kanssa. *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa nuoren löytämiseksi. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ei mitään näistä. *	☐	☐	☐	☐	☐

23. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista *

Joskus hatkan aikana nuoret kohtaavat järjestelmällistä ja rikollista toimintaa aikuisten taholta. Aikuiset voivat hyväksikäyttää ja/tai pakottaa nuoria tekemään asioita. Minkälaisia asioita tiedät nuorille tapahtuneen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Nuori on painostettu hatkaamisen aikana tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuorta on uhkailtu hatkassa olemisen aikana.
- Hatkassa olemisen aikana joku on käyttänyt hyväksi nuoren asunnottomuutta saadakseen nuoren tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuori on pelännyt oman turvallisuutensa puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on pelännyt läheistensä turvallisuuden puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on uhattu paljastaa viranomaisille (esim. sosiaalityöntekijä tai poliisi), jos hän ei ole toiminut jollain tietyllä tavalla hatkassa ollessaan.
- Nuoreen on kohdistettu väkivaltaa hatkassa olemisen aikana.
- Nuorta on kielletty puhumasta hatkassa olemisen aikana tapahtuneista asioista muille.
- Nuorta on kielletty hakemasta apua hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on yöpynyt hatkan aikana sellaisen henkilön asunnossa, joka on kohdistanut jotain edellä mainituista teoista häntä kohtaan.
- Nuori on ollut velkaa hatkassa olon aikana sellaisille henkilöille, jotka ovat painostaneet häntä toimimaan oman tahtonsa vastaisesti.
- Ei mitään näistä / En osaa sanoa

24. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Olen tietoinen hatkaaviin nuoriin liittyvistä eri lainsäädännöistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö on toimiva. *	☐	☐	☐	☐	☐
Jokaisessa hatkaamistilanteessa arvioidaan siihen liittyvä vaara yksilöllisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan työntekijät saavat hatkassa olevan nuoren mukaansa keskustelemalla. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten on helppo hatkata uudelleen väliaikaisista sijoituspaikoista, joissa oman lastensuojelulaitoksen hakua odotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐

Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimintamallit ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimivalta on selkeää. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden vastuukysymykset ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoilla on riittävästi toimivaltaa hatkalaisten etsimiseksi ja takaisin sijaishuoltopaikkaan saattamiseksi. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAN JÄLKEEN

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, jolloin nuori palaa tai on palannut sijaishuoltopaikkaan. Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

25. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuorta avustetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisessa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorelle väliitetään palatessa olo siitä, että hänestä väliitetään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on selkeä prosessi siihen, kun nuori palaa hatkasta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvät mahdolliset rajoitustoimenpiteet arvioidaan yksilökohtaisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on käytössä menetelmiä hatkan jälkeiseen työskentelyyn. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on suoraan nuoreen yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on läheisiin yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelun työntekijät suhtautuvat hatkaavaan nuoreen ymmärtäväisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren kanssa keskustellaan hatkaamiseen johtaneista syistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista ikävistä asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista kivoista asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren perustarpeista huolehditaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren sijaishuoltopaikkaa vaihdetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori toimitetaan muualle hoitoon hatkan jälkeen (esim. sairaala, osasto). *	☐	☐	☐	☐	☐

Kyselyn lopuksi sinulla on mahdollisuus kertoa näkemyksistäsi liittyen niin hatkaamiseen kuin kyselyynkin!

26. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.
Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Kyselyssä kysyttiin mielestäni oikeita kysymyksiä hatkaamiseen liiyeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta tuotettu tieto lisää ymmärrystä hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kysely oli sopivan pituinen. *	☐	☐	☐	☐	☐

27. Tähän voit kirjoittaa halutessasi mitä tahansa näkemyksiä hatkaamisesta tai tästä kyselystä.

28. Vastauksiani saa käyttää tutkimustyössä *

Vastaamalla tähän "kyllä" annat tutkijoiden ja opinnäytetöiden tekijöiden tarvittaessa hyödyntää vastauksiasi mahdollisessa tutkimuskäytössä. Yksittäistä vastaajaa ei pysty tunnistamaan. Digitaalinen kyselyaineisto säilytetään Pesäpuu ry:n tietosuojatussu kansiassa. Kyselystä saadut vastaukset ja muu materiaali tuhoataan 31.12.2027 mennessä.

Jos sinulla on kysyttävää kyselyyn liittyvästä tietojen arkistoinnista, voit olla yhteydessä Pesäpuu ry:n toimistoon, puh. (014) 332 2500, toimisto@pesapuu.fi.

Kyllä Ei

Tuhannet kiitokset vastaamisestasi ja ajastasi kyselyyn vastaamiseen!

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

29. Haluan osallistua lahjakortin (30 euroa) ja Pesäpuun tuotepaketin (arvo 50 euroa) arvontaan *

Vastaa kyllä tai ei ja paina 'Lähetä'.
Jos vastaat kyllä, sinut ohjataan arvontasivulle.
Jos vastaat ei, sinut ohjataan kiitossivulle.

Yhteystietosi eivät yhdisty tässä kyselyssä antamiisi vastauksiin missään vaiheessa.

Kyllä Ei

HATKASSA - SIJAISHUOLTOPAIKASTA LUVATTA POISTUMINEN JA SINNE PALAAMATTA JÄTTÄMINEN

Tämän kyselyn tavoitteena on selvittää laajasti hatkailmiötä. Vastauksia käytetään valtakunnallisen lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen kehittämistyössä, jonka pohjalta laaditaan muun muassa julkinen raportti alkuvuodesta 2023. Kyselyyn vastaat anonyymisti, eikä yksittäistä vastaajaa pysty tunnistamaan raportista.

Kyselyn aluksi vastaat missä maakunnassa työpaikkasi sijaitsee. Sen jälkeen kyselyssä kysytään hatkaamiseen liittyvistä mielikuvista ja taustatekijöistä sekä hatkan ajasta ja siitä, mitä hatkan jälkeen tapahtuu. Kyselyn jälkeen järjestetään työpaja Helsingin ja Länsi-Uudenmaan ennalta estävien toimintojen kanssa, jossa on tavoitteena syventää kyselyssä syntynyttä tietoa edelleen.

Kyselyssä pyydetään arvioimaan erilaisia hatkaamiseen liittyviä asioita ja ilmiöitä. Käytä arvioinnin tukena omaa kokemustasi "keskimääräisestä" tai "yleisestä". Perusta arviosi omaan kokemukseesi, sillä keskimääräinen ja yleinen ovat suhteellisia käsitteitä.

Kyselyyn menee aikaa yhteensä noin 10-15 minuuttia. Tarvittaessa voit jättää kyselyn kesken, tallentaa ja jatkaa myöhemmin. Vastausaikaa on 18.12.2022 saakka.

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Työpaikan sijainti *

☐ Ahvenanmaa	☐ Kainuu	☐ Kymenlaakso	☐ Pohjois-Karjala	☐ Satakunta
☐ Etelä-Karjala	☐ Kanta-Häme	☐ Lappi	☐ Pohjois-Pohjanmaa	☐ Uusimaa
☐ Etelä-Pohjanmaa	☐ Keski-Pohjanmaa	☐ Pirkanmaa	☐ Pohjois-Savo	☐ Varsinais-Suomi
☐ Etelä-Savo	☐ Keski-Suomi	☐ Pohjanmaa	☐ Päijät-Häme	

2. Kokemukseesi perustuen viimeisen vuoden aikana hatkaaminen on... *

- lisääntynyt vähentynyt pysynyt tasaisena en osaa sanoa

3. Mistä nuorten hatkaamisessa on yleensä kyse? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, mistä nuoren hatkaamisessa on oli yleensä kyse. Valitse alavetovalikosta 1-3 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = harvinaisin selittävä tekijä.

- Hetken mielijohde
 Ajautuminen hatkaamiseen (myöhästyminen, muiden painostus)
 Ennakkoon suunniteltu toiminta

4. Minne nuoret yleensä hatkaavat? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, minne nuoret yleensä hatkaavat. Valitse alavetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin hatkaamisen kohde.

- Kavereiden luokse Perheen luokse
 Tuntemattoman ihmisen luokse Ei ollut tiedossa lähtiessä/kadulle

5. Mistä hatkassa ollut nuori yleensä löydetään? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, mistä hatkassa olleet nuoret yleensä löytyvät. Valitse alavetovalikosta 1-4 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = harvinaisin löytöpaikka.

☐ Kavereiden luota	☐ Perheen luota
☐ Tuntemattoman/kolmannen osapuolen luota	☐ Julkiselta paikalta

6. Miten nuoret yleensä palaavat sijaishuoltoon? *

Arvioi viimeisen vuoden ajalta sitä, miten nuoret yleensä palaavat hatkoilta. Valitse alavetovalikosta 1-5 yleisimmästä harvinaisimpaan. 1 = yleisin, 2 = toiseksi yleisin, 3 = kolmanneksi yleisin, 4 = neljänneksi yleisin, 5 = harvinaisin palaamistapa.

☐ Itsenäisesti	☐ Läheisten tuomana
☐ Sijaishuoltoon tuomana	☐ Poliisien tuomana
☐ Sosiaalityöntekijän tai muun viranomaisen tuomana	

7. Arvioi seuraavia väittämiä *

	Ei	En osaa sanoa	Kyllä
Työpaikallani kerätään tietoja lastensuojelun virka-apupyynnöiden määräästä. *	☐	☐	☐
Työpaikallani kerätään tietoja siitä, mistä sijaishuoltoon tuodaan. *	☐	☐	☐
Työpaikallani lastensuojelun virka-apupyynnöistä seurannutta toimintaa arvioidaan. *	☐	☐	☐
Työpaikallani toimintaa hatkaamistilanteissa kehitetään tietoon perustuen. *	☐	☐	☐

8. Kuinka paljon työpaikallasi käytetään keskimäärin aikaa yhden hatkatilanteen hoitamiseen? *

Arvioi kokonaistyömäärä, joka työpaikallasi käytetään tilanteessa, jossa nuori hatkaa. Hatkaamistilanteella tarkoitetaan hatkatilanteen alkamista, hatkassa olemisen aikaa sekä jälkityötä poliisin osalta.

(Arvio yhtä hatkaustapausta kohden)

☐ 1-5 tuntia	☐ 6-10 tuntia	☐ 11-15 tuntia	☐ 16-20 tuntia	☐ 21-30 tuntia
☐ 31-40 tuntia	☐ 41-50 tuntia	☐ Yli 50 tuntia	☐ Yli 100 tuntia	

Kartoitamme aluksi hieman yleisiä ajatuksiasi hatkaamiseen liittyen.

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jonkin verran samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

9. Arvioi seuraavia yleisiä väittämiä hatkaamiseen liittyen. *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Laitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hätäkeskuksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö eri toimijoiden (laitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät, poliisi, hätäkeskus) välillä toimii hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattilaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAAMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä osiossa kysytään hatkaamiseen liittyviä tekijöitä ja sitä, miksi nuoret hatkaavat.

10. Hatkaamisen syyt *

Valitse mielestäsi 1-5 tärkeintä syytä sille, miksi nuoret oman kokemuksesi mukaan hatkaavat.

☐ Halu tavata ystäviä	☐ Mieliala	☐ Kiusaaminen
☐ Halu tavata perhettä	☐ Vapauden kaipuu	☐ Väkivalta
☐ Halu päästä kumppanin luokse	☐ Liian tiukat säännöt	☐ Tylysyyt
☐ Huoli läheisistä	☐ Ei riittävän tiukkoja sääntöjä	☐ Jännityksen kaipuu
☐ Riidat läheisten kanssa	☐ Ei halua asua laitoksessa	☐ Osallisuus rikolliseen toimintaan (tarve päästä myymään tai välittämään päihteitä, ansaitsemaan rahaa, maksamaan velat tms.)
☐ Halu saada päihteitä	☐ Turvaton olo	☐ Jokin muu, mikä?
☐ Ristiriidat henkilökunnan kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat muiden nuorten kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat koulussa (riidat, erimielisyydet jne.)		

11. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5

Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan aikuisilla on riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät omat oikeutensa sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät miksi heidän sijoituksensa on tehty. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät, mitä heidän sijoituksellaan halutaan saavuttaa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikat vastaavat nuorten tarpeita. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKASSA OLEMISEN AIKA

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, kun nuori on poissa sijaishuoltopaikasta. Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

12. Hatkan aikana tapahtuneet tilanteet *

Hatkassa ollessa voi tapahtua erilaisia vaaratilanteita. Minkälaisia kokemuksia sinulle läheisellä nuorella on omien tietojesi mukaan? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

☐ Alkoholin käyttö	☐ Seksin myyminen	☐ Fyysinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Huumausaineiden käyttö	☐ Raiskauksen uhriksi joutuminen	☐ Psykkinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Rikoksien tekeminen	☐ Pahoinpitelyn uhriksi joutuminen	☐ Nuoren kuolema
☐ Rikoksien näkeminen	☐ Holtiton seksuaalinen käyttäytyminen	☐ Muu mikä?
☐ Väkivaltainen käyttäytyminen	☐ Seksin tai seksuaalisten tekojen vaihtaminen yöpaikkaan, päihteyksiin tai tavaraan	
☐ Itsensä tahallinen satuttaminen, esim. viiltely tai itsetuhoisuus, itsemurhayritys		

13. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista *

Joskus hatkan aikana nuoret kohtaavat järjestelmällistä ja rikollista toimintaa aikuisten taholta. Aikuiset voivat hyväksikäyttää ja/tai pakottaa nuoria tekemään asioita. Minkälaisia asioita tiedät läheisesi nuorelle tapahtuneen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Nuori on painostettu hatkaamisen aikana tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuorta on uhkailtu hatkassa olemisen aikana.
- Hatkassa olemisen aikana joku on käyttänyt hyväksi nuoren asunnottomuutta saadakseen nuoren tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.

- Nuori on pelännyt oman turvallisuutensa puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on pelännyt läheistensä turvallisuuden puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on uhattu paljastaa viranomaisille (esim. sosiaalityöntekijä tai poliisi), jos hän ei ole toiminut jollain tietyllä tavalla hatkassa ollessaan.
- Nuoreen on kohdistettu väkivaltaa hatkassa olemisen aikana.
- Nuorta on kielletty puhumasta hatkassa olemisen aikana tapahtuneista asioista muille.
- Nuorta on kielletty hakemasta apua hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on yöpynyt hatkan aikana sellaisen henkilön asunnossa, joka on kohdistanut jotain edellä mainituista teoista häntä kohtaan.
- Nuori on ollut velkaa hatkassa olon aikana sellaisille henkilöille, jotka ovat painostaneet häntä toimimaan oman tahtonsa vastaisesti.
- Ei mitään näistä / En osaa sanoa

14. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Olen tietoinen hatkaaviin nuoriin liittyvistä eri lainsäädännöistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö on toimiva. *	☐	☐	☐	☐	☐
Jokaisessa hatkaamistilanteessa arvioidaan siihen liittyvä vaara yksilöllisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan työntekijät saavat hatkassa olevan nuoren mukaansa keskustelemalla. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten on helppo hatkata uudelleen väliaikaisista sijoituspaikoista, joissa oman lastensuojelulaitoksen hakua odotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimintamallit ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimivalta on selkeää. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden vastuukysymykset ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoilla on riittävästi toimivaltaa hatkalaisten etsimiseksi ja takaisin sijaishuoltopaikkaan saattamiseksi. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAN JÄLKEEN

15. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuorta avustetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisessa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorelle välitetään palatessa olo siitä, että hänestä välitetään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on selkeä prosessi siihen, kun nuori palaa hatkasta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvät mahdolliset rajoitustoimenpiteet arvioidaan yksilökohtaisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on käytössä menetelmiä hatkan jälkeiseen työskentelyyn. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on suoraan nuoreen yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on läheisiin yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelun työntekijät suhtautuvat hatkaavaan nuoreen ymmärtäväisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren kanssa keskustellaan hatkaamiseen johtaneista syistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista ikävistä asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista kivoista asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren perustarpeista huolehditaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren sijaishuoltopaikkaa vaihdetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori toimitetaan muualle hoitoon hatkan jälkeen (esim. sairaala, osasto). *	☐	☐	☐	☐	☐

Kyselyn lopuksi sinulla on mahdollisuus kertoa näkemyksistäsi liittyen niin hatkaamiseen kuin kyselyynkin!

29. Arvioi seuraavia väittämiä *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Kyselyssä kysyttiin mielestäni oikeita kysymyksiä hatkaamiseen liiyen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta tuotettu tieto lisää ymmärrystä hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kysely oli sopivan pituinen. *	☐	☐	☐	☐	☐

Tuhannet kiitokset vastaamisestasi ja ajastasi kyselyyn vastaamiseen!

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

HATKASSA - SIJAISHUOLTOPAIKASTA LUVATTA POISTUMINEN JA SINNE PALAAMATTA JÄTTÄMINEN

Tämän kyselyn tavoitteena on selvittää laajasti hatkailmiötä. Vastauksia käytetään valtakunnallisen lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen kehittämistyössä, jonka pohjalta laaditaan muun muassa julkinen raportti alkuvuodesta 2023. Kyselyyn vastaat anonyymisti, eikä yksittäistä vastaajaa pysty tunnistamaan raportista.

Kyselyn aluksi vastaat muutamaa taustatietoon itsestäsi. Sen jälkeen kyselyssä kysytään hatkaamiseen liittyvistä mielikuvista ja taustatekijöistä sekä hatkan ajasta ja siitä, mitä hatkan jälkeen tapahtuu. Lopuksi voit jättää palautetta ja osallistua superlahjakorttien ja Pesäpuun tuotepakettien arvontaan (arvo 30-50 euroa).

Kyselyssä pyydetään arvioimaan erilaisia hatkaamiseen liittyviä asioita ja ilmiöitä. Käytä arvioinnin tukena omaa kokemustasi "keskimääräisestä" tai "yleisestä". Perusta arviosi omaan kokemukseesi, sillä keskimääräinen ja yleinen ovat suhteellisia käsitteitä.

Kyselyyn menee aikaa yhteensä noin 10-15 minuuttia. Tarvittaessa voit jättää kyselyn kesken, tallentaa ja jatkaa myöhemmin.

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Ikä *

- 18-25 vuotta 26-35 vuotta 36-45 vuotta
 46-55 vuotta 56-65 vuotta Yli 65 vuotta

2. Sukupuoli *

- Nainen Mies Muu En halua kertoa

3. Työpaikan sijainti *

- Ahvenanmaa Kainuu Kymenlaakso Pohjois-Karjala Satakunta
 Etelä-Karjala Kanta-Häme Lappi Pohjois-Pohjanmaa Uusimaa
 Etelä-Pohjanmaa Keski-Pohjanmaa Pirkanmaa Pohjois-Savo Varsinais-Suomi
 Etelä-Savo Keski-Suomi Pohjanmaa Päijät-Häme

4. Koulutus *

- Sosiaalityöntekijä Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)
 Sosionomi (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto Kuntoutuksen ohjaaja (YAMK)
 Sosionomi (YAMK) Psykoterapeutti
 Sairaanhoidtaja (AMK) tai aiempi opistotason tutkinto Toimintaterapeutti
 Sairaanhoidtaja (YAMK) Lääkäri
 Lähihoitaja Opiskelija
 Nuoriso-ohjaaja Muu ylempi korkeakoulututkinto
 Yhteisöpedagogi (AMK) Muu alempi korkeakoulututkinto
 Yhteisöpedagogi (YAMK) Muu, mikä? _____

5. Työtehtävä *

- Nuorisotyö Häätäkeskus Kehittäminen
 Koulu Perhehoito Kunnallis-, hyvinvointi- tai valtionhallinto
 Terveystenhoito Tutkimus Muu, mikä? _____

6. Työkokemus *

- Alle 1 vuotta 1-2 vuotta 3-6 vuotta 7-9 vuotta
 Yli 10 vuotta Yli 20 vuotta

**Kartoitamme aluksi hieman yleisiä ajatuksiasi hatkaamiseen liittyen.
Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.**

1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jonkin verran samaa mieltä,
5 = täysin samaa mieltä. Valitse vaihtoehto 3, jos et osaa sanoa.

7. Arvioi seuraavia yleisiä väittämiä hatkaamiseen liittyen *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Hatkaaminen altistaa nuoret erilaisille vaaratilanteille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Laitosten työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisit osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hätäkeskuksen työntekijät osaavat toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö eri toimijoiden (laitosten työntekijät, sosiaalityöntekijät, poliisi, hätäkeskus) välillä toimi hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattilaiset huomioivat nuoren läheiset hyvin hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret ymmärtävät hatkaamiseen liittyvän erilaisia riskejä. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAAMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä osiossa kysytään hatkaamiseen liittyviä tekijöitä ja sitä, miksi nuoret hatkaavat. Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia asioita asteikolla 1-5. Valitse 3, jos et osaa sanoa.

8. Nuorten osallisuus sijaishuollossa *

Arvioi nuorten osallisuuden kokemusta yleisesti sijaishuoltopaikoissa.
Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuoret pitävät päivittäisiä tekemisiään merkityksellisinä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret saavat myönteistä palautetta tekemisistään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret kuuluvat itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret kokevat olevansa tarpeellinen muille ihmisille. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorilla on tunne, että heidän elämällään on tarkoitus. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät tavoittelemaan itselleen tärkeitä asioita. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret saavat apua silloin, kun sitä todella tarvitsevat. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorilla on kokemus, että heihin luotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret pystyvät vaikuttamaan joihinkin elinympäristönsä asioihin. *	☐	☐	☐	☐	☐

9. Hatkaamisen syyt *

Valitse mielestäsi 1-5 tärkeintä syytä sille, miksi nuoret hatkaavat oman näkemyksesi mukaan.

☐ Halu tavata ystäviä	☐ Mieliala	☐ Kiusaaminen
☐ Halu tavata perhettä	☐ Vapauden kaipuu	☐ Väkivalta
☐ Halu päästä kumppanin luokse	☐ Liian tiukat säännöt	☐ Tylsyys
☐ Huoli läheisistä	☐ Ei riittävän tiukkoja sääntöjä	☐ Jännityksen kaipuu
☐ Riidat läheisten kanssa	☐ Ei halua asua laitoksessa	☐ Osallisuus rikolliseen toimintaan (tarve päästä myymään tai välittämään päihteitä, ansaitsemaan rahaa, maksamaan velat tms.)
☐ Halu saada päihteitä	☐ Turvaton olo	☐ Jokin muu, mikä?
☐ Ristiriidat henkilökunnan kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat muiden nuorten kanssa (riidat, erimielisyydet jne.)		
☐ Ristiriidat koulussa (riidat, erimielisyydet jne.)		

10. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan aikuisilla on riittävästi aikaa nuorten kanssa yhdessä olemiseen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät omat oikeutensa sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät miksi heidän sijoituksensa on tehty. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret tietävät, mitä heidän sijoituksellaan halutaan saavuttaa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikoissa on nuorista välittävä ilmapiiri. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikat vastaavat nuorten tarpeita. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKASSA OLEMISEN AIKA

Tässä osiossa tarkastellaan sitä aikaa, kun nuori on poissa sijaishuoltopaikasta. Merkitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa kokemustasi.

11. Hatkan aikana tapahtuneet tilanteet *

Hatkassa ollessa voi tapahtua erilaisia vaaratilanteita. Minkälaisia vaaratilanteita tiedät nuorille tapahtuneen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

☐ Alkoholin käyttö	☐ Seksin myyminen	☐ Fyysinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Huuhausaineiden käyttö	☐ Raiskauksen uhriksi joutuminen	☐ Psykkinen sairaus, mutta ei lääkkeitä mukana/saatavilla
☐ Rikoksien tekeminen	☐ Pahoinpitelyn uhriksi joutuminen	☐ Nuoren kuolema
☐ Rikoksien näkeminen	☐ Holtiton seksuaalinen käyttäytyminen	☐ Muu mikä?
☐ Väkivaltainen käyttäytyminen	☐ Seksin tai seksuaalisten tekojen vaihtaminen yöpaikkaan, päihteyksiin tai tavaraan	
☐ Itsensä tahallinen satuttaminen, esim. viiltely tai itsetuhoisuus, itsemurhayritys		

12. Nuorten ollessa hatkassa sijaishuoltopaikat... *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
ovat päivittäin yhteydessä nuoriin soittamalla tai viesteillä. *	☐	☐	☐	☐	☐
viestivät nuorille keinoista toimia turvallisemmin hatkan aikana. *	☐	☐	☐	☐	☐
ovat yhteydessä nuorten vanhempiin. *	☐	☐	☐	☐	☐
ovat yhteydessä nuorten kavereihin. *	☐	☐	☐	☐	☐
etsivät aktiivisesti nuoria. *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät katoamisilmoituksen poliisille. *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät etsintäkuulutuksen poliisille *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät virka-apupyynnön yhteistyössä sosiaalityön kanssa. *	☐	☐	☐	☐	☐
tekevät yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa nuorten löytämiseksi. *	☐	☐	☐	☐	☐
Ei mitään näistä. *	☐	☐	☐	☐	☐

13. Järjestelmällinen ja rikollinen toiminta osana nuorten hatkaamista *

Joskus hatkan aikana nuoret kohtaavat järjestelmällistä ja rikollista toimintaa aikuisten taholta. Aikuiset voivat hyväksikäyttää ja/tai pakottaa nuoria tekemään asioita. Minkälaisia asioita tiedät nuorille tapahtuneen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Nuori on painostettu hatkaamisen aikana tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuorta on uhkailtu hatkassa olemisen aikana.
- Hatkassa olemisen aikana joku on käyttänyt hyväksi nuoren asunnottomuutta saadakseen nuoren tekemään jotain, mitä hän ei olisi halunnut tehdä.
- Nuori on pelännyt oman turvallisuutensa puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on pelännyt läheistensä turvallisuuden puolesta hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on uhattu paljastaa viranomaisille (esim. sosiaalityöntekijä tai poliisi), jos hän ei ole toiminut jollain tietyllä tavalla hatkassa ollessaan.
- Nuoreen on kohdistettu väkivaltaa hatkassa olemisen aikana.
- Nuorta on kielletty puhumasta hatkassa olemisen aikana tapahtuneista asioista muille.
- Nuorta on kielletty hakemasta apua hatkassa olemisen aikana.
- Nuori on yöpynyt hatkan aikana sellaisen henkilön asunnossa, joka on kohdistanut jotain edellä mainituista teoista häntä kohtaan.
- Nuori on ollut velkaa hatkassa olon aikana sellaisille henkilöille, jotka ovat painostaneet häntä toimimaan oman tahtonsa vastaisesti.
- Ei mitään näistä / En osaa sanoa

14. Arvioi väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Olen tietoinen hatkaaviin nuoriin liittyvistä eri lainsäädännöistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvä lainsäädäntö on toimiva. *	☐	☐	☐	☐	☐
Jokaisessa hatkaamistilanteessa arvioidaan siihen liittyvä vaara yksilöllisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikan työntekijät saavat hatkassa olevan nuoren mukaansa keskustelemalla. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorten on helppo hatkata uudelleen väliaikaisista sijoituspaikoista, joissa oman lastensuojelulaitoksen hakua odotetaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelulaitosten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöillä on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Poliiseilla on riittävästi keinoja toimia hatkatilanteissa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimintamallit ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden toimivalta on selkeää. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoiden vastuukysymykset ovat selkeitä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkatilanteissa eri toimijoilla on riittävästi toimivaltaa hatkalaisten etsimiseksi ja takaisin sijaishuoltopaikkaan saattamiseksi. *	☐	☐	☐	☐	☐

HATKAN JÄLKEEN

15. Arvioi seuraavia väittämiä *

Arvioi omaan kokemukseesi perustuen seuraavia väittämiä asteikolla 1-5.

Valitse 3, jos et osaa sanoa.

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Nuorta avustetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisessa. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorelle välitetään palatessa olo siitä, että hänestä välitetään. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on selkeä prosessi siihen, kun nuori palaa hatkasta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Hatkaamiseen liittyvät mahdolliset rajoitustoimenpiteet arvioidaan yksilökohtaisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaishuoltopaikassa on käytössä menetelmiä hatkan jälkeiseen työskentelyyn. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on suoraan nuoreen yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐

Nuoren vastuusosiaalityöntekijä on läheisiin yhteydessä sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Lastensuojelun työntekijät suhtautuvat hatkaavaan nuoreen ymmärtäväisesti. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren kanssa keskustellaan hatkaamiseen johtaneista syistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista ikävistä asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorella on mahdollisuus puhua hatkan aikana tapahtuneista kivoista asioista. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren perustarpeista huolehditaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoren sijaishuoltopaikkaa vaihdetaan sijaishuoltopaikkaan palaamisen jälkeen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Nuori toimitetaan muualle hoitoon hatkan jälkeen (esim. sairaala, osasto). *	☐	☐	☐	☐	☐

Kyselyn lopuksi sinulla on mahdollisuus kertoa näkemysistäsi liittyen niin hatkaamiseen kuin kyselyynkin!

16. Arvioi seuraavia väittämiä *

	1 täysin eri mieltä	2 jonkin verran eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jonkin verran samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
Kyselyssä kysyttiin mielestäni oikeita kysymyksiä hatkaamiseen liiyyen. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta voidaan tuottaa hyödyllistä tietoa hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että kyselyn vastausten pohjalta tuotettu tieto lisää ymmärrystä hatkaamisesta. *	☐	☐	☐	☐	☐
Kysely oli sopivan pituinen. *	☐	☐	☐	☐	☐

17. Tähän voit kirjoittaa halutessasi mitä tahansa näkemyksiä hatkaamisesta tai tästä kyselystä.

18. Vastauksiani saa käyttää tutkimustyössä *

Vastaamalla tähän "kyllä" annat tutkijoiden ja opinnäytetöiden tekijöiden tarvittaessa hyödyntää vastauksiasi mahdollisessa tutkimuskäytössä. Yksittäistä vastaajaa ei pysty tunnistamaan. Digitaalinen kyselyaineisto säilytetään Pesäpuu ry:n tietosuojatussa kansiossa. Kyselystä saadut vastaukset ja muu materiaali tuhoetaan 31.12.2027 mennessä.

Jos sinulla on kysyttävää kyselyyn liittyvästä tietojen arkistoinnista, voit olla yhteydessä Pesäpuu ry:n toimistoon, puh. (014) 332 2500, toimisto@pesapuu.fi.

Kyllä Ei

Tuhannet kiitokset vastaamisestasi ja ajastasi kyselyyn vastaamiseen!

Tarvittaessa lisätietoja antavat Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen työntekijät Maija Haapala, p. 044 715 0211, maija.haapala@pesapuu.fi sekä Onni Westlund, 045 886 3326, onni.westlund@pesapuu.fi.

19. Haluan osallistua lahjakortin (30 euroa) ja Pesäpuun tuotepaketin (arvo 50 euroa) arvontaan *

Vastaa kyllä tai ei ja paina 'Lähetä'.

Jos vastaat kyllä, sinut ohjataan arvontasivulle.

Jos vastaat ei, sinut ohjataan kiitossivulle.

Yhteystietosi eivät yhdisty tässä kyselyssä antamiisi vastauksiin missään vaiheessa.

Kyllä Ei

**Hatkassa Suomessa - Kohti kansallista tilannekuvaa
lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista**

Pesäpuu Ry 2023